

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE SİMÜLASYON
ÇALIŞMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yasin AVCI
124229001016

Danışman
Doç. Dr. Metin AKSOY

Konya-2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı Yasin AVCI

Numarası 124229001016

Ana Bilim / Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler

Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

Tezin Adı Uluslararası İlişkiler Disiplininde Simülasyon Çalışmaları

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Y. Avcı
Yasin AVCI

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Yasin AVCI
Numarası	124229001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Metin AKSOY
Tezin Adı	Uluslararası İlişkiler Disiplininde Simülasyon Çalışmaları

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Uluslararası İlişkilerde Simülasyon Çalışmaları” başlıklı bu çalışma 31/08/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Doç. Dr. Metin AKSOY

Danışman

Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ

Üye

Prof. Dr. Murat ÇEMREK

Üye

(Handwritten signatures of Danışman and Üyeler)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Yasin AVCI
Numarası	124229001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Metin AKSOY

Tezin Adı   Uluslararası İlişkiler Disiplininde Simülasyon Çalışmaları

ÖZET

Doğumu sosyal bilimlerin diğer disiplinlerine nazaran daha geç bir döneme tekabül eden Uluslararası İlişkiler'de bilimsellik meselesi sürekli temel gündem maddesi olagelmıştır ve bahse konu tartışmanın yankıları akademik anlamda halen sürmektedir. Böylesi bir durum ise çalışma nezdinde genelde evrenselci tüm yaklaşımları özelde ise pozitivizmi nitelemek için kurgulanan Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleriyle ve uluslararası siyaset pratiğiyle yakından ilintilidir. Bununla birlikte, Uluslararası İlişkiler'de pozitivizmin daha görünür hale gelmesi Davranışsalcılık vesilesiyledir. Öyle ki Davranışsalcılar bilim-pozitivizm metonimisinin baskısı ve uluslararası siyaset pratiğinin gereklilikleri karşısında doğa bilimlerinin yöntem, metot ve yaklaşımlarını Uluslararası İlişkiler'e entegre etmişlerdir.

Davranışsalcıların disipline kazandırdıkları simülasyon ise bilim-pozitivizm metonimisinin en güçlü sac ayağını oluşturan deneye yaptığı atıfla ve disiplinin bilgi edinim yollarındaki otomasyon göz önüne alındığında oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Halihazırda simülasyonun mevcut değişkenlerin manipüle edilerek farklı çıktıların gözlemlenmesini mümkün kılması ve bu sürecin sayısız tekrarrünün yapılabilmesi onun pseudo-quasi deney olarak nitelendirilmesini gerçekçi hale getirmektedir. Bu meyanda, deney ve sahte deney olarak simülasyon arasındaki nüans ise deneyin bizatihi gerçeklik üzerinden simülasyonun ise gerçekliğin modellenmesi üzerinden ifa edilmesidir. Bununla birlikte 1950'li yıllardan itibaren Uluslararası İlişkiler'deki kullanımı tedricen artan simülasyon çalışmalarının ekseriyetle eğitim amacıyla icra edildikleri görülmektedir. Böylesi bir durumun temel sebebi ise yapılan simülasyon çalışmalarının tekrarının aynı yada farklı akademisyenler tarafından yinelenmemesidir.

Tüm bu noktalardan hareketle çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Gerek simülasyonun gerekse de Davranışsalcılığın temel aksiyomlarının ortaya konabilmesi için ilk bölüm pozitivist sosyal bilim felsefesine tahsis edilmiştir. Bununla birlikte pozitivizm çalışmanın sabit kurgusu olan Tina sendromuyla nitelendirilerek ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Uluslararası İlişkiler'de pozitivizmi daha görünür hale getiren Davranışsalcılığa ve onun disipline entegrasi olan simülasyona odaklanılmıştır. Nihayet çalışmanın üçüncü bölümü Uluslararası İlişkiler'deki simülasyon çalışmalarının temel motivasyon kaynaklarını, örneklerini ve mevcut durum göz önüne alınarak gelecekteki muhtemel seyrini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tina sendromu, pozitivizm, davranışsalcılık, simülasyon.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Yasin AVCI
Numarası	124229001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler/Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Metin AKSOY

Tezin İngilizce Adı   Simulation Studies in International Relations Discipline

SUMMARY

The issue of being scientific has always been the main agenda topic in International Relations, birth of which happened relatively later than other disciplines of social sciences and the echoes of the aforementioned issue still academically continue. Such an issue is closely related with propelling parameters of Tina Syndrome, which was designed to define all universalist approaches in practice and positivism in private, and international politics. Along with this, positivism in International Relations became prominent thanks to Behavioralism. In fact, Behavioralists integrated the techniques, methods and approaches of natural sciences into International Relations, as a result of the pressure of the science-positivism metonymy and the necessities of the international politics practices.

The simulation that Behavioralists brought into the discipline has a highly pretentious formation when its attribution to the experiment constituting the strongest trivet of the metonymy of science-positivism and the discipline's automation in knowledge acquisition ways are taken into consideration. At present, that simulation makes it possible to observe varying outcomes by manipulating the current variables and infinite repetitions of this process can be donemake it realistic to define the simulation as pseudo-quasi experiment. In this context, the nuance between experiment and simulation, a fake experiment, is that an experiment is carried out on reality whereas a simulation is performed on the modelling of the reality. In addition, simulation practices, whose use has gradually increased since the 1950's have been applied especially for educational purposes. The main reason behind this is that the performed simulation practices cannot be repeated by the same or different academicians.

Moving from these points, the study consists of three parts. The first has been allocated to positivist social science philosophy in order to exhibit the main axioms of both the simulation and Behavioralism. Also, Tina Syndrome, the fixed construct of positivism study, has been extensively handled. The second part has focused on Behavioralism, which made positivism more prominent in International Relations, and the simulation, which is its integration into the discipline. Finally, the third part of the study presents the main motivation sources and examples of simulation studies and its probable future progress taking the current situation into consideration.

Keywords: Tina Syndrome, positivism, behavioralism, simulation.

ÖNSÖZ

Pozitivist sosyal bilim felsefesi; çalışma nezdinde kurgulanan ve evrenselci cihetleriyle alternatifizmsizliği salık veren bütün yaklaşımları niteleyen Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle, sosyal bilimlerde oldukça güçlü bir konuma sahiptir. Öyle ki pozitivizm, bidayette alternatif bilgi edinim yollarının müstahkem konumlarını sarsmış, akabinde de kendisini tek gerçek ve geçerli yol olarak ilam etmiştir. Bu minvalde açılımı ‘There is no alternative’ olan Tina, hem genelde evrenselci yaklaşımlar özelde ise pozitivizm tarafından kullanılan bir mottoya hem de bahse konu yaklaşımlara sarıh ya da gizil mündemiç bir sendroma refere etmektedir. Nihayetinde Tina sendromu ile perçinlenen bilim-pozitivizm metonimisi, sosyal bilimin mensuplarını pozitivizmi içselleştirmeye yöneltmiştir.

Sosyal bilimlerdeki pozitivizmi içselleştirmeye yönelik bu temayül, onun görece genç disiplini olan ve yine onun çevre disiplini olarak nitelendirilebilecek Uluslararası İlişkiler’de de yankı bulmuştur. Zira disiplinin tarihini anlatmak için araçsallaştırılan büyük tartışmaların meta-teorik incelemesi yapıldığında, tüm bu tartışmalarda bilimsellik meselesinin temel ve değişmeyen gündem maddesi olduğu görülecektir. Bununla birlikte; bilimsellik meselesinin disiplinde zirve yapması, ilk olarak sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde ve nihayetinde Uluslararası İlişkiler’de tecessüm eden Davranışsalcılık vesilesiyle mümkün olmuştur. Bu meyanda Davranışsalcılığın disiplinin gündemine gelmesi Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerinin yanısıra, uluslararası siyaset pratiğiyle de yakından ilintilidir. Zira teori ve pratik arasında simbiyotik ilişki bu noktada da vuzuha kavuşmaktadır.

Tüm bu noktalardan hareketle Davranışsalcılar, doğa bilimlerinin yöntem, metot ve yaklaşımlarını disipline entegre ederek ona bilimsel bir hüviyet kazandırmak istemişlerdir. Davranışsalcıların bahse konu saikle entegre ettikleri yaklaşımlardan biri de simülasyondur. Ancak irdelendiğinde simülasyon, bilim-pozitivizm metonimisinin en güçlü sac ayağı olan deneye yaptığı atıfla oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Halihazırda, literatürde simülasyon nosyonu için pseudo-quasi deney tabirinin kullanılması bu sebeptedir. Yine simülasyon, mevcut

değişkenlenlerin-girdilerin manipüle edilerek farklı çıktıların gözlemlenmesini ve bu sürecin defalarca tekrarrünü mümkün kılması bakımından deneye atfını gerçekçi kılmaktadır. Buna mukabil, simülasyon için sahte deney tabirinin kullanılması deneyin bizatihi gerçeklik, simülasyonun ise gerçekliğin modellemesi üzerinden icra edilmesi hasebiyledir.

Genelde bilgi ediniminde özelde ise Uluslararası İlişkiler'de otomasyonun yoğunlaştığı göz önüne alındığında, simülasyon çalışmalarının artacağı aşikardır. Ancak Türkçe literatür irdelendiğinde hem Uluslararası İlişkiler teorileri hem de simülasyon çalışmaları nezdinde yeterli teorik tartışmanın yürütülmediği görülmektedir. Bununla birlikte simülasyon, Tina sendromlu pozitivizmin sosyal bilimler nezdindeki en güçlü entegresi olması hasebiyle bahse konu sendromun emarelerini taşıma riskine de sahiptir. Dolayısıyla bu çalışma; Türkçe literatüre simülasyonun teorik tartışmasını kazandırma ve simülasyonun imkânlarını-kısıtlarını ele alarak onun Tina sendromunun semptomlarını göstermesini engelleyici - dolayısıyla ön alıcı- bir çaba üzerine bina edilmiştir.

Nihayet çalışmanın her aşamasında usta-çırak ilişkisi içinde çalışmaya yön veren, çalışmada göze çarpan eksiklikleri gösteren, düzelten ve oldukça dağınık bir literatürden bir bütünsellik oluşturabilmemde önemli katkıları olan danışmanım Doç. Dr. Metin AKSOY'a; gerek yüksek lisans ders aşamasında gerekse de tez döneminde her türlü kolaylığı sağlayan ve yardımcı olan Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim üyelerine; tez savunmasında yorumlarıyla konuya ilişkin bakış açımı zenginleştiren Prof. Dr. Murat ÇEMREK'e; Uluslararası İlişkiler teorileri konusundaki uzamanlığının birikimlerini cömertçe bana aktaran Yrd. Doç. Dr. Erdem ÖZLÜK'e ve bu çalışmayı okuyup genel bir değerlendirme yaparak farklı bir perspektiften bakmaya teşvik eden Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ'a teşekkür ederim. Son olarak ve vurgulayarak, yalnızca çalışma süresince değil, bu çalışmayı ortaya koyacak akademik birikimim için herşeyini ortaya koyan ve ebediyete intikal eden anneannem Türkan Eycellioğlu'na ve dedem Mehmet Eycellioğlu'na her zaman yanımda oldukları için derin şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: POZİTİVİST SOSYAL BİLİM FELSEFESİ.....	11
1.1. Sosyal Bilimlerde Tina Sendromu: Pozitivizm.....	11
1.2. Pozitivist Sosyal Bilim Felsefesinin Tarihi	22
1.3. Pozitivist Sosyal Bilim Felsefesinin Ontolojik, Epistemolojik ve Metodolojik Sabitleri	34
İKİNCİ BÖLÜM: POZİTİVİZMİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ DAVRANIŞSALCI İZDÜŞÜMÜ ve SİMÜLASYON.....	46
2.1. Pozitivizmin Uluslararası İlişkilerdeki Altın Çağı: Davranışsalcılık	46
2.1.1. Davranışsalcılığın Uluslararası Siyaset Pratiğiyle Simbiyotik İlişkisi: <i>Science Never Occurs in Vacuo</i>	48
2.1.2. Uluslararası İlişkiler'de Pozitivizmin Davranışsalci Sabitleri	58
2.2. Sosyal Bilimlerde <i>Pseudo-Quasi Experimentation</i> : Simülasyon.....	69
2.2.1. Bir Modelleme Türü Olarak Simülasyonun Tanımı	69
2.2.2. Simülasyon Çeşitleri.....	77
2.2.3. Simülasyonun Kullanım Amaçları.....	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE DENEYİN QUID PRO QUO'SU: SİMÜLASYON	97
3.1. Uluslararası İlişkiler'de Simülasyonun Temel Motivasyon Kaynakları ve Tarihi	97
3.2. Uluslararası İlişkiler'de Simülasyon Çalışmalarının Örnekleri	103
3.2.1. <i>Inter-Nation Simülasyonu: Harold Guetzkow</i>	103
3.2.2. <i>Endicott House ve Berlin Krizi Simülasyonları: Lincoln P. Bloomfield ve Norman J. Padelford</i>	108
3.2.3. <i>I. Dünya Savaşı Simülasyonu: Charles F. Hermann ve Margaret G. Hermann</i>	112
3.2.4. <i>International Communication and Negotiation Simülasyonu (ICONS): Maryland Üniversitesi</i>	116
3.2.5. <i>Nations Simülasyonu: Micheal Herzig ve David Skidmore</i>	121
3.2.6. <i>Küba Füze Krizi Simülasyonu: William J. Stover</i>	123
3.2.7. <i>Darfur Krizi Simülasyonu: Jeremy Youde</i>	126
3.2.8. <i>Global Problems Summit Simülasyonu: Matthew Krain ve Jeffrey S. Lantis</i>	128
3.2.9. <i>Kıbrıs Simülasyonu: Emre Hatipoğlu, Meltem Müftüler ve Murphy Teri</i>	131
3.2.10. <i>Klasik ve Online Diplomasi Simülasyonu: Dave Bridge ve Simon Radford</i>	134

3.2.11. Uluslararası Terörizm, Irak'ın Geleceği ve Globalizasyon Simülasyonu: Stephen M. Shellman ve Kürşad Turan	137
3.2.12. GLOBUS Simülasyonu: Stuart Bremer.....	139
3.3. Uluslararası İlişkilerde Quo Vadis Simülasyon: Simülasyonların İmkân ve Kısıtları	141
SONUÇ	152
KAYNAKÇA	157

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

INS (Inter-Nation Simulation): Uluslar-arası Simülasyonu

MAD (Mutually Assured Destruction): Karşılıklı Kesin İmha

M.I.T. (Massachusetts Techonolgy Institute): Massachusetts Teknoloji Enstitüsü

NATO (North Atlantic Treaty Organization): Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

S.S.C.B.: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TINA (There Is No Alternative): Başka bir alternatif yok

GİRİŞ

Küreselmeye paralel bir şekilde enformasyon alanında yaşanan takibi imkânsız gelişmeler, bilginin ve onun üzerinde tesis edilecek kontrolün önemli bir güç parametresi olduğunu ortaya koymuşlardır. Öyle ki, bu dönem bilgi çağı olarak adlandırılmıştır (Castells, 1999). Oysa tarih *statist* anlatımından arındırılabilirdi takdirde, insanoğlunun en kadim uğraşının gerçek bilgiye ulaşmak, bu yolla da içinde yaşadığı dünyayı ve bizatihi kendi varoluşunu anlamlandırmak olduğu görülecektir (Uçak, 1997). Başka bir anlatımla, hâlihazırda küreselleşme süreci tarihi derinliğinden kopuk bir nitelik göstermediğine göre, enformasyon alanında yaşanan gelişmeler, insanoğlunun bilgi edinimi eksenindeki kadim mücadelesinin devam eden bir sonucudur. Özetle, gerçek bilgiye, onun edinimine ve edinim yollarına dayalı insanoğlunun zihinsel ve pratik uğraşı, tarihin tüm safhalarında müşahade edilebilecek bir vakıadır.

İnsanoğlunun bu kadim uğraşında önemli bir merhaleyi temsil eden pozitivizm kendi varsayımıyla, teolojik ve metafizik dönemi müteakiben yaşanan pozitif döneme refere etmektedir (Muglioni, 1996). Bununla birlikte pozitivizme işaret eden pozitif dönemi seleflerinden ayıran birçok vasfı bulunmaktadır: İlk olarak bu dönemde insanoğlu, özellikle fizik alanında yaşanan Newton mekaniği gibi devrimsel gelişmelere tanık olmuştur (Henry, 2008). İkinci olarak bu dönem, Aydınlanma'nın insan aklını öncelediği ve bu yolla da beşeri ve ona içkin toplumsal formasyonları akıl aslında dizayn etme amacını güttüğü bir sürecin getirisiidir (Sousa, 2010). Üçüncü olarak pozitif dönem; insanoğlunun doğa üzerindeki tahakkümünü genişlettiği, tekâmül eden kapitalizm ile de onu araçsallaştırdığı ve sonuçta diğer doğa güçleri nezdinde kendisini merkeze konumlandığı (Ateş, 2013: 52-53) bir periyoda refere etmektedir. Yine bu dönem insanın, onun aklının ve deneyimlerinin kutsandığı dolayısıyla bilgi üzerindeki Tanrı ve metafizik tekelinin sarsıldığı dönemdir (Ritzer, 1996). Nihayet pozitif dönem özellikle fiziğe hâkim olan Newton'cu mekanik tahayyülün kaotik toplumsal formasyonlara da tatbik edilmesi gerekliliğinin vurgulandığı ve dolayısıyla düzenliliğin, kestirilebilirliğin, istikrarın arandığı bir zamansal aralıktır (Kızılcelik, 2000: 102).

Bununla birlikte, bilgi edinimi saikinde ortaya konan her yaklaşım aslında çeşitliliğe ve alternatifliğe katkı sağlaması bağlamında değerlidir. Bu minvalde pozitivist sosyal bilim felsefesi de ontolojik, epistemolojik ve metodolojik aksiyomlarıyla insanoğlunun kadim uğraşına farklı perspektifler sunarak bilim felsefesinde yer edinmiştir. Ancak Newton'cu tahayyülün pozitivist bakışı bir noktadan sonra kendisinden önceki bilgi edinimi yollarının maruz kaldığı *Tina sendromuna*¹ kapılmış ve kendisini muteber tek yol olarak lanse etmeye başlamıştır. Bununla birlikte pozitivistimin özellikle fizik alanındaki açıklama gücünü de arkasına alarak bilimin tek ölçütü olduğu savını diğer yaklaşımlara dayatması (Coletto, 2011) sosyal bilimlerin *so-called* veya *pseudo-quasi* bilim yaftasından kurtulmak saikiyle ona öykünmesini de beraberinde getirmiştir. Neticede vuku bulan durum, sosyal bilimler nezdinde güçlü bir pozitivist gelenektir (Smith, 2000: 570).

Genelde sosyal bilimlere vurulan *so-called* bilim yaftası, onun pozitivist sosyal bilim felsefesini içselleştirmeye yönelik çözümü ve neticede sosyal bilimlerde ortaya çıkan güçlü pozitivist gelenek, doğumu diğer sosyal bilimler disiplinlerine nazaran geç bir döneme tekabül eden Uluslararası İlişkiler² disiplininde (Özlük, 2009: 238) de yankı bulmuştur. Bu çerçevede ilk olarak diğer sosyal bilimler alanlarında akabinde de onun *çevre disiplini*³ olarak nitelendirilebilecek Uluslararası İlişkiler'de ortaya çıkan Davranışsalcılık (Singer, 1961b: 324) Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle ve disipline bilimsel bir hüviyet kazandırmak amacıyla

¹ Çalışmanın sabit kurgusu olan Tina sendromu açılımı "There is no alternative" olan Tina aforizmasından türetilmiş ve farklılığın zenginliğe özdeşliğinin kanıksandığı günümüzde alternatifsizliği vurgulamanın bir anomali olması hasebiyle sendrom sıfatıyla tamamlanmıştır. Tina sendromunu karakterize eden temel semptomlar çalışmanın müteakip aşamalarında detaylı bir şekilde ortaya konulacaktır.

² Çalışma kapsamında 'Uluslararası İlişkiler' ile kastedilen sosyal bilimlerin bir disiplinidir. Buna mukabil 'uluslararası ilişkiler' nosyonu da bahse konu disiplinin odaklandığı pratik zemine refere etmektedir.

³ Uluslararası İlişkiler teorileri özelinde merkez-çevre ülke kategorizasyonu mevcuttur. Buna göre, disipline yön veren teorilerin üretildiği Anglo-Saxon dünya ülkeleri merkez ülkeler olarak nitelendirilirken bahse konu teorilerin ihraç edildiği ülkeler çevre olarak vasıflandırılmaktadırlar. Bu çerçevede çalışma kapsamında Uluslararası İlişkiler sosyal bilimlerin çevre disiplini olarak vurgulanmıştır. Zira gerek doğumunun diğer sosyal bilimler disiplinlerine nazaran daha geç bir döneme tekabül etmesi gerekse de erken dönemde özellikle siyaset biliminin fazlaca etkisinde kalarak ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sınırlarının kesin ve keskin bir şekilde ayrılması hasebiyle sosyal bilimlerin diğer alanlarında yaşanan gelişmeler ve tartışmalar Uluslararası İlişkiler'de de daha geç bir dönemde yaşanmıştır. Bu çerçevede her çevrenin bir merkezinin olması bir zorunluluk ise sosyal bilimlerin merkezi sosyolojidir. Uluslararası İlişkiler teorilerindeki merkez-çevre ülke tasnifi için bakınız: Pınar Bilgin, "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Merkez-Çevre: Türkiye Nerede?", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, s.s. 3-14.

harekete geçmiş, doğa bilimlerinin yöntem, metot, yaklaşım ve araçlarını disipline entegre etmeye çalışmıştır (Lake, 2013: 569-570). Bu minvalde gerçeğin temel unsurlarının mümkün olduğu kadar temsilini sunan simülasyon tekniği de (Guetzkow, 1959: 183) Davranışsalcılar nezdinde Uluslararası İlişkiler'in bilimsellik kazanması ereğinde ortaya konan yaklaşımlardan biridir ve doğa bilimlerinin bilim ile özdeş kabul edilmesini sağlayan deneyin Uluslararası İlişkiler'de tatbik edilmesi çabasını ifade etmesi hasebiyle iddialı bir formasyona sahiptir (Helmer ve Rescher, 1960: 33-36). Zira deneyi karakterize eden, belirli şartlandırmalar bağlamında veri-çıktı ilişkisinin gözlemlenmesi, *ceteris paribus* yaklaşımı, replikasyon ve bu sürecin sayısız tekrarının imkânı simülasyonun da temel dayanaklarını oluşturmaktadırlar.⁴

Dolayısıyla Uluslararası İlişkiler'de simülasyon çalışmalarının tarihi, mahiyeti ve daha da önemlisi geleceği sorunsallarını irdelemek için çalışmada pozitivist sosyal bilim felsefesine odaklanmak zarureti hasıl olmuştur. Çünkü pozitivistimin Uluslararası İlişkiler'deki izdüşümü vasfındaki Davranışsalcılığın (Özlük, 2008: 379) disipline entegresi olan simülasyon; ontolojik, epistemolojik ve metodolojik aksiyomlarını pozitivist sosyal bilim felsefesinde bulmaktadır (Bok, 2007). Bununla birlikte, vurgulandığı üzere pozitivism halihazırda çalışmanın sabit kurgusu Tina sendromunun tüm semptomlarına sahip iken, Uluslararası İlişkiler'de görece yeni bir alan olan simülasyon çalışmaları (Shaw, 2010) henüz bu sendromun emarelerini tam anlamıyla göstermemektedirler. Dolayısıyla çalışmada, disiplindeki simülasyon çalışmalarının aynı sendroma kapılmamaları saikiyle ön alıcı bir çaba sarfedilmiş ve Uluslararası İlişkiler'deki simülasyon çalışmalarının avantajları, dezavantajları, imkanları ve kısıtları bir arada verilerek onun çeşitliliğe katkı sağlama sınırında kalması gerekliliği vurgulanmıştır. Başka bir anlatımla, Uluslararası İlişkiler'deki otomasyon göz önüne alındığında genellikle bilgisayar teknolojisine dayanan simülasyon çalışmalarının artması ve bu minvalde Tina sendromuna kapılması muhtemeldir. Dolayısıyla çalışmanın birinci bölümü ön alıcı çabası hasebiyle Tina sendromunun pozitivismle örneklenen tasvirine ve hem Davranışsalcılığın hem de onun disipline entegresi olan simülasyonun temel dayanaklarının tespiti için pozitivist sosyal bilim felsefesinin tarihsel seyrine bağitlı aksiyomlarına ayrılmıştır.

⁴ Literatürde simülasyon tekniğini nitelemek maksadıyla 'pseudo-quasi experimentation' nosyonunun kullanılması bu sebeptir.

Bununla birlikte doğumu diğer sosyal bilimler disiplinlerine nazaran daha geç bir döneme tekabül eden Uluslararası İlişkiler'de (Linklater, 2000: 1; Wolfers, 2000: 1821) bilimsellik meselesi gerek sosyal bilimlerin çevre disiplini olarak nitelendirilebilecek pozisyonu gerekse de pozitivistimin Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle sürekli olarak temel gündem maddesi olmuştur. Başka bir anlatımla, Uluslararası İlişkiler epistemolojik, ontolojik ve metodolojik sınırları tam belli olmayan vasfı sebebiyle sosyal bilimlerin diğer alanlarında yaşanan gelişmelere bigâne kalamayarak bilimsellik tartışmalarından etkilenmiş (Little, 1980: 14) ve Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerini arkasına alan pozitivist sosyal bilim felsefesini sürekli-değişmeyen gündem maddesi haline getirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, bahsi geçen tartışmanın kökeni 18. yüzyıla kadar dayanmaktadır ve temel sorunsal doğa bilimlerine yön veren metotların toplum bilimlerine uygulanıp uygulanamayacağına ilişkindir. Bununla birlikte, tartışma Uluslararası İlişkiler'in tarafsız ve değer-bağımsız bir şekilde incelenmesinin mümkünlüğü de kapsamaktadır (Burchill vd. , 2005: 22).

Bu çerçevede, Uluslararası İlişkiler'in tarihsel anlatısını şekillendiren en önemli meta-teorik tartışma disiplinin bilimsel bir incelemesinin yapılabilirliğine ilişkindir (Kurki ve Wight, 2007: 15). Öyle ki bu sava katılan Faruk Yalvaç'a göre, idealizm-realizm, davranışsalcılık-gelenekselcilik, pozitivism-postpozitivism, rasyonalizm-reflektivism şeklinde tecessüm eden ve disiplinin tarihsel anlatısında araçsallaştırılan büyük tartışmaların özü Uluslararası İlişkiler'in bilimsel niteliğiyle ilgili olagelmıştır. Dolayısıyla tartışmaların tarafları pozitivistimin temel yapı taşları olan ampirik gerçeklik anlayışı, Hume'un nedensellik anlayışı, hipotetik tümdengelimcilik teori biçimi, dedüktif-nomolojik açıklama modeli, Hempel'in genel açıklama modeli, kuramsal terimlere araçsal yaklaşım, açıklama ve öngörü arasındaki asimetri gibi konularda oydaşmaya varmışlar, farklılıklar bunların sosyal bilimlere uygulanıp uygulanamayacağı noktasında ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, bu tartışmaları sınırlayan husus disiplinin bilimsel niteliğinin doğa bilimleri anlamında pozitivist olabilirliğine ilişkindir (Yalvaç, 2012: 5-6).

Ancak bilim ve bilimsellik meselesi disiplini bu kadar meşgul etmesine rağmen, ortada ne oydaşması sağlanmış bir bilim tanımı nede bilim mahiyeti

bulunmaktadır (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 37; Smith, 2000: 586). Öyle ki, disiplin içerisinde bilim üç yaklaşımın bir amalgamı itibarı görmektedir. Bunlardan ilki Carl Sagan'ın ünlü metaforu *baloney detection* iken (Sagan, 1997: 209-210), ikincisi matematiksel biçimciliğin benimsenmesini salık vermekte, üçüncüsü ise kanun benzeri genellemelere (law-like generalizations) ulaşma isteğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte, ilk yaklaşım şüpheli bir duruşu, ikincisi şekilci bir metodu, üçüncüsü ise epistemik bir amacı ifade etmektedir (Jackson, 2011: 3). Nihayet Uluslararası İlişkiler disiplini nezdinde bilim ve bilimsellik sorunu süregiden bir şekilde disiplin akademisyenlerini meşgul eden ve özellikle gelenekselciler ile Davranışsalcılar arasında vuku bulan ikinci büyük tartışma esnasında zirve yapmış bir meseledir (Knorr ve Rosenau, 1969). Ancak bahsi geçen mesele henüz çözüme kavuşmamıştır ve akademik anlamda yankıları halen sürmektedir (Jackson, 2011: 3).

Sonuçta Uluslararası İlişkiler'de bilimsellik meta-teorik düzeyde tartışılmaya devam eden bir konu olsa da bu durum bile disiplinde oldukça güçlü bir pozitivist geleneğin var olmasına yetmiştir (Smith, 2000: 568). Böylesi bir sav ise Davranışsalcılığa gelinceye kadar örneğin, disipline mensup bilim insanlarının ilgi odaklarını ampirik olaylar ve devletlerin davranışları ile sınırlandırmalarında ve bunu da yeterli bilimsellik kriteri saymalarında ortaya çıkmaktadır (Little 1980: 9). Yine disiplinin genellikle tercih ettiği vaka çalışmaları (case studies) pozitivistin Uluslararası İlişkiler'deki güçlü konumunun bir göstergesidir. Zira pozitivistin zihinsel uğraşın ampirik dünyada karşılığını bulmasıyla teorinin geçerlilik ve kesinlik kazanacağı iddiası vaka çalışmalarının da temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, disiplinin kadim teorisi sayılan ve diğer tüm teorilerin onun reddiyesine soyunarak geçerlilik kazandıkları realizmin (Özlük, 2009: 199) pozitivist duruşu da (Ashley, 1984) Uluslararası İlişkiler'de bilimsellik geleneğinin güçlü pozisyonuna işaret etmektedir.

Öyle ki, realizmin pozitivistizmle ilintili olarak ideolojiden arınmışlık iddiası, uluslararası ilişkilerin işleyişini inceleme ve onun yasalarını açıklama arayışı, kendisini politik pratikle sınırlandırması, pozitivistin tüme varımcı metoduna uygun bir şekilde insan doğasını genellemeye tabi tutarak buradan açıklama yapması onun pozitivist duruşunun göstergeleridir. Bununla birlikte, pozitivistin modern, 'here

and now' toplumunu, zamanın sonul aşaması gibi algılayan; tarihi, belirli davranış süreçlerine indirgeyerek durağanlaştıran; global özellikleri yalnızca o ana ilişkin yerel özellikler çerçevesinde kavrayan yaklaşımı realizm tarafından tamamen benimsenmiştir. Nihayet realizmin ahlak anlayışı da pozitivistlerin gerçek söylemi ve algısı ölçütünde belirlenmiştir (Bostanoğlu, 2008: 20-73).

Dolayısıyla Uluslararası İlişkiler'deki güçlü bir pozisyona sahip olan pozitivist gelenek Davranışsalcılığa gelmeden önce zaten mevcut konumlandırmasını gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte ilk olarak sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde ortaya çıkan Davranışsalcı temayül onun çevre disiplini olan Uluslararası İlişkiler'de de etkisini göstermiş ve bu sayede disiplindeki bilimsellik arayışı daha gözle görünür bir hale gelmiştir. Bu çerçevede klasik realizmin ontolojik ve epistemolojik olarak pozitivistliği yansıttığı Davranışsalcılığın ise buna metodolojik sabitleri de eklediği iddia edilebilir. Öyle ki Davranışsalcılık klasik realizmi neo-realizme dönüştürürken (Ateş, 2013: 76; Tuğtan, 2014: 128) bunun teorik mimarlığını üstlenen Kenneth Waltz, realizmi yerinden etmek değil onu bilimsel bir hüviyete büründürmek çabasında olduğunu belirtmiştir (Waltz, 2009; Ashley, 2000: 1576).

Bu çerçevede Davranışsalcı temayülde de temel analiz biriminin devlet olmaya devam etmesi, iç-dış politika ayrımının kesin-keskin sınırlarının aşılammış olması ve güç politikaları üzerine yapılan vurgular onun realizmden çok şey tevarüs ettiğinin bir göstergesi olarak algılanmış (Ferguson ve Mansbach, 1988: 25-28) ve Davranışsalcıların realizmin özünü koruması, sorunlara yönelik realist bakışa hangi metodolojik yaklaşımın kullanması gerektiğini belirtmekten öteye geçememesi onun en önemli açmazları olarak görülmüştür (Schmidt, 2002: 11-12). Başka bir anlatımla, Davranışsalcılar öncesinde de pozitivist gelenek realizm vasıtasıyla disiplinde etkindir ki bu minvalde post-pozitivistler disiplinde İdealizm-Realizm değil İdealizm-Davranışsalcılık tartışması olduğunu ileri sürmüşlerdir (Cox, 1972; Özlük, 2009).

Tüm bu noktalardan hareketle, pozitivist sosyal bilim felsefesi Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle Uluslararası İlişkiler'de de güçlü bir pozisyon kazanmış ve bu pozisyonun göstergeleri örneğin vaka çalışmalarında, disiplin mensuplarının ampirik dünya ile çalışmalarını

sınırlandırmalarında ve kadim teori realizmde temayüz etmiştir. Ancak pozitivist sosyal bilim felsefesinin disiplindeki en sarıh tecessümü Davranışsalcı temayül vasıtasıyla müşahade edilmiştir. Öyle ki Davranışsalcılar doğa bilimlerinin yöntem, kuram, model ve yaklaşımlarını disipline entegre etmişler (Arı, 2014: 6; Ateş, 2013: 75) ve disiplindeki pozitivist sosyal bilim felsefesini daha görünür hale getirmişlerdir. Dolayısıyla Davranışsalcılar disipline entegre ettikleri simülasyon tekniğinin Uluslararası İlişkiler özelindeki konumunun anlaşılması maksadıyla çalışmanın ikinci bölümü başlangıcında Davranışsalcılığın politik pratikle ilişkisine ve onun disiplin özelindeki temel varsayımlarına, akabinde de simülasyonun mahiyeti ve muhteviyatına tahsis edilmiştir. Zira pozitivism gibi onun disiplindeki iz düşümü olan Davranışsalcılık da mevcut konumlandırmasını pratikten aldığı güçle tahkim etmiş ve onun disipline entegresi olan simülasyon tekniği de bu pratiğe bağıtlı konumlandırılmış aksiyomlar üzerinden şekillenmiştir.

Bununla birlikte, Davranışsalcılar disipline kazandırdıkları simülasyon bilim-pozitivism metonimisinin en güçlü sac ayağını oluşturan deneye yaptığı atıfla ve disiplinin bilgi edinim yollarındaki otomasyon göz önüne alındığında oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Hâlihazırda simülasyonun, mevcut değişkenlerin manipüle edilerek farklı çıktılarının gözlemlenmesini mümkün kılması ve bu sürecin sayısız tekerrürünün yapılabilmesi onun pseudo-quasi deney olarak nitelendirilmesini gerçekçi hale getirmektedir. Bu meyanda, deney ve sahte deney olarak simülasyon arasındaki nüans ise deneyin bizatihi gerçeklik üzerinden simülasyonun ise gerçekliğin modellenmesi üzerinden ifa edilmesidir.

Bu meyanda çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan simülasyon tekniğinin teorik zemini irdelenirken karşılaşılan bazı kısıtlar üzerinde durmak gerekmektedir. İlk olarak sosyal bilimlerde nezdinde görece yeni bir teknik olan simülasyonun hangi çalışmaları kapsadığı noktasında literatürde bir mutabakat bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla, gerçekliğin onu farklı kılan özelliklerinin temsili olarak geniş bir tanımlamaya tabi tutulabilen simülasyon bazen çatı bir kavram bazen de modellenmenin bir türü itibarı görmektedir. Bu çerçevede verilebilecek en temel örnek oyun ve simülasyon nezdinde ortaya çıkmaktadır. Zira kimi araştırmacılar oyun ve simülasyon arasındaki farkları vurgulayarak bu teknikleri birbirlerinden ayırırken

diğerleri nezdinde de simülasyon, oyunu da kapsayan bir teknik itibarı görmektedir. Çalışma kapsamında ise simülasyon çatı bir kavram olarak ele alınmış ve onunla ilintili olan önemli tekniklere de bu çerçevede yer verilmiştir. İkinci olarak simülasyon türleri konusunda da bahse konu tekniğin inter-disipliner bir yapı arz etmesi hasebiyle bir oydaşma bulunmamaktadır. Bu çerçevede örneğin saf makine simülasyonları ile bilgisayar simülasyonları aynı başlık altına alınabilecek ölçüde benzerlik göstermektedirler. Ancak çalışma kapsamında oldukça yeni bir tekniğe dair literatürün geniş bir taramasını yapmak maksadıyla simülasyon nezdindeki her tasnif ele alınmaya çalışılmıştır.

İrdelendiğinde ise Uluslararası İlişkiler özelinde simülasyon çalışmalarının kökeninin 18. yüzyıldaki savaş oyunlarına kadar götürülebildiği görülmektedir. Bununla birlikte, savaş oyunları iki dünya savaşına da katılan devletler tarafından askeri-stratejik planlama, askeri personelin eğitilmesi gibi sebeplerle kullanılmışlardır. Ancak Soğuk Savaş'ın üzerine bina edildiği nükleer denge simülasyon çalışmaları nezdinde asıl itici güç konumundadır. Zira dünyayı toptan bir yok oluşa götürebilecek olan nükleer çağda öngörü, kestirilebilirlik ve barış zamanlarında savaşa hazır olma durumu büyük önem kazanmış ve böylece savaş oyunları politika karar alıcılarını ve bilim insanlarını da içine alacak şekilde genişlemiştir. İşte bu noktadan sonra savaş oyunları temelli ve ordu orjinli simülasyon çalışmaları karar verme süreçlerini ve sivilleri de içine alacak şekilde genişleyerek araştırma kurumları ve üniversiteler nezdinde de önem kazanmaya başlamıştır.

Bu çerçevede literatürde sıklıkla vurgulanan ilk simülasyon çalışması Harold Guetzkow ve meslektaşları tarafından Northwestern Üniversitesi'nde icra edilen Inter-Nation simülasyonudur (INS). Guetzkow tarafından gruplara dair sosyo-psikolojik yapının ve karar verme süreçlerinin irdelenmesi maksadıyla yapılan bu çalışma; araştırma, alıştırma, eğitim, teori inşası ve teorinin test edilmesi saikleriyle icra edilmiştir. Ancak simülasyon çalışmalarının disiplin nezdindeki bundan sonraki seyri çoğunlukla rol üstlenme simülasyonları şeklindedir ve genellikle eğitim amacıyla kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla çalışmanın üçüncü bölümü bidayette Uluslararası İlişkiler disiplininde simülasyon çalışmalarının temel motivasyon

kaynaklarına ve tarihine, akabinde de örnek ve bazı açılardan da müstesna olan simülasyon çalışmalarına tahsis edilmiştir. Nihayet üçüncü bölümde simülasyon çalışmalarının imkanları ve kısıtları üzerinden bir değerlendirme yapılarak bahse konu tekniğin disiplindeki sürdürülebilirliği ele alınmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümün kısıtlılıkları ile ilintili olarak üçüncü bölümde de açıklığa kavuşturulması gereken bazı noktalar bulunmaktadır. İlk olarak hangi çalışmaların simülasyon kapsamına girdiği konusunda bir mutabakat bulunmaması hasebiyle disiplin nezdindeki simülasyon çalışmalarının tarihini linear bir şekilde ortaya koymak mümkün olmamıştır. Bununla birlikte yapılan bazı çalışmalar da yayımlanmadan yalnızca kısa içerik açıklamalarıyla literatüre dâhil edildiği için yine simülasyonun tarihini pürüzsüz bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir. İkinci olarak, teorik zemini verilen simülasyon tekniğinin daha iyi anlaşılması maksadıyla önemli simülasyon çalışmalarının tasvir edilmesi noktasında ortaya çıkan durum çalışmaların belirli noktalarda gösterdikleri benzerliktir. Böylesi bir durum ise disiplinde yapılan ve yayımlanan çalışmaların neredeyse tamamının rol üstlenme simülasyonları olmalarından ve eğitim saikiyle icra edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Üçüncü olarak disiplindeki simülasyon çalışmalarının genelde eğitim saikiyle icra edilmeleri normalde eğitim bilimlerinin alanına giren pedagojinin kısmen de olsa çalışmaya dahlini beraberinde getirmiştir. Nihayet yapılan simülasyon çalışmalarının bir rapor şeklinde yayımlanması simülasyon örneklerine değinilirken aynı kaynağa sürekli atıfı beraberinde getirmiştir. Zira simülasyon yeni bir alan olmakla beraber literatür nezdinde de vurgulanan en önemli eksiği çalışmaların aynı veya başka araştırmacılarca tekrarının yapılmamasıdır. Bu meyanda simülasyon çalışmalarının disiplinde ekseriyetle eğitim amacıyla icra edilmesi de bu sebeptendir. Zira tekniğin en güçlü iddiası olan farklı varyantların manipüle edilerek farklı çıktıların gözlemlenmesi, buradan da kısmi de olsa genellemelere ulaşma durumu yapılan çalışmalar değişkenleri değiştirilerek tekrarlanmadığı için mümkün olmamıştır. Dolayısıyla yalnızca çalışmayı yapan araştırmacılar tarafından tasvir dedilen simülasyonlar rapor şeklindeki makalelerle literatüre dâhil edildiği için bahse konu simülasyonların anlatılması noktasına tek bir kaynağa bağlı kalma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Nihayet üçüncü bölümde çalışmanın ön alıcı çabası göz önüne alınarak disiplindeki simüasyon çalışmalarının imkân ve kısıtlarına odaklanılmış, simüasyonun temel iddialarını karşılayıp karşılayamadığı ve gelecekteki muhtemel seyri üzerinde durulmuştur. Zira bilgi edinim yollarındaki otomasyon göz önüne alındığında simüasyon çalışmalarının artacağı aşikardır. Dolayısıyla bahse konu tekniğin Tina sendromuna kapılmadan alternatif veya yardımcı bir yol olarak kalması için onun avantaj ve dezavantajlarının ortaya konulması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: POZİTİVİST SOSYAL BİLİM FELSEFESİ

1.1. Sosyal Bilimlerde Tina Sendromu: Pozitivizm

Açılımı *'There is no alternative'* (başka bir alternatif yok) olan Tina nosyonu genellikle Margaret Thatcher'ın başvurduğu bir aforizma olarak hatırlanmaktadır. Thatcher'ın bahse konu mottoyu sıklıkla kullanma sebebi ise, Britanya'da uyguladığı ekonomi politikalarının alternatifsizliğini vurgulayarak bahse konu politikaların konumlarını halk nezdinde tahkim etmektir (Robinson, 2013). Ancak belirtmek gerekir ki; Thatcher ve onun ABD'deki çağdaşı Reagan ile özdeşleşen neo-liberal politikaların (Harvey, 2005) kitleler nazarındaki müstahkem pozisyonunun sloganı olan Tina, hâlihazırda alternatifsizliği salık veren bütün yaklaşımlar tarafından sarıh ya da gizil bir şekilde kullanılmaktadır.⁵ Bu noktadan hareketle, bilim-pozitivizm metonimisi ve pozitivizmin bilimselliğin tek ölçütü olduğu izlenimi göz önüne alındığında, pozitivizm de Tina aforizmasını kullanan bir temayüldür. Bununla birlikte çalışma kapsamında ve pozitivizm örneğinde Tina mottosu; özel bir bozukluğu karakterize eden, senkronize gözlemlenen ve bu sayede teşhisi kolaylaştıran semptomların tümelini nitelemek maksadıyla bir sendrom olarak da kurgulanmıştır. Zira farklılığın zenginliğe özdeşliğinin kanıksandığı günümüzde ve bilgi edinimi temelli insanoğlunun kadim uğraşında alternatifsizliği vurgulamak şüphesiz bir anomalidir. Dolayısıyla çalışmada pozitivizm örneğinde kurgulandığı üzere Tina, hem alternatifsizliği savlayan bütün yaklaşımların sarıh veya gizil bir şekilde kullandıkları mottoya hem de aslında onlara sirayet etmiş bir sendroma refere etmektedir. Tüm bu noktalardan hareketle pozitivizm Tina sendromuna kapılmış ve pozitivist sosyal bilim felsefesi olarak tecessüm ettiği şekliyle sosyal bilimlere de bahse konu sendromun sirayetine vesile olmuş bir bilim felsefesidir. Bu meyanda, Tina sendromunun sosyal bilimlere zerk edilişinin bizatihi ona mensup bilim insanların rızasıyla vuku bulması sürecin galip-mağlup ilişkisi nazarında tecessüm eden psikolojik bir veçhesinin olduğuna delalet etmektedir.

⁵ Bu çerçevede çalışmanın sabit kurgusu olan Tina mottosu örneğin liberal-kapitalist düzenin ebed müddetliğini savunanlar veya uluslararası ilişkileri evvel ezel bir bakış açısıyla devletlerarasındaki anarşi prensibi temelinde açıklayanlar özelinde de ele alınabilecektir. Başka bir anlatımla evrenselliğini önceleyerek alternatifsizliği savunan her bakış açısı aslında Tina aforizmasını açık veya örtülü bir şekilde kullanmakta ve bu vesile ile Tina sendromuna kapıldığını göstermektedir.

İbn-i Haldun'un *Mukaddime* adlı eserinde vurguladığı üzere, mağlup olanın galibe öykünmesi evvel ezel tanık olunan bir fenomendir (Haldun, 1982: 464). Başka bir anlatımla, herhangi bir alanda akamete uğrama durumu galip olanın ve onu galibiyete erdiren vasıflarının mağlup tarafından taklit edilmesiyle neticelenmektedir. Buna binaen, pozitivismle özdeşleşmiş doğa bilimleri ile mukayese edildiğinde so-called veya pseudo-quasi bilim yaftası vurulan sosyal bilimler (Salmon, 1989: 384) gerçek bilim olduğu hususunda mutabık kalınan doğa bilimlerine (Floud ve Makarow, 2009: 6) öykünmeye çalışmıştır. Tezahürü pozitivist sosyal bilim telakkisi olan bu sürecin payandalandığı asal veçhe ise vurgulandığı üzere psikolojiktir. Öyle ki, doğa bilimlerinde determinizmin mukim yerleşkesi olarak kabul edilen fizik biliminin dünyayı manipüle etmekteki başarısı, insan bilgisinin palazlanması ereğinde onun metotlarının anahtar rol oynadığı izlenimini yaratmış ve böylelikle tüm diğer alanlar bilimsel görünme baskısı altına alınarak aksi takdirde gerçek bilginin terakkisine herhangi bir katkı sağlayamayacakları ithamıyla karşı karşıya kalmışlardır (Trigg, 2005: 10). Sosyal bilimin insanları ise bu gizli tehdidi bertaraf etmek için çalışma alanlarını tedricen ve mütemadiyen pozitivist bilim felsefesine açmışlardır.

Nihayetinde zuhur eden durum yalnızca sosyal bilimler nezdinde oldukça güçlü bir pozisyona gelen pozitivist bilim felsefesi (Porta ve Keating, 2008: 19-39) değildir. Zira temel odağı insan olan sosyal bilimlerin bu tutumu, beşere içkin formasyonları da etkilemiştir. Başka bir anlatımla, teori ve pratik arasındaki simbiyotik ilişki bu noktada da tecessüm etmiş ve insanoğlu kendisini konu edinen sosyal bilimlerin tutumuna paralel bir şekilde pratikte inşa ettiği siyasi-toplumsal formasyonlara da pozitivist bakış açısını yansıtmıştır. Nitekim hâlihazırda Brezilya bayrağında pozitivismin en temel özdeyişi bulunmaktadır: *Ordem e Progresso* (Düzen ve İlerleme) (Mueller, 2002). Özdeş şekilde, Osmanlı'nın son dönemlerinde etkin olan İttihat ve Terakki Cemiyeti hem kelime anlamıyla hem de ortaya koyduğu politik yaklaşımlarla pozitivismi içselleştirdiğini ortaya koymaktadır.⁶ Sosyal bilim

⁶ İttihat ve Terakki günümüz Türkçesiyle birlik ve ilerleme anlamına gelmektedir. Bununla birlikte bahse konu Cemiyet'i oluşturan kadrolar ve bu kadroların ortaya koyduğu politik yaklaşım pozitivismin kendilerince içselleştirildiğinin en sarıh tecessümüdür. Öyle ki, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu elit kadrolarını dolduracak olan bu kimseler Batı tarzı eğitim görmüşler ve Osmanlı'da da aldıkları eğitime uygun bir modernleşme projesi başlatmak istemişlerdir. Başka bir

mensuplarının alanlarını pozitivist bilim felsefesine açmalarının belki de en önemli sonucu ise, alternatifsizliği lanse eden her temayülün muhteviyatında barındırdığı sendromun pozitivism vasıtasıyla sosyal bilimlerde de intizar edilmesidir: Tina sendromu.

Güncel ve meşhur örneğine Soğuk Savaş'ın bitimini müteakiben liberal-kapitalist sistemin ebed müddetliğinin ilan edilmesinden (Fukuyama, 1992) aşına olunan Tina sendromu öz itibariyle; evrenselci, tekçi, soncu, dışlayıcı, marjinalleştirici, ahistorik, dizayn edici, anti-diyalektik ve buna mukabil diyalektik gelişime mahkûm bir vasfıyettir. Başka bir anlatımla, alternatifsizliği savlayan her yaklaşım, Fukuyama'nın ebedi galip hipotetiğinin akıbetinden tanık olunduğu üzere, meydan okumalarla ve yıkıcı eleştirilerle karşılaşmakta kimi zaman da yerle bir olmaktadır (Mahdavi ve Knight, 2012). Bu çerçevede genelde sosyal bilimlerde özelde ise onun çevre disiplini olan Uluslararası İlişkiler'de 1980'lerde zuhur eden post-pozitivist zaviye ve tetiklediği tartışma (Özlük, 2012: 38-57) hâlihazırda beklenmedik bir durum değildir. Zira Tina sendromun sirayet ettiği her yaklaşım gücünü sorgulanamaz kıldığı temel aksiyomlarından almakta iken ona yönelik tahrir edici eleştiriler yine bahse konu temel aksiyomlar üzerinde yoğunlaşarak yıkıcı bir etki yaratmaktadırlar. Tüm bu noktalardan hareketle Tina sendromuna içkin nitelikleri sıralamak ve pozitivism muvazilinde onu örneklendirmek çalışmanın Tina sendromunu ve onun zerk ettiği yaklaşımları tasvir eden yanının idraki noktasında oldukça önemlidir.

i) Tina sendromu evrenselcidir: Herhangi bir yaklaşıma Tina sendromunun tesir etmesi, onun evrensellik savını ileri sürmesini de beraberinde getirmektedir. Pozitivism özelinde bu durum, onun ontolojik, epistemolojik ve metodolojik

---

anlatımla Cemiyet tarafından içselleştirilen modernleşme kuramı Batı dışı toplumların geçmişte Batı'nın izlediği yolları takip ettikleri takdirde onların seviyesine erişebileceklerini salık vermektedir. Bu noktada pozitivism ile modernleşme kuramı yakından ilintilidirler zira her ikisinin de temel önermesi ortada evrensel bir ölçütün olduğu ve dolayısıyla diğerlerinin buna erişmek için aynı yolları takip etmeleri gerektiği yönündedir. Bu çerçeveden bakıldığında Cemiyet'in ismindeki Terakki vurgusu "Batı'ya doğru" olarak nitelendirilebilecek gizil bir yönü barındırmaktadır. Hasılı, bu haliyle modernleşme kuramı pozitivismın Batı dışı toplumlara bakışını yansıtmaktadır. Pozitivism ve modernleşme kuramı arasındaki ilişki için bkz. Burcu Bostanoğlu, *Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2008. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve onun modernleşme ile ilintili pozitivist duruşu için bkz. Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013; Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

aksiyomlarının bilimsellik ereğini taşıyan bütün çalışmalar nezdinde muteber olduğu iddiasında hâsıl olmaktadır. Bu minvalde pozitivistimin ana vatanı olan doğa bilimlerine özdeş şekilde sosyal bilimlerde de pozitivist bilim felsefesi benimsenmelidir (Neumann, 2003). Bununla birlikte pozitivist bilim felsefesi mekanik evren tahayyülü çerçevesinde bahse konu mekaniğin işleyişini açıklayan evrensel yasaları ortaya çıkardığını da ileri sürmektedir (Tuli, 2010: 103). Başka bir anlatımla, pozitivism ifşa ettiği evrensel yasaların evvelden ezele geçerli olduğu iddialarını ilam ederek ve gerçeğe ulaşma gayesi güdenler nazarında bizatihi kendi evrenselliğini vurgulayarak iki temel sacayağına payandalanmış bir evrensellik iddiasını savlamaktadır. Dolayısıyla pozitivist sosyal bilim felsefesi Tina sendromunu karakterize eden evrenselci söylem semptomunu açık bir şekilde muhteviyatında barındırmaktadır.

ii) Tina sendromu tekçidir: Tina sendromunun evrenselci ciheti, sirayet ettiği yaklaşımların tekçi bir yaklaşım sergilemelerini de beraberinde getirmektedir. Zira mevcut yaklaşım evrensellik savını taşıyorsa kendisini tek ilan etmesi de kaçınılmazdır. Pozitivism örneğinde bu durum, onun gerçeğe ulaşma noktasında kendisini tek doğru yol olarak zikretmesinde tecessüm etmektedir. Bu sava göre, doğa bilimlerine mündemiç pozitivist bilim felsefesi evrensel ise sosyal bilimler nazarında alternatif yaklaşımlara meyledilmesi tek geçerli yolun terkiyle özdeş anlama geleceğinden bu durum onu bilim vasfından da uzaklaştıracaktır. Başka bir anlatımla, bilim-pozitivism metonimisine rağmen sosyal bilimlerde alternatif bilgi edinimi yollarının benimsenmesi ona so-called veya pseudo-quasi bilim yaftasının vurulmasını da beraberinde getirecektir. Zira bilim tektir (Keat, 1971: 3-17) ve bu çerçevede pozitivist sosyal bilim felsefesinden ayrı bir telakki geçerli değildir.

iii) Tina sendromu soncudur: Tina sendromunu içselleştiren yaklaşımlar kendilerine değin zuhur eden tüm çabaların neticesinde varılan noktayı temsil ettiklerini ve alternatif ne kadar temayül varsa hepsini elimine ettiklerini savlamaktadırlar. Pozitivism bağlamında bu durum, örneğin Comte'un yaklaşımında temayüz etmektedir. Öyle ki Comte'a göre insan düşüncesinin gelişimi tasnifinde üç dönem bulunmaktadır: Teolojik, metafizik ve pozitif dönem (Turner vd., 2012: 39). Comte'un pozitivismi işaret ettiği pozitif dönemi müteakiben bir merhale

öngörmemesi onun endist idrakinin en sarıh tecessümüdür. Başka bir anlatımla, Comte'un yaklaşımı pozitivizmi insanoğlunun kadim uğraşında bir merhale olarak görmek yerine onu ulaşılabilecek nihai aşama olarak lanse ederek Tina sendromunun soncu semptomunu bünyesinde barındırdığını ortaya koymaktadır.⁷

iv) Tina sendromu dışlayıcıdır: Bu vasıf ise Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımın evrenselci, tekçi ve soncu anlayışının bir neticesidir. Zira mevcut argüman evrensel, tek ve son olmak ise alternatifliği temsil eden yaklaşımların dışlanması kaçınılmazdır. Bu minvalde pozitivizm bilimselliğin *sine qua non*'u olduğu iddiasını taşıırken, diğer yaklaşımlar bilimin, gerçeğin ve doğrunun dışına itilmektedirler. Bununla birlikte dışlayıcılık vurgulanan öykünme psikolojisinin de itkisini teşkil etmektedir. Çünkü dışlanmak, dışarıda bırakılmak son kertede dâhil olma isteğini ve taklit etmeyi beraberinde getirecektir. Dolayısıyla pozitivizmin aksiyomlarını ilk merhalede benimsemeyen sosyal bilimler so-called veya pseudo-quasi bilim yaftasıyla dışlandıkça (Osborne ve Rose, 1999: 367) doğa bilimlerine öykünme istekleri artmıştır (Ateş, 2013: 53). Başka bir anlatımla dışlandıkça benzeme eğilimi göstermişlerdir.

v) Tina sendromu marjinalleştiricidir: Bu durum onun dışlayıcı ve bu doğrultuda öykünmeye itici etkisinin bir sonucudur. Bir başka deyişle, Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımlar orta bir yol sunmaktan ziyade ya hep ya hiç mantığıyla işlemekte ve nihayetinde bünyesine katamadıklarını marjinalleştirmektedirler. Pozitivizm özelinde irdelendiğinde, bilim olma yolundaki varsayımlar ona içkin ise alternatif yaklaşımların bilim dışılık, sözde veya sahte bilimlik gibi pejoratif nitelendirmelerle marjinalleştirilmeleri (Chalmers, 1999: 20)

⁷ Aslında Tina sendromunun soncu semptomu ve endist yaklaşımı sergilediği andan itibaren Tinma (there is no more alternative) sendromuna evrildiğini iddia etmek mümkündür. Zira aslında Tina sendromuna bulanmış her yaklaşım bidayette diğerlerinin alternatifi olarak ortaya çıkmakta ancak sonulluğunu iddia etmesiyle birlikte daha başka bir alternatifi mümkün olmadığını salık vermektedir. Başka bir anlatımla Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşım ilk olarak diğer alternatifleri eleştirerek onları bertaraf etme yolunu seçtiği için başlangıçta alternatifliği kabul etmiş olmaktadır. Akabinde ise kendisini nihai merhale olarak görerek daha başka bir alternatifi ortaya çıkmayacağını dolayısıyla kendisinin diğer alternatifleri elimine etmesi gibi onu bertaraf edecek bir alternatif beklemenin gereksizliğini vurgulamaktadır. Oldukça ince bir nüansa refere eden Tina-Tinma ikilisi müteakip çalışmaların odağına bırakılarak mevcut çalışmanın temel sorunsalından uzaklaşmamak adına kurgulanmış ancak tercih edilmemiştir.

kaçınılmazdır. Marjinalleştirilenin ise ekseriyetle galibi taklit etmekten başka bir seçeneği bulunmamaktadır.

vi) Tina sendromu ahistoriktir: Ancak onun ahistorikliği kendi zuhur ediş sürecine kadar değil akabindeki dönem özelinde vurgulanmaktadır. Başka bir anlatımla, onun vukusuyla neticelenen tarihsel bir süreç vardır fakat nihai aşamayı kendisi teşkil ve temsil ettiği için bu noktadan sonra ahistorikleşir. Sonradan ahistorikleşmenin en önemli işlevi ise bahse konu yaklaşımın yerinden edilemezliğini tahkim etmesidir. Zira tarihsel koşullara bağlı bulunmayan bir yaklaşımın değişmesi veya yerinden edilmesi mümkün değildir. Nihayetinde, ahistorikleşen ve böylece kalıcılaşan temayüle biat ve öykünme durumu yaygınlaşır. Pozitivizm muvazilinde bu durum kendisine kadar olan dönemi tarihsel olarak klasifikasyona tabi tutmasında (Comte, 2000) ancak müteakip dönemi tarihsizleştirerek süreci, diğer tüm telakkilerin kendisini içselleştirmesinin gerekliliği olarak formüle etmesinde tecessüm etmektedir.

vii) Tina sendromu dizayn edicidir: Eğer bir yaklaşım kendisini vurgulanan vasıflardan müteşekkil ilam ediyorsa aslında o tüm bilimsellik ve nesnellik iddialarına gizil bir şekilde insanoğlunu ve ona özgül siyasi-toplumsal formasyonları dizayn etme çabası içerisinde. Çünkü kendisini ahistorik ilam ederek tahayyül ettiği, korumaya ve ebedi kılmaya çalıştığı bir düzen mevcuttur. Pozitivizm özelinde bu durum, örneğin en temel mottosu olan *Ordem e Progresso*'da (Calogero, 2012: 37), pozitivizmin akıllı önceleyen ve dolayısıyla toplumsal formasyonları yine akıl temelinde dizayn etmeye çalışan Aydınlanma çağıının doğal bir sonucu olduğu göz önüne alındığında (Kızılçelik, 2000: 102; Bhaskar, 2009: 227), Fransız Devrimi'ni müteakip dönemde ve statüko nezdinde vuku bulan kaotik ortamda (Narski, 2013: 25-119), pozitivizmin anti-diyalektik karakterinde ve Comte'un kendi beyanına dayanan amacında (Comte, 2009: 8) vuzuha kavuşmaktadır. İlk olarak pozitivizmin temel mottosu olan *Ordem e Progresso* 'düzen ve ilerleme' anlamına gelmektedir ve bu aforizmadaki düzen vurgusu aşikârdır.

İkinci olarak, toplumu akıl aslında yeniden dizayn etmeyi düstur edinmiş Aydınlanma düşüncesi de pozitivizmle ilişkisi bağlamında bir örneği teşkil etmektedir. Zira doğanın -en temel örneğine yerçekimi kanununda rastlanan-

evrensel yasalar vasıtasıyla işlediği, onun maddi bir parçası olan insan toplumunun da bu yasalarla yönetildiği ve evrenin Tanrı tarafından insanların mutluluğunu gözeten yasalarca oluşturulduğu varsayımlarını savlayan Aydınlanma düşüncesi; bu minvalde insanoğlunun dünyanın işleyiş mekanizmasını gözlem ve tümden gelim gibi bilimsel yöntemlerle keşfedebileceğini vurgulamaktadır. İnsanın parçası olduğu dünyaya ilişkin keşfedeceği evrensel yasalar ise onun rasyonel temellere dayanan toplum inşası saikinde ve mutlu yaşamında en temel araçlardır (Hampson, 2008: 60-61). Bu çerçevede pozitivism aslında Aydınlanma'nın bir sonucudur ve nihai kerte de onun düzen vurgusu pozitivismın temel mottosunda, aksiyomlarında ve amacında belirlemektedir.

Üçüncü olarak, pozitivismın ortaya çıktığı tarihsel dönemin siyasi, toplumsal ve hatta sınıfsal şartlarını irdelemek onun dizayn edici veçhesinin tespitinde oldukça önemlidir. Zira Hegel'in de vurguladığı üzere düşünce asla *in vacuo* var olmamaktadır ve dolayısıyla her zaman belirli bir durumda ve belirli bir kişi tarafından gerçekleştirilmektedir (Bostanoğlu, 2008: 23). Başka bir anlatımla, herhangi bir düşünsel süreci bağlı bulunduğu ve dolayısıyla onun oluşumuna katkı sağlayan pratik zemininden ayırmak mümkün değildir. Bu noktada Narski'nin pozitivismın doğmuş olduğu Fransız Devrimi sonrası statüko nezdindeki kaotik döneme ilişkin yaklaşımı dikkat çekicidir.

Narski'ye göre 19. yüzyılın ilk yarılarında anavatanı Fransa olan pozitivismın tekâmül edişine tanık olunmuştur. Aynı zamanda Narski bu dönem Fransa'sını özel türden bir toplumsal ve sınıfsal yapının meydana gelmesiyle tasvir etmektedir. Öyle ki, Napolyon Savaşları sona ermiş, Avrupa'da monarşist-feodal gericilik üstünlük kazanmış, Fransa'da restorasyon rejimi güçlenmiş ve akabinde de banker kralı Louis Philipp hükümete geçmiştir. Bu yeni dönemde Fransız burjuvazisinin çıkarları bakımından onun monarşinin akametiyle sonuçlanan feodal aristokrasiyle geçmişteki çatışması artık güncel önemini yitirmiştir. Zira, 1830 devriminin olayları, kapitalistler sınıfının nazarında çok daha tehlikeli ve tedricen konumunu konsolide eden bir düşmanın ortaya çıktığını göstermiştir: Fransız proletaryası. Nihayetinde burjuvazi ve burjuvalaşmış soyluluk arasında halka karşı bir ittifak oluşmuş ve Fransa'da burjuvazinin feodalizmin kalıntılarıyla kurduğu bu ittifak, Comte'un

pozitivizmine işlevsel bir önem isnat etmiştir (Narski, 2013: 60). Bu noktada Narski pozitivizmin işlevselliğini onun anti-diyalektik karakteri ile açıklamaktadır.

Öyle ki Narski'ye göre pozitivizm, 19. yüzyılın ilk yarısında 18. yüzyıl Fransız burjuva felsefesi temsilcilerinin materyalizmine ve ateizmine yönelik tepkide işlevsel bir rol üstlenmiştir. Başka bir anlatımla, her ne kadar 18. yüzyıl burjuvazisi materyalizm ve ateizmi benimsemiş olsa da, devrim sonrası dönemde artık iktidara gelmiş muhafazakâr Fransız burjuvazisi için materyalizm fazlasıyla aykırı ve tehlikeli bir akım olmaya başlamıştır. Böylece, işçi hareketi geliştiği ölçüde burjuvazi, proletaryanın ideolojisi olan diyalektik materyalist felsefeye karşı giderek daha çok pozitivizmden yararlanmaya başlamıştır. Zira pozitivizmin metodolojisinin anti-diyalektik karakteri, onun toplumsal gelişme alanındaki devrimci fikirlere karşı düşmanca tutumuna işaret etmektedir ve bütün mesele tam da bu noktada anlam kazanmaktadır: Materyalist teorinin yapısını içerden sarsmak (Narski, 2013: 60-62). Nihai kertede pozitivizmin anti diyalektik karakteri olguların değişmezliğini salık vererek mevcut düzenin ebed müddetliğinin kitleler nezdindeki kabulünü tahkim etmektedir.

Üçüncü ve Narski'nin tespitleriyle ilintili olarak belirtmek gerekir ki Comte'un son dönemi pozitif ve çalışmasını da *Pozitif Felsefe* olarak adlandırmasının en nihai sebebi onun 17. ve 18. yüzyılın negatif felsefesi olarak gördüğü şeyin altını oymak amacını gütmesidir. Bu noktada Comte'un negatif felsefe tabiriyle işaret ettiği yaklaşımlardan biri Hegel diyalektiğiyle zirveye ulaşan ve toplumun diyalektik gelişimi ile yakından ilintili olan eleştirel harekettir. Comte'a göre diyalektik kavramı reddedilmelidir çünkü o belirli toplumsal biçimlerin zorunlu ve hemen hemen kaçınılmaz olan ortadan kalkışına işaret etmektedir. Bu çerçevede *Pozitif Felsefe* bu negatif ve devrimci felsefenin üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır ve nihayetinde olguların gerçek olduğunu ve değişmediklerini göstermek için ortaya konmuş altı ciltlik bir polemiktir (Hartung, 2013: 201-202). Dolayısıyla Comte'un diyalektiği hedef alan yaklaşımı onun statüko nezdindeki muteber düzen isteğinin ve dolayısıyla pozitivizmin statik bir temele dayanan düzen tahayyülünün bir göstergesidir.

Son olarak pozitivizmin dizayn edici ve dolayısıyla tüm nesnellik ve bilimsellik iddialarına gizil düzen öngörücü yapısı Comte'un kendi beyanına dayanan

amacında da ortaya çıkmaktadır. Zira Comte temel ereğinin insan hayatının ve ondan müteşekkil sosyal hayatın kusurlarının sağaltılması olduğunu belirterek bunda bilimin ve pozitif düşüncenin araçsallaştırılabilecek en temel unsurlar olduklarını savlamıştır (Comte, 2009: 16). Comte'un içinde yaşadığı dönem göz önüne alındığında belli bir düzene koymak ve kusurlarını iyileştirmek istediği dönem, Narski'nin de vurguladığı üzere, Fransız Devrimi sonrasında statüko nezdinde ortaya çıkan kaotik dönemdir. Tüm bu noktalardan hareketle pozitivizmin de Tina sendromuna kapılan ve alternatifsizliği salık veren diğer yaklaşımlar gibi dizayn edici bir nitelikte olduğu ve dolayısıyla bir düzen öngördüğü ortadadır.

viii) Tina sendromu anti-diyalektiktir: Kendisini Tina sendromunun vurgulanan özellikleriyle müteşekkil gören her yaklaşım nihai kertede anti-diyalektik bir çerçeve sunmaktadır. Başka bir anlatımla; kendisini son, evrensel ve tek gören bir yaklaşım diyalektik değişime en başından kendisini kapatmış demektir. Zira onun mevcut tahakkümünü sürdürmesi alternatif yaklaşımlarca değişimin mümkün olmadığına biat edilmesine ve dolayısıyla Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımın çelişkilerinin ortaya konması eyleminin sonlandırılmasına bağlıdır. Pozitivizm özelinde bu durum, örneğin Comte'un diyalektiği hedef alan yaklaşımında, pozitivizmin durağan gelecek öngörüsünde, Comte'un pozitif dönemi nihai aşama olarak lanse etmesinde ortaya çıkmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, pozitivizmin anti-diyalektik karakteri aslında onun diyalektik gelişime mahkûmiyetinin gizlenmesi çabasını yansıtmaktadır.

ix) Tina sendromu diyalektik gelişime mahkûmdur: Tarihi-sosyal her olgunun karşıt nüvesini bünyesinde barındırdığı ve dolayısıyla iç çelişkileriyle değişime mahkûm olduğu varsayımı Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımlar için de - kabul etmeseler de- geçerlidir. Zira onların en güçlü yanlarını temel aksiyomları teşkil ederken yine en sarsıcı eleştiriler ve krizler bu aksiyomlarla ilintili ortaya çıkarak yıkıcı bir etki yaratmaktadırlar. Pozitivizm bağlamında bu durum, örneğin post-pozitivist yaklaşımların öne sürdüğü argümanlarda göze çarpmaktadır: Pozitivizm bilimsellik-nesnellik iddiasını taşıırken aslında ideolojiye varan bir tarafgirliği yansıtmaktadır zira her teori birisi veya bir çıkar içindir (Cox, 2000: 1539). Bununla birlikte, pozitivizmin örnek bilim olarak sunduğu fizik alanında (Ho

Yu, 2006) yaşanan devrimsel değişimler de onun temel varsayımlarının sarsılması yönünde bir etki de bulunmuşlardır.

İlk olarak Cox'un da vurguladığı üzere, zaman ve mekândan ayırksı bir yaklaşımdan söz etmek mümkün olmadığına göre bu iddiayı savlayan her yaklaşım bilimsel değil ideolojiktir (Cox, 2000: 1537-1572). Başka bir anlatımla, pozitivistimin *atemporal* ve mekândan ayırksı tutumu onun ideolojiye varan tarafgirliğinin göstergesidir. Çünkü o, kendisini zamandan ve mekândan uzaklaştırarak ortaya çıktığı koşulları gizil hale getirmekte ve böylece düzen tahayyülünü nesnellik, bilimsellik, evrensellik kisveleri altında sürdürebilmektedir. Bununla birlikte bu durum onun mevcut konumunu tahkim etmesini de sağlamaktadır. Zira zamana ve mekâna bağlı olmadığı kabul gören bir yaklaşım diyalektik karakterden uzaklaşarak ezelden ebede geçerli görülmekte ve ona bağlı değişim imkânsız hale gelmektedir. Bu minvalde ve nihai kertede o, galiplerin memnun olduğu düzenin statikliğini, değişmezliğini ve istikrarını sağlamaktadır (Stevenson, 2014: 42).

İkinci olarak uzun yıllar hüküm süren Newton fiziği Einstein'ın İzafiyet Teorisi (Einstein, 1920), kuantum fiziği çalışmaları (Binney ve Skinner, 2008) ve Kaos Teorisi (Prigogine ve Stengers, 1984) ile yerinden edilmiş ve böylece *bilimlerin bilimi*⁸ olarak lanse edilen fizikte bile düzenliliklerin değil olasılıkların esas olduğu bilim çevrelerince kabul görmüştür. Şüphesiz bu gelişmeler pozitivistimin ana vatanına yapılan en şiddetli saldırıyı teşkil etmektedirler. Zira pozitivism doğa güçleri arasında belli bir düzenliliği tesis eden ve bahse konu doğa güçleri arasında evrensel, mukim yasalardan müteşekkil bir mekaniğin olduğunu varsayan Newton fiziğinden hareketle, sosyal güçlerin de bu dünyanın maddi unsurları olarak aynı evrensel yasalarla bağlı olduklarını savlamaktadır. Dolayısıyla evrensel yasaların keşfedilmesi noktasında Newton'cu tahayyülün pozitivist duruşu sosyal bilimlerde de içselleştirilmelidir. Ancak Newton fiziğinin atomlar, enerji ve uzay gibi gözlemlenemeyen olguların açıklanmasında yetersiz kalması ile kuantum teorisi, fizikte bile pozitif yöntemle bilgi edinilemeyecek olan ve ölçümü, kestirimi imkânsız

⁸ Newton fiziği pozitivistimi karakterize eden bütün unsurları bünyesinde barındırdığı için sürekli olarak örnek bilim olarak lanse edilmiştir. Öyle ki pozitivistlere göre fizik deterministik ilişkilerin, kestirilebilirliğin, düzenliliğin ve değişmezliğin mukim yerleşkesi olarak görülmüştür. Bu minvalde çalışmada, fiziğin yalnızca sosyal bilimlere değil aslında tüm bilimlere örnek olarak lanse edilmesinden hareketle bilimlerin bilimi nosyonu kullanılmıştır.

bir olgular alanı açmıştır. Nihayet kuantum mekaniğini ve kuantal hareketini karakterize eden belirsizlik ilkesi ve Einstein'ın *relativity* kuramı *linear* zaman ve mekân kavramlarını kesinlikten iyice uzaklaştırmışlardır (Bostanoğlu, 2008: 50).

Bu çerçevede relativite kuramı Einstein'ın hareket, zaman ve uzay arasındaki ilişkileri görelî bir biçimde açıkladığı kuramdır ve ona göre bütün cisimlerin hareketleri nispidir. Belirsizlik ilkesinden etkilenen kuantum kuramı ise Max Planck'ın enerjinin radyan dalgalar şeklinde yayıldığını ve onun da madde gibi küçük partiküllerden oluştuğunu saptamasıyla doğmuştur. Kuantuma göre enerjinin ne zaman parçacık ne zaman dalga hareketleri şeklinde hareket ettiği bilinmemektedir ve atom altı düzeyde madde ve dalgayı ayırtırmak mümkün olmadığı için gerçeklik kuşku altındadır. Nihayet denge durumu bozulan moleküllerin rastgele davranışlarla yeni dengeler aradıklarını ortaya koyan istikrarsızlık teoremi, matematikte girift sistemlerin davranışlarındaki düzensizliğin kestirilebilmesinin mümkün olmadığını ortaya koyan kaos kuramı ve "Pekin'de bir kelebeğin kanat çırpmasının New York'ta fırtınaya sebep olabileceği" ni salık veren kelebek etkisi teorisi sosyal bilimlerde bir yana doğa bilimlerinde bile determinizmin mümkün olmadığını ortaya koymaktadırlar (Bostanoğlu, 2008: 52-55).

Dolayısıyla alternatifizmi salık veren her yaklaşım gibi pozitivism de Tina sendromunun tüm emarelerini göstermektedir ki meselenin can alıcı noktası tam da burasıdır. Nitekim pozitivism, bilgi edinimi noktasında işletilebilecek yollardan yalnızca biri olarak çeşitliliğe katkı sağlamış; ancak kendisini tek olarak lanse ettiği andan itibaren Tina sendromunun kendisine sirayet etmesine sebebiyet vermiştir. Yine Tina sendromu sözde bilim yaftasından kurtulmak amacıyla çalışma alanlarını pozitivist bilim felsefesine açan sosyal bilimlerde de pozitivism aracılığıyla yaşanmıştır. Ortaya çıkan durum ise sosyal bilimlerde güçlü bir pozitivist gelenektir. Bununla birlikte pozitivist temayül sosyal bilimlerin görece yeni disiplini Uluslararası İlişkiler'de de Davranışsalılık vasıtasıyla temel gündem maddesi haline gelmiştir. Dolayısıyla Davranışsalılığın disipline entegrasi simülasyonun temel aksiyomlarını ortaya koymak adına pozitivist sosyal bilim felsefesinin tarihine bağıtlı ontolojik, epistemolojik ve metodolojik duruşunu teşhir etmek gerekliliktir. Zira pozitivist sosyal bilim felsefesi tarihsel bir süreç dâhilinde mevcut

konumlandırmasını gerçekleştirmiş ve -sanılanın aksine- metodolojik duruşuna ek olarak ontolojik ve epistemolojik bir tutumla mevcut konumunu tahkim etmiştir.

1.2. Pozitivist Sosyal Bilim Felsefesinin Tarihi

Bilim-Pozitivizm metonimisi, Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri ve nihayet galip-mağlup ilişkisinin psikolojik veçhesi sosyal bilimlerde de pozitivist bilim felsefesinin içselleştirilmesini ve dolayısıyla pozitivism muvazilinde tecessüm eden Tina sendromunun ona da sirayet etmesini beraberinde getirmiştir. Neticede ortaya çıkan durum ise öykünme durumlarında taklit edenin aslını aşması gibi fizikte bile sarsılan pozitivismin sosyal bilimler nezdinde halen güçlü bir konumda olmasıdır. Başka bir anlatımla, doğa bilimlerinde determinizmin mukim yerleşkesi olarak lanse edilen fizikte bile olasılıkların muteber olduğu ve kestirilebilirliğin sınırlı olduğu bilim çevrelerince kabul edilmişken sosyal bilimlere pozitivism özelindeki Tina sendromunun derin işleyişi halen daha gücü büyük ölçüde kırılamayan pozitivist sosyal bilim felsefesi olarak müşahade edilmektedir. Sosyal bilimler nezdindeki güçlü pozitivist gelenek ise müstahkem konumunu tarihine paralel bir şekilde sabitlediği ontolojik, epistemolojik ve metodolojik taahhütlerine borçludur. Dolayısıyla pozitivist sosyal bilim felsefesinin bilimsel araştırmaya yön veren sabitlerini ortaya koymadan önce onun tarihini irdelemek gerekmektedir.

Bu çerçevede pozitivist sosyal bilim felsefesinin tarihsel süreçteki seyrini irdelemek ereğiyle değinilmesi gereken iki yaklaşım ampirizm ve rasyonalizmdir. Zira İngiliz felsefesiyle yakından ilintili olan ampirizm ve Kıta Avrupa'sı ile ilişkili rasyonalizm skolastik düşünce ile Kant arasındaki dönemde Avrupa felsefesini inşa etmişlerdir. Bunlardan ampirizm bilgi edinimi saikinde deneyleri, gözlemleri ve duyuları öncelemekte iken rasyonalizm rasyonel sezgiye vurgu yapmaktadır (Şimşek, 2011: 54-57). İki yaklaşımın pozitivismle bağlantısına gelince, çağdaş pozitivism ampirizmin güncel bir formu olarak nitelendirilmektedir ancak bu tespitin eksikliği onun epistemolojik, ontolojik ve metodolojik duruşu irdelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Yine mantıksal pozitivism ampirizmin ve rasyonalizmin birleştirilmesi çabasına yani onların amalgamlarına refere etmektedir (Hjorland, 2005: 130-131).

İlk olarak ampirizm epistemolojik bir duruşu temsil etmekle birlikte temel vurgusu duyuşal deneylerin ve gözlemlerin bilginin ediniminde önemli ve hatta tek yol olduğu yönündedir. Başka bir anlatımla, ampirizme göre bütün tartışmalar gözlem yoluyla doğrulanabilen varsayımlara ve anlaşılmaya çalışılan dünyaya ilişkin bütün savlar da duyuşal deneylerden çıkarsanabilen katıksız terim ve cümlelere indirgenebilmektedirler. Dolayısıyla ampirizm pratikte üzerinde herkesin oydaşabileceği *intersubjective* ve basit gözlemler peşindedir. Bu minvalde ampirizme göre bilgi edinimi süreci *a posteriori* verilerin toplanması akabinde de tüme varım yöntemiyle genellemelerin yapılması şeklinde işlemektedir. Nihayetinde ampirizm bilginin işlenmesinde *bottom-up* bir strateji izlemektedir (Aune, 2008; Benton ve Craib, 2012: 27-38; Kurki ve Wight, 2007: 21).

Rasyonalizm ise ampiristlerin deneye, gözleme ve duyulara isnat ettiğı bu rolü duyuşal algıların yanıltıcı olabileceği varsayımı hasebiyle reddetmektedir. Dolayısıyla rasyonalistlere göre en önemli bilgi *a priori* olandır. Bir başka deyişle, rasyonalizm nazarında muteber yol herhangi bir problemi sorgulanamayan ve kanıtlanması mümkün olmaya bariz-sarih ifadelere ve transandantallara indirgemektir. Çünkü mevcut bilgiler ancak bu yolla birleştirilebilmekte ve buradan yeni bilgiler çıkarsanabilmektedir. Bu çerçevede rasyonalistler nezdinde örnek bilim geometridir zira o hiçbir gözlem yapılmadan icra edilen bir bilimin örneğini teşkil etmektedir. Nihayet rasyonalizm endüksiyon yerine dedüksiyonu öncelediği için *top-down* bir yaklaşım sergilemektedir (Richardson, 1999: 5-20).

Sıralanan temayüllerle yakından ilintili olan pozitivizm nosyonu ise ilk kez Comte tarafından ve insanların yalnızca gözlemlenebilir olgulara ve bunlar arasındaki ilişkilere odaklandıkları böylece araştırmalarını keşfettikleri yasalara dayandırdıkları bilimsel anlayışı betimlemek maksadıyla kullanılmıştır (Comte, 2000). Aslında toplumsal olay ve olguların kendi oluşum ve dinamiklerden kaynaklanan parametrelerle açıklanması hususu ve böylece toplumsal bilimleri felsefenin tahakkümünden kurtarma düşüncesi ilk olarak Saint Simon tarafından öne sürülmüş (Kropotkin, 2015: 23) ve onun toplumsal fizyoloji adını verdiği bu yaklaşımı ilerleyen süreçte Comte tarafından sosyal fizik veya sosyoloji olarak nitelendirilmiştir (Bostanoğlu, 2008: 44; Bhaskar, 2009: 225). Bununla birlikte

Comte ile Saint Simon arasındaki en temel fark Simon'un toplumsal değişim için diyalektiği gözetmesi ve sosyalizmi nihai merhale olarak görmesidir. Buna mukabil Comte ise uzun yıllar beraber çalıştığı Simon'a dair tüm fikirlerden etkilenmiş ancak onun yaklaşımından diyalektiği ve sosyalizmi çıkararak pozitivizmi ortaya koymuştur (Narski, 2013: 25-119). Dolayısıyla Tina sendromunun sirayet ettiği pozitivist yaklaşım Comte'un önermelerinde tecessüm etmektedir. Başka bir anlatımla pozitivist sosyal bilim felsefesinde ilk merhaleyi karakterize eden klasik pozitivizmi Comte ile başlatmak gerekmektedir. Klasik pozitivizmin başlangıcı olarak Comte'u referans noktası almak ise Comte'u erken dönem bilim felsefesi düşünürlerinden ayıran ve böylece ampirizm ile pozitivizm arasındaki farkı gözetan yaklaşımın ve pozitivist sosyal bilim felsefesinin Aydınlanma'nın bir neticesi olduğu savının ortaya koyduğu bir gerekliliktir.

İlk olarak mevcut pozitivist anlayış vurgulanan yaklaşımlardan ampirizmin güncel bir formu olarak itibar görmektedir (Kurki ve Wight, 2007: 20). Oysa pozitivizmi ampirizme özdeş olarak tahayyül etmek mümkün ise tarihsel referans noktası örneğin yalnızca gözlemlenebilir olguların araştırma konusu itibarı görmesini salık veren Aristoteles'e kadar götürülebilmektedir (Russell, 2004: 157-200). Dolayısıyla Comte'u özgün kılan unsur pozitivizmin de farklılığını ortaya koymaktadır: Comte sosyal bilimlerde de doğa bilimlerinin mukim yaklaşımı pozitivizmin gerekliliğini vurgulayarak kendisinden önceki düşünürlerden ayrılmıştır (Ateş, 2013: 55). Bu noktada Comte'u doğa bilimlerini örnek almaya iten sebepler ise Kopernikle başlayan Galile, Kepler ve Newton ile pekiştirilen bilimsel devrimler (Şimşek, 2011: 30-54) ve Comte'un içinde bulunduğu dönemin kaotik ortamından hareketle doğa bilimlerinde sağlanan düzenliliğin ve kestirilebilirliliğin toplumsal alanda pozitivizm ile sağlanabileceği varsayımı ve arzusudur. Yine pozitivizmi ampirizm olarak kurgulayarak Comte'dan da öncesine götürmek onun insan düşüncesinin evrimine dair formüle ettiği Üç Hal Kanunu ile de çelişmektedir. Zira her ne kadar gözlemlenebilir olguların araştırma konusu itibarı görmesi Comte'dan çok daha önceye dayansa da bilgi edinimi saikinde teolojik ve metafizik açıklamalar erken dönemlerde oldukça etkindirler. Oysa Comte'un içinde bulunduğu dönem her

türlü teolojik ve metafizik önermeye karşı başkaldırının hâsıl olduğu bir dönemdir (Salgar, 2011: 94-102).

İkinci olarak pozitivistimin arka planında Aydınlanma hareketinin olduğu savı da pozitivistimin ampirizme özdeş kabul edilerek Comte'dan çok daha önceki dönem ve düşünürlere dayandırılmayacağını yani onun Aydınlanma'ya yakın bir dönemde tekâmül ettiğini salık vermektedir. Başka bir anlatımla, insanın aklını başkalarının yönlendirmesinden kurtararak kullandığı ve her şeyi akıyla kavrayabileceği düşüncelerinin egemen olduğu Aydınlanma Çağı'nda Comte'un pozitivistimi olağan dışı bir durum olmaktan ziyade beklenen bir sonuçtur. Gerçekten de Comteçu pozitivistim Aydınlanma düşüncesindeki akılcı bir toplum düzeneğinin kurulabilirliği inancının devamı niteliğindedir. Zira Aydınlanma düşüncesinin temel saiklerinden bir tanesi beşeri ve ona içkin toplumsal formasyonları akı referans alarak yeniden şekillendirmek ve akıl asallı mükemmel organizasyonel oluşumu inşa etmektir. Bununla birlikte Aydınlanma düşüncesi insanoğlunun parçası olduğu dünyanın işleyiş mekanizmasının gözlem ve tümden gelim gibi bilimsel yöntemlerle keşfedebileceğini vurgulayarak bu yolla rasyonel temellere dayalı toplum inşasının mümkün olduğunu savlamaktadır. Hâlihazırda Comte nazarında da Aydınlanma sonrası Batı toplumlarında vuku bulan kaotik ortamı toplumu yönlendirerek düzene kavuşturacak olan pozitif felsefedir (Kızılcılık, 2000: 102).

Tüm bu noktalardan hareketle klasik pozitivistimin anlamını bulduğu Comte insan düşüncesinin evrimine dair ortaya koyduğu Üç Hal Kanunu'nda peşi sıra zuhur eden süreçleri şu şekilde sıralayarak karakterize etmiştir: i) *Teolojik veya Fiktif Dönem*: Olay ve olguların tanrısal ve manevi unsurlarla açıklandığı dönemdir. ii) *Metafizik veya Soyut Dönem*: Tarihi-sosyal olay ve olguların soyut ve muğlâk yani fizik ötesi parametrelerle açıklandığı dönemdir. iii) *Pozitif veya Bilimsel Dönem*: İnsanların yalnızca gözlemlenebilir olay ve olgulara yönelerek açıklama eyleminde bulundukları dönemdir. Bu dönem Comte'a göre insan düşüncesinin ve gelişiminin en üst merhalesini teşkil etmektedir (Comte, 2009: 34-35; Bhaskar, 2009: 227).

Ortaya koyduğu Üç Hal Kanunu üzerinden pozitivistime refere eden pozitif dönemi ayrı kılan unsur ise Comte, teolojik ve metafizik dönemde insanların temel uğraşları üzerinden açıklamaktadır. Bu minvalde Comte'a göre teolojik dönemde

araştırmacının temel ereği olayların ilk ve tetikleyici sebeplerini keşfetmektir. Metafizik dönemde bu saik muteber olmakla birlikte yalnızca açıklama noktasında araçsallaştırılan unsurlar değişmişlerdir. Zira ilk dönemde olay ve olguların açıklanmasında tanrı ve manevi unsurlar araç iken akabindeki dönemde bunların yerini fizik ötesi ve soyut güçler ikame etmişlerdir. Pozitif dönemde ise olayların ilk sebeplerini bulmaya yönelik beyhude çabaya son verilmiş ve buna mukabil olaylar arasındaki bağlantıların yasalarını teşhir etme gayesi güdülmüştür. Başka bir anlatımla diğer dönemlerden farklı olarak pozitif dönemde ‘neden’ değil ‘nasıl’ sorusu öncelenmiştir. Zira Comte’a göre ilk sebeplerin irdelenmesi kesin olarak sonuçlandırılmayan bir çaba olması hasebiyle ilahiyatçıların ve metafizikçilerin uğraşıdır. Buna mukabil olgu ve olaylar arasındaki ilişkilere yön veren yasaların tespiti bilimin asıl gayesi olup pozitivist düşünürlerin uğraşı konusudur (Murzi, 2010: 1-2).

Bu noktada belirtmek gerekir ki Comte'un son dönemi pozitif ve çalışmasını da *Pozitif Felsefe* olarak adlandırmasının nihai sebebi onun 17. ve 18. yüzyılın negatif felsefesi olarak gördüğü şeyin altını oymak amacını gütmesidir. Bu çerçevede Comte'un negatif felsefe ile kastettiği Aydınlanma sürecinde filizlenen ve devrimin itici gücü olan tüm bireyci düşüncelerdir ki ona göre negatif felsefe örgütsüzlüğe, devrime ve anarşiye yol açmaktadır. Comte'un negatif felsefe tabiriyle işaret ettiği bir diğer yaklaşım ise Hegel diyalektiğiyle zirveye ulaşan ve toplumun diyalektik gelişimi ile ilintili olan eleştirel harekettir. Comte'a göre diyalektik kavramı reddedilmelidir çünkü o belirli toplumsal biçimlerin zorunlu ve hemen hemen kaçınılmaz olan ortadan kalkışına işaret etmektedir. Bu çerçevede *Pozitif Felsefe* bu negatif ve devrimci felsefenin üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır ve nihayetinde olguların gerçek olduğunu ve değişmediklerini göstermek için ortaya konmuş altı ciltlik bir polemiktir (Hartung, 2013: 201-202).

Dolayısıyla Comte tarihi-sosyal olguların da doğa bilimlerinin Newtoncu mekaniğinin pozitivist tahayyülü çerçevesinde ele alınması gerektiğini ileri sürerek kendisine kadar olan dönemde etkin teolojik ve metafizik felsefeye karşı duruş sergilemiştir. Comte'un sıralanan bu yaklaşımlara karşı ileri sürdüğü pozitif bilgi ise olgu ve olayların dolaysız gözlemlerinden çıkarsanan yasaların keşfine refere

etmektedir. Dolayısıyla Comte'un yaklaşımı ile beşerin ve ona içkin toplumsal formasyonların fizik algısının ötesinde oldukları bu sebeple de objelerin incelenmesine özdeş bir şekilde incelenemeyecekleri algısının reddiyesidir. Bu meyanda Comte'un etkilendiği örnek bilim döneme damgasını vuran Newton fiziğidir (Pickard, 2013: 6-8). Zira Comte'un aradığı ve sosyal bilimlere entegre etmek istediği kestirilebilirlik, kesinlik, regülarite ve mekanik yapı Newton fiziğinde mevcuttur. Ancak Comte bütün bilimler arasında teorik birlikten ziyade yöntemsel birliği savunmaktadır. Çünkü ona göre bütün olayları ve olguları açıklayacak tek bir genel teorinin varlığı mümkün değildir (Marcuse, 1989: 282).

Felsefenin temel amacının insan hayatın ve ondan müteşekkil sosyal hayatın kusurlarının iyileştirilmesi olduğunu savlayan Comte bilimin ve pozitif düşüncenin bu minvalde araçsallaştırılabilecek en temel unsurlar olduklarını belirtmiştir (Comte, 2009: 16). Çünkü Newton fiziğinden hareketle toplumun da işleyişini teşhir edecek evrensel yasalardan müteşekkil mekanik yapının tespit edilmesi sorunların nasıl ortaya çıktıklarını ve nasıl çözüleceklerini kısaca toplumun nasıl kontrol altına alınabileceği sorunsalını bilim insanları nezdinde çözecektir. Hâlihazırda Comte da bilimsel çalışmayı genelleştirmek ve sosyal hayatı sistemize etmek amaçlarını gütmüştür (Comte, 2009: 8). Dolayısıyla gerçeğe ve doğruya ulaşmak saikinde misyonel çerçevede evrensellik ölçütünü kovalayan pozitivist bilim felsefesi topluma dair sorunların giderilmesi gibi vizyonel bir evrensellik iddiasını da taşımaktadır.

Ancak belirtmek gerekir ki, Comte nezdinde pozitivistliğe isnat edilen bu rol Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan politik ve ahlaki anarşinin ortadan kaldırılması özelinde oldukça önemlidir. Zira tıpkı evreni belli bir mekanik dâhilinde işleten doğa yasalarının varlığı gibi toplumun da onları belli bir sistematik içerisinde yönlendiren yasaları mevcuttur ve dolayısıyla bunlar anlaşılmadan mevcut kaotik durumun değiştirilmesi mümkün değildir (Murzi, 2010: 2). Dolayısıyla Comte'un yaşadığı döneme ilişkin tecrübe ettiği siyasal ve toplumsal ortam sosyal olguların da doğa bilimlerinin yöntemleriyle ele alınarak bir düzenlilik ve kestirilebilirlik kazanması bağlamında onu pozitivist felsefi düşünceye itmiştir. Çünkü bu dönemde özellikle statüko nezdinde kaotik bir ortam mevcuttur ve bu durumda burjuvazi ile devrim öncesi feodal kalıntılar arasında bir ittifak zarureti hasıl olmuştur. Bu

çerçevede proleteriyayı harekete geçiren materyalist felsefe pozitivism aracılığıyla sarsılmak istenmiş ve Comte'un pozitivismi düzenin sağlanmasında işlevsel bir rol üstlenmiştir (Narski, 2013: 25-119). Bu minvalde Comte'un statükocu, durağan, stabil, kestirilebilir bir düzen arzusu örneğin demokrasiye dair bir antipatisinde de ortaya çıkmaktadır. Zira Comte Roma Katolik Kilisesi'nin organizasyon yapısından da etkilenecek toplumun itaat-hiyerarşi temelinde dizayn edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Murzi, 2010: 2).

Tüm bu noktalardan hareketle Comte ile özdeşleşen klasik pozitivist yaklaşımı karakterize eden temel aksiyomları şu şekilde sıralamak mümkündür: i) Yalnızca gözlemlenebilir olgu ve olaylar araştırmanın konusu itibarı görmelidirler. ii) Bilimin yöntemsel tekliği çerçevesinde sosyal bilimlerde tarihi-sosyal olgular doğa bilimlerinin Newton'cu tahayyülünün pozitivist anlayışı çerçevesinde ele alınmalıdır. iii) Her türlü teolojik ve metafizik önerme anlamsızdır. iv) Evrensel yasaların nazarında muteber olduğu beşer ve ona içkin toplumsal formasyonlar ancak bahse konu yasaların keşfedilmesiyle bir düzene erişeceklerdir (Benton ve Craib, 2012: 38-44). v) Pozitivist araştırma neticesinde ulaşılan bilgi evrensel olup, ebed-müddet ve evvel-ezel bir nitelik taşımaktadır.

Bilgi edinimi insanoğlunun en kadim uğraşıysa bu çerçevede kendisini tek muteber yol olarak lanse eden bir yaklaşım elbette açıklayamadığı bir olay-olgu karşısında eleştirilere maruz kalmıştır. Başka bir anlatımla Comte'un ortaya koyduğu yaklaşım temel aksiyomlarıyla evrenselliğini ilan etmişken onun anlam veremediği bir olay-olgu yine ona yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımların en güçlü yanını sorgulanamaz kıldıkları temel aksiyomları teşkil ederken yine en sarsıcı ve dolayısıyla tahrip edici eleştiriler bahse konu aksiyomlarla ilintili gündeme gelmektedirler. Bu çerçevede klasik pozitivism özellikle üç noktadan yöneltilen eleştiriler neticesinde akamete uğramıştır. Bunlardan ilki pozitivismin tikel olgu ve olaylardan tümel bilgi edinimini ifade eden indüksiyonla ilintili iken, ikincisi onun tüm evrensellik, bilimsellik ve nesnellik iddialarına rağmen gizil bir şekilde düzen öngördüğü ve dolayısıyla ideolojiye varan tarafgirliği yansıttığına ilişkindir. Nihayet pozitivismin örnek bilim

olarak lanse ettiği fizik alanındaki kuramsal ve devrimsel nitelikli değişimler de onun akamete uğramasında oldukça etkili olmuşlardır.

İlk olarak pozitivistizmin deney-gözlem vasıtasıyla ve tüme varım yöntemiyle şuanda vuku bulan olayların aynı şartlarda gelecekte de gerçekleşeceği varsayımı metafizik bir söylem ve kehanet olarak vasıflandırılmıştır. Başka bir anlatımla, klasik pozitivistizm bu işleyişıyle bizatihi Comte tarafından bilimin dışına itilmeye çalışılan metafizik ve teolojik söylemi bilime dâhil etmiştir (Salgar, 2011: 94-102). Öyle ki kuramsal Newton fiziğinde bile deterministik yaklaşım, kestirilebilirlik ve düzenlilik aşınmışken tarihi-sosyal olguların gelecekteki seyrine dair kesin ve keskin öngörülerde bulunmak teolojik ve metafizik bir söylem olarak nitelendirilmiştir.

İkinci olarak özellikle post-pozitivist yaklaşımca ileri sürülen her teorinin birisi veya bir çıkar nezdinde muteber olduğu, tüm evrensellik, nesnellik ve objektiflik iddialarına rağmen pozitivistizmin bir düzen tahayyül ederek ideolojiye varan bir tarafgirliği yansıttığı iddiaları klasik pozitivistizmi yerinden edici bir etki yaratmıştır. Başka bir anlatımla, anti-diyalektik bir karakterle kendisinin diyalektik gelişimin ötesinde olduğunu savlayan klasik pozitivistizm bahse konu eleştiriler neticesinde diyalektik bir sorgulamaya maruz kalmış ve onun da evrensellik ve bilimsellik kisveleri altında bir düzen tahayyülünün olduğu iddia edilmiştir. Bu minvalde örneğin Narski'nin klasik pozitivistizmin ortaya çıktığı Fransa'nın özellikle sınıfsal şartlarını ortaya koyan yaklaşımı ve pozitivistizmin akıl aslında bir toplumsal düzen öngören Aydınlanma'nın bir neticesi olduğu savı onun düzene bağıtlı ve dolayısıyla birileri veya bir şeye yaslanan gizil gündeminin ifşasına sebebiyet vererek akametini beraberinde getirmiştir.

Nihayet klasik pozitivistizmin temel aksiyomlarını şekillendiren Newton fiziği temelli evren ve araştırma tahayyülü yine bu alanda yaşanan kuramsal ve devrimsel gelişmeler onun bilim çevrelerince itibarının zedelenmesine yol açmıştır. Fizik alanında yaşanan gelişmelerin yıkıcı etkisi ise Newton fiziğinin pozitivistlerce sosyal bilim insanlarına örnek bilim olarak sunulması ve Comte'un Newton'un ortaya koyduğu mekanik teorisinde kullanılan yöntemlerin sosyal bilimlerde de kullanılması gerektiği vurgusu hasebiyledir. Öyle ki Comte toplum bilimini ifade etmek için ilk olarak sosyal fizik nosyonunu kullanmıştır (Duverger, 1972: 1). Dolayısıyla fizikte

atom altı unsurlara dair çalışmaların yapılması ve bunların bilim çevrelerince kabul görmesi pozitivistizmin yalnızca gözlemlenebilir olguların araştırma konusu itibarı görmesine ilişkin varsayımını yerle bir etmiştir. Bu çalışmalar ile Newton fiziğinin yalnızca belli bir hızdaki ve kütledeki olgulara dair açıklama yeteneğinin bulunduğu görülmüş ve Einstein tarafından İzafe Teorisi (Einstein, 1920), Max Planck tarafından da kuantum fiziği (Kragh, 2000) formüle edilmiştir. Böylelikle hem klasik pozitivistizmin yalnızca gözlemlenebilir olguların araştırma konusu itibarı görmesine ilişkin temel aksiyomu çökmüş (Salgar, 2011: 94-102) hem de yeni kuramlar fizikte regülaritenin yanı sıra olasılıkların da mevcut olduğunu göstermişlerdir. Neticede, sosyal bilimlere örnek bilim olarak gösterilen Newton fiziğinde bile olasılıkların söz konusu olduğu ve gözlemlenemeyen olguların da araştırma konusu yapılabileceği ortaya çıkınca en temel bilim olan fizikte bulunmayan özelliklerin sosyal bilimlerde aranmasının güçlüğü meselesi gündeme gelmiştir.

Bu noktada klasik pozitivistizmin itibarını kaybetmesine sebebiyet veren eleştiriler Mantıksal Pozitivistizm veya Vienna Çevresi olarak adlandırılan pozitivistizm revizyonunu beraberinde getirmiştir. Bu meyanda her ne kadar Çevre'nin ortaya çıkış tarihine ilişkin bir oydaşma mevcut değilse de genellikle 1920'li yıllarda Moritz Schlick, Otto Neurath, Hans Reichenbach, Rudolf Carnap ve Carl Gustav Hempel gibi düşünürlerin bir araya gelmelerinden teşekkül olduğu savlanmaktadır (Udefi, 2009: 7; Bhaskar, 2009: 227). Düşünsel anlamda yeknesak bir özdeşliğe sahip olmayan ve ilerlemeci, sosyalist veya liberal olarak değerlendirilmeleri mümkün olan bu düşünürler Nazi yönetimi ve baskısı altında bulundukları Avusturya ve Almanya'yı terk ederek ekseriyetle ABD'ye gitmişler ve Amerikan felsefesini derinden etkilemişlerdir (Murzi, 2010: 4).

Mantıksal pozitivistlere göre duyuşsal bilgi muteber olmakla birlikte duyuşsal deneyimlere aktarılamayan her kavram en azından gözlemlenebilir olgulara indirgenebilir olmalıdır. Bahse konu kriterlere uygun olmayan her türlü bilgi ise mantıksal pozitivistler nezdinde anlamsız bilgi kategorisindedir. Bununla birlikte mantıksal pozitivistler bilgi edinimi noktasında ampirizm ve rasyonalizm arasındaki karşıtlığı sona erdirerek bu iki temayülü birleştirdiklerini savlamaktadırlar. Zira mantıksal pozitivistizm nazarında ampirizmin ve rasyonalizmin metafiziğe karşıt

duruşları analitik ve sentetik önermeler arasındaki dilsel farklılığa dönüştürülmüştür. Bu çerçevede mantıksal pozitivistler metafiziği ampirist gelenek çerçevesinde reddettikleri için aslında ampirizme klasik pozitivistlerden daha yakın bir duruş sergilemektedirler. Ancak ampirizmin erken formları duyunun önemi üzerine vurgu yaparlarken mantıksal pozitivistler kendilerini bilginin mantıksal ve dilsel yönleriyle ilintili görmüşlerdir. Dolayısıyla Vieanna Çevresi pozitivistlerinin dilsel eksende ampirizme dönüşü temsil ettikleri söylenebilmektedir (Hjorland, 2005: 137).

Vurgulandığı üzere mantıksal pozitivistler ampirizmin ve rasyonalizmin birleşimini analitik ve sentetik önermeler arasında yaptıkları keskin ayrımla mümkün kıldıklarını savlamaktadırlar. Bu doğrultuda düşünürlerin izlediği ilk yol cümleler arasında ampirik, mantıksal ve anlamsız ayrımını yapmak olmuştur. Buna göre ampirik ve mantıksal cümleler bilimin temel uğraşı konusu olup anlamlıdır (Smith, 1986: 28; Bhaskar, 2009: 228). Düşünürlerin izlediği ikinci yol ise doğrulama ilkesi ile anlamlı vasfını kazanan önermeleri sentetik ve analitik önermeler şeklinde klasifikasyona tabi tutmaktır. Bu minvalde sentetik önermeler deneyimlere dayalı olarak doğrulanabilen ve olgusal dünyaya ilişkin olarak tanımlanırken, analitik önermeler teorik olarak doğru olan fakat ampirik veri ve nesnelere bağıtlı olmayan önermeler şeklinde formüle edilmişlerdir (Neufeld, 1995: 26-28). Dolayısıyla mantıksal pozitivistler rasyonel sezgiyi önceleyen rasyonalizm ile deneyi ve gözlemi vurgulayan ampirizmi bilimin uğraşı konusu olan anlamlı önermeler başlığı altında birleştirmişlerdir. Ancak bu noktada klasik fiziği yerinden eden ve gözlemlenemeyen olguların araştırma konusuna dâhil edilebilmesi gerçeğinin de etkisini vurgulamak gerekmektedir. Zira klasik pozitivistlerin eleştirilerinden ders çıkaran düşünürler transandantal unsurları da bilime dâhil etme zarureti hissetmişlerdir.

Klasik pozitivistlerden tevarüs ettiği haliyle doğa ve sosyal bilimler nezdinde yöntemsel birliği savunan mantıksal pozitivistler bu savlarını her iki bilimin de deney üzerine bina edildikleri argümanı ile savunmaktadırlar. Ancak mantıksal pozitivistler nezdinde mantığa indirgenebilen matematiğin ayırt edici ve ona mündemiç bir metodu bulunmaktadır. Klasik pozitivistlerden ayrı olarak çevre düşünürleri bilimler arasında teorik birliği de vurgulamaktadırlar. Buna göre her bilim fiziğe

indirgenebilmektedir. Dolayısıyla mantıksal pozitivistlerin bilimlerin birliği hususunda klasiklerden ayrıldığı bir diğer nokta da, Comte'un bütün sosyal bilimlerin biyolojiye indirgenebileceğini belirtmesi ancak mantıksal pozitivistlerin biyolojiyi de fiziğe indirgemeleridir (Murzi, 2010: 4). Çevre düşünürlerine göre fiziğe indirgenebilirlikten kasıt ise, mental olguların zaman ve mekândaki hareketleriyle tüm fizik olguları gibi işleyebilecek davranışsal olgulara dönüştürülebilmeleridir (Hjorland, 2005: 137).

Mantıksal pozitivistlerin felsefeye ilişkin yaklaşımlarına gelince, nasıl ki gerçek bilgi bilimsel bilgiye özdeş olmalıysa felsefi bilgi de bilimsel bir karaktere bürünmelidir. Başka bir anlatımla, deneysel bilimlerde tatbik edildiği üzere felsefede de açıklık, mantıksal tutarlılık ve doğrulanabilirlik kriterleri aranmalıdır. Ancak fizikte uygulanan deney felsefede mevcut olmadığına/olamayacağına göre felsefede deneyi ikame edecek olan araç mantıktır. Dolayısıyla mantıksal pozitivistizmin selefinden farkı onun doğrulama sürecinde mantığı ve dil analizini dâhil etmesidir (Arı, 2011: 68). Bununla birlikte çevre düşünürleri felsefeye bilimin hizmetçisi rolünü isnat etmişlerdir. Buna göre dünyanın anlaşılması ve açıklanması meselesi bilimin uğraşı iken felsefeye düşen bilimin kullandığı kavramları açıklamak, yöntemlerini incelemek ve kanıtlama yollarını tartışmaktır (Kızılcıkelik, 2000: 106).

Tüm bu noktalardan hareketle mantıksal pozitivistizmin temel savlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: i) Yalnızca ampirik ve mantıksal önermeler anlamlı olup bunlar bilimin konusunu teşkil etmektedirler. ii) Hem yöntemsel hem de teorik düzlemde bilimlerin birliği gereklidir. iii) Felsefe bilimsel bir hüviyete bürünmelidir. iv) Önermelerin anlamlılık ölçütü doğrulanabilirlik ilkesince sınanabilmektedir. v) Bilimsel bilgiye ulaşmak saikinde muteber yöntem tüme varımdır.

Nihayetinde klasik pozitivistizmin karşılaştığı temel aksiyomları temelli eleştiriler mantıksal pozitivistizm özelinde de gündeme gelmiştir. Bahse konu eleştirilerden en çarpıcı olanlar ise Thomas Kuhn ve Karl Popper tarafından yöneltilmişlerdir. Bunlardan ilki bilimsel gelişimin pozitivistlerin varsaydığı gibi kümülatif olmadığı diğeri ise doğrulama ilkesi ve metafizik önermelerin anlamsızlığı ile ilintilidir. İlk olarak Thomas Kuhn *The Structure of Scientific Revolutions* adlı çalışmasında bilimi normal ve olağanüstü dönem olarak klasifikasyona tabi

tutmaktadır. Buna göre olay ve olguların dominant ve bu sayede geçerli bir paradigma perspektifinde ele alındığı zamansal aralık normal bilim dönemine tekabül etmektedir. Ancak normal bilimin paradigması açıklamakta yetersiz kaldığı bir olay-olguyla karşılaştığında bilim dünyasında bunalım başlamakta ve alternatif paradigmalar boy göstermektedirler. Bahse konu bunalım ise yeni bir paradigmanın eskisinin yerini almasıyla sonlanmaktadır. Kuhn bu yer değişimi sürecinin bilim tarihinde çok sık yaşanmadığını vurgulamak adına olağanüstü dönem nitelemesini kullanmaktadır. Nihayet Kuhn tüme varım yerine tümden gelim yöntemini incelemektedir (Kuhn, 1962).

Çevre düşünürlerinin bilim felsefesindeki konumlarını sarsan en ağır eleştiriler ise Karl Popper tarafından yöneltilmişlerdir. Bahse konu eleştirilerin ilki mantıksal pozitivistlerin anlamlı önermeleri ayıklamak için kullandıkları ve yaklaşımlarının temelini teşkil eden doğrulama ilkesine ilişkindir. İkinci olarak Popper mantıksal pozitivistler nezdinde metafiziğin anlamsız önermeler kategorisinde yer almasını eleştirmektedir. Bu çerçevede Popper'a göre temelinde tüme varım yöntemi bulunan doğrulama ilkesinin mantıksal hiçbir geçerliliği bulunmamaktadır zira bu süreç tamamen psikolojik bir süreçtir. Başka bir anlatımla, mantıksal pozitivistlerin tikel olay ve olgulardan tümel bilgi devşirmeleri Popper'a göre kolaycı bir psikolojik arka plana sahiptir. Kendi örneği üzerinden vurgulamak gerekirse, kaç tane kuğunun beyaz olduğunun gözlemlenmesi tüm kuğuların beyaz olduğu sonucuna varılmasını beraberinde getirmemektedir zira bu süreç tamamen inançlara dayalı psikolojik bir süreçtir. Zira bilim insanı genellikle kendi savını destekleyecek gözlemler ve deneyler peşindedir. Buna mukabil Popper tüme varım yerine tümdengelim yöntemini incelemektedir. Dolayısıyla Popper'a göre bilimsel süreç varsayımın öne sürülmesi akabinde de gözlemlerle sınanmaya tabi tutulması ve yanlışlanmadığı sürece de geçerli kabul edilmesi şeklinde işlemektedir. Kuğu örneğine geri dönecek olursa, siyah bir kuğuyla karşılaşıldığında tüm kuğular beyaz değildir önermesi selefine göre daha bilimsel bir önermedir. Özetle Popper, bilimin her zaman sınanabilirlik niteliğini barındırması gerektiğini göz önünde bulundurarak doğrulanabilirlik yerine yanlışlanabilirlik ölçütünü öne sürmüştür (Popper, 1992).

Popper'ın yönelttiği bir diğer eleştiri metafizik önermelerin mantıksal pozitivistler nezdindeki anlamsızlığına ilişkindir. Bu noktada Popper metafizik önermelerin anlamsız olmadıklarını bilakis bilimsel gelişmelere katkı sağladıklarını ileri sürmektedir. Popper'ın bu minvalde verdiği örnek bilim tarihindeki Kopernik devrimidir. Zira Kopernik'in kuramı yeni Platoncu felsefenin güneşin kutsal bir varlık olduğu için herşeyin merkezinde olması gerektiği söyleminden hareketle geliştirilmiştir. Bu örnekte görüldüğü üzere metafizik önermeler bilimsel çalışmanın seyrini ve başlangıçtaki temel varsayımını şekillendirmişlerdir. Dolayısıyla Popper metafizik önermelerin anlamsız değil sınanamaz olduklarını savlamaktadır (Popper, 1997).

Dolayısıyla pozitivist sosyal bilim felsefesinin temel aksiyomları vurgulanan tarihsel sürecine bağıtlı şekillenmiştir. Bununla birlikte çağdaş pozitivism genellikle ampirizmin güncel bir formu olarak itibar görmekte ve yalnızca gözlemlenebilir olguların araştırma konusu yapılması olarak algılanmaktadır. Ancak böylesi bir yaklaşım onun sosyal bilimler nezdindeki güçlü pozisyonunun ve Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleriyle nasıl bilimin yegâne ölçütü haline geldiğinin anlaşılmasını engellemektedir. Başka bir anlatımla bilim pozitivism metonimisi yalnızca ampirizmi işaret eden metodolojinin değil ontolojik ve epistemolojik sabitlerin de etkisiyle ortaya çıkmıştır.

1.3. Pozitivist Sosyal Bilim Felsefesinin Ontolojik, Epistemolojik ve Metodolojik Sabitleri

Pozitivist sosyal bilim felsefesi 17. yüzyılda tanık olunan bilimsel devrimlerin beraberinde getirdiği momentumla ve Aydınlanmanın epistemik düzeyde yarattığı etkiyle sosyal bilimler nezdinde oldukça önemli bir pozisyona gelmiş bir bilim felsefesidir (Özlük, 2012: 22). Dolayısıyla onu yalnızca metodolojiyle ilintili olarak tanımlamak pozitivism Tina sendromunun sirayet ettiği yaklaşımların bir örneği olma vasfının anlaşılmasını engelleyecektir. Zira pozitivism ontolojik, epistemolojik ve metodolojik varsayımlar içeren kapsamlı bir bilim felsefesi (Ağcan, 2014: 96-97) olarak tarihine paralel bir şekilde mevcut konumlanmasını gerçekleştirmiş ve akabinde de Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerinin gücünü arkasına alarak bilim-pozitivism metonimisini diğer alanlara dayatmıştır. Bununla birlikte

pozitivizm nosyonu literatürde de metodolojiye indirgenemeyecek ölçüde çeşitlilik arz eden bir kavramlar spektrumuna refere etmektedir. Öyle ki pozitivizm bilim insanları nezdinde özellikle üç anlama refere edecek şekilde kullanılmaktadır: Auguste Comte'un ve Emile Durkheim'in ortaya koyduğu üzere toplumsal gelişim ve değişime bağlılık, mantıksal pozitivizm tarafından sistematigi ortaya konan felsefi gelenek ve bilimsel araştırmanın yöntemine işaret eden metodolojik pozitivizm (Riley, 2007: 115). Dolayısıyla pozitivizmi bir araştırmaya yön veren ve ontolojik, epistemolojik ve metodolojik bazı önermeler sunan bir bilim felsefesi itibarında ele almak gerekmektedir.

Bu minvalde Guba ve Lincoln'e göre bir araştırmaya yön veren yaklaşımın irdelenmesi oldukça önemlidir zira onun temel aksiyomları teşhir edilmeden araştırmanın mahiyetinin kavranması da mümkün değildir. Bu çerçevede bahse konu yaklaşımı ifşa etmek ereğiyle ontolojik, epistemolojik ve metodolojik bazı sorular yöneltilebilmektedir. Bu meyanda ontoloji gerçeğin doğasıyla, epistemoloji gerçekliğin nasıl bilinebileceğine dair felsefeyle ve metodoloji de gerçekliğe nasıl ulaşılacağıyla ilişkilidir (Kurki ve Wight, 2007: 14). Nihayetinde cevaplanması gereken sorular şunlardır: i) Gerçekliğin doğası nedir? Ontoloji ile yakından ilintili olan bu soru gerçeğin doğasına ve formuna ilişkindir. ii) Bilen özne ile bilinen nesne yani araştırmacı ile araştırmaya konu olan arasındaki ilişkinin doğası nedir? Bu epistemolojiyi işaret eden bir sorudur. iii) Gerçekliğe nasıl ulaşılabilir? Bu soru da metodolojiyi kavramaya yöneliktir (Guba ve Lincoln, 1994: 107-108). Bu noktadan hareketle araştırmalara rehberlik etme iddiasını taşıyan pozitivizmin idraki için Guba ve Lincoln'ün yönelttiği sorular üzerinden bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Pickard'a göre pozitivizmin ontolojik duruşu sosyal gerçeklikteki somutluğun öncelenmesine refere eden realizmdir. Gerçeklik ise yaratımına bağıtlı ve doğa bilimlerinin konusu olan gerçeklikle özdeş şekilde ortaya çıkmaktadır. Pozitivizmin epistemolojik sabiti ise araştırmacı ve araştırmaya konu olan arasında keskin bir ayrıma ve onların birbirlerinden bağımsız var oluşlarına işaret eden objektivizm ve dualizmdir. Nihayet pozitivizmin metodolojik tavrı deneysel ve manipülatif olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede pozitivist bilimsel araştırmada ilk olarak varyantlar tanımlanmakta ve baskın kantitatif metot ile işletilen ampirik sına

süreci hipotezin doğruluğunu inşa etmek için kullanılmaktadır (Pickard, 2013: 7). Faruk Yalvaç ise pozitivizmin ontolojik veçhesinde gerçeğin duyumlanabilen ve gözlemlenebilen dünya ile özdeşleştirildiğini ve sınırlandırıldığını savlamaktadır. Yine pozitivizm ampirist epistemolojik tahayyülü doğrultusunda dünyaya ilişkin bilginin ediniminde insan duyumlarına dayalı tecrübeleri öncelemektedir. Son olarak metodolojik pozitivizm tarihi-sosyal olgu ve olayların doğa bilimlerinin yöntemleriyle ele alınması gerektiğini salık vermektedir (Yalvaç, 2014: 39).

Pickard ve Yalvaç'ın öz olarak verdikleri pozitivizmin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik sabitlerini açmak gerekirse; ontolojik olarak pozitivizm nesnenin var oluşunu, keşfi ve analizi mümkün kılacak ölçüde bağımsız, değişmeyen bir gerçeklik olarak görmektedir. Bu doğrultuda pozitivizm nazarında yalnızca gözlemlenebilir olgular dikkate alınmakta ve gerçek gözlemlenebilirliğe indirgenmektedir. Başka bir anlatımla, pozitivizm soyutu önceleyen ve irdeleyen metafiziği şiddetle reddetmektedir. Bununla birlikte Newton fiziği tahayyülünün ortaya koyduğu mekanik yapının sosyal bilimlere de aktarılabilir olduğunu savlayan pozitivizmde bizatihi kendi yasalarına bağıtlı işleyen ve değişmeyen sosyal gerçeklik -tıpkı doğa yasalarının ortaya çıkması gibi- insanla oluşan etkileşimlerinden bağımsızdır. Bir başka deyişle, pozitivizmde sosyal gerçekliğin mevcudiyeti insanla olan ilişkisinden soyutlanmış ve ona varoluşsal bir gerçeklik itibarı verilmiştir (Pickard, 2013: 8-9).

Jackson ise pozitivizmin zihin-dünya karşıtlığı ve fenomenalizmden müteşekkil iki ontolojik sacayağı üzerine bina edildiğini ileri sürmektedir. Bunlardan zihin-dünya karşıtlığı araştırmacı ile araştırmaya konu olan arasındaki kesin ve keskin ayrımın referansı etmektedir. Böylesi bir ayrım ise araştırmacının zihinsel uğraşını ampirik dünyaya atıfla gerçekleştirmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir anlatımla, mevcut varsayım ancak görgül dünyada karşılığını bulduğu takdirde geçerlilik ve gerçeklik kazanmaktadır. Bu anlayışla bilim zihin ile ampirik dünya arasında köprü vazifesi görmektedir. İkinci ontolojik taahhüt olan fenomenalizm ise bilginin ampirik yollarla edinimini ve deneyimlenmesini salık vermektedir. Jackson'a göre pozitivizmin bahse konu ontolojik tavrı ise araştırmacı nezdinde varsayım sınamasını ve nedensellik arayışını zorunlu kılmaktadır. Bu minvalde varsayım sınaması zihin tarafından ortaya konan varsayımın dış dünyada karşılığının

aranmasını ifade etmektedir. Nedensellik ise zihin tarafından inşa edilen bir sürece refere etmektedir. Başka bir anlatımla, olay ve olgulara içkin olmayan nedensellik zihin tarafından kesinliğe ulaşmak gayesiyle onlar arasında bağlantı kurma eylemine işaret etmektedir. Dolayısıyla pozitivist araştırma nedensellik ilişkisini teşhir etmeyi amaçlayan sürekli bir varsayım sınaması şeklinde işlemektedir (Jackson, 2011: 41-71).

Objektivizm ve dualizm olarak betimlenen epistemolojik sabitlere gelince, ilk olarak pozitivism araştırmacı ile araştırmaya konu olan ilişkisi bağlamında objektif gözlemciliği ve soğukkanlı akademisyenliği vurgulamaktadır. Buna göre araştırmacı doğa bilimlerindeki araştırma sürecine özdeş biçimde araştırma nesnesinden kendisini ayırarak gözlemlediği ve keşfettiği gerçekliği rapor etmelidir. Pozitivizmin dualist epistemolojisi ise araştırma ile araştırmanın konusu arasında kesin ve keskin bir ayrımı vurgulamaktadır. Nihai kertede ise araştırmanın objektifliği tekrar ile yani aynı araştırma başka bir araştırmacı tarafından gerçekleştirildiğinde de aynı sonucu verirse müşahade edilebilmektedir. Özetle pozitivism araştırmanın konusundan bağımsız bir şekilde gözlemin mümkün olduğunu salık vermektedir (Pickard, 2013: 9). Rivas'a göre ise pozitivismın ampirist bir epistemolojisi vardır ve bu anlayışla pozitivism bütün bilginin duysal izlenimlere ve gözlemlere dayandığını savlamaktadır. Bununla birlikte ampirist epistemoloji ontoloji ile de yakından ilintilidir zira bu anlayış gerçeği duyumlanabilen ve gözlemlenebilen ampirik dünya ile özdeşleştirmekte ve sınırlandırmaktadır. Özetle, pozitivist sosyal bilim felsefesi gerek epistemolojik gerekse de ontolojik düzlemde ampirik dünyayı incelemektedir (Rivas, 2010: 209).

Metodolojik pozitivismın deneysel-manipülatif niteliği ise gerçeğin gözlemlenebilen olgunun temelinde bulunan ve teorik kurguları temsil eden varyantlara indirgenmesini ihtiva etmektedir. Bahse konu değişkenler ise müteakip merhalede deney yoluyla manipüle edilebilmekte ve nihai çıktılardan yasalar devşirilebilmektedir. Dolayısıyla bir hipotez ile başlayan pozitivist araştırma bir sonraki aşamada çalışmayı tetikleyen hipotetiğini doğrulamak saikiyle ampirik olarak test etme sürecini ifa etmektedir. Varyantlar arasındaki ilişkinin tespit edilmesi için karışık kantitatif yöntemlerin araçsallaştırıldığı testin neticesinde ise

araştırma konusu özelinde genellemelere ulaşılabilir (Pickard, 2013: 9). Steinmetz'e ise pozitivist metodolojik duruşunu tasvir etmek için bilgi, sosyal gerçeklik ve bilim kavramlarına refere eden metodolojik pozitivist nosyonunu kullanmaktadır. Bununla birlikte metodolojik pozitivistin bilgiyi 'a gerçekleşirse b de gerçekleşir' şeklindeki yasalarla formüle eden epistemolojik ve varlığı gözlemlenebilir nesnelerle özdeş kabul eden ontolojik bir yanı da bulunmaktadır. Nihayet, metodolojik pozitivist sosyal bilimleri açıkladıkları gerçekliğe bağlı kılmaktadır (Steinmetz, 2005: 281-283).

Pozitivistin yalnızca nicel yöntemlerinin araştırmada kullanılması ve doğa bilimlerinin bizatihi kendisi olarak düşünmenin yanlışlığını vurgulayan Kolakowski ise onun dört temel kuralın amalgamı olduğunu belirtmektedir. İlk kural olan fenomenalizme göre tarihi-sosyal gerçeklik ile doğa bilimlerinin konusu olan gerçek olay-olgu arasında bir farklılık bulunmamaktadır. İkinci kural nominalizme göre genel yasalar şeklinde formüle edilen kavrayış, gerçek referanslarda tecessüm eden özgün somut objeleri ihtiva etmektedir. Üçüncü kural ise objektiviteye vurgu yapan ve normatif önermelerin, değer yargılarının araştırma alanında dışlanması kuralıdır. Nihayet pozitivist karakterize eden son kural bilimsel metodun tekliğine vurgu yaparak bilimlerin birliğini ilam etmektedir (Kolakowski, 1968). Kincaid'e ise pozitivist sosyal bilim telakkisini felsefenin bilimsel bir niteliğe bürünmesi gerekliliği, metafiziksel bilgilerin anlamsızlığı, sosyal bilimlerde ve doğa bilimlerinde geçerli olacak a priori ve evrensel metodun varlığı, tüm bilimlerin fiziğe indirgenebilirliği ve bilimin teorik önermelerinin gözlemlere ilişkin çıkarsamalara dönüşebilirliği temellerinde ele almaktadır (Kincaid, 1998). Bununla birlikte Kurki ve Wight pozitivistin üç önemli ilkesinin olduğunu ileri sürmektedirler. İlk olarak pozitivistlere göre bilim sistematik gözlemlere dayanmaktadır. İkinci olarak pozitivistler tekrarlanmış gözlemlerden çıkarsanan yeterli verinin toplanması durumunda genel yasaları doğuracak düzenliliklerin ortaya çıkacağını ileri sürmektedirler. Nihayet pozitivistler gözlemleyemedikleri gerçeklikten kaçınarak gözlem ve deneyin önemini vurgulamaktadırlar (Kurki ve Wight, 2007: 22).

Dessler ise pozitivistin onu diğer sosyal bilim felsefelerinden farklı kılan iki temel prensibinin olduğunu savlamaktadır. Bunlar genelleme (generalizing) ve

ayrıntılılandırma (particularizing) ilkeleridir (Dessler, 1999: 129). Bahse konu ilkeleri açmak gerekirse, ilk olarak genelleme pozitivistimin tikel olgulardan tümel bilgi edinimi çabasını ifade etmektedir. Nihayet tarihi-sosyal gerçekliğin *sui generis* bir yapı arz etmediği (Brody, 1969: 113), yoktan var olmadığı bilakis sekanslar halindeki olgu ve olayların neticesinde vuku bulduğu varsayımıyla, araştırma konusunun tüm değişkenlerinin göz önüne alınması çabası ayrıntılılandırma ilkesine tekabül etmektedir. Giddens ise özellikle 19. yüzyılda toplumun felsefesine ve teorisine hâkim olan pozitivistimin iki anlamı olduğunu belirtmektedir. İlk olarak pozitivistimde bütün bilgilerin veya bilgi olarak nitelendirilebilecek herşeyin doğrudan somut bir gerçekliğe veya somut gerçekliğin duyularla kavranabilecek yönlerine refere ederek ifade edilebileceği inancı hâkimdir. İkinci olarak pozitivistim toplumsal olguların araştırılmasında da klasik fiziğin temsil ettiği yöntemlerin ve mantık formunun kullanılabileceğini salık vermektedir (Giddens, 2013: 157).

Hollis ve Smith'in anlama ve açıklama klasifikasyonları da pozitivist sosyal bilim felsefesinin tasvirini kolaylaştırmaktadır. Aslında bu ayrım Max Weber'in *Erklaren* ve *Verstehen* arasında yaptığı ve böylece bilimsel yaklaşım ve hermönetik ya da yorumsamacı yaklaşım arasındaki nüansı ifade ettiği ayrıma dayanmaktadır (Kurki ve Wight, 2007: 20). Buna göre, tarihi-sosyal gerçeklik sosyal bilimlerde iki entelektüel gelenek üzerinden ele alınmaktadır: Açıklama (Explaining) ve Anlama (Understanding). Açıklama geleneğinde ele alınan tarihi-sosyal gerçeklik dışarıdan bir bakış açısıyla irdelenmektedir. Bu çerçevede yürütülen araştırmada sosyal dünya tıpkı doğa gibi mekanik olarak algılanmakta ve tarihi-sosyal gerçekliğe ilişkin nedensel yasalar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Başka bir anlatımla; öznenin arzu, inanç ve gerekçelendirmesini anlamaya çalışan içeriden bakış yerine dışarıdan bakış tek tek olayları nedensel yasaların ortaya koyduğu mekanik dâhilinde açıklamayı amaç edinmiştir. Bununla birlikte dışarıdan bakışta ele alınan tarihi-sosyal gerçeklik bir mekaniğe bağlı düzenlilikler içerdiği için onun dışsal faktörler ve yapılar tarafından yönetildiği ve ampirik, gözlemlenebilir ve niceliksel formlarda görüldüğü varsayılmaktadır. Dolayısıyla araştırmacı tarafından yapılması gereken nesnel yasa ve mekanizmaların tek tek olaylardaki tecessümelerini tarafsız bir şekilde açıklamaktır. Buna mukabil içeriden bakış ise tarihi-sosyal gerçekliği ona içkin ve

içrek koşullarına bakarak anlama gayretini ifade etmektedir (Hollis ve Smith, 1991). Şüphesiz bu ayrım da açıklama geleneği pozitivist bilim felsefesine işaret etmektedir.

Tüm bu ontolojik, epistemolojik ve metodolojik taahhütlerden çıkarsandığı şekliyle pozitivist sosyal bilim felsefesi araştırma konusunu bağımsız bir verili olarak öylece duran bir dışsal gerçeklik olarak ele almaktadır. Böyle bir yaklaşım ise özne ve nesne arasındaki kesin ve keskin ayrımı beraberinde getirdiği gibi gerçekliğin üzerinden nedensel ilişkilerin gözlemlendiği bir mekanik yapı olarak algılanmasına da sebebiyet vermektedir. Yine bu anlayış doğa ve sosyal bilimler arasındaki epistemolojik ve metodolojik özdeşliğe vurgusuyla araştırma neticesinde bağımsız, nesnel, sınanabilir ve evrensel bilginin elde edilebileceğini varsaymaktadır. Bu çerçevede nedensellik birlikte vuku bulan bir dizi olgu veya olayın senkronize var oluşlarının sistematik olarak incelenmesini gerektirmektedir ve böylece olaylar veya olgular arasındaki bağıntı ve bağlantıların varsayım sınamasına tabi tutulmalarını ve nihayetinde de nedensel çıkarımlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan evrensel ve nedensel çıkarımlar mevcut zamanda açıklamayı sağladığı gibi geleceğe yönelik öngörü de mümkün kılmaktadır. Velhasıl, pozitivist sosyal bilimsel araştırma belirli şartların etkisinde ortaya çıkan belirli sonuçların nasıl vuku bulduğunun niceliksel araçlar vasıtasıyla varsayım sınamasına tabi tutularak açıklanması ve bu yönde öngörüler geliştirilmesi üzerine bina edilmiştir (Ağcan, 2014: 92-99; Giddens, 1974).

Bununla birlikte pozitivist sosyal bilimsel araştırmanın temelinde, vuku bulan olgu ve olayların *pre-ordained* bir özellik taşıdığı varsayımı yatmaktadır. Açmak gerekirse, pozitivist bilim felsefesine göre ampirik dünyanın işleyişine mekanik bir yapı hakimdir. Dolayısıyla ampirik dünyaya ait gerçeklik belirli şartlar altında, belirli zamanlarda ve belirli formlar halinde ortaya çıkma eğilimindedir. Bu çerçevede pozitivist sosyal bilimsel araştırma önceden tertip edilmiş bu mekaniği harekete geçirecek gerekli nedensellikleri sürekli bir varsayım sınamasına tabi tutarak bilimsel çıkarım yapma eğilimindedir. Zira ancak böylesi bir yönelim ile hem mevcut olay ve olgular açıklanabilecek hem de gelecekte vuku bulması muhtemel gerçekliğe dair öngörde bulunulabilecektir. Dolayısıyla pozitivist bilgi ortaya koyduğu gerçekliğin

geçmişte de aynı koşullarda mevcut olduğunu ve gelecekte de aynı koşullarda mevcut olacağını savlamaktadır (Pregogine ve Stengers, 1984: 68).

Yine, pozitivist bilim felsefesi değer bağımsız ve objektiviteye dayalı bir bilimsellik iddiasındadır. Bu iddianın sosyal bilimlerdeki karşılığı ise ideolojiden bağımsız bir bilgi anlayışı olmuştur. Bu anlayışa göre, araştırmanın konusu olan gerçekliğin ampirik olarak derlenmiş ve teste tabi tutulmuş bilgisinin dış dünyada bir yansıması bulunmaktadır. Dolayısıyla açık ve keskin bir ayrımla dikotomik hale getirilmiş özne-nesne, gözleyen-gözlemlenen, objektivite-subjektivite, evrensellik-tikellik ayrımı gerçeğin pozitivist bilgisine ulaşmada işlevsel bir metoda dönüşmektedir (Neufeld, 1993: 55-56). Bununla birlikte pozitivist bilim felsefesi objektiviteyi sağlamak ve gerçeğin ne olması gerektiği değil ne olduğunu ortaya koymak adına niceliksel ve istatistiksel teknikleri içeren teknik rasyonalite üzerine kuruludur. Bunun sosyal bilimlerdeki yansıması ise normların, değerlerin ve araştırmacının kişisel tercihlerinin araştırmadan dışlanması ve araştırma konusunun ampirik olarak ele alınmasıdır. Dolayısıyla bu yolla sosyal bilimlerdeki ideolojilerin sonunun mümkünlüğü vurgulanmıştır (Ashley, 1984: 250).

Aydınlanmanın “ilerleme” fikrinden de hareketle içinde yaşanılan dünyanın ve onun sunduğu mevcut şartların iyileştirilip geliştirilmesi için bilimsel yöntemlerin kullanılması gerekliliği üzerinde duran pozitivism, ahlaki ve normatif unsurların bahsi geçen amaca ulaşma noktasında gerçeği manipüle etme potansiyeli taşıdıklarını belirterek analizin dışında tutulmaları gerektiğini savlamıştır (Inan, 2004: 35). Zira evrensel düzlemde gerçeğe ve doğruya bir başka deyişle objektiviteye ulaşma gayesi taşıyan pozitivism, içeriği herkes tarafından farklı şekillerde doldurulabilecek kadar subjektif öğeler barındıran unsurların bizatihi bu amaca ters düştüğünü ileri sürmektedir.

Pozitivist sosyal bilim felsefesinin tarihi-sosyal gerçekliğe dair *here and now* yaklaşımı ise ele alınan olayların uzay ve zamandaki nihai inceleme noktalarında tespit edilmelerini beraberinde getirmektedir. Başka bir anlatımla, pozitivism ele aldığı olayın oluştuğu zamansal süreç yerine onun gerçekleştiği zamandaki ve uzaydaki tek bir noktadan hareketle ilmi haline soyunmakta bir bakıma zamansal süreci dondurmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan durumlar aynı koşullarda aynı

sebeplerin geçmişte aynı sonuçları doğurduğu ve gelecekte de aynı sonuçları doğuracağı varsayımlarını taşıyan genelleme ve evrenselleştirme yasaları vasıtasıyla azaltılmaktadırlar (Bostanoğlu, 2008: 51-55). Başka bir anlatımla, çağdaş pozitivizmde araştırmacıyı şuanla ve var olanla sınırlayan doğrudan deneye bir referans mevcuttur. Bu haliyle pozitivizm tarihi inkâr etmektedir zira o geçmişe uzanmak için hiçbir olanağa sahip değildir. Dolayısıyla pozitivizmin kendisini gönüllü olarak şimdiye ve indüksiyon yolu ile geleceğe kapatması onun statik bir doktrin olduğunun göstergesidir (Langevin, 2013: 23). Bu yönde işleyen süreç irdelendiğinde ise Newton fiziğinin zamanı alan olarak dondurmasından etkilenildiği aşikârdır. Velhasıl pozitivist analiz bu yolla kendisini zaman ve tarih dışı haline getirmektedir (Prigogine ve Stengers, 1984: 68). Bununla birlikte pozitivizmin tarihi-sosyal gerçekliği dataya indirgeyen yaklaşımı hem aktörün eylemden dışlanarak ortada yalnızca etki ve sonucun kalmasını hem de olayı ona yön veren bütün karmaşık bağlamından ve çelişkilerinden soyutlanmasını beraberinde getirmektedir (Cox ve Schechter, 2002: 59).

Pozitivist sosyal bilim felsefesi nazarında araştırmacı ise gerekli hassasiyeti gösterdiğinde araştırma neticesinde ortaya çıkan bilgi hem yaşanılan zamandan bağımsız hale gelerek bütün zamanlar için geçerlilik kazanmaktadır hem de özne-nesne ayrımına bağıtlı bir şekilde öznel değil nesnel bir niteliktedir. Dolayısıyla hem belirli bir zamana sıkışıp kalmayan (non-anochronism) hem de nesnel olan (objectivity) bilgi geleceğin öngörüsünü de (predictability) beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla pozitivist bilimsel araştırmada bilim adamı sırasıyla şu adımları izlemektedir: i) Araştırma nesnesine yönelik hipotezini tanımlar. ii) Hipotezini sınamak adına tekrara dayalı araştırma yöntemleri vasıtasıyla ampirik bulgulara ulaşmaya çalışır. iii) Elde ettiği bulguları gözden geçirir ve hipotezi ile eşleştirir. iv) Eğer elde ettiği bulgular hipotezi ile uyumuyorsa hipotezini değiştirir ya da ortadan kaldırır. Dolayısıyla tüm bu aşamalardan sonra ortaya çıkan bilgi insanının nesneden mutlak bağımsızlığına dayanmaktadır ve öznen, toplumdaki, tarihten bağımsız ve nesneldir (Okur ve Ongur, 2014: 293-295; Ateş, 2013: 56).

Bununla birlikte, pozitivist sosyal bilim felsefesinin araştırmaya yaklaşımında diğer değişkenlerin sabit tutulması ve ana etken olduğu düşünülen değişkenler

üzerinden bir değerlendirmenin yapılması söz konusudur. Bu çerçevede ortaya konan araştırma bir denklem olarak tahayyül edilecek olursa belirli değişkenlerin değişimine bağıtlı bir çıktı varyasyonları ortaya konulmaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, ceteris paribus yaklaşımı aslında pozitivistlerce tüm değişkenlerin hesaba katılmasının ve bunların değişimi üzerinden olası çıktıların hesap edilmesinin mümkün olmadığının gizil bir kabulüdür. Bununla birlikte hangi değişkenlerin sabit olduğunun belirlenmesi ve hangi değişkenler üzerinden olası çıktıların hesaplanacağı meselesi araştırmacının tercihine kaldığı için aslında araştırmacının tarafgir bir tutumunu da yansıtmaktadır.

Nihayetinde sosyal bilimlerde bilimselliği ifade eden pozitivist bilim felsefesi yeknesak bir görünüm arz etmemekle birlikte bilime olan güven, meta fiziğe olan karşıtlık ve doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerin sosyal bilimlerde de kullanılabileceği anlamını içeren bilimin birliği ve tekliği savı farklı pozitivist yaklaşımların ortak noktasıdır (Murzi, 2010: 1). Bununla birlikte pozitivism; gerçeğin her tür insan deneyiminin dışında var olduğu ve insan öznelliğinden bağımsız nesnel bir gerçeği kavramanın mümkün olduğunu, gündelik hayatta karşılaşılan herşeyin gerçeğini dışarıdan bir seyirci gibi incelemekle bilmenin mümkün olduğunu, bulunduğu yakalandığı takdirde gerçeğin mutlak ve evrensel olduğunu, doğru cevapların bir yerlerde kayıtlı olduğunu, evrensel ve genel yasaların keşfedilmesiyle bütün olayların açıklanabileceğini varsaymaktadır (Bostanoğlu ve Okur, 2009: 8). Başka bir anlatımla pozitivist araştırmanın amacı tahmin, kontrol, açıklama ve genel yasaların teşhir edilmesidir (Pickard, 2013: 7).

Sosyal dünyadaki nedensellik ilişkilerini niceliksel araçlarla sürekli bir varsayım sınamasına tabi tutarak ortaya koymaya çalışan pozitivist sosyal bilimsel araştırma; sosyal gerçeklikte ampirik bir regülarite, belirli bir olayın/olgunun deneyimlenip gözlemlenmesi ve nihayet bunlar arasında kurulacak birliği ihtiva etmektedir. Bu minvalde pozitivist sosyal bilimsel araştırmada açıklama; ampirik olarak sınanabilir bilimsel çıkarım (scientific inference) meselesi olarak görülmektedir (King vd. , 1994: 7-8). Pozitivist bilim felsefesinin güvenilir bilgi üretiminde öne çıkardığı kriterler ise şu şekilde sıralanabilir: i) Dışarıda keşfedilmeyi bekleyen objektif gerçeklik mevcuttur. ii) Araştırmada özne-nesne ayrımı

keskinleşmeli ve kesinleşmelidir. iii) Bilimsel bilgi üretimi deneye dayalı olmalıdır. iv) Bilimsel çalışmada araştırmacıya katkı sağlayacak uzuvlardan bir tanesi rasyonel akıl yürütmedir (Kardaş ve Erdağ, 2014: 379). Bununla birlikte sosyal bilimlerde pozitivist bilim felsefesinin temel aksiyomları şunlardır: i) Bilim nesnel bir meraktan kaynaklanan bir anlama ve açıklama çabasıdır. ii) Bilimsel araştırmada gözlemcinin değerlerine ve sağduyusuna yer verilmemelidir. iii) Toplumu incelerken de doğa bilimlerinin yöntemleri kullanılmalıdır. iv) Bilimsel araştırmanın sonucu evrensel ve nesnel gerçektir (Biltekin, 2014: 518).

Nihai kertede insanoğlunun bilgi edinimi amaçlı kadim uğraşına alternatif bir yol sunma sınırında kalması gereken pozitivizm tek muteber yol iddiasında bulunan her yaklaşımın muhteviyatında barındırdığı Tina sendromuna kapılarak kendisini bilimselliğin ölçütü olarak lanse etmiştir. Bilim-pozitivizm metonimisi ekseninde sürekli olarak sözde veya sahte bilim yaftası vurulan sosyal bilimlerde galip-mağlup ilişkisinin öykünmeye itici psikolojik veçhesi hasebiyle pozitivist bilim felsefesini içselleştirmiştir. Nihayetinde ortaya çıkan durum ise sosyal bilimlerde nezdinde oldukça güçlü bir pozitivist gelenek ve Tina sendromunun pozitivizm vasıtasıyla sosyal bilimlere de bulaşmasıdır. Sosyal bilimlerin görece yeni disiplini olan Uluslararası İlişkiler de bu gelişmelere bigâne kalamamış ve Davranışsalcılar olarak nitelendirilen yeni nesil bilim insanları disiplinin bilimsel bir hüviyet kazanması amacıyla pozitivizmin temel aksiyomlarını öncelemişlerdir. Başka bir anlatımla öncelikle diğer sosyal bilimlerde disiplinlerinde akabinde ise onun çevre disiplini olarak nitelendirilebilecek Uluslararası İlişkiler'de ortaya çıkan Davranışsalcılık pozitivist sosyal bilim felsefesinin temel sabitlerini, yöntemlerini, modellerini ve yaklaşımlarını disipline entegre etmeye çalışmıştır.

Davranışsalcılarının doğa bilimlerine öykünme isteğinin bir tezahürü de simülasyondur. Bu çerçevede gerçekliğin mümkün olduğu kadar temsilini sunmaya çalışan simülasyon aslında deneyin Uluslararası İlişkiler'de tatbik edilmesi çabasını ifade ettiği için oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Dolayısıyla temel aksiyomlarını pozitivist felsefede bulan simülasyon Tina sendromunun zerk ettiği bir yaklaşımın uzantısı olması hasebiyle aynı sendromu bünyesinde barındırma olasılığını taşımaktadır. Bu minvalde yapılması gereken ise nasıl ki pozitivist bilim

felsefesinin diyalektik gelişime mahkûm bir tarihi varsa, dolayısıyla evvelden ezele değil de tarihi koşullara bağlı ortaya çıkmışsa; genelde Davranışsalcılığın özelde ise simülasyonun da bilgi edinimi saikinde birer alternatif olarak avantajlarını, dezavantajlarını, imkânlarını ve kısıtlarını birlikte ele almaktır. Başka bir anlatımla, Davranışsalcılık üzerinden simülasyonun ortaya çıkış ve gelişiminde tarihsel sürece bağıtlılığını ortaya koymak onun da insanoğlunun kadim uğraşında bir merhaleyi temsil ettiğini ve dolayısıyla Tina sendromuna kapılmak yerine alternatif bir perspektif sunma sınırında kalması gerekliliğini tespit etmek açısından önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM: POZİTİVİZMİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ DAVRANIŞSALCI İZDÜŞÜMÜ ve SİMÜLASYON

2.1. Pozitivizmin Uluslararası İlişkilerdeki Altın Çağı: Davranışsalcılık

Uluslararası İlişkiler'e Davranışsalcılık (Behavioralism) olarak yansıyan yaklaşım ilk olarak psikoloji disiplinde ve Davranışçılık (Behaviorism) ismiyle ortaya çıkmıştır. Psikolojide Davranışçılığın kökeni ise J. B. Watson'un 1913'te yayımlanan *Psychology as the Behaviorists View It* adlı makalesidir. Bu çerçevede Watson psikoloji biliminin ölçülebilir ve gözlemlenebilir davranışları inceleyen bir metodolojiyi benimsemesi gerektiğini vurgulayarak disiplinde o güne değin hâkim olan içe bakış yaklaşımını eleştirmiştir. Zira Watson'a göre bahse konu yaklaşım insan davranışlarının benzerliklerini-farklılıklarını genellemeleri mümkün kılacak bir sistematiğe incelemeyi engellemektedir. Bununla birlikte Watson içe bakış yönteminin disiplindeki terminoloji üzerinde oydaşma sağlanmasını engellediğini ve disiplinde mutluluk, bilinç, hayal, zihin gibi muğlak kavramlara odaklanılmasına sebebiyet verdiğini savlamaktadır. Bu minvalde yapılması gereken ise uyarıcı-tepki ilişkisine odaklanarak insan davranışlarının ortaya çıkışına ve ifade edilişine odaklanmaktır (Watson, 1913: 158-177; Homans, 2013: 69-97; Louch, 2008: 145-148).

Psikoloji alanında Davranışçılık olarak nitelendirilen yaklaşım Uluslararası İlişkiler'in belki de en fazla etkilendiği disiplin olan siyaset bilminde (Özlük, 2006: 53) Davranışsalcılık olarak tecessüm etmiştir. Bu minvalde siyaset bilminde Davranışsalcılığın öncüsü konumundaki David Easton neden Davranışsalci temayüle yaklaştığını dört maddede açıklamaktadır: i) Geleneksel siyaset bilimi yaklaşımları tarihi ve felsefî temelli bir yapıda kalarak mevcut sorunlara dair bir çözüm getirememişlerdir. ii) Doğa bilimleri ve psikoloji, ekonomi gibi sosyal bilimler bilgiyi keşfetme noktasındaki başarılarını veri toplama ve onları analiz etme dayalı yöntemlerine borçludurlar. Dolayısıyla böylesi bir başarı ve bunun yolu siyaset bilimcileri de cezp etmiştir. iii) Soğuk Savaş dönemine özgü olan ve Senatör Mc Carthy dönemiyle zirve yapan baskıcı eğilim özellikle eleştirel tutum sergileyen entelektüelleri hedef almıştır. Dolayısıyla objektif araştırma süreçlerinde bulunmak bu kesimler için bir zırh işlevi görmüştür. Bir başka deyişle, filozofun bilim adamına

dönüşme süreci başlamıştır. iv) Nihayet II. Dünya Savaşı akabinde ABD’de yaşanan refah artışı büyük halk kitlerini tatmin ederek eleştirel görüşlerin taban bulamamasına sebebiyet vermiştir. Bir başka deyişle ABD’de özellikle ekonomik anlamda kazanılan edinimler ile ideolojilerin ve ideolojik çatışmaların sonu ilan edilmiş ve bu başarı bilimle ilişkilendirilmiştir (Easton, 1985: 139-141).

Ancak belirtmek gerekir ki nitelendirmeleri ve ortaya çıkışlarındaki motivasyon kaynakları farklılık arz etse de psikoloji alanındaki Davranışçılık ile bunun siyaset bilimindeki iz düşümü olan Davranışsalcılık arasında yakın bir ilişki vardır. Nitekim böylesi bir ilişkiyi fark eden David Easton her iki yaklaşımın da odaklandıkları aktörün davranışlarını dünyada olanların sebeplerini açıklamak için temel kaynak olarak gördüklerini ve yine her ikisinin de doğa bilimleri metodolojisinin sosyal bilimlere de uygulanması gerektiği konusunda hemfikir olduklarını belirtmektedir. Nihayet Easton Davranışsalcılığın temel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: i) İnsan davranışlarında keşfedilmeyi bekleyen aynılıklar (uniformity) bulunmaktadır. ii) Bahsi geçen bu benzerlikler ampirik testler vasıtasıyla doğrulanabilmektedirler. iii) Ampirik sürecin yürütülmesi için veri toplanmasına ve bunların analizine ihtimam gösterilmelidir. Dolayısıyla metodolojinin bizzat kendisi araştırma için bir ele alınması gereken bir meseledir. iv) Ampirik süreç sonucunda ortaya çıkan bilgi ve kanaatler teorik bir çerçevede ifade edilmelidir. Zira ancak böylesi bir yolla uyarıcı-tepki ilişkisi ortaya çıkacak ve geleceğe yönelik tahmin yürütme gücüne sahip olunabilecektir. v) Özne ve nesne arasında net bir ayrım bulunmaktadır ve araştırma sürecinde araştırmacının her türlü değer yargısı bu sürecin dışında bırakılmalıdır. vi) Davranışsalcılar yalnızca teori ile ilgilenmekte ve günlük hayatın problemlerine ancak güvenilir bir anlayış ve açıklamaya ulaştıktan sonra yaklaşmaktadırlar (Easton, 1985: 137-139; Taşkın, 2014: 43-45).

İnter-disipliner bir yapı arz ettiği genel kabul gören Uluslararası İlişkiler disiplini de ilkin psikoloji alanında ortaya çıkan ve tedricen diğer disiplinleri etkileyen Davranışsalcı yaklaşımdan nasibini almıştır (Brody, 1969: 113). Başka bir anlatımla, genelde sosyal bilimlere özelde ise Uluslararası İlişkiler’e vurulan sözde bilim yaftası ve sosyal bilimlerin Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri

hasebiyle pozitivizmi içselleştirmeye yönelik çözümü, kendilerini Davranışsalcılar olarak nitelendiren bilim insanlarının disipline bilimsel bir hüviyet kazandırmak amacıyla harekete geçmelerini beraberinde getirmiştir. Öyle ki Davranışsalcıların kendilerinden önceki yaklaşımları bilim dışılıkla yaftalamaları ve kendilerini bilimin temsilcileri olarak lanse etmeleri aslında onların Tina sendromunun zorlayıcı parametrelerine maruz kaldıklarının göstergesidirler (Knorr ve Rosenau, 1969: 14; Bull, 1966). Ancak belirtmek gerekir ki, sosyal bilimlerin çevre disiplini olan Uluslararası İlişkiler'e Davranışsalcılığın etkisi görece geç bir dönemde müşahade edilmiştir. Bu noktada Uluslararası İlişkiler çalışmalarının o yıllara kadar tarih ve uluslararası hukuk yaklaşımlarının etkisi altında kalması bu gecikmenin temel sebeplerinden bir tanesidir (Knorr ve Rosenau, 1969; Ferguson, Mansbach, 1988) Bununla birlikte disiplinin gündemine dahil olan Davranışsalcılık uluslararası siyaset pratiğinden aldığı motivasyon ile birlikte disiplin özelindeki aksiyomlarını ortaya koymuştur.

Dolayısıyla çalışmanın bu bölümü, Davranışsalcılığın uluslararası siyaset pratiğine bağıtlı aksiyomlarına ve akabinde de simülasyon tekniğinin teorik çerçevesine tahsis edilmiştir. Böylesi bir tercihin ise iki temel sebebi bulunmaktadır. İlk olarak Davranışsalcılığın disipline entegresi olan simülasyon tekniği temel aksiyomlarını genelde pozitivizmden özelde ise onun disiplinindeki iz düşümü olan Davranışsalcılıktan almıştır. İkinci olarak ise simülasyon henüz Tina sendromunun tüm emarelerini göstermeyen fakat Tina sendromlu pozitivist bilimin tüm aksiyomlarını bünyesinde barındıran bir muhteviyata sahiptir. Dolayısıyla simülasyon çalışmalarının bahse konu sendroma kapılmasını engellemek adına onun Davranışsalcılık üzerinden pratiğe bağıtlı konumunu ortaya koymak gerekmektedir. Zira pratiğe bağıtlı olan bir fenomenin alternatifsizliği savlaması mümkün değildir.

2.1.1. Davranışsalcılığın Uluslararası Siyaset Pratiğiyle Simbiyotik İlişkisi: Science Never Occurs in Vacuo

Hegel'e göre düşünce hiçbir zaman in vacuo gerçekleşmemektedir (Bostanoğlu, 2008: 23). Başka bir anlatımla, herhangi bir düşünsel süreci bağıtlı bulunduğu pratik zeminden ayırmak mümkün değildir zira teori ve pratik arasında simbiyotik bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede nasıl ki pozitivizm örneğin

Narski'nin vurgulandığı üzere anavatanı olan Fransa'nın o günkü koşullarına bağıtlı şekillenmişse (Narski, 2013: 25-119) onun Uluslararası İlişkilerdeki izdüşümü olan Davranışsalcılık da ortaya çıktığı zamansal aralıkla yani II. Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası sistem ve ortamla yakından ilintilidir (Özlük, 2009: 200-204; Schmidt, 2002: 13-14; Holsti, 1974: 8). Bu çerçevede Burcu Bostanoğlu'nun Hegel'den hareketle (thought never occurs in vacuo) bilimin hiçbir zaman boşlukta var olamayacağı (science never occurs in vacuo) savı önem kazanmaktadır (Bostanoğlu, 1995: 105-116). Zira bilim-pozitivizm metonimisi (Bhaskar, 2009: 226), pozitivizmin Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerini arkasına aldığı güçlü pozisyonu ve onun düzenliliği, istikrarı, stabilizeyi ve kestirilebilirliği önelediği göz önüne alındığında; düzene sokulmak, nezdinde öngörü kazanmak istenen dönemin hangi zamansal aralığa refere ettiği sorusu önem kazanmaktadır. Başka bir anlatımla, pozitivist Tina sendromunun disiplindeki izdüşümü olan Davranışsalcılık uluslararası siyaset pratiğinin mevcut ortamıyla tekâmül etme şansı bulmuştur.

Bununla birlikte teori ve pratik arasındaki simbiyotik ilişkinin gözlemlenebilirliği Uluslararası İlişkiler'de daha baskın olagelmıştır. Başka bir anlatımla, siyasi tarih nezdinde önemli olarak nitelendirilebilecek gelişmeler Uluslararası İlişkiler'de her zaman epistemik kırılmalara yol açmıştır (Özlük, 2009: 200) zira kuram ile ilgili entelektüel tartışmalar sistem düzeyindeki somut değişimlerle ve krizlerle yakından ilintilidirler (Bacık, 2007: 329). Öyle ki, genel kabul gördüğü şekliyle disiplinin I. Dünya Savaşı sonrasında doğması, II. Dünya Savaşı akabinde disiplin nezdinde yeni bir döneme geçilmesi, dekolonizasyon süreci, Vietnam Savaşı ve nihayet Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile disiplinin tarihini ele almak için araçsallaştırılan büyük tartışmalar (grete debates) (Kurki ve Wight, 2007: 15) arasında bir paralellik bulunmaktadır (Özlük, 2009: 200). Dolayısıyla selefine göre daha yıkıcı ve buna bağıtlı olarak da eski düzeni bertaraf etme konusunda daha başarılı olan II. Dünya Savaşı'nın (Mazower, 2010: 223-225; Acar, 1991: 112) şekillendirdiği uluslararası sistem ve ortam Davranışsalcılığın açıklanmasında araçsallaştırılabilecek bir döneme refere etmektedir. Başka bir anlatımla, II. Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası ilişkilerin durumu Uluslararası İlişkiler'in de

gidişatını ve onun genelde bilimsellik özelde ise Davranışsalcılık temelli gündemini etkilemiştir. Tüm bu noktalardan hareketle Davranışsalcılığın uluslararası siyaset pratiğine bağlı var oluşu iki temel üzerinden müşahade edilmektedir: II. Dünya Savaşı sonrasında Soğuk Savaş olarak karakterize edilen dönem ve ABD'nin bahse konu dönemdeki küresel angajmana dayalı dış politikası.

İlk olarak dünya savaşlarının yıkıcılığı karşısında dehşete kapılan disiplin mensupları II. Dünya Savaşı sonrasında Davranışsalcılık vasıtasıyla ampirik yöntemlerin araştırmalarda kullanılması konusunda bir eğilim başlatmışlardır (Knorr ve Rosenau, 1969: 4). Zira devletlerin, hükümetlerin ve siyasal aktörlerin davranışlarının ampirik olarak incelenebileceğini, onların davranışlarına yön veren temel kanunların keşfedilebileceğini, yıkıma sebebiyet veren davranışların ortaya çıkışlarının tahmin edilerek bunların daha başından engellenebileceğini ve böylece savaşların önünün alınabileceğini düşünmüşlerdir (Ateş, 2015: 23). Başka bir anlatımla, iki savaş arası dönemin yaklaşımı olan idealizm bilimsel anlamda bir teori olmaktan çok normatif ve preskriptif bir idealler demeti olarak uluslararası ilişkilerin nasıl yapılması gerektiği sorusuna cevap vermeye çalışmış (Bull, 1972: 34; Thompson, 1952: 434-445), ancak II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi onun başarısızlığına kanıt olarak gösterilmiştir (Yılmaz, 2012: 138; Carr, 2010; Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 7-8; Wolfers, 2000: 1822). Savaştan sonra özellikle ABD'nin küresel politikada etkin olmaya başlaması üzerine (Amin, 2004: 168; Johnson, 2005: 2) normlar ve reçetelerle dünya siyasal düzenini şekillendirmek yerine, onun işleyişini incelemek ve yasalarını açıklamak ölçütüne uyan bir Uluslararası İlişkiler yaklaşımı arayışına girilmiştir (Bostanoğlu, 2008: 34; Knutsen, 2006: 321, Tanrısever, 2011: 89-131). Nihayetinde ABD'nin küresel gücünün temayüz edişine paralel olarak ABD menşeli akademisyenler pozitivizmin öngörülebilirlik, düzenlilik, istikrar unsurlarını Davranışsalcılık nezdinde disipline dâhil etmişlerdir (Knutsen, 2006: 307). Hâlihazırda Lewis F. Richardson hariçte tutulacak olursa 1960'lı yıllarda Davranışsalcı paradigmanın temsilcisi olarak nitelendirilen akademisyenlerin neredeyse tamamı Amerikalıdır (Özlük, 2006: 91; Kurki ve Wight, 2007: 18).

Bununla birlikte II. Dünya Savaşı akabindeki uluslararası sistemde ideoloji önemli bir parametre haline gelmiştir (Lee, 2004: 316; Armaoğlu, 2012: 512). Zira Soğuk Savaş'ı karakterize eden iki kutuplu sistemde taraflardan birisini oluşturan Sovyet Blok'u ideolojik söylem ve pratikleri gerek bloğunun bir aradalığının sağlamlaştırılmasında gerekse de eskiden emperyalizme, sömürgeciliğe ve kolonyalizme maruz kalmış yeni devletlerin bloğuna katılmaları amacıyla yoğun bir şekilde kullanmıştır. Aslında ideolojilerin uluslararası siyaset pratiğinde önemli birer unsur olmaları Soğuk Savaş'dan çok daha öncesine örneğin Bolşevik Devrimi'ne veya II. Dünya Savaşı öncesinde faşizmin Avrupa'da yükselişine kadar götürülebilmektedir. Ancak Soğuk Savaş döneminde ideolojilerin etkinliğini arttıran unsur Doğu-Batı şeklinde ayrılmış blokların aynı zamanda kendilerini sosyalist blok ve liberal-kapitalist blok olarak tanımlamalarında yatmaktadır (Engerman, 2010: 20-43). Başka bir anlatımla, Soğuk Savaş aynı zamanda ideolojilerin çerçevesini çizdiği yaşam modellerinin mücadelesidir.

Bu çerçevede genelde ideolojik söylemi özelde ise sosyalizmi diğer bloğa kıyasla daha yoğun kullanan S.S.C.B.'ye karşı batılı ve endüstriyel olarak gelişmiş ülkeler bilimin ideolojinin yerine geçtiği savını ileri sürmüşlerdir (Bell, 1962). Bu sava göre, II. Dünya Savaşı akabinde ABD öncülüğünde ortaya çıkan uluslararası sistem her türlü aidiyeti aşan ve objektivite ile evrenselliği mümkün kılan teknolojik bir sıçramaya tanık olmuştur. Dolayısıyla bu şartlar altında ideolojik kamplaşmalar ile endüstri toplumunun çelişkilerini yeniden üretmektense mevcut teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında bu sorunları çözmek ve hatta bilim vasıtasıyla bilimsel ütopyalar, savaşların çıkışını açıklayarak engelleyen bilimsel yaklaşımlar üretmek mümkündür (Tanrısever, 2011: 91-92). Nihai kertede Soğuk Savaş'ın pratiğini etkileyen ideolojik mücadele Uluslararası İlişkiler'de de ideoloji-bilim mücadelesi ekseninde temayüz etmiştir. Bu çerçevede disiplinin Davranışsalcılık vasıtasıyla bilimselleşmesi aslında Batı Blok'unun pratikte giriştiği mücadelenin teorik zeminine katkı sağlayarak onu ideolojiden ve ideolojik güdülenmeli pratikten arındıracaktır (Ashley ve Walker, 1990).

Bununla birlikte Soğuk Savaş döneminde ideoloji ve bilim arasında cereyan eden teorik ve pratik mücadele Batı Blok'unun anti-diyalektik metodolojiyi

araçsallaştırmasında da göze çarpmaktadır. Zira Sovyet tarafının değişimin mümkün olduğunu ortaya koyan sosyalizmin diyalektik toplumsal gelişim modeli Batı sisteminin tarihsel koşullara bağlı olduğunu iddia ederek onun iç çelişkileriyle çökmesinin mümkünlüğüne yönelik inancı beslemiştir. Öyle ki Stalin'in 1953 yılına kadar Batılı devletler arasında kendi iç çelişkileri temelli bir savaş beklentisinin (Gaddis, 2008: 20-22) odağında diyalektik toplumsal gelişim modeli yatmaktadır. Bu noktada Batı ise anti-diyalektiğin, düzenin, olguların değişmezliğinin, istikrarın, kestirilebilirliğin karakterize ettiği pozitivizmi Davranışsalcılık vasıtasıyla Uluslararası İlişkiler'e dâhil ederek kendi konumunu korumak ve sağlamlaştırmak istemiştir.

Soğuk Savaş dönemi uluslararası sistemini karakterize eden bir diğer unsur da nükleer kış senaryolarının ortaya atılmasına sebebiyet veren M.A.D. dengesidir⁹ (Lee, 2004: 309; Knutsen, 2006: 312; Hobsbawn, 2012: 302-303). Öyle ki özellikle 1962 Ekim Füze Krizi'nden sonra nükleer kış senaryolarına dair korkular uluslararası kamuoyu tarafından paylaşılmışken (Sander, 2012: 322-329; Armaoğlu, 2012: 1212: 724); iki süper gücü nükleer bir felaketin eşiğine sürükleyecek kontrolsüz, öngörülemeyen gelişmelerin önünün alınması bir zaruret olarak görülmüştür (Knorr ve Rosenau, 1969: 8). Dolayısıyla tarihi-sosyal olgu ve olaylara dair hangi şartlarda ne gibi durumların ortaya çıkacağını bilmek iddiasını taşıyan pozitivist bilim felsefesi bu vesile ile ve Davranışsalcılık vasıtasıyla disipline dâhil edilmiştir. Zira ancak böylesi bir yol ile devlet davranışlarının kestirilebilir ve öngörülebilir olacağı, Soğuk Savaş döneminin istikrara kavuşturularak nükleer bir savaştan kaçınılacağı, S.S.C.B. ve ABD'nin liderlik ettiği bloklarda süper güçleri zor duruma sokacak uydu devlet davranışlarının engellenebileceği varsayılmıştır. Başka bir anlatımla, pratikte blok liderlerinin zorlamasıyla gerçekleşen uydu devletlerin dış politika hamlelerini süper güçlerle uyumlaştırma durumu, teorik zeminde devletlere hangi adımların nelere sebebiyet verileceğini gösteren pozitivizm ve onun disiplindeki izdüşümü olan Davranışsalcılık vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Yine Soğuk Savaş döneminde bloklar arası mücadele kadar blok içi uyum meselesinin de büyük önem kazanması ve bu minvalde ABD'nin uydu devletlerinin

⁹ Açılımı Mutually Assured Destruction olan kavramın Türkçe karşılığı "karşılıklı kesin imha"dır.

dış politikalarını kendisiyle uyumlaştırmak isteyerek bir ölçüde onların dış politikalarının mimarlığını üstlenmesi de (Bostanoğlu, 2008: 130) Davranışsalcılığın pratiğe bağitli konumunun bir göstergesidir. Zira herhangi bir blok içerisinde ortaya çıkacak bir çatlak diğler bloğa bu durumu kullanma fırsatı verebileceğı gibi çatlağın oluştuğı bloktaki diğler uydu devletleri de süper güce karşı durma noktasında teşvik edebilecektir. Bu çerçevede Batı Bloku'nun liderliğini üstlenen ABD uydu devletlerinin dış politikasını kendisine uyumlaştırmak için örneğın havuç-sopa politikası, ekonomik yardım, NATO'nun koruması altına alma ve nükleer şemsiyeden yararlandırma gibi birçok unsuru araçsallaştırmıştır. Dikkat edilirse tüm bu unsurlar pratikteki uyumlaştırmayı teşvik etmektedir ancak Soğuk Savaş gibi oldukça hassas dengeler üzerine kurulu bir dönemde pratiğı şekillendirecek teorik uyumlaştırma da bir zaruret halini almıştır. Bu minvalde ise ABD'nin araçsallaştırdığı en önemli unsur genelde pozitivizm özelde ise Davranışsalcılıktır. Zira pozitivist bilim felsefesinin ve onun disiplindeki izdüşümü Davranışsalcılığın en önemli iddiası tarihi-sosyal olguların belirli şartlar altında kestirilebilir sonuçlar doğurduğudur. Dolayısıyla uydu devletlere hangi dış politika manevralarının nelere sebep olacağını gösteren ve kontrol edilebilir, kestirilebilir bir teorik çerçeve sunan Davranışsalcılık ABD nezdinde blok içi uyumun sağlanması noktasında önemlidir.

Nihayet genelde sosyal bilimler özelde ise Uluslararası İlişkiler'de Davranışsalcılığın ön plana çıkması Soğuk Savaş döneminde ABD ve S.S.C.B.'nin insan zihnini ve toplumları doğrudan kontrol etme isteklerinin bir neticesidir. Zira devletler, ideolojiler ve partiler kendi savlarını genel geçer doğrular olarak gösterebilmek ve bu sayede toplumun kaderine hükmedebilmek için insanların davranış kalıplarını çözmeye, beşeri gelişmeleri önceden tahmin etmeye, onları yönlendirebilecek bir takım araçlar geliştirmeye ve kitleleri kontrol altına almaya çalışmışlardır (Ateş, 2015: 23). Başka bir anlatımla, Soğuk Savaş olarak adlandırılan süreçte yalnızca devletlerin değil toplumların da kontrol altına alınması ihtiyacı hâsıl olmuş ve bu minvalde sosyal bilimlerin genelinde ve tabi ki Uluslararası İlişkiler'de Davranışsalcı gündem oluşmuştur.

İkinci olarak Davranışsalcılığın Uluslararası İlişkiler'in gündemine gelmesi dünya savaşları neticesinde ABD'nin küresel konumu ile de yakından ilintilidir (Cox,

1981; Hoffman, 1977; Krippendorff, 1987). Zira iki dünya savaşına ev sahipliği yapan Avrupa'nın küresel siyasetteki etkinliğinin gerilemesi (Gerger, 2012: 198) dünya güç merkezinin kanatlara yani ABD ve S.S.C.B.'ye kaydırılmıştır (Hobsbawn, 2012: 302). Bununla birlikte ABD iki savaş arası dönemin aksine küresel siyasete angajman noktasında daha istekli bir tavır takınmış (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 3) ve uluslararası politik alanı BM, uluslararası ekonomi politikası de Bretton Woods ile sistemize etmiştir (Amin, 2004: 175; Fouskas ve Okay, 2014: 34-38; Hook ve Spainer, 2014: 49-52). Çünkü küresel güç olma iddiasını taşıyan bir devletin uluslararası politikanın bütün parametrelerinde etkin olma isteği sık karşılaşılan bir durumdur (Bacık, 2007: 130; Amin, 2004: 168; Gerger, 2012: 199-200). Bu minvalde ABD pratiğine hâkim olmaya başladığı uluslararası ilişkilerin teorisini de şekillendirerek onu da belli bir kalıba sokma ihtiyacı hissetmiş ve disiplinin merkezi Avrupa'dan ABD'ye kaymıştır (Smith, 2002: 67-85). ABD'nin bu tavır ve disiplinin merkez kayması Uluslararası İlişkiler'de belli bir düzeni, istikrarı öngören Davranışsalcılığın gündeme gelmesini beraberinde getirmiştir.

Bu çerçevede Stanley Hoffman 1977 tarihli *An American Social Science* başlıklı makalesinde genelde pozitivistimin özelde ise Davranışsalcılığın disiplini yönlendiren güçlü etkilerinin arkasındaki itkiye ışık tutmaktadır. Zira Hoffman Uluslararası İlişkiler disiplininin ABD'nin bir dünya gücü olmak saikiyle ortaya çıktığı uluslararası ortamın koşullarının etkisi altında bilimselleştigiine dikkat çekerek disiplinin özünde bir Amerikan toplumsal bilimi olduğunu savlamaktadır. Dolayısıyla Hoffman'a göre disipline ciddi şekilde yön veren ampirik ve realist yaklaşımlar ABD'de II. Dünya Savaşı akabinde yaygınlaşan bazı entelektüel temayüllerin, siyasi şartların ve kurumsal fırsatların ürünüdür. Bir başka deyişle, temel konusu güç olan bir bilim ABD'nin ilgisini doğal olarak çekmiş; bu durum da bilimsel çalışmaların siyasi ihtiyaçlarla örtüşmesini, akademi ile uluslararası siyaseti belirleyen kurumlar arasında vakıflar aracılığıyla yakın ilişkiler kurulmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bilimsel metodu üstün gören, tarihi ve felsefi yaklaşımları reddeden ABD menşeli inanışlar disipline özgün şeklini vermişlerdir (Hoffman, 1977: 41-60). Bununla birlikte disiplindeki Amerikan ağırlığını teorilerin burada üretilmesi ve akabinde diğer coğrafyalarda dolaşıma sokulmasıyla açıklayan

(Biersteker, 2009: 308-327; Waever, 1998: 687-727) düşünürlerin bu yaklaşımları da Davranışsalcılığın Amerika'nın küresel güç olmasına ilintili bir şekilde ortaya çıktığını göstermektedir.

ABD'nin küresel bir aktör olarak ortaya çıktığı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde diplomatik deneyiminin azlığı da onu bilime ve Davranışsalcılığa yöneltmiştir (Bostanoğlu, 2008: 19; Smith, 1987: 194-195). Başka bir anlatımla, ABD'nin Avrupa güç dengesinde yerleşikleşmiş devletlere göre daha az diplomatik deneyime sahip olması onu yorumsamacı, normatif ve değer yüklü disiplini sarsmaya onun yerine de bilimi ön plana çıkarmaya itmiştir. Zira disiplinin merkezi savaştan önce Avrupa'dadır ve araştırmacıların disipline dair çalışmalarında temel aldıkları hermönetik ve tarihselci yaklaşım Avrupa merkezlidir. Dolayısıyla küresel genişlemesini büyük ölçüde II. Dünya Savaşı sonrasında başlatan ABD'nin (Gerger, 2012: 199; Fouskas ve Gökay, 2014: 30; Knutsen, 2006: 317-318) parçası olmadığı Avrupa merkezli tarihselci yorumu ve yine parçası olmadığı Avrupa merkezli uluslararası sistem tahayyülünü reddederek ev sahipliği yaptığı bilimin evrenselliğini ön plana çıkarmaya çalışması doğal bir durumdur (Ferguson ve Mansbach, 1988: 14). Zira bu noktada ABD'nin çabası pratiğine büyük ölçüde hâkim olduğu uluslararası ilişkilerin kuramsal zeminine de sahip olmak ve Avrupa tekeline kırmaktır. ABD'nin bu noktada araçsallaştırdığı yaklaşım ise Davranışsalcılıktır.

ABD'nin II. Dünya Savaşı akabinde uluslararası ilişkilere angajmanı noktasında kendisinden önceki küresel güçlerin tarihsel deneyimlerini de göz ardı etmemiştir ve hatta çıkarılan bu derslerin genelde bilimin özelde ise Davranışsalcılığın disipline dâhil edilmesinde etkili olduğu iddia edilebilir. Başka bir anlatımla, ABD kendisinden önceki küresel güçlerin tedricen güç kaybetmelerine tanık olmuş ve bu güç kaybında da bahse konu güçlerin gerek pratik gerekse de teorik anlamda kendi değerlerini diğer toplumlara empoze etmesinin etkili olduğunun farkına varmıştır. Dolayısıyla ABD kendi hegemonyasını genişletirken değerlerindeki ve yaklaşımlarındaki "made in U.S.A." etiketini çıkararak onları bilimsellik, evrensellik kılıfıyla sunmuştur. Bu çerçevede hegemonyaya dâhil olan devletler benimsedikleri değerlerin ve teorik yaklaşımların bir başka devletin dayatması değil insanlığın ve bilimin evrensel doğruları olduklarını düşünerek

bunları içselleştirmekte herhangi bir beis görmeyeceklerdir. Nihai kertede evrensel doğrulara ulaşmak saikindeki pozitivizmin Davranışsalcı izdüşümü disipline dâhil edilerek örneğin ABD genişlemesinin hâlihazırda her güçlü devletin girişeceği bir eylem olduğu diğer devletlerce kabul edilecek ve böylece diğer devletlerin dış politika manevraları ABD eksenli bir nitelik kazanacaktır. Hâsılı ABD kendi uluslararası ilişkiler anlayışının teorik zeminini Davranışsalcılığın genel geçer kurallara ulaşmak amacındaki bilimsellik ve evrensellik temalarıyla diğer devletlere sunmuştur.

ABD'nin iç siyasal ve toplumsal yapısı da genelde bilimin özelde ise Davranışsalcılığın öncelenmesinin nedenlerinden birisini teşkil etmektedir. Zira Avrupa geleneğini karakterize eden toplumu devingen bir bütün olarak ele alarak nedensellikler araştıran yaklaşımlar yerine Amerikan tarzı sosyal bilimlerde, (Örnek, 2015: 194-233) toplumu bireyden yola çıkarak her ögenin belli bir işlev üstlendiği bir fonksiyonlar etkileşimi ve bunlar çerçevesinde oluşan bireysel davranışlar bütünü olarak inceleme geleneği hâkimdir. Başka bir anlatımla, Amerikan tarzı sosyal bilimlerde -bireycilik ideolojisiyle de ilintili olarak- toplum makro öğelerden çok bireylerin davranış şemalarıyla yani fonksiyonların değişiminin toplumsal yapıya eklemlenme ve işleyişlerine göre belirlenen uyum ve normlardan sapma davranışlarının yansımalarıyla açıklanmıştır. Bununla birlikte ABD siyasi tarihinde toplumsal muhalefetin politik alana sınıfsal bazda yansımaması tarihi-sosyal olayları çelişki ve karşıtlıklar bağlamında ele alma gerekliliğini azaltmış ve toplumun bütünsel ve uyumlu bir yapı olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır (Bostanoğlu, 2008: 62). Bu çerçevede genelde pozitivizmin özelde ise Davranışsalcılığın her unsura bir fonksiyon biçmesi, bunlar arasındaki etkileşim üzerinden genel sistemin değerlendirmesini yapması ve tarihi-sosyal olguyu karşıtlıklar-çelişkiler ekseninde ele almak yerine anti diyalektik statistikliği öncelenmesi aslında Amerikan tarzı toplumsal ve siyasal yaşamın bir sonucudur. Hâlihazırda genelde pozitivizmi özelde ise Davranışsalcılığı benimseyen üniversitelerin ve yaptıkları çalışmaların ABD hükümeti veya ona bağlı kuruluşlarca finanse edilmesi de Amerikan toplumuna içkin bu durumun bir göstergesidir (Hoffman, 1977: 41-60; Knutsen, 2006: 318; Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 8). Başka bir anlatımla, Amerikan tarzı sosyal

bilimleri yansıtan Davranışsalcılık Uluslararası İlişkiler Amerikalılardan büyük destek görmüştür (Bauer, 1958: 11).

Yine Davranışsalcılığın ve onun hedef aldığı gelenekselciğin aslında ABD ve Britanya'yı temsil ettikleri iddiası da bilimin boşlukta var olmadığını aksine pratiğe bağitılı gündeme geldiğini göstermektedir.¹⁰ Bu iddia özelinde bakıldığında II. Dünya Savaşı akabinde dünyadaki güç merkezlerinin Avrupa'dan kanatlara yani Atlantik ve S.S.C.B.'ye kaymasıyla birlikte ABD dünyanın mevcut sorunlarını nihayete erdirme noktasında ahlaki bir sorumluluk içerisinde girmiştir. Bu durum ABD'yi sorunları hızlı ve etkili bir şekilde çözme yoluna sevk etmiş ve onun zaman zaman basit ve sert bir tutum almasına yol açmıştır. Britanya ise imparatorluk geçmişinin getirdiği bir itidal içerisinde ve sorunları arabuluculuk ile yavaş ve uzun vadede çözme eğilimindedir. Bir başka deyişle, ABD diplomasi ve uluslararası ilişkileri bir işletme gibi değerlendirip karını en üst düzeye çıkarmayı amaçlarken, Britanya diplomasi ve uluslararası ilişkileri bir sanat olarak görmüştür. Dolayısıyla ikinci büyük tartışmanın özellikle ABD ve Britanya menşeli akademisyenler arasında vuku bulması ve bu tartışmada ABD'nin nihai, kesin, evrensel, nesnel ve öngörülebilir bilgi edinimini önceleyen Davranışsalcılığı benimsemesi şaşırtıcı bir durum değildir (Smith, 1985: 54). Bu meyanda belirtmek gerekir ki, II. Dünya Savaşı öncesinde otoriter ve totaliter rejimlerin baskıcı yönetimlerinden kaçarak ekseriyetle ABD'ye gelen bilim insanları da Amerikan felsefesini yakından etkilemişler (Murzi, 2010: 4) ve Davranışsalcılık temayülün tekâmülüne katkı sağlamışlardır (Lasswell, 1937: 5-17).

Nihayet Soğuk Savaş döneminde karşı iki kutuptan biri olan S.S.C.B. somut veya sahiplenmecilik amaçlar olarak nitelendirilebilecek olan amaçlar tarafından motive edilmiştir. Bu amacın en önemli örneklerinden bir tanesi ise toprak gibi somut edinimlerin kazanılması çabasıdır. Oysa ABD Soğuk Savaş olarak adlandırılan süreç boyunca uluslararası politikanın genel düzenini belirleme yollarıyla yani soyut ya da ortamsal olarak nitelendirilebilecek amaçlar ile ilgilenmiştir (Nye ve Welch, 2011: 211). Dolayısıyla Davranışsalcılık temayülün

¹⁰ Bu savı destekleyecek biçimde tartışma Hedley Bull-Morton Kaplan tartışması olarak da nitelendirilmektedir. Bu çerçevede Bull Britanya'yı temsil ederken Kaplan'ın ABD'ye refere ettiği belirtilmektedir. Bkz. M. Kaplan, "The New Great Debate: Traditionalism vs Science in International Relations", *World Politics*, Cilt 18, Sayı 1, October 1966; H. Bull, "International Theory: A Case For a Classical Approach", *World Politics*, Cilt 18, Sayı 2, April 1966.

etkinliğinin arttığı dönem göz önüne alındığında bu dönemin ABD'nin uluslararası politikanın yalnızca pratik zeminini değil aynı zamanda kuramsal zeminini de belirlemeye çalıştığı döneme tekabül ettiği görülmektedir. Zira uluslararası politika alanının öngörülebilir olması ve dolayısıyla ABD'li karar alıcılar nezdinde bir mekanizasyon kazanması ancak ve ancak kuramsal zeminde neden-sonuç ikilisinin etkinliğine bağlı olmuştur. Bu çerçevede Davranışsalci temayülün işlevi kısmen anlaşılabilir hale gelmektedir.

Genelde II. Dünya Savaşı sonrası dönemin özelde ise Soğuk Savaş olarak adlandırılan sürecin şartlarına uygun bir şekilde ve ABD'nin küresel gücünü de arkasına alarak disiplinin gündemini belirleyen Davranışsalcılık vurgulanan unsurlardan hareketle pozitivizmin disiplin nezdindeki aksiyomlarını ortaya koymuştur. Ancak -pozitivizmde olduğu gibi- Davranışsalcılığın varsayımlarını yalnızca metodolojik bir yaklaşım ekseninde ele almak hem onun disipline entegre ettiği yaklaşımların bugün bile geçerliliklerini sürdürdükleri savını hem de onun arkasındaki ABD gücünü tam anlamıyla ortaya koymayı engellemektedir. Başka bir anlatımla, Tina sendromuna bulanmış pozitivist sosyal bilim felsefesinin disiplinindeki izdüşümü olan Davranışsalcılık ontolojik, epistemolojik ve metodolojik varsayımlarıyla bu sıfatını kazanmıştır.

2.1.2. Uluslararası İlişkiler'de Pozitivizmin Davranışsalci Sabitleri

Vurgulandığı üzere ilk olarak sosyal bilimlerin diğer alanlarında ortaya çıkan Davranışsalcılık Uluslararası İlişkiler'e özgü bir yaklaşım değildir. Öyle ki, kronolojik bir sıralama işlevsel olmamakla birlikte Davranışsalcılık önce psikolojide ardından sosyoloji ve siyaset biliminde nihayetinde de 1950'li yıllarda Uluslararası İlişkiler'de müşahade edilmiştir (Özlük, 2006: 41, 54). Bununla birlikte Davranışsalcılığın disiplinde tekâmül ediş ve konumlanma süreci II. Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası siyaset pratiğiyle ve ABD'nin küresel bir güç olarak ortaya çıkmasıyla yakından ilintilidir. Ancak Davranışsalcılığı yalnızca siyaset pratiğine bağımlı bir yaklaşıma indirgemek onun disiplinindeki güçlü mirasının anlaşılmasını engelleyecektir. Başka bir anlatımla, Uluslararası İlişkiler'de genelde bilimselliğin özelde ise Davranışsalcılığın gündeme gelmesi Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleriyle de yakından ilintilidir. Bu minvalde sosyal bilimlerin bir alanı

olarak Uluslararası İlişkiler'e vurulan sözde bilim yaftası ve mevcut yaklaşımların II. Dünya Savaşı akabindeki uluslararası ortamı anlamak ve açıklamak için yeterli görülmemesi disiplinde Davranışsalcı gündemin ortaya çıkmasına sebebiyet vermişlerdir. Bu meyanda vurgulandığı üzere Uluslararası İlişkiler'de Davranışsalcı gündem diğer sosyal bilim alanlarına nazaran disiplinde 1950'ler gibi geç bir dönemde müşahade edilmiştir.

Bahse konu gecikmede Uluslararası İlişkiler'e dair erken dönem çalışmaların tarih ve hukuk temelli olagelmeleri etkilidir. Disiplinin epistemolojik ve metodolojik zemini de etkileyen bu durum hasebiyle Uluslararası İlişkiler'de kuramsal ve analitik bilgi üretimi yerine tarihsel bilgi uzun süre hâkim olmuştur (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 3). Başka bir anlatımla, kısmen epistemolojik veçhesi de bulunan bu yöntemsel mesele erken dönem Uluslararası İlişkiler çalışmalarının olayları açıklayan kuramsal bakış yerine onları betimleyen ve anlatan bir muhteva kazanmalarına sebebiyet vermiştir. Bu durumun disipline dair güvenilir bilgi üretimine ve kuramsal-analitik bakışa zarar verdiği inancıyla motive olan ilk tepki öncelikle diğer sosyal bilimler disiplinlerinde ortaya çıkan daha sonra ise Uluslararası İlişkiler'in gündem maddesi olan ve bünyesinde Morton A. Kaplan, Richard Rosecrance, Klaus Knorr, Sydney Verba, Karl Deutsch, James Rosenau, J. W. Burton, Stanley Hoffman, Charles Kindleberger, Charles McClelland, J. D. Singer gibi birçok önemli isim bulunduran Davranışsalcılardan gelmiştir (Aydınlı vd., 2009: 75-78; Kurki ve Wight, 2007: 17; Arı, 2011: 97; Little, 1980: 17).

Bu noktada J. E. Dougherty ve R. L. Pfaltzgraff yeni nesil araştırmacıları Davranışsalcılığa sevk eden ve dolayısıyla onların Uluslararası İlişkiler'e dair kendilerinden önceki yaklaşımları eleştiri üzerine bina edilmiş motivasyonlarını şu şekilde sıralamışlardır: i) İlk olarak yeni nesil araştırmacılar arasında geleneksel yaklaşımların disipline konu olan sorunları tanımlamada ve çözümlemede yetersiz oldukları düşüncesi yaygınlaşmıştır. Öyle ki bu araştırmacılara göre, gelenekselci yaklaşımlar sorunları tanımlasalar bile bunların sistematik ve bilimsel bir araştırma dâhilinde nasıl incelenebileceğini ortaya koyamamışlardır zira bu noktada araçları oldukça basittir. ii) İkinci olarak Davranışsalcılara göre gelenekselci yaklaşımlar II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan dünyanın koşullarından oldukça farklı bir

uluslararası sistem modelinde dayanmışlardır. Dolayısıyla büyük ölçüde Avrupa menşeli güç dengesi sistemine göre çerçevesi şekillenen geleneksel yaklaşımların mevcut uluslararası sisteme dair teori inşa etme noktasında yeterli kuramsal çerçeveye sahip olmadıkları düşünülmüştür. iii) Üçüncü olarak yeni nesil araştırmacılar nezdinde geleneksel teoriler açıklama ve öngörme noktasındaki yetersiz görülmüşlerdir. Dolayısıyla akademisyenler ve politik karar vericiler tarafından mevcut zamanın veya geleceğin değerlendirmesinde güvenilir bilgi sunamamışlardır. Böylesi bir durum ise akademisyenleri ve hatta daha büyük ölçüde politika yapıcılarını spesifik ve ivedi problemlerde pragmatik çözümlere yönlendirmiştir. iv) Yine Uluslararası İlişkiler literatürü insan doğasına ve uluslararası davranışa dair üstü kapalı ve test edilmemiş varsayımlarla dolmuştur. v) Beşinci olarak güç dengesi, kolektif güvenlik, çatışma, entegrasyon ve güç gibi Uluslararası İlişkiler’de yaygın olarak kullanılan terimler değişik araştırmacılar ve hatta aynı araştırmacılar tarafından bile farklı anlamlara refere edecek şekilde ve tutarsız bir biçimde kullanılmışlardır. Bu durum ise yalnızca teorik belirsizliğe değil aynı zamanda disiplin içi iletişimin zorlaşmasına sebep olmuştur. vi) Beşinci madde ile ilintili olarak terminolojinin kullanımında yaygın bir uzlaşının olmayışı Uluslararası İlişkiler literatüründe ciddi bir bilgi birikiminin oluşmasını zorlaştırmıştır. vii) Nihayet diğer sosyal bilimler disiplinlerinde kullanılan nicel yöntemlerin ve kuramsal çerçevelerin Uluslararası İlişkiler disiplinine dâhil veya adapte edilmesinin kuram oluşturma noktasında devrimsel nitelikte sonuçlara yol açacağı düşüncesi genç araştırmacılar arasında yaygınlaşmıştır. Zira özellikle bilgisayarın ve veri depolama konusunda teknolojinin gelişimi teorilerin test edilebilmeleri olasılığını arttırmışlardır. Dolayısıyla teknoloji alanındaki bu gelişmeler yeni nesil araştırmacılar ile eski nesiller arasındaki uçurumu derinleştirmiştir (Dougherty ve Pfaltzgraff, 1990: 536-537).

Bununla birlikte Tina sendromuna bulanmış pozitivist bilim felsefesinin disiplin nezdindeki yansıması olan Davranışsalcılık; genelde sosyal bilimlere özelde ise Uluslararası İlişkiler disiplinine vurulan “sözde bilim” yaftası karşısında bir tepki olarak görülebilmektedir. Hâlihazırda Davranışsalcıların gelenekselci olarak nitelendirdikleri yaklaşımların uğraşlarını ‘sözde bilim’ olarak nitelendirmeleri bu

durumun en sarıh tecessümüdür. Başka bir anlatımla, bilim-pozitivizm metonimisinin öykünmeye itici yanını oluşturan Tina sendromu Uluslararası İlişkiler özelinde de etkili olarak disiplin mensuplarının sözde bilim yaftasından kurtulmak adına ve Davranışsalcılık adı altında pozitivist sosyal bilim felsefesine yönelmelerine sebep olmuştur (Kurki ve Wight, 2007: 17). Bu çerçevede bilimsel bilgiyi pozitivistten tevarüs ettikleri şekliyle tüm sınamalardan başarıyla geçmiş önermeler olarak tanımlayan Davranışsalcılar (Puchala, 1992: 41) disiplinin bilimsel rüştünü ispatlama çabası içerisinde girmişlerdir. Dolayısıyla örneğin iktisat gibi belirli bir mantık silsilesi içerisinde vuku bulan olaylar örüntüsü ortaya koyamadığı iddia edilen disiplinin mensupları saf bilim olarak gördükleri doğa bilimlerinin mantıksal ve matematiksel kanıtını ve doğrulamanın ampirik prosedürünü önceleyen pozitivistlere sıcak bakmışlardır (Bull, 1966). Velhasıl genç nesil araştırmacıların disiplin özelindeki çabası onu sözde bilim yaftasından kurtarmak ve iştigallerinin bilim olduğunu davranışsalci paradigma vasıtasıyla ortaya koymak olmuştur.

Davranışsalci temayülün ortaya çıkmasındaki temel motivasyon kaynaklarından birisi de pozitivist bakış açısını yansıtan bilimlerin birliği düşüncesidir (Wight, 2002: 27). Zaten Davranışsalci temayüle mensup akademisyenler Uluslararası İlişkiler'den önce doğa bilimlerinin çeşitli alanlarında çalışmalar ifa etmişlerdir (Özlük, 2006: 86-87). Dolayısıyla doğa bilimlerini de icra etmiş olan bahse konu akademisyenler doğa bilimleri ve sosyal bilimleri yöntemsel olarak özdeş görmüşlerdir. Bu minvalde Davranışsalcılara göre Uluslararası İlişkiler'de de tarihi-sosyal gerçekliği ampirik olgular olarak kavramsallaştırmak, onları kantitatif veriler şeklinde formüle etmek ve tikel olgular arasındaki nedensellik ilişkilerini teşhir ederek buradan genellemelere, öngörülere ulaşmak gerekmektedir. Başka bir anlatımla, bilime görgül olguları niceliksel veriler şeklinde sistematik araştırmaya tutma ve bu vesileyle analitik açıklamalar, modeller ve öngörüler üretme görevini isnat eden Davranışsalcılar, Uluslararası İlişkiler'de bilimselliğin sağlanmasını araştırma konusunun marjı belirli ampirik tarihi-sosyal olgular olarak tanımlanmasında, büyük ölçüde oydaşmaya varılmış bir disiplin içi terminolojide ve sınanabilir hipotezlerde görmüşlerdir (Singer, 1961a: 77-92). Tüm bu noktalardan hareketle özellikle mantıksal pozitivistten etkilenen Davranışsalcılar hakikate

ulaşma noktasında kendilerinden önceki yaklaşımların yetersizliğini dile getirerek motive olmuşlardır (Singer, 1961b: 325-327).

Davranışsalcılar Uluslararası İlişkiler'i bilimsel bir hüviyete kavuşturmak için harekete geçmelerinin teorik zeminini ise Thomas Kuhn'un 1962'de yayımlanan *The Structure of Scientific Revolutions* adlı çalışmasıyla ortaya konan yaklaşımda bulmuşlardır (Ferguson ve Mansbach, 1988: 13). Bahse konu çalışmada Kuhn bilimsel ilerlemenin pozitivistlerin savladığı ölçüde kümülatif ilerlemediğini belirterek normal bilim ve olağanüstü bilim ayrımına gitmiştir. Bu ayrıma göre bilim çevrelerince kabul gören dominant paradigmanın açıklama gücü olarak kullanıldığı dönem normal bilim dönemine refere etmektedir. Ancak hakim paradigma açıklayamadığı olay-olguyla karşılaştığında alternatif paradigmlar ortaya çıkarak olağan dönemi sarsmaktadırlar. Nihayetinde Kuhn'a göre eski paradigmanın yerini yenisinin almasıyla olağandışı döneme geçilmiş olmaktadır. Kuhn böylesi dönemlere bilim tarihinde fazla rastlanılmadığı için onu olağanüstü dönem olarak nitelendirmektedir (Kuhn, 1962) Bu noktadan hareketle, kendilerinden önceki yaklaşımların II. Dünya Savaşı'nı önleyemediklerini ve savaş sonrası yeniden şekillenen uluslararası sistem ve ortamı açıklayamadıklarını savlayan Davranışsalcılar olağan dönemi sarsan yeni bir paradigma iddiasıyla ve olası paradigmal değişimle motive olmuşlardır (Lijphart, 1974: 41-42).

Davranışsalcılar nezdinde II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan gelişmeler ise kendilerinden önceki paradigmayı sarsarak olağan dönemi sonlandırmalarına izin verecek ölçüde biriciktir. Öyle ki, II. Dünya Savaşı sonrasında kesintilere uğrasa da Westphalia'dan beri 300 yıldır uluslararası sistemin aktörleri arasındaki ilişkileri düzenleyen güç dengesi sistemi sona ermiş, iki büyük dünya savaşına ev sahipliği yapan Avrupa dünya güç merkezindeki konumunu kaybetmiştir. Avrupa'nın güç kaybına paralel olarak da global bir uluslararası ilişkiler anlayışı yerleşmeye başlamış ve ideoloji bu sistemi yönlendiren etkin bir parametre haline gelmiştir. Bununla birlikte özellikle Avrupa'da savaşın yaralarını sarmak için entegrasyon çalışmaları hız kazanmıştır. Yine sistemde aktör sayısını arttıran ulus inşası süreçleri ve demokrasinin kesintilere uğrasa da yayılan dalgaları savaş sonrası sistemini farklı kılmışlardır (Özlük, 2006: 36). Nihayet bilim ve teknoloji alanında yaşanan

değişimler uluslararası ilişkileri oldukça farklı bir zemine oturtmuştur (Skolnikoff, 1993: 5-10). Nihai kertede bütün bu gelişmeler hiçbir disiplini etkilemediği kadar Uluslararası İlişkiler'i etkilemiş (Fox ve Fox, 1961: 339-359) ve Davranışsalcılar yeni gelişmelerin eski paradigma vasıtasıyla ele alınmayacağını dolayısıyla paradigmatik değişimin gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Genelde II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler özelde ise bilgisayarların kullanılmaya başlanması Davranışsalcılığın ortaya çıkmasını kolaylaştıran bir etkidir. Öyle ki, bilim insanları nezdinde başlangıçta yapay zeka olarak nitelendirilen bilgisayarlar oldukça grift veriler arasındaki nedensel ilişkileri gözlemlenebilir hale getirmiş ve verilerin saklanması kapasitesi artmıştır. Bu minvalde Davranışsalcılar ise çeşitli varyantların uluslararası ölçekte gözlemlenebildiği ve dolayısıyla çıktı analizlerinin daha sağlıklı yapıldığı bir döneme girildiğini ileri sürmüşlerdir (Singer, 1969). Davranışsalcılar nezdinde verilere ve onların toplanarak saklanmasına verilen önem ise bunların diğer araştırmacıların ortaya konan sonuçları genellemelerine, yeniden gözden geçirmelerine ve hatta onu daha da ileriye taşımalarına imkân vermeleri sebebiyledir. (Knorr ve Rosenau, 1969: 16). Başka bir anlatımla, pozitivist sosyal bilimsel araştırmada önemli bir yer tutan replikasyon ve ona bağıtlı olarak çalışmalarda intersubjektif sonuçlara ulaşılması ortaya konan çalışmaların nesnellik iddiasını pekiştirdiği ve disiplin içi bilgi birikimine katkı sağladığı için Davranışsalcılar nazarında da dikkate değer itibarı görmüştür. Dolayısıyla Davranışsalcı temayül dataya indirgenmiş bilgiyi önceleme noktasında kendisinden önceki yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Kurki ve Wight, 2007: 17; Singer, 1969: 65-69).

Pratik anlamda uluslararası siyasete bağımlı, düşünsel zemin olarak ise yukarıda vurgulanan gelişmeler; Tina sendromuna bulanmış pozitivizmin Davranışsalcılık adı altında Uluslararası İlişkiler'de yer edinmesini sağlamışlardır. Başka bir anlatımla, Davranışsalcılık temel aksiyomları pozitivist sosyal bilim felsefesinde bulmaktadır (Little, 1980: 14). Bu minvalde Davranışsalcılar tarihi-sosyal gerçekliğin dışsal, verili ve bağımsız bir şekilde keşfedilmeyi beklediğini ileri sürmektedirler. Onlara göre bahse konu gerçekliğe giden tek yol bilimsel bilgiye refere eden nesnellikten, objektiflikten, değer bağımsızlıktan geçmektedir (Ateş,

2013: 75). Bununla birlikte Davranışsalcılar nezdinde gerçek bilgiye giden yol doğa bilimlerinin metotlarının Uluslararası İlişkiler'de de kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Kaplan, 1974: 443). Davranışsalcılar doğa bilimlerinin yöntemlerini dikkate almaya iten yaklaşımlarının arkasında ise bilimin ve dolayısıyla bilimsel metodun teklifine dair inanç yatmaktadır. Tüm bu noktalardan hareketle, Davranışsalcı temayülü benimseyen Uluslararası İlişkiler mensuplarının temel amacı disiplinde geleneksel realistlerin tarihin anekdot şeklinde kullanımı yerine sistemik, bilimsel kavram ve mantık yürütmeyi koymak olmuştur. Zira Davranışsalcılara göre tarihin anekdotlar halinde ilmi hal edilmesi yerine yeni tarihsel veri tabanları ve zaman serileri oluşturmak, karar alma yaklaşımlarında matematiksel modeller kullanmak ve hatta devlet merkezli Uluslararası İlişkiler'i tümünden göz ardı eden yeni kavramlar yaratmak mümkündür (Brown ve Ainley, 2005: 32-33).

Faruk Sönmezoğlu'na göre ise Davranışsalcı paradigmanın bilimsellik anlayışının temel öğelerini başlıklar altında toplamak mümkündür: i) İlk olarak Davranışsalcı temayül katı bir pozitivist bakış açısıyla sosyal bilimlerdeki bilimsellik ölçütünün doğa bilimlerinkiyle aynı olduğu varsayımından hareket etmektedir. Bu veçhede Davranışsalcılar sosyal bilimlerin gelişiminin ancak doğa bilimlerinin izlediği yolu takip etmekle mümkün olacağını ileri sürmektedirler. ii) İkinci olarak Davranışsalcı bakış tek tek sosyal bilim dallarının varlıklarını ve otonomilerini kabul etmekle birlikte tek bir sosyal bilim anlayışı üzerinde durmaktadır. Bir başka deyişle, Davranışsalcılık disiplinler-arası bir sosyal bilim anlayışına sahiptir. Öyle ki Davranışsalcılık sistem teorisi, oyun teorisi, entegrasyon teorisi gibi yaklaşımları diğer bilim dallarından ödünç alarak Uluslararası İlişkiler'e entegre etmiştir. Nihayet disiplinler-arası bakış açısının doğal bir uzantısı olarak Davranışsalcılık elde edilen verilerin kümülatif mahiyete bürünebilmeleri için disiplinler arasında ortak bir davranış bilimleri ve kavramlar dizisi geliştirme çabası içerisinde olmuştur. iii) Davranışsalcı temayülün bilimsellik anlayışının bir diğer ögesi de karşılaştırmadır. Zira elde edilen verilerin biriktirilmesi için olay ve olguların derlenmesi yeterli değildir. Ancak bu verilerin karşılaştırılabilir olmaları durumunda araştırmacı bazı genellemelere ulaşabilecektir. iv) Nihayet Davranışsalcılara göre uluslararası politikayı şekillendiren parametreler oldukça fazla ve çeşitli olduğu için disiplinde

genel teorilerden ziyade kısmi teoriler üretmek daha doğru bir yaklaşımdır. Bir başka deyişle bütün değişkenlerin ele alınarak bunların birbirleriyle olan ilişkilerini bilimsel olarak ortaya koymak mümkün olmadığı için belirli sayıda değişken temeli üzerine kurulu kısmi teoriler üretme gayesi güdülmelidir (Sönmezoğlu, 2005: 122-124).

Diğer sosyal bilimlerine nazaran Uluslararası İlişkiler'i daha fazla etkileyen siyaset biliminde Davranışsalcılığın önemli temsilcisi David Easton ise bahse konu temayülü karakterize eden unsurları şu şekilde sıralamıştır: i) *Düzenlilikler*: Açıklama ve öngörme değerine sahip teorilerle ve genellemelerle ifade edilebilecek olan politik davranışta keşfedilebilir aynılıklar mevcuttur. ii) *Doğrulama*: Genellemeler ilişkili olduğu davranışlara atıfla test edilebilir olmalıdırlar. Başka bir anlatımla zihin gerçeklik anlayışını dış dünyaya atıfla gerçekleştirmelidir. iii) *Deney*: Bilim-pozitivizm metonimisinin en güçlü parametresi olan deney sosyal bilimlerde de icra edilmelidir. Halihazırda simülasyon pseudo deney itibarı görerek bunu sağlamaya çalışmaktadır. iv) *Kantitatif*: Davranışlar arasındaki farklılıklardan-benzerliklerden çıkarsanan genellemeler niceliksel olarak formüle edilebilir olmalıdır. v) *Etik Değerler*: Ortaya konan araştırmayı objektif niteliğinden uzaklaştırarak subjektif bir hale büründürecek her türlü etik ve ahlaki değer in çalışmadan dışlanması mümkün ve gereklidir. vi) *Teori*: Araştırmanın nihayetinde ulaşılan çıktılar sistematik bir hale getirilerek teorize edilmelidir. vii) *Saf Bilim*: Doğa bilimlerinde tecessüm eden saf bilime ve dolayısıyla bilimsel yönetime riayet edilmelidir. viii) *Entegrasyon*: Elde edilen bilgi ve bulguların sosyal bilimlerle bütünleştirilmesi sağlanmalıdır (Easton, 1965).

Kendilerinden önceki yaklaşımlarca ortaya konulan önermelerin bilimselliklerinin evrensel ölçütlere göre savunulamayacağını ileri süren ve dolayısıyla disiplindeki mevcut bilgi birikiminin güvenilirliği konusunda şüpheye düşen Davranışsalcılar (Kaplan, 2000: 347), bu minvalde bilimsel ile ideolojik, nesnel ile öznel ve evrensel ile tarihsel Uluslararası İlişkiler önermelerinin birbirlerinden ayırmak ve bilimsel, nesnel ve evrensel önermeleri diğerlerinden değerli kılmak gerektiğini vurgulamışlardır (Tanrısever, 2011: 90-91). Bu çerçevede Davranışsalcı temayüle göre araştırmacı araştırma konusuna dıştan bakışı mümkün

kılacak bir mesafede durmalıdır. Başka bir anlatımla, pozitivist bilim felsefesine özdeş şekilde araştırmacı özne ile araştırma konusu itibarı gören nesne arasında kesin ve keskin bir ayırım bulunmalıdır. Böylece Davranışsalcılık pozitivistlikten tevarüs ettiği şekliyle tarihi sosyal gerçekliğe dışsal bir bakışla yaklaşarak araştırmacının tüm değerlerinin araştırmadan dışlanması gerektiğini salık vermektedir. Nihai kertede onlar tarafından arzulanan değer ve ideolojiden bağımsız bir kuramsal yaklaşım ve bu kriterlere uygun bir sosyal bilimsel araştırmadır (Devetak, 2005: 139; Holsti, 1974: 21).

Bununla birlikte pratikte karşılığı bulunan, genellemelere, gözlemlere dayalı sistematik aksiyomlar sunan (Singer, 1961b: 325-327) ve böylece açıklama ve öngörme işlevselliğini kazanmış teori anlayışları (Özlük, 2006: 57) da Davranışsalcılığın idraki noktasında oldukça önemlidir. Başka bir anlatımla, Davranışsalcıların teori anlayışları pozitivistlikinkiyle özdeştir (Kaplan, 2000: 347). Öyle ki pratikte karşılığı bulunan teori, zihinsel kurgunun ampirik dünyada karşılığını bularak geçerlilik kazanması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte genellemeye yapılan vurgu ise pozitivistliğin tikel olgu ve olaylardan tümel bilgi edinimini sağlayan tümel varım yöntemine refere etmektedir. Gözlemlere dayalı bir teori anlayışı ise tarihi-sosyal gerçekliğin doğa bilimlerinde araştırma nesnesine atfedilen dışsal gerçeklikle yakından ilişkisi bulunmaktadır. Zira buna göre varoluşsal ve insanla olan etkileşiminden bağımsız bir gerçekliğe sahip olan tarihi-sosyal olay-olgu bu haliyle gözlemlenebilir olmaktadır. Teorinin bahse konu genellemelere ve gözlemlere bina edilmiş sistematik aksiyomlar içermesi ise ele alınan konunun hem açıklanmasını hem de aynı şartlarda aynı çıktıların gelecekte de müşahade edilebileceğinin tespitini mümkün kılmaktadır. Bu meyanda pozitivistliğin sosyal bilimlerdeki anlama-açıklama tasnifinden açıklamaya tekabül etmektedir ve öngörü onun en temel iddiasıdır.

Yine Davranışsalcılar yalnızca gözlemleyebildikleri ve ölçüme tabi tutabildikleri gerçekliğin bilgi sınırlarının kapsamında olduğunu belirtmişlerdir (Gaddis, 2000: 444). Öyle ki Singer, kanıtlar ışığında doğrulanabilen ve sistematik, sarih, gözle görülür ve yinelenen gözlemlerle elde edilen bilgi üzerinde durmuştur (Singer, 2000: 394-412). Bununla birlikte politik bilimler -Morgenthau'nun kendi

teorisi özelinde yaptığı gibi- kendisini bilimsel olarak nitelendirmekle kalmamalı ve doğa bilimlerinin yöntemlerini olabildiğince içselleştirerek insan ve devlet davranışlarını açıklama yoluna gitmelidir (Rosenau, 1968: 197-236; Singer, 1969: 65-69). Aksi takdirde örneğin Uluslararası İlişkiler ön yargıların, kafa karışıklıklarının, ütopyacı yaklaşımların ve emosyonelizmin yerleşkesi haline gelecektir. Dolayısıyla Davranışsalcılar gözlemlenebilir olgu ve olaylara odaklanarak mümkün mertebe niceliksel yöntemleri çalışmalarına dâhil etmişler, direkt ölçümün mümkün olmadığı durumlarda ise ölçülebilir veri arayışına girmişlerdir. Nihayet Davranışsalcılar tikel olaylardan tümel bilgi ediniminin yöntemi olan tüme varımı tercih etmişlerdir (Gaddis, 2000: 445).

Nihayetinde Davranışsalcılar disiplinde gizil bir şekilde içselleştirilmiş pozitivizmi daha görünür hale getirmişlerdir. Bununla birlikte bahse konu temayülü yalnızca disipline yönelik metodolojik bir yaklaşım olarak değerlendirmek Davranışsalcılığın disipline bıraktığı mirasın ve gelecek tartışmalara dair etkisinin azımsanmasına sebebiyet verecektir (Choucri, 1991: 272). Başka bir anlatımla, Tina sendromlu pozitivizmin disiplindeki izdüşümü olan Davranışsalcılık, bu vasfıyla ve buna uygun ontolojik, epistemolojik ve metodolojik aksiyomlarıyla disiplinin gündemini şekillendirmiştir. Öyle ki, bu sava katılan Waever'a göre Davranışsalcılık disiplinin profesyonelleşmesine katkı sağlamıştır (Waever, 1997: 12). Zira özellikle 1960'lı yıllarla birlikte etkisi disiplin nezdinde hissedilmeye başlanan Davranışsalcılık bir bakıma disiplinin rüştünü ve bilimsel hüviyetini ispatlama çabası olarak da görülmektedir. Bir başka deyişle, yeni kuşak araştırmacıların terminolojik açıdan disipline dair kavramların belirsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik çabaları, metodolojik açıdan disiplinde tek düzeliği hâkim kılmaya çalışmaları, ontolojik açıdan yalnızca gerçek dünyayı analiz konusu etmeleri ve nihayetinde bilginin ediniminde ampirist epistemolojiye paralel yaklaşım benimsemeleri Uluslararası İlişkiler üzerindeki tarih ve felsefe temelli yaklaşımları kırarak özerkliği tesis etmeye yönelik adımlar olarak görülmektedir.

Benzer şekilde Steve Smith ise Davranışsalcılarının pozitivizmi diğer tüm teorilerin kendisi ölçüt alınarak değerlendirildiği bir "altın standardı" olarak gördüklerini belirtmiştir (Smith, 2008: 13). Bahse konu metaforuyla Steve Smith

Davranışsalcıların diğer tüm teorilere ölçüt olarak sundukları pozitivistin 4 temel parametre üzerinden anlaşılabilirliğini ileri sürmüştür. Bunlar; i) Epistemolojik ve metodolojik veçhede bilimlerin birliği, ii) Olgular ve değerler arasındaki keskin fark ve tarihi-sosyal olguların teori bağımsız olmaları, iii) Doğada olduğu gibi sosyal dünyada da düzenliliklerin varlığına duyulan inanç, iv) Bilim-pozitivism metonimisinin güçlü parametresi olan ampirik doğrulama ya da yanlışlama ilkeleridir (Smith, 2008: 15-16).

Smith'in kullandığı altın standardı metaforunun temel aksiyomlarını açmak gerekirse; ilk olarak bilimlerin birliği düşüncesi doğa bilimleri ile sosyal bilimleri arasında epistemolojik ve metodolojik açıdan herhangi bir fark bulunmadığını salık vermektedir. Buna göre tarihi-sosyal gerçeklik doğa bilimlerindeki nesneye özdeş şekilde ortaya çıkmakta ve gözlem ve deney vasıtasıyla ona içkin düzenlilikler, nedensel ilişkiler ve mekanik yapı ortaya çıkarılabilmektedir. Dolayısıyla epistemolojik açıdan sosyal bilimleri doğa bilimlerine özdeş ise doğa bilimlerine içkin araştırma yöntemlerinin sosyal bilimlerde de uygulanması gerekmektedir. İkinci ilke ise tarihi-sosyal olgu ve olaylara varoluşsal bir gerçeklik isnat etmektedir. Başka bir anlatımla tarihi sosyal gerçeklik insan ile olan etkileşiminden bağımsız bir şekilde 'orada öylece duran' bir bakış açısıyla ele alınmakta ve bu minvalde araştırmacıya dair her türlü değer yargısından bağımsız bir şekilde ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sosyal dünyada düzenliliklerin varlığına dair inanç ise Newton fiziği temelli mekanik evren tahayyülünün bir neticesidir. Buna göre bilim insanı nezdinde tarihi-sosyal olgu belirli şartlandırmalar altında geçmişte, bugün ve yarın aynı çıktılara sebebiyet veren bir veri itibarı görmektedir. Nihayet doğrulama ve yanlışlama ilkeleri bilim felsefesinde ampirist epistemoloji anlayışına tekabül etmektedir (Smith, 2008: 16).

Mark Neufeld'e göre ise II. Dünya Savaşı akabinde Davranışsalcılık adı altında Uluslararası İlişkiler'de görünürlüğü artan pozitivism disiplinde üç ilke üzerinden ele alınmıştır. Bunlar gerçeğe tekabüliyet, bilimde metodolojik birlik ve değerlerden bağımsız bir bilgi algısıdır (Neufeld, 1995: 33-38). Bununla birlikte nesnel, gözlemciden ve onun tüm ön kabullerinden müstakil, tekerrür eden regülariteye sahip, tüm değer yargılarından bağımsız ve neden-sonuç ikilisi çerçevesinde

mantıksal bir açıklama biçimine dayalı bir bilimsel çalışma ilkesi benimseyen pozitivistimin Uluslararası İlişkiler'e sirayeti de bu minvalde olmuştur. Öyle ki pozitivistim Uluslararası İlişkiler'e rasyonalizm üzerine bina edilmiş bir objektivizm, özne-nesne ayrılığı ve tekrar eden düzenlilikleri bulma gibi epistemolojik ve metodolojik unsurlar vasıtasıyla girmiştir (Üzgel, 2004: 30). Dolayısıyla Davranışsalcılık adı altında disiplinde altın çağını yaşayan pozitivistim kendi kendisini doğrulayan bir mantık silsilesi izlemektedir. Bu mantık ise modern devlet, güç, egemenlik, ulusal çıkar kavramlarıyla sistemik anarşi ve egoist insan doğasının evrenselliği, rasyonel siyasal davranış, değişmeyen ana kuvvetler gibi ana kavramlar arasındaki bağlantılar üzerinde payandalanmıştır. Bununla birlikte pozitivistimin özne-nesne, teori-pratik, olgu-değer, iç politika-dış politika gibi ontolojik dikotomileri de gerçek ve kalıcı olanı yüzeysel ve geçici olandan ayıran epistemolojik araçlar olarak görülmüşlerdir (Bostanoğlu, 2008: 83).

Nihayetinde Davranışsalcılık uluslararası siyaset pratiğine bağıtlı gelişmelerin verdiği momentumla ve Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle Uluslararası İlişkiler'de pozitivistimin daha görünür bir hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Başka bir anlatımla, özellikle disiplinin kadim teorisi olarak görülen realizm üzerinden kalıcılığını inşa eden pozitivistim Davranışsalcılık ile Uluslararası İlişkiler'de altın çağını yaşamıştır. Bununla birlikte gelenekselcilere yönelik eleştirilerinde onları bilim dışılıkla suçlamaları göz önüne alındığında Davranışsalcılığın da Tina mottosunu kullandığı ve Tina sendromuna kapıldığı ortadadır. Tüm bu temel aksiyomlarıyla ve disipline bilimsel bir hüviyet kazandırmak amacıyla harekete geçiren Davranışsalcılar bilim-pozitivistim metonimisi ve Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleriyle doğa bilimlerinin birçok yaklaşım, metot ve modelini Uluslararası İlişkiler'e entegre etmişlerdir (Bull, 1966). Bu veçhede bahse konu entegrelerden birisi olan simülasyon ise hem kavramsal düzeyde hem de temel varsayımlarıyla deneye yaptığı atıfla oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Tüm bu noktalardan hareketle bölümün geriye kalan kısmı simülasyon tekniğinin mahiyeti üzerine bina edilmiştir.

2.2. Sosyal Bilimlerde *Pseudo-Quasi Experimentation*: Simülasyon

2.2.1. Bir Modelleme Türü Olarak Simülasyonun Tanımı

Pozitivizmin Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerini arkasına alarak sosyal bilimlere kendisine yakınlaştırma çabasının belki de en çarpıcı örneği simülasyondur. Zira simülasyon, bilim-pozitivizm metonimisinin üzerine payandalandığı en güçlü sac ayağı olan deneye refere etmekte ve hatta sosyal bilimlerde onu mümkün kılmaya çalışmaktadır. Halihazırda simülasyon için pseudo-quasi deney nitelendirmesinin kullanılması bu sebeptir. Simülasyonu deneyden ayırarak onu pseudo-quasi yapan temel nüans ise deneyin gerçeklik üzerinde icra edilmesi simülasyonun ise gerçekliğin modellenmesi üzerinden yürütülmesidir (Helmer ve Rescher, 1960: 35). Ancak bu temel nüansa rağmen simülasyon, pozitivizmin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik bütün sabitlerini bünyesinde barındırmaktadır (Bok, 2007: 117).

Bu çerçevede pozitivizmin tarihi-sosyal olgudaki gerçekliği önceleyen ontolojik veçhesi simülasyon çalışmaları nezdinde dikkate de alınmaktadır. Öyle ki, simülasyon çalışmaları tarihi-sosyal olgu ve olayların maddi unsurlarını araştırma konusu haline getirmekte, soyut olan meselelerde ise somut değişkenler haricindekileri ceteris paribus kapsamına alarak sabit kabul etmektedir. Pozitivizmin araştırma konusu ile araştırmacı arasındaki keskin-kesin ayrımı ve soğukkanlı akademisyenliği vurgulayan epistemolojik taahhütü ise, simülasyon çalışmalarında araştırmacıların değişkenleri manipüle etmekten öteye geçmemeleri şeklinde tecessüm etmektedir. Başka bir anlatımla, simülasyon tekniğinde araştırmacı araştırma sorunsalına dair araştırma şart ve koşullarını belirledikten sonra manipüle ettiği değişkenlere bağıtlı çıktıları gözlemleyerek rapor etmektedir. Dolayısıyla –en azından teorik anlamda- araştırmacının herhangi bir aidiyet bağına dair değer yargıları araştırma dışında tutulmaktadır.

Nihayet pozitivizmin en azından metodolojik anlamda bilimlerin birliğini salık vermesi simülasyon çalışmaları nezdinde de karşılık bulmaktadır. Halihazırda simülasyon, gerek pseudo-quasi deney olarak nitelendirilmesi gerekse de deneyi diğer yöntemlerden farklı kılan özellikleri bünyesinde barındırması hasebiyle doğa bilimlerine ait olan bir yöntemi sosyal bilimlere uygulamaktadır. Bu çerçevede simülasyon çalışmaları kapsamında mevcut değişkenler manipüle edilerek bunlara bağıtlı çıktılar gözlemlenebilmektedir. Bununla birlikte simülasyon tekniği sayesinde

bahse konu bu süreç defalarca tekrar edilebilmektedir. Zira simülasyonun gerçeklik yerine gerçekliğin modeli üzerinden icra edilmesi böylesi bir imkânı ona sağlamaktadır.

Vurgulandığı üzere, sahte deney olarak adlandırılmasına rağmen simülasyon tekniği deneye yaptığı atıfla oldukça iddialı bir formasyona sahiptir. Zira simülasyon tekniği ile bir gerçekliğe dair bileşenler farklı kombinasyonlarla manipüle edilerek farklı çıktılar gözlemlenebilmekte ve böylece değişkenler arasındaki deterministik ilişki açığa çıkarılabilmektedir. Bir kere nedensellik ilişkilerini ortaya çıkardıktan sonra ise hipotezin inşası ve test edilmesi mümkün hale gelmektedir. Bununla birlikte simülasyon tekniğinin gerçeğin modellenmesi üzerinden işletilmesi değişkenlerin manipüle edilmesi işleminin defalarca tekrarlanmasını da mümkün kılmaktadır. Nihayet simülasyonun ele aldığı gerçekliğin modellenmesine dair tüm değişkenler yerine ceteris paribus yaklaşımı dâhilinde bazı değişkenleri araştırma çerçevesinde ele alması onun deneye atfını gerçekçi kılmaktadır.

Tüm bu noktalardan hareketle, simülasyonlar 1950'li yılların sonlarından itibaren özellikle eğitim ve araştırma saikiyle icra edilen bir araştırma tekniği itibarı görmektedirler (Gredler, 2004: 571). Bu meyanda simülasyonların sosyal bilimsel araştırmalarda tercih edilmeleri de aynı döneme tekabül etmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimler nezdinde simülasyon oldukça genç ve tedricen kullanımı artan bir alana refere etmektedir. Bu noktada simülasyonun oldukça yeni bir alan olduğunun en temel göstergesi ise literatürde ona dair veya onu içeren çalışmaların dağınık bir şekilde bulunmasıdır (Axelrod, 2005: 1). Ancak özellikle etkili bir metodolojik araç olarak bilgisayar simülasyonları ifa edilmeye başlandıktan sonra sosyal bilimlerin ve doğa bilimlerinin araştırmalarını onsuz yürütmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Öyle ki bazı araştırmacılar simülasyon çağında bulunulduğunu belirtmektedirler (Hartmann, 1996). Yine özellikle bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ve onun sağladığı esneklik simülasyonlara olan ilgiyi sosyal bilimler nezdinde sürekli kılmaktadır (Gredler, 2001: 521).

Bununla birlikte Davranışsal sosyal bilimciler nezdinde önemi tedricen artan simülasyon nosyonu ve çalışmaları bidayette mühendisliğin bazı alanlarında ve dışlayıcı bir şekilde kullanılmışlardır. Ancak sistem analizlerinin yaygınlaşması,

gruplara dair sosyo-psikolojik çalışmaların artması, şekilsel modellerin ve özellikle matematiksel tekniklerin çalışmalarda kullanılmaları ve nihayet yüksek hızlı bilgisayarların icadı gibi gelişmeler simülasyon tabirinin ve çalışmalarının askeri bilimler, endüstriyel mühendislik, iş dünyası, ekonomi, psikoloji, siyaset bilimi sosyoloji gibi alanlarda da tecessüm etmesine sebebiyet vermişlerdir (Dawson, 1962: 1). Zira bilim tarihine bakıldığında bir alanda yaşanan gelişmenin ilişkili diğer alanlarda da etki yaratması sık rastlanılan bir durumdur. Bu çerçevede örneğin atomik fizikteki gelişmelerin biyoloji, genetik ve tıp alanlarında da yansımaları olmuştur. Dolayısıyla yüksek hızlı bilgisayar teknolojisinin sosyal bilimlere direkt etkisi simülasyon vasıtasıyla. Çünkü böylesi bir teknolojik gelişme daha önceki çalışmalarda zaman ve gösterilen çaba temelli ortaya çıkan sorunların çözümüne yardımcı olmuş ve beşeri konu edinen çalışmalarda grift nedenselliklerin ifşası için bilgisayarların araçsallaştırılmasını sağlamıştır (Hovland, 1962: 16). Bu veçhede bazı türleriyle bilgisayar teknolojisini kullanan simülasyon çalışmaları sosyal bilimciler nezdinde de itibar görmeye başlamıştır. Bu noktada doğa bilimciler tarafından örneğin galaksinin ve yıldızların gelişimi (Kippenhahn ve Weigert, 1991), yüksek enerjili nükleer reaktörlerin detaylı dinamikleri (Blattel vd., 1993) ve insanoğlunun evrim sürecinin grift yönleri (Eigen ve Schuster, 1979) simüle edilirken, sosyal bilimciler de savaşların ortaya çıkışlarını (Hermann ve Hermann, 1972: 340-363), ekonomik progresyonu (Anderson vd., 1988) ve örgütlerin karar alma süreçlerini (Simon, 1970) simülasyon çalışmalarının konusu haline getirmişlerdir (Hartmann, 1996).

Bu haliyle inter-disipliner bir araştırma tekniği olarak simülasyon nosyonu (Hartmann, 1996) bu vafına bağıtlı olarak ve icra amacına göre farklı anlamlara refere edecek şekilde kullanılmaktadır (Orcutt, 1962: 95). Bu çerçevede simülasyonlar araştırma tekniği olarak örneğin, ölçülebilir değişkenler arasındaki ilişkilerin temellendiği spesifik parametrelerin mukabeleleridirler. Başka bir anlatımla, simülasyon gerçekliğin basitleştirilmiş temsiline (simplified representation) tekabül etmektedir (Thomas ve Neilson, 1995). Bununla birlikte eğitim amaçlı icra edilen simülasyonların tasvir edilmesi noktasında iki temel kavram kullanılmaktadır: Yüzeysel ve derin yapı. İlk olarak yüzeysel yapı araştırma

teknığının gözlemlenebilir mekaniğine ve donatılarına (paraphernalia) refere etmektedir. Simülasyonda yüzeysel yapının önemli bileşenleri ise çalışmaya yön veren senaryo ve katılımcılara iletilecek olan veri dizisidir. Buna mukabil derin yapı ise teknikteki mental ve soyut mekanizmalara tekabül etmektedir. Başka bir anlatımla, derin yapı tekniğin bileşenleri arasındaki etkileşimlerin doğasından müteşekkildir. Bu veçhede simülasyondaki derin yapı hem katılımcılar ile araştırmanın temel sorunsalı arasındaki hem de katılımcıların bizzat kendi aralarındaki ilişkiselliktir (Gredler, 2004: 572).

Simülasyonun tanımlamasında kullanılan derin yapıyı açmak gerekirse; ilk olarak simülasyonlar nedensellikleri ve ilişkisel süreçleri yansıtan çok sayıda değişken arasındaki dinamik ve kanıtlanabilir ilişkiler üzerine temellendirilmişlerdir. İkinci olarak simülasyonlarda katılımcıların kendilerine verilen rollere bürünmeleri için bilişsel ve biliş ötesi kabiliyetlerini kullanmaları gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim amacıyla icra edilen simülasyonlar katılımcılara tam tanımlanmamış problemlerin çözümü noktasında geniş bir seçenekler tayfi sunmaktadır. Nihayet simülasyon neticesinde katılımcılara diğer katılımcıların tepkilerini de içeren geri beslemeler (feedback) verilmektedir. Çünkü eğitsel amaçlarla ifa edilen simülasyonlarda katılımcıların eylemlerinin nelere yol açtığının yine katılımcılar tarafından deneyimlenmesi oldukça önemlidir (Gredler, 2004: 573).

Simülasyon tekniğinin betimlemesi induksiyon ve dedüksiyon yöntemleriyle kıyaslanarak da yapılabilmektedir. Bu çerçevede induksiyon ampirik verilerden modellerin keşfedilmesi anlamına gelmektedir. Dedüksiyon ise bir dizi aksiyoğun belirtilmesini ve varsayımlardan çıkarsanabilecek kanıtlanmış sonuçları içermektedir. Bu noktada simülasyon ise üçüncü bir yol sunmaktadır. Öyle ki simülasyon dedüksiyon gibi bir dizi sarıh aksiyoğunla başlatılmakta ancak onun aksine teoremleri kanıtlamak noktasında işlevselleştirilememektedir. Buna mukabil simülasyon tümevarımsal bir şekilde analiz edilebilecek veriler üretmektedir. Tipik bir tümevarım yerine simüle edilmiş veri ise gerçek dünyanın direkt ölçümü yerine titiz bir şekilde belirtilmiş kurallar dizisinden kaynaklanmaktadır. Nihai kerte de induksiyon verilerden model üretme, dedüksiyon ise varsayımların sonuçlarını bulma iken simülasyonlar yardımcı görüler olarak (aid intuition) kullanılmaktadırlar (Axelrod,

2005: 4-5). Bununla birlikte simülasyonlar bir gerçekliğe ait modelin uygun girdilerle ve ona uyumlu olan gözlemlenebilir çıktılarla çalıştırılması anlamına da gelmektedir (Bratley vd., 1987: 9). Yine simülasyonlar bir sürecin bir başka süreç vasıtasıyla taklit edilmesi şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada süreç nosyonu ise gerçekliğe ait durumun maddi dizilerine refere etmektedir (Hartmann, 1996).

Yine simülasyon gerçekliğe dair bileşenler arasındaki ilişkiselliği gösteren modellerin bazı açılardan manipüle edilmesi olarak da tanımlanmaktadır. Bu çerçevede manipüle etmek ile kast edilen ise defalarca tekrarlanan simülasyonlarda model ile basitleştirilen gerçekliğin bileşenlerinin farklı varyasyonlarla bir araya getirilerek aralarındaki nedenselliğin keşfedilmesi çabasına refere etmektedir (Walcott ve Walcott, 1976: 11). Özel politik sistemlerin ve onlara dair süreçlerin modelleri olarak simülasyonlar ise, bir sistemin seçilmiş yönlerinin basitleştirilmiş formlarının yeniden üretilmesi anlamına gelmektedirler. Bu tanımlamaya göre simülasyon gerçekliğin modelindeki bileşenlerin kompleks etkileşimlerinin dinamik yeniden üretimi itibarı görmektedir ve nihayetinde replikasyona tabi tutulan sistemin basitleştirilmiş formlarını sunmaktadır (Hermann ve Hermann, 1972: 400-414).

Simülasyonun Uluslararası İlişkiler'deki öncüsü konumunda olan Guetzkow ise simülasyonu gerçekliğin temel özelliklerinin replikasyona tabi tutularak manipüle edilmesi olarak tanımlamaktadır (Guetzkow, 1962: 83). Guetzkow ile birlikte Inter-Nation simülasyonuna imza atan Synder ise simülasyonu karmaşık bir fenomeni yöneten, ayrıştıran ve onunla ilintili segmentlerin gözlemlenmesini sağlayan deneysel bir teknik olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Snyder simülasyonun pozitivizmin aksiyomlarıyla işletildiğini ve araştırmacının bu teknikte dışarıda-burada keşfedilecek bir gerçekliğin var olduğu mottosuyla hareket ettiğini belirtmektedir. Yine Snyder'e göre simülasyonun tercih edilmesindeki temel amaç gerçekliğin yeniden üretilmesidir. Nihayet Snyder deneyin katı bir tanımının yapılması durumunda psikoloji hariç hiçbir sosyal bilim disiplinde deneyin yapılamayacağını ancak sahte deney olarak deneyin muğlak tanımını sunan simülasyon ile sosyal bilimlerin her alanında bunun mümkün olduğunu ileri

sürmüştür (Snyder, 1963: 4-6). Son olarak Shaw simülasyonu aktif öğrenme yöntemlerinden birisi olarak tanımlamaktadır (Shaw, 2010).

Simülasyon nosyonunun literatürdeki popüler ve geniş tanımı ise bir olgunun olayın gerçekliğine sahip olmadan onun varsayımsal tezahürünü elde etmeye tekabül etmektedir. Bu minvalde örneğin lamba güneş ışığının bir simülasyonudur zira o güneş ışığının birçok vasfını muhteviyatında barındırmasına rağmen nihai kertede ona özdeş değildir. Bu meyanda simülasyon tabirinin geniş ölçekli tanımlaması onun sosyal bilimlerde araçsal kullanımının görece yeni bir durum olduğunu, ancak simüle etme eyleminin tarihin erken dönemlerine kadar götürülebileceğini salık vermektedir. Öyle ki doğada müşahade ettiği canlıları ve objeleri mağara duvarlarına işleyen ilk insan aslında simüle etme eylemini gerçekleştirmiştir. Başka bir anlatımla, nosyon geniş anlamıyla kullanılırsa ister sembolik (şematik, sözsel, matematiksel) isterse de fiziksel olsun herhangi bir gerçekliğin modeli simülasyon olarak nitelendirilebilecektir. Bu minvalde örneğin, Plato'nun klasik konuşmaları, Leonardo Da Vinci'nin 15. yüzyıla ait eserleri ve 20. yüzyılın soyut sanatı simülasyonun erken dönem örneklerini teşkil etmektedirler. Zira bahse konu eserlerde ortaya konan gerçekliğin tamamının veya bazı veçhelerinin tuval, taş veya kelimeler vasıtasıyla modellenerek yeniden üretilmesi girişimidir (Dawson, 1962: 1-2).

Ancak simülasyonun sosyal bilimlerde araştırma tekniği itibarı gören erken kullanımı tasarımcıya gerçek objenin tamamının veya bir kısmının replikasını yapma imkânı veren modellemelerde ortaya çıkmıştır. Başka bir anlatımla, simülasyonun bir teknik olarak erken kullanımı tasarımcının gerçek objeyi yaparken ortaya çıkabilecek hatalardan veya zaman kaybından azade olmasını sağlayan gerçek objelerin fiziksel modellerinde tecessüm etmiştir (Jennings ve Dickins, 1962: 154; Dawson, 1962: 2-3). Dolayısıyla simülasyon kavramı aslında model ve modelleme ile yakından ilintilidir ki onun sosyal bilimciler nezdinde işlevsellik kazanması da bu çerçevede anlam kazanmaktadır. Öyle ki sosyal bilimciler simülasyon vasıtasıyla daha önce somutlaştırarak inceleme fırsatı bulamadıkları sosyo-psikolojik süreçlerin tamamının veya bazı veçhelerinin fiziksel veya sembolik modellerini araştırmalarında kullanmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda sosyal bilimciler nazarında simülasyon replikasyon yoluyla modeli yapılan tarihi-sosyal olgu veya olayların, onların

bileşenlerinin ve varyantlarının manipüle edilerek gözlemlenmesi anlamına gelmektedir (Dawson, 1962: 2-3).

Vurgulandığı üzere simülasyon nosyonu ve tekniği yine araştırmalarda kullanılan ve bilimsel bir araca refere eden modelleme ile yakından ilintili ve ilişkilidir (Orcutt, 1962: 94). Zira simülasyonun üzerine bina edildiği modelleme araştırmacının çalışma sorunsalı için önem atfettiği gerçekliğin ve onun özelliklerinin replikasyon yoluyla tecessümü veya yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Bu meyanda önemli olan nokta gerçekliğin, onun bileşenlerinin ve değişkenlerinin modelde olabildiğince karşılığını bulmasıdır (Zelditch ve Evan, 1962: 53; Chapman vd., 1962: 173). Bununla birlikte modelleme işlemi örneğin Plato'nun *Republic* ve Tonybee'nin *Study of History* adlı eserlerinde müşahade edildiği gibi sözsel veya ekonomistlerin ve sosyologların genellikle tercih ettikleri gibi şematik veya resimsel olarak formüle edilebilmektedir (Orcutt, 1962: 95). Nihayet sosyal bilimcilerin çalışma alanları doğa bilimlerine yaklaştıkça bahse konu modelleri matematiksel olarak kurgulamak da mümkün hale gelmiştir. Kullanımı sosyal bilimciler nazarında tedricen ve mütemadiyen yaygınlaşan matematiksel modellerde ise araştırma konusu itibarı gören gerçeklik ve ona içkin vasıflar matematiksel denklem veya ifadelerle soyutlanmaktadır. Dolayısıyla matematiksel modeller kurgulanmadan önce değişkenler arası ilişkinin matematiksel denklemlerdeki formülasyonlara tekabül etmeleri için gerçekliğe ait bileşenler ve varyantlar arası nedensel ilişkiler teşhir edilmelidirler. Tüm bu merhalelerin nihayetinde matematiksel model simüle edilen gerçeklik ile onun modeli arasındaki benzerliklerin, farklılıkların ve kongrüansların idrakini mümkün kılmaktadır (Dawson, 1962: 4-5). Ancak belirtmek gerekir ki, simülasyon çalışmalarında matematiksel modellemelerin kullanılması bizatihi araştırmacı ve sosyal bilimciler nezdinde algılanması zor formülasyonları beraberinde getirmekte ve terminolojinin yerleşikleşmesini zorlaştırmaktadır (Orcutt, 1962: 101).

Simülasyon ile yakından ilintili olan modellemeler ise ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında fizik alanında kullanılmaya başlamışlar daha sonra ekonomide akabinde de sosyoloji ve psikoloji alanlarında etkinleştirilmişlerdir. Dolayısıyla simülasyon gibi model ve modelleme de inter-disipliner yapısına uygun bir şekilde farklı

anlamlara refere ederek kullanılmaktadır. Ancak en basit haliyle modelleme, bir sisteme dair bir dizi varsayım olarak tanımlanabilmektedir. Bahse konu varsayımlar ise sistemik ilkeler olarak nitelendirilebilecek genel bir teori ya da sisteme dair betimlemeler olabilmektedir. Tam da bu noktada dinamik ve statik model ayrımı ortaya çıkmaktadır. İlk olarak statik modeller hareketsiz sisteme dair varsayımları içermektedirler. Buna mukabil dinamik modeller ise zamana bağlı olarak evrilen sistemlerin varsayımlarıyla bina edilmektedirler. Modelleme ile yakından ilintili olan simülasyonlar ise dinamik modeller ile bağlantılıdır. Öyle ki simülasyonlar dinamik modelin altında yatan denklemler çözüldüğünde sonuçlanmaktadır (Hartmann, 1996).

Dolayısıyla bir modelleme türü olarak simülasyon tekniği bidayette mühendisliğin bazı alanlarında kullanılmasına rağmen bilgisayar teknolojisinin gelişmesi, Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri sebebiyle sosyal bilimcilerin doğa bilimlerinin yöntemlerini kullanma istekleri gibi gelişmeler bahse konu tekniğin beşeri konu edinen disiplinlerde de kullanılmaya başlanmasını tetiklemiştir. Ancak vurgulandığı üzere simülasyonun görece yeni bir alan olması, tanımı üzerinde bir oydaşmayı mümkün kılmadığı gibi bilakis türüne ve icra ediliş amacına göre tekniğin tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla bu noktada simülasyonun türleri üzerinde durmak zarureti hazıl olmuştur.

2.2.2. Simülasyon Çeşitleri

Disiplinler arası yaygınlaşmanın bir neticesi olarak simülasyon nosyonunun üzerinde oydaşma sağlanmış bir tanımı bulunmamakta ve hatta simülasyon oldukça geniş bir kavramlar spektrumuna refere etmektedir. Bu minvalde simülasyonla mukayese edilerek onun tanımlanmasına yardımcı olan nosyonlar ise örneğin insan-makine simülasyonları (man-machine simulations), oyun (Gaming), Monte Carlo tekniği, dijital bilgisayar simülasyonları, analog bilgisayar simülasyonları ve gerçek zaman simülasyonlarıdır (real-time simulations). Sıralanan bu kavramlar arasındaki nüanslar ise ifa edilen çalışmanın genel amaçlarında, insanın ve makinelerin çalışmalardaki rollerinde, simüle edilmiş gerçeklikteki etkileşimlerin yoğunluğunda ve çalışmanın formüle edildiği dilde tecessüm etmektedir. Ancak literatürdeki temel eğilim davranışsal süreçlerin modellerini kurgulamak ve bunları manipüle etmek

temelinde çatı kavram olarak simülasyon nosyonunun kullanılması yönündedir. Bu çerçevede örneğin oyun bir simülasyon çeşididir ve yine Monte Carlo tekniği bazı simülasyon çalışmalarında kullanılan bir tekniğe refere etmektedir (Dawson, 1962: 6-8). Yine oyunları bileşenlerin yarışmacı nitelikte olduğu simülasyonlar ve Monte Carlo tekniğini de olasılıklar modeli olarak nitelendirmek mümkündür (Orcutt, 1962: 95-96).

Bununla birlikte literatürde özellikle oyunlar ve simülasyonlar arasındaki fark sıklıkla vurgulanmaktadır. Öyle ki, oyunlar amacı kazanmak olan rekabetçi alıştırmalardır ve dolayısıyla katılımcılar oyunun temel konusuna bağlı kalmakta ve diğer alanlardaki bilgilerini de oyunu kazanmak için kullanabilmektedirler. Buna mukabil simülasyonlar ise ucu açık bırakılan, tedricen gelişen ve birçok değişkenin-bileşenin etkileşim halinde oldukları uygulamalardır. Dolayısıyla simülasyonlarda katılımcıların amacı kendilerine verilen rollere bürünmek, simüle edilen meselenin üstesinden gelmek ve karar verici olarak eylemlerinin çıktılarını deneyimlemektir. Başka bir anlatımla, simülasyon sonu baştan belli olmayan bir süreci temsil etmektedir ve katılımcıların gelişen sürece verdikleri tepkilere göre simülasyonun sonucu şekillenmektedir. Nihai kerte de simülasyonlar katılımcıların iyi tanımlanmış sorumluluklarının ve sınırlılıklarının bulunduğu spesifik bir sosyal-fiziksel gerçekliğin vaka çalışmalarıdır (Gredler, 2004: 571). Yine de simülasyonlar oyun teorisi ve oyunlardan farklı olup aynı zamanda onlarla yakından ilintilidirler. Bu çerçevede, oyunlar rasyonel karar vermenin stratejik platformları iken simülasyonlar ucu açık süreçlerin deneyimlenmelerini ifade etmektedirler. Bununla birlikte, simülasyonlar yalnızca kazanma amacını gütmeyerek bunun yanında sosyal sürecin öğrenilmesini de kapsamaktadırlar. Zira simülasyonlar daha önceden deneye tabi tutulması mümkün olmayan insan davranışlarının deneyimlenmesini mümkün hale getirmişlerdir (Dougherty ve Pzadelroff, 1990: 525).

Dolayısıyla literatürde simülasyona dair kavramlar arasında kesin ve keskin bir ayırım bulunmamakta ve hatta birçok kavram birbirilerinin yerine geçecek şekilde kullanılmaktadır (Shaw, 2010). Bu çerçevede simülasyon türlerine dair en sarih ayırım Brody tarafından yapılmıştır. Brody'ye göre simülasyonlar geleneksel olarak üçe ayrılmaktadırlar: bilgisayar simülasyonları, insan simülasyonları ve hibrid

simülasyonlar. Bu tasnife göre modelleme işleminin bilgisayar vasıtasıyla yapıldığı simülasyonlar bilgisayar simülasyonlar iken diğerleri basit simülasyonlar olarak adlandırılmaktadırlar (Brody, 1963). Bunlardan insan simülasyonları rol üstlenme ya da oyun simülasyonları olarak da adlandırılmaktadırlar ve bu tarz simülasyonlar katılımcıların kendilerine verilen rollere bürünerek bunlara uygun hareket etmeleriyle işletilebilmektedirler. Dolayısıyla insan simülasyonları genellikle eğitsel amaçlarla kullanılmaktadırlar. Buna mukabil hem insanların hem de bilgisayarların kullanıldıkları hibrid simülasyonlar ise gerek teorilerin test edilmelerinde gerekse de herhangi bir gerçekliğe dair öngörü kazanılmasında kullanılabilmektedirler (Walcott ve Walcott, 1976: 12-13). Bu basit ve açık tasnife rağmen oldukça yeni bir literatürün geniş bir taramasını yapmak maksadıyla çalışma kapsamında simülasyon türleri geniş ölçekli olarak verilmeye çalışılmıştır.

Saf Makine Simülasyonları (Pure Machine Simulations): Bu başlık altında klasifikasyona tabi tutulan simülasyonlar kendi içlerinde ikiye ayrılmaktadırlar: i) Fiziksel analog simülasyonları, ii) Fiziksel olmayan ve yalnızca matematiksel modellerin araçsallaştırıldığı simülasyonlar. İlk olarak fiziksel analog simülasyonları gerçekliğin somut modellemelerinin yapıldığı simülasyonlardır. Başka bir anlatımla, bu tür simülasyonlarda gerçeklik ve ona içkin özellikler yine somut bir model vasıtasıyla replikasyona tabi tutulmaktadır (Dawson, 1962: 8). Bu çerçevede R. P. Rich'in hava savunma sistemi simülasyonu fiziksel analog simülasyonuna örnek teşkil etmektedir (Rich, 1962: 166-171). Fiziksel olmayan ve dolayısıyla matematiksel modellerin kullanıldığı simülasyonlarda ise gerçekliğin soyutlaştırılması söz konusudur. Bir başka deyişle, fiziksel analog simülasyonlarında gerçeklik somut bir modelle replikasyona tabi tutulurken, matematiksel modellere dayanan simülasyonda gerçeklik ve ona içkin özellikler soyut matematiksel ifadelerle indirgenmektedirler. Bu meyanda gerçekliğin modellenmesi grift matematiksel denklemlerle formüle edildiği için bu tarz simülasyonlar genellikle bilgisayarlar yardımıyla icra edilmektedirler (Dawson, 1962: 8). Yalnızca matematiksel modeller üzerine bina edilen simülasyonlara ise Orcutt'un ekonomideki mikro bileşenleri ABD'deki hane halkı sektörünün demografik modeli özelinde incelediği çalışmasını (Orcutt, 1962: 94-103), Coleman'ın sosyal yapıları ve süreçleri araştırma konusu

yaptığı ve elektronik bilgisayarlar vasıtasıyla icra ettiği simülasyonunu (Coleman, 1962: 61-69), Hovland'ın insanın karşılaştığı problemleri çözmek amacıyla başlattığı zihinsel etkinliği yapay zekâ olarak adlandırılan bilgisayarlar ile mukayese ettiği çalışmasını (Hovland, 1962: 16-28) ve Pool ile Abelson'un Demokrat Parti'nin 1960 seçim kampanyasının oy verme davranışı üzerindeki etkisini irdeledikleri bilgisayar simülasyonunu (Pool ve Abenson, 1962: 70-81) örnek vermek mümkündür.

Deneysel (Experiential) Simülasyonlar: Simülasyona dair bir diğer ayrım da deneysel ve teorik simülasyonlardır. İlk olarak teorik simülasyonlar teorik modellerle inşa edilen ve genellikle bilgisayar üzerinden icra edilen simülasyonlardır. Buna mukabil deneysel simülasyonlar ise bir fiziksel sürecin bir başa fiziksel süreçle taklit edilmesidir (Hartmann, 1996). Bidayette gerçek dünyanın şartlarında gerçekleştirilse daha tehlikeli ya da daha pahalı olacak durumların simülasyon ile katılımcılarca deneyimlenmesi amacıyla icra edilen bu tarz çalışmaların işlevleri tedricen artarak genişlemiştir. En basit tanımlamasıyla deneysel simülasyonlar, sosyal mikrokozmlardır (social microcosm). Bahse konu simülasyonlarda katılımcılar gerçek dünyanın modellemeleriyle kendilerine verilen rollere bürünerek etkileşimde bulunmakta ve süreci deneyimlemektedirler ki böylece katılımcı gerçekliğin modellemesine kendisinin işlevsel bir bileşeni olduğu karmaşık ve ucu açık bir süreç vasıtasıyla dâhil olmaktadır. Bu meyanda nedensellikleri barındıran modelin doğası ve katılımcının rolü bakımından birbirlerinden ayrılan dört tip deneysel simülasyon bulunmaktadır: Sosyal süreç simülasyonları, tanılayıcı simülasyonlar, veri yönetimi simülasyonları ve kriz yönetimi simülasyonları. İlk olarak sosyal süreç simülasyonlarında katılımcıların eylemleri arasındaki nedensellikler, araştırma sorunsalını ve katılımcıların eylemlerinin marjını yansıtan simülasyon senaryosunda yer almaktadırlar. Dolayısıyla bahse konu simülasyon çeşidinde katılımcılar arasındaki açık iletişim ve diğer katılımcıların eylemlerini takip etme durumu oldukça önemlidir. Buna mukabil tanılayıcı simülasyonlarda ise gerçekliğin modeli araştırma sorunsalına dair optimal çözümü yansıtmak amacıyla dizayn edilmiştir. Dolayısıyla simülasyon neticesinde ortaya çıkacak sonuç katılımcılar tarafından alınan kararlar ve bunların neticeleri ile yakından bağlantılıdır. Bu meyanda genellikle bilgisayar temelli olan tanılayıcı simülasyonlarda hata; yanlış tanılama ve

ona bağılı çözüm prosedürlerinde ortaya çıkabilmektedir. Yine tanılayıcı simülasyonlarda katılımcı araştırma sorununun çözümü noktasında senaryo dışı ek bilgi talebinde bulunabilmektedir. Veri yönetimi simülasyonlarının temeli ise kantitatif değişkenler arasındaki ilişkileri yansıtan nedensellik modelidir. Dolayısıyla veri yönetimi simülasyonlarında katılımcılar kendilerine bidayette sunulan veriler çerçevesinde karar alarak ortaya çıkan sonuçları deneyimlemektedirler. Nihai kerte de katılımcılar çıktılara göre mevcut kararlarını gözden geçirerek yeni stratejiler izleyebilmektedirler (Gredler, 2004: 573-574). Nihayet kriz yönetimi simülasyonları ise katılımcıların belirli bir zaman kısıtı altında karar alma süreçlerini deneyimlemeleri maksadıyla icra edilmektedirler.

Vurgulandığı üzere, katılımcıların özel olarak yaratılan gerçeklikte ve farklı rollerde konumlandıkları deneysel simülasyonlarda, katılımcılar gelişen bir süreçte dair kendilerine biçilen rolleri ve sorumlulukları yerine getirmektedirler. Dolayısıyla bu tarz simülasyonlar dinamik vaka çalışmaları olarak da nitelendirilmektedirler. Deneysel simülasyonların karakteristik özellikleri ise çalışmada katılımcıların işlevsel bir rol üstlenmeleri, simüle edilen sürecin içinde yer almaları, gelişen süreçte önemli sorumluluklarının bulunması ve her birinin aldıkları kararlarının sonuçlarını deneyimlemeleridir. Bu çerçevede, deneysel simülasyonların bileşenleri ise kompleks bir probleme dair senaryo ve bizatihi katılımcıların kendileridir. Deneysel simülasyonlar genellikle gerçekliğin deneyimlemesi zor, tehlikeli ve pahalı olduğu durumlarda gerçekliğin modeli üzerinden işletilmektedirler. Nihayet deneysel simülasyonlar katılımcıların rollerinin doğası, çalışmadaki etkileşim, alınan kararların türleri ve değişkenler arasındaki ilişkinin doğası bakımından dörde ayrılmaktadırlar: Veri yönetimi simülasyonları, tanılayıcı simülasyonlar, kriz yönetimi simülasyonları ve sosyal süreç simülasyonları (Gredler, 2001: 523-528).

İlk olarak veri yönetimi simülasyonlarında katılımcılar bir takımın üyesi işlevindedirler ve her biri sahip oldukları pozisyonun kısıtı altında amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Simülasyon kapsamında katılımcılar birbirleriyle etkileşimde bulunmaktadırlar ve bu etkileşimin sonuçlarına göre bir sonraki aşamada verdikleri kararları gözden geçirmektedirler. Bununla birlikte genellikle matematiksel modellere dayanan veri yönetimi simülasyonlarında katılımcılar,

değişkenleri manipüle ederek simüle edilen gerçekliği öğrenmektedirler. Tanılayıcı simülasyonlarda ise bazı durumlara ait verilerin keşfedilmeleri, değerlendirilmeleri ve yorumlanmaları gerekmektedir. Bu simülasyon çeşidinde katılımcılar, büründükleri rollar altında ellerindeki veriyi değerlendirerek sorunu tanımlamaya akabinde de çözmeye çalışmaktadırlar. Bu meyanda simülasyon kapsamında ortaya çıkan her sonuç bir önceki aşamada verilen kararlar ile ilgili olduğu için tanılayıcı simülasyonların en önemli yanları katılımcıların hangi manevralarının ne ile sonuçlandığını görmelerini mümkün kılmasıdır (Gredler, 2001: 525-526).

Kriz yönetimi simülasyonları ise beklenmeyen bazı tehditlerin veya bazı krizlerin acil çözümü için ilgili aktörlerle yapılan çalışmalardır. Anahtar bileşeni zaman baskısı olan bu tarz simülasyonlar genellikle bilgisayar teknolojisinin yardımıyla icra edilmektedirler. Nihayet sosyal süreç simülasyonlarının amacı ise sosyal süreçlerin ve kurumların anlaşılmasıdır. Bu tarz simülasyonların odak noktası belirli rollere bürünen katılımcıların birbirleriyle etkileşime geçerek sosyal süreci deneyimlemeleri olduğu için sosyal süreç simülasyonları ucu açık çalışmalardır (Gredler, 2001: 526).

Saf Bilgisayar Simülasyonları: En basit haliyle bilgisayar vasıtasıyla icra edilen simülasyonlardır (Hartmann, 1996). Yüksek hızlı bilgisayarlar ile insan düşüncesi arasındaki analogi uzun bir zamandan beri üzerinde durulan bir konu olmuştur. Öyle ki *Univacs*, *Johniacs* ve *Illiacs*'a atfen¹¹ popüler bir şekilde *giant brain* veya *thinking machines* tabirleri kullanılmıştır. Bu tarz bilgisayarların kullanımında ise insan kapasitesini aşan olan amaçlara ulaşma arzusunun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla saf bilgisayar simülasyonları aslında hem insan hafızasının sınırlılığı ve hataya düşebilirliği gibi zayıflıklarının hem de insanın sayısız alternatif arasından etkili olan çözümü seçebilmesi gibi güçlü yanlarının temsil edilmesinden ibarettir. Bununla birlikte, insanlara içkin olan bu süreç, yüksek hızlı bilgisayarlarla icra edilen simülasyon çalışmalarıyla benzeşmektedir. Öyle ki, bilgisayar simülasyonlarında ilk olarak bilgisayarların yerine getirmeleri beklenen ve program olarak adlandırılan talimatlar dizisi oluşturulmaktadır. Her ne kadar bahse konu programların talimatları aritmetik olarak formüle edilseler de, aslında bunlar bir

¹¹ Dizayn edilen ilk bilgisayarlara verilen isimlerdir.

insana verilebilecek sözsel talimatlara benzemektedirler. Programlar vasıtasıyla talimatları kodlanan bilgisayarlar ise akabindeki aşamada grift elektronik sistemleri vasıtasıyla bu talimatları yerine getirmekte ve yazı makinesi ile sonuçları dışa aktarmaktadırlar. Başka bir anlatımla, diziler halinde verilen talimatlar bilgisayarların oldukça karmaşık problemleri çözmelerine yardımcı olmaktadır. Nihayetinde ise insanların deneyimlediği sorun çözme sürecine eş bir biçimde bilgisayar tarafından sonuçlar üretilmekte ve araştırma sorunsalı çözüme kavuşturulmaktadır (Hovland, 1962: 16-17). Bununla birlikte, bahse konu simülasyonlar aslında yapay zekâ tekniğini kullanmaktadırlar. Öyle ki, yapay zekâ tekniğinde insanların sorunlarla başa çıkma süreci bilgisayarlar vasıtasıyla taklit edildiği için bunlara insan algısının, karar verme sürecinin ve sosyal etkileşimin simülasyonu da denilmektedir (Axelrod, 2005: 3-4). Sadece bilgisayarların kullanıldığı simülasyonlara ise Gelertner ve Rochester'ın yüksek hızlı bilgisayarların Öklid geometrisinin teoremlerini çözmelerini mümkün kılacak bir program geliştirdikleri simülasyon çalışmasını örnek vermek mümkündür (Gelernter ve Rochester, 1958: 336-345).

Sosyal bilimciler nezdinde saf bilgisayar simülasyonlarının tercih edilmesi ise onun yapısal ve nedensel ilişkileri ortaya çıkarabildiği inancı hasebiyledir ve bu durum simülasyonun bir diğer getirisini yansıtmaktadır. Başka bir anlatımla, bilgisayar grift mekaniği sayesinde, ona veri olarak girilen gerçekliğin bileşenleri ve değişkenleri arasındaki ilişkiyi programı vasıtasıyla ortaya koyabilmektedir. Bununla birlikte, bilgisayarlar depolama özellikleri ile oldukça fazla verinin depolanmasını ve böylece bunların araştırma esnasında kullanılabilmesini mümkün kılmaktadır. Bilgisayara girdi olarak sunulan verili bilgiler ise bilgisayar sayesinde mukayese edilebilir bir nitelik kazanmaktadır ki bileşenlerin ve değişkenlerin gerçekliği yönlendirici etkilerinin ölçülebilmesi için bu durum oldukça önemlidir. Nihayet özellikle bilgisayar simülasyonları vasıtasıyla tarihi-sosyal olgu, aktarılan bir veri haline dönüştürülebilmekte ve bu sayede kolayca incelenebilmektedir (Coleman, 1962: 62; Pool ve Abelson, 1962: 80-81). Bununla birlikte bilgisayar simülasyonları çalışmanın çıktılarını bilgisayar üzerinden gözlemlemeyi mümkün kıldığı için tercih edilmektedirler. Öyle ki bu durum, araştırma konusu olan sosyal sistemin kâğıt

üzerine yazılmış karmaşık denklemler yerine daha açık ve anlaşılır olarak deneyimlenmesini sağlamaktadır (Hartmann, 1996).

İnsan Katılımcıları Da İçeren Hibrid Simülasyonlar: Genellikle eğitim ve alıştırma saikleriyle icra edilen bu simülasyonlara, hibrid simülasyon olarak da nitelendirilen insan-makine simülasyonlarını ve oyunları dahil etmek mümkündür. Zira her iki simülasyon çeşidinde de katılımcıların programlama makineleri yardımıyla simüle edilen sosyo-psikolojik süreçler özelinde eğitilmesi amacı güdülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, gerçekliğe dair olası durumlara varyantları manipüle edilen modeli deneyimleyerek ayak uydurmaya çalışmaktadırlar (Dawson, 1962: 8-9). İnsan katılımcıları içeren simülasyonların önemli karakteristik özellikleri ise şunlardır: i) Bu simülasyonlar katılımcıların etkileşim içinde bulunacakları karmaşık gerçekliğin uygun modellemesini içermektedirler. ii) Bahse konu modelde bütün katılımcıların sorumlulukları ve kısıtlılıklarıyla rollerinin tanımlaması yapılmaktadır. iii) Katılımcıların farklı stratejileri uygulamalarına izin verilmektedir. iv) Çalışmanın nihayetinde katılımcılar için geri besleme (feedback) yapılmaktadır (Gredler, 2004: 571). Bu meyanda hava savunma simülasyonu (Chapman vd., 1962: 172-188), inter-nation simülasyonu (Guetzkow, 1962: 82-93) ve Weber'in ideal bürokrasinin rasyonel ve legal bileşenlerinin ayrımı için yapılan simülasyon çalışması (Zelditch ve Evan, 1962: 48-60) insan katılımcıları içeren simülasyonların örneklerini teşkil etmektedirler.

Oyun: İnsan katılımcıların simüle edilmiş sistemin modelinde gerçek karar vericilerin pozisyonlarına büründükleri simülasyon çeşididir. Oyunlar sosyal bilimlerde nezdinde genellikle üç alanda yoğunlaşmışlardır: Savaş oyunları, iş hayatı ve yönetim oyunları, politik oyunlar. Sıralanan bu alanlardan en eskiye dayananı yüzyıllar öncesindeki satranç müsabakalarına kadar geri götürülebildikleri için savaş oyunlarıdır. Bununla birlikte, savaş oyunlarının askeri eğitim ve manevra analizi temelli kullanımları 19. yüzyıla kadar gitmektedir ve özellikle iki dünya savaşında da savaşlara katılan devletler tarafından kullanılmışlardır. İş dünyası ve politik oyunların geçmişleri ise oyunların askeri teknolojideki erken kullanımlarına kadar geri götürülebilmektedir. Bu meyanda, bahse konu iş dünyası ve politik oyunların yaygınlaşması sosyal bilimciler nazarında laboratuvar tekniklerinin, matematiksel

formülasyonların ve yüksek hızlı bilgisayarların kullanımlarının artmasıyla da yakından ilintilidir. Nihayetinde askeri amaçlarla tercih edilen oyunlar zamanla, ilk örneği American Management Association tarafından 1956'da icra edilen *AMA Top Management Decision Game*'e ve bazı büyük şirketlerde yönetici personelin seçilmesi ve eğitilmeleri amacıyla kullanılan oyunlara kaynaklık etmişlerdir. Bu meyanda, eğitim ve araştırmaya dair amaçlarının yanında iş hayatı ve yönetim simülasyonları ekonomik sistemlerin, organizasyonel teorilerin, psikolojinin, endüstriyel ilişkilerin ele alınmasında ve üretim-pazarlama problemlerinin araştırılmasında ciddi bir potansiyele sahip görülmüşlerdir (Dawson, 1962: 9-10; Cohen vd., 1962: 104-123). Erken dönem politik oyunların ilk örnekleri ise 1954 yılında RAND Corporation tarafından savaş oyunları temelinde yapılmışlardır (Goldhamer ve Speier, 1959). Akabinde Northwestern Üniversitesi ve M.I.T. (Massachusetts Technology Institute) tarafından icra edilen politik oyunlarda eğitim ve araştırma amaçlarına odaklanıldığı gibi bunların karar vericilerin araştırmalarında ve politika oluşturma analizlerinde kullanıldıkları da görülmektedir (Dawson, 1962: 10-11; Bloomfield ve Padelford, 1959).

Dolayısıyla oyunlar nihai amacın kazanmak olduğu rekabetçi uygulamalardır. Oyunları simülasyonun tanımlanmasında araçsallaştırılan yüzeysel ve derin yapı açısından değerlendirmek gerekirse, ilk olarak oyunlarda yüzeysel yapı bizatihi oyunun kurallarına bağıtlı olarak şekillenmektedir. Oyunların derin yapısı ise katılımcılar arasındaki rekabet, katılımcıların doğru hamlelerine karşılık oyunda ilerleme olarak nitelendirilebilecek olan ve katılımcıya sağlanan avantajlar ve oyunun kuralları tarafından şekillendirilen eylemlerin hayal ürünü olabilmesi gibi mental ve soyut unsurları kapsamaktadır. Bu meyanda akademik oyunlar sıralanacak olan amaçlardan birine yoğunlaşabilirler: i) Katılımcıda hâlihazırda var olan bilgi veya beceriyi oyun vasıtasıyla tespit etmek, ii) Bu tespit akabinde katılımcının bilgisindeki ve yeteneğindeki boşlukları ve zayıflıkları belirlemek, iii) Herhangi bir alana dair bir özet veya gözden geçirme görevi görmek, iv) Oyuna konu edilen araştırma sorunsalının kavramları ve temel ilkeleri arasında nedensellik ilişkilerini ortaya koymak. Bununla birlikte oyunlar sınıf içi bir aktivite olarak icra edilirlerse

çalışkan öğrencileri ödüllendirmenin ve sınıftaki klasik eğitim düzeninin değiştirilmesinin bir yolu olmaktadır (Gredler, 2004: 572-573).

Bununla birlikte genelde insan katılımcıları içeren simülasyonları özelde ise oyunları dizayn ederken dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. İlk olarak, oyunlar genellikle eğitim ve alıştırma saikleriyle icra edildikleri için katılımcıların seçiminde gönüllülük ve istek esas alınmalı ve oyunun dinamiği katılımcıların seviyeleriyle uyumlu olmalıdır. Bununla birlikte, oyunların ifasından önce çalışma sorunsalına dair önemli kavramlara ve senaryonun içeriğine kesinlikle değinilmelidir. Nihayet temelde *zero-sum* (sıfır toplamı) olmaması gereken oyunlarda, katılımcıların yanlış karar almaları durumunda puan kaybetmeleri yerine en kötü ihtimalle oyunda ilerlememeleri sağlanmalıdır. Bahse konu kriterler göz önüne alınarak dizayn edilen oyunlar ise nihayetinde araştırmanın icra edildiği ortam ile gerçeklik arasında köprü kurulmasını sağlamaktadır (Gredler, 2004: 572-573). Bu meyanda oyunlara dair en temel eleştiri ise sosyal süreçlere dair her zaman kesin bir kazanan ve kaybeden ayrımının bulunmamasıdır (Gredler, 2001: 532).

Gerçek Zaman (Real-Time) Simülasyonları: İcra edilen birçok simülasyonun en önemli avantajlarından bir tanesi de, uzun yıllara yayılan sosyo-psikolojik süreçleri kısa süreli modeller vasıtasıyla replikasyona tabi tutmaları veya bahse konu süreçlerin spesifik alt süreçlerini yavaşlatarak araştırmacıya detaylı inceleme fırsatı vermeleridir. Ancak özellikle alıştırma ve eğitim saikleriyle ifa edilen simülasyonlarda simüle edilen sürecin gerçekteki zamanına riayet edilmesi gerekmektedir. Başka bir anlatımla, örneğin katılımcıların zaman kısıtı altında oldukları ve akut, doğru karar vermelerinin zaruri olduğu karar verme süreçlerinin simülasyonlarında, replikasyonun gerçek zamana uyumlu olması çalışmanın amacına ulaşması noktasında oldukça önemlidir (Dawson, 1962: 11).

Faktör Temelli (Agent-based) Simülasyonlar: Bu tarz simülasyonlar birbirleriyle direkt veya dolaylı olarak etkileşimde bulunan, birçok faktörden oluşan ve tabandan tavana bir seyir izleyen süreçlerdir. Bahse konu simülasyonlarda amaç gerçekliğin tam ve kesin temsili değildir. Buna mukabil faktör temelli simülasyonlarda gerçekliğin modellenmesinde amaç araştırma sorunsalına dair temel

sürecin anlaşılmasıdır. Dolayısıyla bu tarz simülasyonlar *KISS prensibi*'ne¹² uyumlu olmak durumundadırlar. Bu prensiple vurgulanan basitlik ise diğer araştırmacılarca modelin tekrarlanması ve hatta bu modeli aşacak yeni modelleri üretebilmesini mümkün kılması bakımından oldukça önemlidir. Başka bir anlatımla, KISS prensibine uyulduğu takdirde, araştırma sorunsalı karmaşık olmasına rağmen faktör temelli modellemenin üzerine bina edildiği aksiyomlar basit olmak durumundadır ki bu vesile ile griftlik modellemenin varsayımlarında değil simülasyonun sonuçlarında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla temel amaç gerçekliğe dair bilgiye sahip olmak ise gerçekliğin temsiline modellemesi temel aksiyomların basitliği kadar önem arz etmemektedir (Axelrod, 2005: 6).

Monte Carlo Metodu: Simülasyonlar bazı durumlarda matematiksel-istatistiksel algoritmalar şeklinde kullanılmaktadırlar. Bu kullanımın spesifik örneği ise bazı araştırmacılarca tam anlamıyla simülasyon sayılmasa da Monte Carlo tekniğidir (Hartmann, 1996). Bununla birlikte Monte Carlo metodu, çıktı olarak araştırma sorunsalına dair olasılıklar spektrumunu içeren simülasyonlar nezdinde kullanılmaktadır. Bu noktada araştırmacıyı Monte Carlo metoduna iten ise çok fazla değişkeni bünyesinde barındıran ve varyantların-bileşenlerin değerlerinin sabit olmadığı durumlarda sistem davranışının kestirilemez olmasıdır. Dolayısıyla grift ve çok sayıda nedensel ilişkileri barındıran sistemlerin simülasyonlarında kesin ve keskin çıktılara ulaşmak yerine araştırma sorunsalına dair olasılıkları teşhir etmek daha gerçekçi bir yaklaşımdır (Dawson, 1962: 11-12). Bu veçhede Jennings ve Dickens tarafından ileride inşa edilecek otobüs terminallerine bir çerçeve sunması saikiyle New York Port Authority Otobüs Terminali özelinde yapılan yoğun saatler simülasyonu Monte Carlo metodunun kullanıldığı örnek bir çalışmadır (Jennings ve Dickens, 1962: 151-165).

Sembolik (Symbolic) Simülasyonlar: Özellikle yüksek hızlı bilgisayar teknolojisinin gelişimi sembolik simülasyonların sosyal bilimler nezdinde uygulanmasına büyük katkı sağlamıştır. Kısaca tanımlamak gerekirse sembolik simülasyonlar, gerçekliğin özellikle bilgisayarlar vasıtasıyla yapılan modellemelerine refere etmektedirler. Deneysel simülasyonlardan farklı olarak sembolik

¹² Daha çok ordunun kullandığı sloganın açılımı "keep it simple stupid'dir.

simülasyonlarda katılımcı, gerçekliğin simüle edilmiş modelinde değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini sınamaktadır. Başka bir anlatımla, sembolik simülasyonlarda katılımcının rolü, gerçekliğin bileşenine dair olmayıp bilakis bahse konu değişken nezdinde işlevseldir. Sembolik simülasyonların deneysel simülasyonlardan ikinci farkı ise, sembolik simülasyonlarda katılımcının kendisine biçilen role göre harekete geçmesi ve diğer katılımcıların buna tepkilerine bağlı olarak sonuçları deneyimlemesidir. Dolayısıyla sembolik simülasyonlarda katılımcı değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini tecrübe etmektedir. Bu meyanda sembolik simülasyonlar dörde ayrılmaktadırlar: Laboratuvar araştırmaları simülasyonu, sistem simülasyonları, veri âlemi simülasyonları ve süreç simülasyonları. Bu veçhede laboratuvar araştırmaları simülasyonunda katılımcı araştırmacı işlevi görürken, sistem simülasyonlarında katılımcı araştırma sorunsalına dair analiz elde etmek için tanı koyan ve sistemdeki operasyonel hataları düzelten bir rol üstlenmektedir (Gredler, 2004: 574).

Vurgulandığı üzere sembolik simülasyonlarda katılımcının simülasyondaki rolü araştırmacı ya da soruşturmacı şeklindedir ki bu çerçevede katılımcı simüle edilen gerçekliğe dair ilişkisellikleri keşfetmek adına değişkenleri manipüle etmektedir. Sembolik simülasyonlar değişkenlerin ve ilişkiselliklerin doğası bakımından dörde ayrılmaktadırlar: Veri âlemi simülasyonları, sistem simülasyonları, süreç simülasyonları ve laboratuvar araştırması simülasyonları. İlk olarak veri âlemi simülasyonları, devam eden olaylar dizisini meydana getiren ilişkili bileşenlerin davranışlar dizisini temsil etmektedirler. Bu çerçevede matematiksel denklemlerle ifade edilen değişkenler arasındaki ilişkiyi keşfetmek ve bu yolla da hipotezleri test etmek temel amaçtır. Bu meyanda katılımcılar simülasyonda araştırmacı pozisyonundadırlar (Gredler, 2001: 528-529).

Sistem simülasyonları ise fiziksel, biyolojik ya da inşa edilmiş sistemlerin bileşenleri arasındaki nedenselliğin incelenmesi bakımından önemlidirler. Bu tarz simülasyonların en önemli yanları, katılımcıların değişkenleri manipüle ederek sistemi anlamalarını veya sisteme dair bir sorunu çözmelerini sağlamasıdır. Veri evreni simülasyonlarına göre daha dar kapsamlı olan bu simülasyonlar, modelleri bünyesinde kalitatif yada kantitatif düzenlilikleri içerebilmektedirler. Süreç

simülasyonları ise genellikle biyolojik, kimyasal ve fiziksel gerçeklikten türetilmektedirler. Bu tarz simülasyonlar sayesinde katılımcılar, değişkenler arasındaki ilişkiselliği keşfetmektedirler. Nihayet laboratuvar araştırması simülasyonları içerdikleri görsel ve grafiksel bileşenleriyle katılımcıların manipüle edebilecekleri ve sonuçlarını gözlemleyebilecekleri replikasyonlara tekabül etmektedirler. Birbirlerinden ayrık bir dizi deneyden oluşan bu simülasyon türleri ise genellikle deneyimlemesi oldukça pahalı veya tehlikeli olguların deneye tabi tutulmasında ve gözlemlenemeyecek kadar hızlı veya yavaş süreçlerin anlaşılmasında kullanılmaktadırlar (Gredler, 2001: 529-530).

Katılımcı Simülasyonlar: Yalnızca insan katılımcılardan oluşan ve literatürde katılımcı simülasyon türü olarak da anılan çalışmalarda, katılımcıların rollerinin ve sorumluluklarının değiştirilmesi bilgi paylaşımını ve tarihi-sosyal sürece dair öngörü kazanılmasını sağlamaktadır. Yine katılımcı simülasyonlar gerçek sosyal hayatın deneyimlenmesini mümkün kılmaktadırlar. Bu çerçevede katılımcı simülasyonlar genellikle herhangi bir sistemin model üzerinden deneyimlenmesi, bahse konu sistemin nasıl işlediğinin katılımcılar tarafından anlaşılması amaçlarıyla icra edilmektedirler. Bu meyanda genellikle alıştırma ve eğitim temelli yapılarak tarihi-sosyal sistemin nasıl işlediğinin ve nasıl yönetilebileceğinin anlaşılmasını sağlayan katılımcı simülasyonlar, çalışmanın nihayetinde yapılan geri besleme faaliyetleriyle de katılımcıya katkı sağlamaktadırlar (Bok, 2007: 112).

Devamlı-Kesintili Simülasyonlar: Bu ayırım aslında statik ve dinamik modellerin farklılıkları neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede devamlı olarak nitelendirilen simülasyonlarda sisteme içkin durumların ve onun altında yatan uzay-zaman yapısının kesintisiz olduğu yani devam ettiği varsayılmaktadır. Dolayısıyla devamlı simülasyonlarda kullanılan dinamik modeller genellikle diferansiyel denklemlerle formüle edilmektedirler. Kesintili simülasyonlarda ise modelleme başından itibaren sistemin ayrık uzay-zaman yapısı üzerine inşa edilmiştir. Bu minvalde simülasyon için tercih edilen dil hücresel otomasyondur (Hartmann, 1996).

Taktik-Karar Simülasyonları ve Sosyal Sistem Simülasyonları: İlkinde katılımcılar kriz gibi kompleks bir süreçle etkileşim halindedirler. İkincisinde ise simülasyonun ilerlemesi için katılımcılar birbirleriyle etkileşime geçmektedirler

(Gredler, 1994: 104). Bahse konu ayrımı açmak gerekirse, taktik-karar simülasyonlarında katılımcıların, örneğin belirli bir zaman kısıtı altında ivedi karar vermelerinin önemli olduğu durumlar modellenerek simüle edilmektedir. Bu çerçevede katılımcılardan beklenen ise simüle edilmiş gerçek krizi açacak kararları almaları, uygulamaları ve bunun sonuçlarını deneyimlemeleridir. Dolayısıyla katılımcılar simülasyon boyunca gerçekliğin modellemesiyle etkileşimde bulunarak süreci hedeflendiği şekliyle sona erdirmek, bu mümkün olmazsa istenmeyen sonuç üzerinden hatalı manevralarını görmek imkanına sahiptirler. Buna mukabil sosyal sistem simülasyonlarında temel saik, katılımcılar nezdinde modellenen gerçekliğin bileşenlerini, değişkenlerini, bunlar arasındaki nedensellik ilişkilerini ve etkileşimi deneyimlemektir. Dolayısıyla katılımcılar –her biri sistemin bir bileşenini temsil ederek- sistemin işleyişini deneyimlemek için birbirleriyle etkileşime geçmektedirler. Nihayet sosyal süreç simülasyonları taktik-karar simülasyonlarıyla karşılaştırıldıklarında, belirli bir zaman kısıtı altında icra edilmekten ziyade ucu açık çalışmalar olarak nitelendirilmektedirler.

Rol Üstlenme Simülasyonları: Etkileşim ve iletişimin ön planda olduğu bu simülasyon türünde katılımcılar kendilerine verilen rollere bürünerek ve bahse konu rollerin kısıtı altında hareket etmektedirler. Oyunların aksine temel amacın kazanmak değil sosyal yapıları ve süreçleri öğrenmek olduğu rol üstlenme simülasyonları, ucu açık çalışmalardır (Shaw, 2010). Literatürde basit simülasyon olarak da anılan bu tarz simülasyonlarda katılımcılar büründükleri roller çerçevesinde bazı engellerin üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu meyanda basit sıfatı ile kast edilen ise çalışma kapsamında herhangi bir makinenin kullanılmamasıdır (Walcott ve Walcott, 1976, 13).

Görüldüğü üzere simülasyonun bizatihi tanımı üzerinde sağlanamayan oydaşma tekniğın türleri konusundaki literatür karışıklığını da etkilemiştir. Öyle ki, vurgulanan türlerden örneğin saf makine simülasyonları ve bilgisayar simülasyonları birbirlerinin yerine kullanılabilecek kadar benzerlik göstermektedirler. Ancak çalışma kapsamında özellikle Türkiye özelinde oldukça yeni bir tekniğe dair literatürün geniş bir kısmını ortaya koymak adına simülasyon nezdinde başvuru her tasnife yer verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, simülasyon türlerinin geniş

ölçekli olarak ortaya konulması simülasyonların kullanım amaçlarındaki çeşitliliğin irdelenmesini de kolaylaştırmıştır. Zira simülasyonun vurgulanan türleri, bahse konu tekniğin kullanım amaçları neticesinde ortaya çıkmışlardır.

2.2.3. Simülasyonun Kullanım Amaçları

Sosyal bilimciler nezdinde grup veya bireysel süreç davranışlarının araştırılması için kullanılan simülasyonlar, genellikle dört temel amaca yönelik gerçekleştirilmektedirler: i) Tasarım, ii) Veri tabanının geliştirilmesi, iii) Alıştırma, iv) Eğitim. Bu çerçevede simülasyonun herhangi bir gerçekliğin tasarımı saikiyle işlevselleştirilmesi, sosyal bilimler nezdinde onun en eski kullanım şekline refere etmektedir (Dawson, 1962: 5). Dolayısıyla katılımcıların gerçek problemlerle başa çıkmalarına yardım edecek en iyi sistemin nasıl inşa edilebileceğini öğrenmek saikiyle yapılan ve farklı durumların katılımcılar nezdinde simüle edilerek deneyimlendiği hava savunma sistemi simülasyonu, tasarım amacıyla yapılan simülasyonun bir örneği teşkil etmektedir (Chapman, 1962: 172-188).

Bununla birlikte tasarım amacıyla icra edilen simülasyonlar araştırmacıya, gerçekliğin yapımı sürecinde oluşabilecek hatalardan ve zaman kayıplarından uzak durma fırsatını vermektedir. Zira gerçekliğin kendisinden önce fiziksel ya da dijital unsurlar yardımıyla onun modelini yapmak ve bu model üzerinden işleyişi kontrol etmek böylesi bir imkânı araştırmacıya sağlamaktadır. Bununla birlikte tasarım amacıyla yapılan simülasyonlar genellikle, gerçekliğin üzerinde çalışmanın zor, tehlikeli ve pahalı olduğu durumlarda tercih edilmektedirler.

Sosyal bilimciler nezdinde simülasyonun farklı bireysel ve sosyal sistemlere dair veri tabanlarının geliştirilmesi saikiyle kullanımı da oldukça yaygındır. Bilimin temel amacının tarihi-sosyal olguları açıklayacak ve öngörecekte teoriler formüle etmek olduğu inancıyla ortaya konan bu simülasyon çalışmalarında, teorilerin incelenmesi ve hipotezlerin test edilmesi amaçları güdülmektedir. Özellikle sosyal ve psikolojik fenomenlerin çalışılmasında gerçek sistemler üzerinde deneylerin yapılması neredeyse imkânsızken, bahse konu sosyo-psikolojik fenomenlere dair simüle edilmiş sistemlerin deneyimlenmesi sosyal bilimciler nezdinde oldukça önemli görülmüştür. Başka bir anlatımla, varyantların manipüle edilmesi vasıtasıyla

sistemin işleyişine ve gelecekteki muhtemel seyrine dair önceden ulaşılması imkansız görülen ve artık simülasyon vasıtasıyla elde edilebilen teorik bilgi, sosyal bilimciler nezdinde simülasyonların kullanılması amaçlarından bir diğerine refere etmektedir (Dawson, 1962: 5-6; Guetzkow, 1962: 82-93).

Bu çerçevede veri tabanının geliştirilmesi amacıyla yapılan simülasyonlarda öncelikle sistemi yönlendirdiği düşünülen temel değişkenler belirlenmektedir. Akabinde ise ceteris paribus kapsamı dışında bırakılan bu değişkenler manipüle edilerek sisteme dair nedenselliklere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bir kere nedenselliklere ulaşıldıktan sonra ise bir hipotez üretmek ve bunu test etmek mümkün hale gelmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, veri tabanının geliştirilmesi için yapılan simülasyonların defalarca tekrarlarının yapılması bir zorunluluktur. Zira ancak bu yolla farklı varyasyonlarla manipüle edilen değişkenler üzerinden çıktılar gözlemlenebilmekte ve dolayısıyla değişkenler arasındaki deterministik ilişki tespit edilebilmektedir.

Simülasyonlar aynı zamanda oldukça değerli eğitsel araçlar olarak da kullanılmaktadırlar. Bu çerçevede, örneğin Guetzkow'un Inter-Nation simülasyonunda olduğu gibi, simülasyonlar katılımcıların karmaşık sosyal sistemlerin ve onların işleyişlerinin öğretilmesinde işlevselleştirilmektedirler (Guetzkow, 1962: 82-93). Zira eğitim amacıyla icra edilen simülasyonlarda katılımcılar karar verici konumundadırlar ve verilerle iştigal ederek gerçek sistemle karşılaştırılabilen simüle sistemin sonuçlarını deneyimlemektedirler. Bu meyanda simülasyonların eğitimsel amaçlarla kullanılması 1600'lü yıllardaki savaş oyunlarına kadar geri götürülebilmektedir. Bahse konu dönemde icra edilen simülasyonlarda ise amaç orduların ve donanmanın stratejik planlamalarını geliştirmek olmuştur. Bununla birlikte simülasyonlar 1800'lü yıllardan bu yana büyük güçlerin askeri planlamalarının önemli bir parçası olagelmıştır. Yine 1950'lerde uluslararası krizlerin politik-askeri simülasyonları, Soğuk Savaş konsepti dâhilinde Pentagon'un vazgeçilmezlerinden olmuşlardır. Bütün bu simülasyonlar bir senaryo ile yönlendirilmişler ve farklı hükümetleri temsil eden katılımcılar vasıtasıyla yürütülmüşlerdir (Gredler, 2004: 571). Bununla birlikte eğitimsel amaçla yapılacak olan simülasyonlarda gerçek veya yaratılan dünyaya dair özelliklerin modelde

yeterince yansıtılması oldukça önemlidir. Zira eğitim için icra edilen simülasyonlarda amaç, katılımcıların gerçekliğin bileşenleri-değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini deneyimleyerek öğrenmeleridir. Dolayısıyla modelleme gerçekliği yeterince yansıtmazsa katılımcıların bahse konu deneyimleme üzerinden nedensellikleri keşfetmeleri mümkün değildir (Axelrod, 2005: 3-4).

Bununla birlikte eğitimsel amaçlarla icra edilen simülasyonlarda, bilgi edinimi eksenli otomasyon göz önüne alındığında dikkate değer bir artış görülmektedir. Başka bir anlatımla, özellikle bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişmeler genelde inter-aktif eğitim yöntemlerinin özelde ise simülasyon çalışmalarının artmasına yardımcı olmuştur. Halihazırda örneğin Uluslararası İlişkiler’de simülasyon çalışmalarının ekseriyeti eğitim amacıyla icra edilmektedirler. Bu tarz simülasyonlarda ise katılımcılar kendilerine verilen senaryo çerçevesinde belirli rollere bürünerek tarihi-sosyal bir olayı-olguyu deneyimlemektedirler. Katılımcıların aldıkları kararların sonuçlarını eğitim simülasyonlarında, çalışma sonunda yapılan geri besleme değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Zira bu değerlendirme bölümlerinde katılımcılar, hangi manevralarının nelere sebebiyet verdiğini görmekte ve deneyimledikleri sürece dair görece akılda kalıcı bilgiye sahip olmaktadır.

Nihayet simülasyonların alıştırmaya dair amaçları ise onun eğitime dayalı işlevselliğiyle yakından ilintilidir. Bu çerçevede eğitimde katılımcının araştırma konusu itibarı gören sistemi öğrendiği varsayılmakta iken alıştırmada katılımcının simüle edilmiş sisteme dair değişkenlerin manipüle edilmesi üzerinden ortaya çıkacak durumları nasıl karşılayacağını öğrenmesi umulmaktadır (Dawson, 1962: 6). Dolayısıyla alıştırma saikiyle icra edilen simülasyonlarda amaç, katılımcının gerçek sistemi deneyimliyor muş hissine kapılmasını sağlamak ve varyantsal değişimlere bağıtlı bir şekilde tecessüm eden olası çıktılarına nasıl tepkiler vereceğini gözlemlemektir. Bununla birlikte katılımcı tüm bu eylemleri daha ucuz ve hatta daha az tehlikeli bir yolla gerçekleştirilmektedir (Orcutt, 1960: 895). Nihai kertede simülasyonların görece eski ve başarılı örnekleri gerçekliğin akla uygun, doğru ve dinamik interaktif modellemesi ile katılımcıların pratik yapmalarını sağlayan alıştırma amaçlı simülasyonlardır. Bu veçhede pilotların eğitimlerin kullanılan uçuş

simulatörleri alıştırma amacıyla kullanılan simülasyonlara iyi bir örnektir (Axelrod, 2005: 3-4)

Bununla birlikte simülasyon çalışmaları öngörme, eğlence, ispat ve keşfetme saikleriyle de yapılmaktadırlar. İlk olarak uzunca bir süredir gerek doğa bilimlerinde gerekse de sosyal bilimlerde öngörü için icra edilen simülasyonlarda (Bok, 2007: 111) karmaşık girdiler hipotetik mekanizmalar vasıtasıyla işleme tabi tutulmakta ve böylece öngörü niteliğindeki çıktıların üretilmesini mümkün olmaktadır. Bu minvalde örneğin araştırma sorunsalı mevcut ekonomik verilerle üç ay sonrasının faiz oranlarını tahmin etmek ise simülasyon kullanılabilecek iyi bir tekniktir. Eğlence amaçlı simülasyonlar ise aslında eğitim ve alıştırma simülasyonlarının bir boyutunu oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte eğlence simülasyonlarında bazen katılımcılar tümüyle fiktif dünyayı simüle etmektedirler. Bu veçhede kişisel bilgisayarlar için yapılan uçuş simülasyonları ve futbol menajerliği oyunları eğlence amacıyla yapılan simülasyonlara örnek verilebilmektedir. Kanıtlama ereğiyle icra edilen simülasyonlarda ise araştırmanın başlangıcına yön veren temel aksiyomlar görgül dünyadaki tikel olay veya olgulara uyarlanarak kanıtlanabilmekte veya çürütülebilmektedir (Axelrod, 2005: 3-4). Bu çerçevede örneğin İngiliz matematikçi Horton Conway'ın 1970'de yaptığı *Game of Life* adlı simülasyon çalışması oldukça karmaşık insan davranışlarının aslında basit kurallardan kaynaklandığını ortaya koymuştur (Poundstone, 1985). Nihayet simülasyonların modellenen herhangi bir gerçekliğin bileşenlerine ve değişkenlerine ilişkin temel nedensellik ilişkilerini keşfetmek için kullanılmaları oldukça yaygındır. Zira özellikle sosyal bilimlerde oldukça karmaşık simülasyon modelleri nadiren herhangi bir hipotezin kanıtlanması işlevi görmektedirler. Buna mukabil sosyal bilimciler icra ettikleri simülasyon çalışmaları ve dolayısıyla basitleştirilmiş modelleriyle araştırma sorunsalına dair ilişkisellikleri ve nedensellikleri keşfetme noktasında oldukça başarılı olmuşlardır (Axelrod, 2005: 3-4). Bu çerçevede örneğin Thomas Schelling'in *Residential Tipping* adlı simülasyon çalışması, basit bir modelleme üzerinden oldukça genel bir sürecin anlaşılmasını sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Zira temel varsayımı, bir ailenin ancak ve ancak komşularının üçte birinden fazlası etnik olarak kendisinden farklı ise bulunduğu yerden taşındığıdır. Simülasyon çalışmasının bidayetinde

oldukça toleranslı her aile rastlantısal olarak mevcut ikametgâhlarına yerleştirilmelerine rağmen, neticede birbirlerinden tamamen ayrışmış konumlanmış yerleşkeler ortaya çıkmıştır. Nihai kerte Schelling bahse konu simülasyon çalışmasıyla aslında birlikte yaşamak isteyen iki farklı etnik gruba mensup ailelerin, yalnızca oturdukları mahallede azınlık olmak istemedikleri için birbirlerinden ayırdıklarını ve böylece şehirlerde farklı etnik grupların kümelenerek yaşadıkları mahallelerinin oluşabildiğini göstermiştir (Schelling, 1974).

Hartmann ise simülasyonların kullanım amaçları olarak görülebilecek fonksiyonlarını; onu bir teknik, keşifsel bir araç, deneyin yerine ikame edilebilecek bir yöntem, deneyselciler için bir araç ve pedagojik bir yaklaşım olarak nitelendirerek sıralamaktadır. Bu çerçevede bir teknik olarak simülasyon sistem dinamiklerinin detaylı araştırmasını sağlamaktadır. Başka bir anlatımla, simülasyonlar sistemin zamana bağlı evriminin anlaşılması açısından uygun araçlardır. Çünkü örneğin atomlar ve insanlar gibi birçok alt sistemin etkileşiminden oluşan sistemler bu halleriyle oldukça karmaşıktırlar. Keşifsel bir araç olarak simülasyonlar ise modeller, hipotezler ve teoriler üretilmesi noktasında işlevselleştirilmektedirler. Öyle ki defalarca işletilmiş simülasyonun sonuçlarını farklı parametrelerle analiz etmek bazı yeni ve basit düzenlilikleri ortaya çıkarabilmektedir. Kısacası defalarca tekrar edilen ve böylece bileşenlerin manipüle edildiği simülasyonlar aslında deneme yanılma (trial and error) yöntemiyle bazı varsayımların üretilmesini sağlamaktadırlar (Hartmann, 1996).

Hartmann'a göre deneyin yerine geçebilecek bir yöntem olarak simülasyonlar ise deneysel yollarla araştırılamayacak konuların ve nesnelerin araştırılmasını sağlamaktadırlar. Başka bir anlatımla, deneye tabi tutulması pragmatik, etik ve teorik açıdan mümkün olmayan örneğin nükleer savaş, galaksiler gibi konular simülasyon vasıtasıyla incelenebilmektedirler. Deney yapanları destekleyen bir araç olarak simülasyon ise deneylere ilham vererek, deneye konu olabilecek konuları ve deneyin ayarlarını önceden belirleyerek ve nihayet deneyin sonuçlarını analiz ederek bu vasıflarını yerine getirmektedirler. İlk olarak simülasyonlar defalarca tekrarlanabilir özellikleri yardımıyla bazı hipotezlere ulaştıkça daha sonra bunları deneyle test etmek için bir fırsat yaratmaktadırlar. Yine gerçek deney yapılması durumunda

oldukça pahalı ve tehlikeli olabilecek konular simülasyon yoluyla sınanmakta ve böylece deneye tabi tutulup tutulamayacakları ile tutulurlarsa yaratılması gereken deney ortamının koşullarını belirleyebilmektedirler. Nihayet simülasyonlar karmaşık deney sonuçlarının analiz edilmesi noktasında da kullanılabilirler. Hartmann'ın ileri sürdüğü son fonksiyona göre ise simülasyonlar pedagojik araçlar olarak kullanılabilmektedirler. Öyle ki deneyden daha ucuz ve daha hızlı olmasının beraberinde getirdiği avantajlarla birlikte simülasyonlar, öğrencilerin gerçekliği deneyimlenmesini ve anlamasını sağlamaktadırlar (Hartmann, 1996).

Nihayetinde sosyal bilimlerde çeşitli amaçlarla kullanılan simülasyonlar 1950'li yıllardan itibaren Uluslararası İlişkiler'de de icra edilmeye başlanmışlardır. Ancak Uluslararası İlişkiler'de yapılan simülasyon çalışmaları genellikle daha önce vurgulanan simülasyon türlerinden rol üstlenme simülasyonları şeklindedirler. Bununla birlikte simülasyonun disiplinde ortaya çıkışı tıpkı temel aksiyomlarını aldığı pozitivizm ve Davranışsalcılık gibi uluslararası siyaset pratiğiyle yakından ilintilidir. Tüm bu noktalardan hareketle çalışmanın bundan sonraki kısmı simülasyonun disiplinde ortaya çıkışının temel motivasyon kaynaklarına, tarihine ve tekniğin daha iyi anlaşılabilmesi için önemli simülasyon çalışmalarından örneklerle tahsis edilmiştir. Zira çalışmanın bu bölümünden de anlaşılacağı üzere simülasyonun tanımı, türleri konularında bir oydaşmaya varılamamışken disiplin nezdinde simülasyonun tarihini linear bir şekilde vermek mümkün değildir. Nihayet çalışmanın son bölümünde simülasyonun imkânları ve kısıtları üzerinden disiplin nezdindeki muhtemel geleceği irdelenmeye çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARARASI İLİŞKİLER'DE DENEYİN QUID PRO QUO'SU: SİMÜLASYON

3.1. Uluslararası İlişkiler'de Simülasyonun Temel Motivasyon Kaynakları ve Tarihi

Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri hasebiyle sosyal bilimlerin doğa bilimlerinin yöntem ve yaklaşımlarını alanlarına dâhil etme çabası, onun en genç disiplinlerinden birisi olan Uluslararası İlişkiler'de de yankı bulmuştur. Her ne kadar pozitivism disiplinin kadim teorisi realizm üzerinden mevcut konumunu tahkim etmişse de, Davranışsalcılık olarak adlandırılan temayül Uluslararası İlişkiler'deki pozitivist duruşu daha görünür hale getirmiştir. Doğa bilimlerinin yöntem, yaklaşım ve metotlarını disiplinin bilimsel bir hüviyet kazanması saikiyle Uluslararası İlişkiler'e entegre eden Davranışsalcıların bu tutumunun uluslararası siyaset pratiğiyle yakından ilintili olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Öyle ki bilim ve bilimselliğin; istikrarı, düzeni, değişmezliği, anti-diyalektiği ve öngörüyü öncelediği göz önüne alındığında tüm bu çabaların ABD'nin küresel bir güç olmaya başlamasıyla ve Soğuk Savaş dönemiyle çakışması bir rastlantı değildir. Bununla birlikte Davranışsalcılığın disipline entegrelerinden birisi olan simülasyon çalışmaları gerek deneye yaptığı atfla gerekse de Soğuk Savaş dönemini karakterize eden MAD dengesinin bir getirisi olarak oldukça iddialı bir formasyona sahiptir.

İlk olarak literatürde simülasyonu nitelemek için pseudo-quasi deney tabiri kullanılmaktadır ki bilim-pozitivism metonimisinin en güçlü sacayağının deney olduğu dikkate alındığında simülasyonun bizatihi kendisinin Tina sendromunun en çarpıcı sonucu olduğu görülecektir. Bu meyanda simülasyonu tasvir etmek için yalancı-sahte deney tabirinin kullanılması ise oldukça küçük fakat dikkate değer bir nüansa refere etmektedir. Öyle ki deney gerçekliğin bizzat kendisiyle icra edilirken yalancı-sahte bir deney olarak simülasyonda gerçekliğin modellemesi kullanılmaktadır. Ancak bu nüansa rağmen simülasyon tıpkı deney gibi belirli şartlar altında değişkenler arasındaki ilişkiselliğin gözlemlenebilmesini, bahse konu değişkenlerin manipüle edilmeleri üzerinden veri-çıktı analizinin yapılabilmesini ve yalnızca gözlemlenebilir olguların araştırmaya konu edinilmesini öncelemelesi bakımından deneye oldukça yakın bir durumdadır.

İkinci olarak Soğuk Savaş dönemini karakterize eden ve yalnızca karar alıcıları değil uluslararası toplumu da nükleer kış senaryolarıyla dehşete düşüren MAD dengesi simülasyon çalışmalarının ortaya çıkışında oldukça etkili olmuştur. Öyle ki Soğuk Savaş'a kadar nükleer savaş meselesi karar alıcılar ve özellikle de Amerikan ordusu nezdinde *tabula rasa*'dır. Başka bir anlatımla, o güne değin savaş alanlarındaki deneyimleriyle hareket eden ordu tecrübe etmediği bir savaş türüyle karşı karşıya kalmış ve bu durum da simülasyon çalışmalarını tetiklemiştir. Bununla birlikte dönemin bu siyasi ortamı ordu mensupları ile sivil kadroları ve bilim insanlarını bir araya getirmiştir. Dolayısıyla geleceğe yönelik planlamayı ve hazırlığı önemli kılan atom bombası hasebiyle 1950'li yıllar boyunca her iki kanadın iştirakleriyle Monte Carlo tekniği, sistem analizleri, operasyonel savaş oyunları ve insan-makine hibrid simülasyonları icra edilmiştir (Tabrizi, 2000: 163-164).

Bu noktada belirtmek gerekir ki, Uluslararası İlişkiler'de simülasyon çalışmalarının kökeni savaş oyunlarına dayanmaktadır ve dolayısıyla Soğuk Savaş'tan çok daha önce simülasyon çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Öyle ki dünya savaşlarına katılan tarafların tümü ordu bünyesinde simülasyon çalışması yapmışlar ve bu durum ordu ile hariciyenin yakınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Ancak 1950'lerde artan simülasyon çalışmaları bu tarihten itibaren nitelik değiştirmeye başlamış ve araştırma amacıyla yapılan simülasyonlar azalırken diplomasi ve müzakere süreçlerine odaklı eğitim-alıştırma amacıyla yapılan simülasyonlar artmıştır. Bu meyanda hangi amaçla yapılırsa yapılsın simülasyonların çoğunda diplomasi ve müzakere konularının işlenmesi bahse konu süreçlerin oldukça fazla etkileşime ve iletişime izin vermesi noktasında anlam kazanmaktadır (Starkey ve Blake, 2001: 539).

Bu noktadan hareketle simülasyon çalışmalarının ilk merkezi ABD Hava Kuvvetleri'nin desteklediği bir kurum olan RAND Cooperation olmuştur. Amacı hava kuvvetleri için yüksek teknolojileri ve yeni stratejileri araştırmak ve geliştirmek olan kurum MAD dengesi dünyasında karşı tarafın niyetlerine göre hareket etmek yerine planlamayı, öngörüyü ve barış zamanında hazır olmayı beraberinde getirecek olan bilimsel yöntemleri düstur edinmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, normalde ordunun alanı olan savaş meselesinin RAND'deki siviller ve bilim insanları

tarafından araştırılmaya başlanması, başlangıçta ordu tarafından olumlu karşılanmamıştır. Zira ordu mensupları savaşa dair her bilginin savaş alanındaki deneyimlerden devşirildiğini belirterek sivillerin bu konuya angaje olmalarını küçük görmüşlerdir. Buna mukabil sivil kadrolar ve bilim insanları ise daha hiç yaşanmamış bir savaş türünün askeri alandaki deneyiminden bahsetmenin gereksiz olduğunu savunmuşlardır. Bununla birlikte ordu mensupları savaşın matematiksel denklemlere indirgenemeyecek liderlik, moral, cesaret, yetenek gibi bazı unsurları olduğunu belirterek bilimsel yönteme mesafeli yaklaşmışlardır. Ancak Başkan Kennedy döneminde Mc Namara'nın askeri planlama ve bütçe konusunun başına geçmesi sivil yönetimin bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştur. Bu meyanda aslında yaşanan MAD dengesi döneminde karar vericilik noktasındaki iktidar mücadelesidir. Bu mücadelede geleneksel tarafı ordu yenilikçi tarafı ise kendisini soğuk savaş döneminin *avant grade*'si olarak gören RAND Cooperation'dır (Tabrizi, 2000: 165-171).

Bu çerçevede RAND'de yapılan çalışmaların ilk örnekleri politik-askeri masa oyunları şeklinde tecessüm etmiştir. Genellikle kriz zamanı çalışmaları olan bu oyunlarda politik ve askeri karar alıcılar yer almışlar ve özellikle S. S. C. B.'nin olası bir krizdeki tutumu üzerine manevralarını yapmışlardır. Dolayısıyla 1955 ve 1956 yılları boyunca RAND'de yapılan politik-askeri savaş oyunları öncesinde böylesi bir metodun duyulmadığı göz önüne alınırsa erken dönem simülasyon çalışmalarının RAND'de üretildiğini söylemek mümkündür. Yine RAND'in simülasyon çalışmalarının diğer kurumlarda da yapılması için verdiği çaba sonuç vermiş ve 1957 yılında Harold Guetzkow ve Richard Snyder tarafından Northwestern Üniversitesi'nde Inter-Nation simülasyonu icra edilmiştir. 1958 yılında ise aynı simülasyon Oliver Benson tarafından Oklahoma Üniversitesi'nde dijital bilgisayarlarla tekrar edilmiştir. Bu difüzyon neticesinde RAND ile birlikte simülasyon çalışmalarına öncülük eden bir diğer kurum ise 1957-58'den itibaren MIT olmuştur. MIT tarafından hayata geçirilen ilk simülasyon ise 1959 yılında Endicott House oyunudur. Yine kurum bünyesinde 1959 yılında Bloomfield'in Berlin krizini temel alan iki oyun çalışması lisans öğrencileriyle icra edildiği için eğitimsel amaçlı simülasyonun ilk örneklerinden bir tanesidir. Nihayet 1960 yılında senaryosu

ortadoğu bölgesel krizleri olan POLEX II simülasyonu gerçekleştirilmiştir (Tabrizi, 2000: 177-178).

Dolayısıyla sosyal bilimlerde kullanılan simülasyon tekniği uluslararası siyaset pratiğine bağıtlı bir şekilde Uluslararası İlişkiler'de de kullanılmaya başlanmıştır. Başka bir anlatımla uzunca bir süre savaş ve barış temelli olarak algılanan Uluslararası İlişkiler'de öngörü sağlanmak istenmesi genelde istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin özelde ise simülasyonun kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede örneğin insan katılımcıları içeren simülasyonlar Uluslararası İlişkiler'de zaman darlığı, bilgi akışının yoğunluğu gibi kriz anını karakterize eden koşullar altında karar verme sürecinin anlaşılmasını sağlamaktadırlar. Bununla birlikte özellikle bilgisayar simülasyonları Uluslararası İlişkiler'de öngörünün kazanılması noktasında en dikkate değer çabaya refere etmektedirler. Bir başka deyişle, oldukça fazla veriyi elektronik aksamaları vasıtasıyla tasnif ve tahlil edebilen bilgisayarlar simülasyon çalışmaları vasıtasıyla araçsallaştırılarak mevcut girdilerden olası veya kesin çıktılar elde edilmesini sağlamışlar ve böylece araştırmacı nezdinde kısmi de olsa öngörü sağlamışlardır (Choucri, 1974: 66-69).

1950'lerden itibaren niteliksel değişimin yaşanmasıyla birlikte simülasyonlar katılımcıların eğitimlerini daha dinamik ve aktif bir hale getirmek için kullanılmaktadırlar ve yayımlanan çalışmaların çoğu insan katılımcıların bazı karar verici pozisyonlarına bürünerek etkileşimde bulundukları rol üstlenme (role-play) simülasyonlarıdır. Öyle ki simülasyon çalışmalarının yayımlandığı önemli akademik dergilerdeki (*International Studies Perspectives*, *Journal of Political Science Education*, *PS*) simülasyonların %92,5'ini bu tür simülasyonlar oluşturmaktadırlar. Hâlihazırda diplomasi, müzakere gibi süreçler simülasyonun en önemli vurgusu olan iletişim ve etkileşimi bünyesinde çokça barındırdığı için bu durum anlaşılır hale gelmektedir (Bridge ve Radford, 2014: 423-425).

Bununla birlikte Soğuk Savaş koşullarının yanısıra Uluslararası İlişkiler'de simülasyon çalışmalarının tarihini referans noktalarıyla tasnif etmek gerekirse üç önemli aşama göze çarpmaktadır: Bilgisayarların araçsallaştırılması, bilgisayarların iletişim amacıyla kullanılması ve internet. İlk olarak bilgisayarların simülasyon

çalışmalarında araçsallaştırılmasından önce çalışmalarda insan katılımcılar ve az da olsa matematiksel denklemler kullanılmıştır. Ancak Guetzkow'un Inter-Nation çalışması gibi hibrid simülasyonlar bilgisayarların karmaşık denklemleri ve veri analizlerini, verilerin uzun süre saklanabilerek çok daha sonra bile gözden geçirilmesini, daha fazla replikasyonu, diğer çalışmalarla mukayeseyi ve ortak veri havuzunun oluşturulmasını mümkün kıldığını ortaya koymuşlardır. Bilgisayarların iletişim amacıyla kullanılmaya başlanması ise özellikle farklı lokasyonlardaki insanların aynı simülasyonlara iştiraklerini mümkün hale getirmesi bakımından önemlidir. Böylesi bir saikle icra edilen çalışmaların erken örneği ise Robert C. Noel tarafından California'daki farklı üniversitelerdeki lisans öğrencilerinin katıldığı Ortadoğu'da nükleer proliferasyon temalı POLIS simülasyonudur. Nihai aşamayı oluşturan internet ise yeni çalışmaları tetiklediği gibi eski çalışmaların tekrarını da yaygınlaştırmıştır. Bu çerçevede örneğin ICONS adlı simülasyon POLIS simülasyonunun, SIPER ve GLOBUS aslı simülasyonlar ise Inter-Nation simülasyonunun revize edilmiş versiyonlarıdır (Starkey ve Blake, 2001: 540-541).

Dolayısıyla onu disipline entegre eden Davranışsalcılık gibi simülasyon da uluslararası siyaset pratiğinin gereklilikleriyle ilintili olarak, yaşanan teknolojik gelişmelerin yardımıyla ve Tina sendromunun baskısı altında kullanılmaya başlanmıştır. Bahse konu motivasyon kaynaklarını açmak gerekirse, ilk olarak bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler tarihi-sosyal olguların-olayların yalancı-sahte deneye tabii tutulabilmelerini nünkün kılmıştır. Bu çerçevede bilgisayarların oldukça karmaşık bilgileri birer veri şeklinde algılayan, işleyen ve akabinde buna bağıtlı sonuçlar çıkarabilen aksamaları, oldukça fazla verinin depolanmasını mümkün kılan hafızaları, grift matematiksel denklemleri çözebilen yapay zekâları böylesi bir imkanı araştırmacıya vermişlerdir. İkinci olarak sosyal bilimlerde sahte deney olarak simülasyonların kullanılmaları çalışma nezdinde kurgulanan Tina sebdromunun zorlayıcı parametreleriyle mümkün olmuştur. Öyle ki pseudo bilim olarak nitelendirilen sosyal bilimler, bilim-pozitivizm metonimisinin en güçlü sacayağını oluşturan simülasyonu kullanarak doğa bilimlerine yakınlaşma amacını gütmüşlerdir. Hazlihazırda simülayon tekniği de ontolojik, epistemolojik ve netodolojik varsayımlarını pozitivizmden almıştır.

Bu çerçevede pozitivistimin tarihi-sosyal olgudaki gerçekliği önceleyen ontolojik veçhesi simülasyon çalışmaları nezdinde dikkate de alınmaktadır. Öyle ki, simülasyon çalışmaları tarihi-sosyal olgu ve olayların maddi unsurlarını araştırma konusu haline getirmekte, soyut olan meselelerde ise somut değişkenler haricindekileri ceteris paribus kapsamına alarak sabit kabul etmektedir. Pozitivistimin araştırma konusu ile araştırmacı arasındaki keskin-kesin ayrımı ve soğukkanlı akademisyenliği vurgulayan epistemolojik taahhütü ise, simülasyon çalışmalarında araştırmacıların değişkenleri manipüle etmekten öteye geçmemeleri şeklinde tecessüm etmektedir. Başka bir anlatımla, simülasyon tekniğinde araştırmacı araştırma sorunsalına dair araştırma şart ve koşullarını belirledikten sonra manipüle ettiği değişkenlere bağıtlı çıktıları gözlemleyerek rapor etmektedir. Dolayısıyla –en azından teorik anlamda- araştırmacının herhangi bir aidiyet bağına dair değer yargıları araştırma dışında tutulmaktadır.

Nihayet pozitivistimin en azından metodolojik anlamda bilimlerin birliğini salık vermesi simülasyon çalışmaları nezdinde de karşılık bulmaktadır. Halihazırda simülasyon, gerek pseudo-quasi deney olarak nitelendirilmesi gerekse de deneyi diğer yöntemlerden farklı kılan özellikleri bünyesinde barındırması hasebiyle doğa bilimlerine ait olan bir yöntemi sosyal bilimlere uygulamaktadır. Bu çerçevede simülasyon çalışmaları kapsamında mevcut değişkenler manipüle edilerek bunlara bağıtlı çıktılar gözlemlenebilmektedir. Bununla birlikte simülasyon tekniği sayesinde bahse konu bu süreç defalarca tekrar edilebilmektedir. Zira simülasyonun gerçeklik yerine gerçekliğin modeli üzerinden icra edilmesi böylesi bir imkânı ona sağlamaktadır.

Üçüncü olarak simülasyon çalışmalarının 1950’li yıllardan itibaren yaygınlaşması Soğuk Savaş olarak karakterize edilen dönemin gereklilikleriyle yakından ilintilidir. Zira bu dönemde tarihi-sosyal fenomenlere dair kestirilebilirliğin sağlanması dönemin statik ama aynı zamanda dehşet dengesine dayanan siyasi ortamı açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte, tesis edilen nükleer denge özellikle süper güçlerin barış zamanlarında savaşa hazır olma durumlarını hayati kılmıştır. Dolayısıyla askeri kuruluşlarca belirli bir senaryo etrafında yürütülen rol-üstlenme simülasyonları böylesi bir amaç uğrunda işlevselleştirilmişlerdir.

Tüm bu motivasyon kaynaklarıyla disiplinde kullanılmaya başlanan simülasyon çalışmaları özellikle 1950'li yıllardan itibaren sayıca artış göstermişlerdir. Ancak simülasyona dair literatürdeki karmaşıklık bahse konu tekniğin disiplin nezdindeki linear tarihini ortaya koymayı engellemektedir. Başka bir anlatımla, örneğin hangi çalışmaların simülasyon kapsamına girdiği üzerinde oydaşma sağlanamamışken ve bazı simülasyon çalışmaları yapıldıkları halde yayımlanmadıkları için tarihsel anlatım sekteye uğramaktadır. Dolayısıyla çalışma kapsamında önemli bazı simülasyon çalışmalarının mahiyetleri ortaya konularak tekniğin anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır. Nihayet disiplindeki simülasyon çalışmalarının ekseriyetinin rol üstlenme simülasyonları olarak ve eğitimsel amaçlarla icra edilmeleri, çalışmaların raporlar şeklinde yayımlanmaları, farklı veya aynı araştırmacılarca tekrarlarının yapılmaması simülasyon örneklerine değinirken tek bir kaynağa bağlı kalma durumunu beraberinde getirmiştir.

3.2. Uluslararası İlişkiler'de Simülasyon Çalışmalarının Örnekleri

3.2.1. *Inter-Nation Simülasyonu: Harold Guetzkow*

Daha önce RAND Cooperation tarafından yapılan POLEX simülasyonundan yararlanılarak dizayn edilen bu eğitim-alıştırma simülasyonunun temel amacı, sosyal grup psikolojisini incelemek üzerine bina edilmiş ve dolayısıyla çalışmada sistemdeki birimler arasındaki ilişkiselliğe odaklanılmıştır (Starkey ve Blake, 2001: 538). Uluslararası İlişkiler'de bilinen en ünlü çalışmayı temsil eden Inter-Nation simülasyonunda beş veya altı kurgu devlet üzerinden süreç işletilmiştir. Çalışmada kurgu devlet kullanılmasının en temel sebebi ise katılımcıların gerçek dünyaya ve sisteme dair ön yargılarının önüne geçmektir. Çalışma öncesinde katılımcılar temsil ettikleri devletlere ve çalışmadaki karar verici pozisyonlarının sınırlarına dair bilgileri edinmişlerdir. Bununla birlikte Inter-Nation simülasyonu belki de aylar süren karar verme sürecinin saatlere indirgenmiş modelidir. Çalışma öncesinde katılımcılara dökümantasyon yardımıyla bilgiler verildikten sonra kendi temsil ettikleri devletlerin amaçlarını oluşturulmalarına izin verilmiş ya da bahse konu amaçlar veri şeklinde kendilerine iletilmiştir. Her kurgu devletin amaçlarına ulaşmak noktasında belli bir kaynağa sahip olduğu çalışmada, katılımcıların bir diğer amacı da karar verme sürecindeki mevcut pozisyonlarını korumaktır (office-holding). Zira

ulusal güvenliğin zaafiyete uğraması veya iç politik alandaki validatörün (siyasi baskı grupları) amaçlara ulaşma ve uygulanan politika konusunda tatmin edilemediği durumlarda karar verici konumundaki pozisyonların kaybedilmesi ihtimali bulunmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki tasvir edilen bu süreç simülasyonda kurgulanan devletlerin demokratik veya otoriter olması durumlarına göre farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte simülasyonda hem ikili hem de çoklu devletler arası görüşmelere izin verilmiş ve bu iletişim devletlerin diğer devletlere kısıtladıkları mesajlarla (restricted messages) ya da mevcut politik ortama dair haberler veren ve herkes tarafından erişilebilir sanal gazete vasıtasıyla tesis edilmiştir (Dougherty ve Pzadeloff, 1990: 525).

1957-1958 yıllarında Northwestern Üniveristesi'nde icra edilen INS'de teori inşa etmek ve simülasyonun alıştırmada, araştırmada ve eğitimde kullanılabilecek bir araç olduğu ortaya konmak istenmiştir. Bununla birlikte çalışma iki temel sac ayağı üzerine bina edilmiştir: Savaş oyunu ve sosyo-psikolojik grup deneyi. Ancak çalışmanın temel itici gücü 1930'lardan bu yana sosyologların ve psikologların laboratuvar ortamında yüzyüze bulunan grupları araştırmaya tabi tutarak grup içi ve gruplar arası iletişim ve etkileşimi ortaya koymaya dönük çalışmalarıdır. Dolayısıyla INS yapılan bu çalışmaların gruplar açısından bir aşama üstü olarak uluslararası sistemdeki gruplar arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Nihayet özellikle Simon ve Snyder tarafından yapılan karar verme süreçlerine dair çalışmalar da Guetzkow'u simülasyonun icrası noktasında motive etmiştir (Guetzkow, 1962: 82-83).

Çalışmanın hibrid yapısı hasebiyle insan katılımcılara da yer vermesi her ne kadar simülasyon gerçeğin bizzat kendisi değil aksine basitleştirilmiş hali olsa da yine de katılımcıların sosyal çerverelerinden öğrendiklerine göre hareket etmelerine sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte INS'nin bir yanının savaş oyunu temelli olması karar verme sürecinin daha dar, daha karmaşık ve her yönden düşünülmesi gereken bir vasfa bürünmesiyle sonuçlanmıştır. Tüm bu handikaplara rağmen çalışmada karmaşık bir sosyal birim olarak devletlere ve onların arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Dolayısıyla INS kapsamında değişkenlerin sayısı azaltılmış ve gerçeklik basitleştirilmiştir. Yine çalışmada analogiler ve replikasyonlar gerçekliğin

temsilinin manipüle edilmesi noktasında araçsallaştırılmışlardır (Guetzkow, 1962: 84).

Üç kez tekrarlanan ve her tekrarda ortaya çıkan eksikliklerle yeniden dizayn edilen INS'de beş devlet eşzamanlı olarak temsil edilmişlerdir. Bu çerçevede ilk replikasyonda devletler üçer adet karar vericiyle temsil edilirlerken diğer replikasyonlarda ikişer karar vericiyle manevrada bulunmuşlardır. Zira ilk replikasyonda üçer adet karar vericinin olmasının devletlerin iç meselelerinde uzlaşmayan karar alıcıların enerjilerinin çoğunu devletin içine harcamalarına, harici meselelere ilgilerinin ise azalmasına sebebiyet verdiği görülmüştür. Buna mukabil ikişer karar alıcıyla temsil edilen devletlerin karar verme süreçlerinin daha dengeli ve oryantasyona daha yatkın olduğu farkedilmiştir. Bu meyanda katılımcılar politik bilimlerden mezun veya son sınıf öğrencilerden seçilmişlerdir (Guetzkow, 1962: 84-85).

İki katılımcıyla temsil edilen devletlerde katılımcılarından biri iç karar alıcı (IDM-Internal Decision Maker) pozisyonuna bürünürken diğeri dış karar alıcı (EDM-External Decision Maker) olmaktadır. Bunlardan IDM'ler devletin iç ve dış tüm gelişmelerdeki nihai kararını veren kişiyi temsil etmekte buna mukabil EDM'ler diğer devletlerle iletişimi ve etkileşimi sağlamaktadırlar. Ancak EDM'lerin temel işlevlerinden bir tanesi IDM'lere raporlar sunmak olsa da bazı durumlarda IDM'lerin EDM'leri karar verme sürecinde yardımcı olarak görmeleri de mümkündür. Böylesi bir durumun sebebi ise ilerleyen süreçte her iki pozisyondaki katılımcının yer değişecek olma ihtimalleridir. Nihayet IDM ve EDM birlikte bir hükümetin karar verme sürecini, kaynaklarını, toplumunu ve dış dünyaya ilişkin tutumunu temsil etmektedirler (Guetzkow, 1962: 85).

EDM'lerin iç meselelere de müdahil olmaları için ciddi çaba sarf edilen çalışmada karar vericiler mevcut konumlarını kaybetmek baskısı altında da (office-holding) bulunmaktadır. Bu noktada karar vericilerin konumlarını korumaları ise vatandaşlar, elitler, cuntalar veya karar alıcıyı konumunda etkilemeye çalışan diğer güçler olarak nitelendirilebilecek ulusal validatörlerin tatmin düzeylerine bağlı bulunmaktadır. Karar vericilerin böylesi bir durumla karşılaşp karşılaşmayacaklarının hesaplanması da ulusal ve uluslararası amaçlara ulaşıp

ulaşılmadığını hesaplamayla teyit eden araştırmacı tarafından belirlenmektedir. Hasaılı çalışmanın üçüncü periyodunda kesinleşen bu durum sayesinde devrimler veya darbeler gibi durumlarda simülasyona yansıtılmışlardır (Guetzkow, 1962: 85-86).

Simülasyon kapsamında her devletin onların karar verme süreçlerini etkileyen amaçları bulunmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın ilk iki replikasyonunda devletlerin amaçları karar vericiler tarafından formüle edilmişken son replikasyonda amaçlar IDM'ye araştırmacılar tarafından verilmiştir. Ancak her iki durumda da bahse konu amaçlar güvenlik, diğer devletler üzerinde tahakküm kurma, işbirliği ve iç büyüme gibi konuları kapsamaktadır. Yine her devlete simülasyonun başlangıcında amaçlarına ulaşabilmeleri için belli bir kaynak tahsis edilmiştir. Karar alıcılar bu kaynakları örneğin stratejik güçlenme, yardım gibi dış meseleler nezdinde kullanabilecekleri gibi validatörü tatmin etmek gibi iç meseleler için de kullanabilmektedirler. Bu noktada önemli olan ise IDM'lerin aldıkları her kararı karar verme formlarına işlemek zorunda olmalarıdır. Zira ancak böylesi bir yol ile araştırmacılar tarafından alınan kararın kaynaklar nezdinde yarattığı net kazanç ve kayıp hesaplanarak validatörün tatmin düzeyi hesaplanabilmektedir. Bu hesaplama ise hem karar vericinin mevcut konumunda kalıp kalmayacağını tespit edilmesi hem de her periyodun başında IDM'lerin aldıkları kararların nelere sebebiyet verdiğini görmeleri noktasında oldukça önemlidir (Guetzkow, 1962: 86).

Devletler kaynaklarıyla bağlantılı bir şekilde amaçlarını nasıl belirleyeceklerini tespit ettikten sonra başlayan simülasyonda EDM'ler gerek ikili görüşmelerle gerekse de konferanslar yoluyla diğer devletlerle olan iletişimi sağlamaktadırlar. Bu meyanda EDM'ler IDM'lerin varlığına ihtiyaç duymamaktadırlar. EDM'ler kurdukları bu iletişim vasıtasıyla antlaşmalar yapabilmekte, devletlerinin stratejik gücünü örneğin diğer devletlere gözdağı vermek gibi amaçlarla kullanabilmektedirler. Devletlerin gerek tek başlarına gerekse de müttefikleriyle birlikte savaş açabildikleri simülasyonda katılımcıların arasındaki iletişim ve etkileşim geliştikçe amaçlarını yeniden formüle etmelerine izin verilmektedir (Guetzkow, 1962: 86).

Simülasyonun birinci replikasyonunda devletler ikili görüşmeler veya konferanslar yoluyla iletişime geçerlerken diğer replikasyonlarda yalnızca EDM'lerin

etkin olduğu iletişim süreçlerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla karar vericiler nezdinde bütün simülasyon ortamının anlaşılabilmesi adına diğer replikasyonlarda ekstra bir iletişim kanalı araştırmacılar tarafından dizayn edilmiştir. Bütün devletlerin etkileşim dünyalarında olup bitenleri diğer tüm katılımcılara aktaran bu kanal bir dünya gazetesi formatıyla işlevselleştirilmiştir. Çalışma kapsamında böylesi bir yenilik ise EDM'lerin temsil ettikleri devletlerin duyurularını ve herhangi bir meseleye dair yorumlarını bu mecraya aktarmak durumunda bırakmıştır. Hâsılı dizayn edilen dünya gazetesi platformuyla simülasyondaki devletler propaganda yapma imkânına kavuşmuşlardır (Guetzkow, 1962: 86-87).

Devletlerin birbirleriyle ve devleti temsil eden karar vericilerin kendi içlerindeki temaslarının yazılı olması şartı koşularak tüm eylemlerin kayıt altına alınması amacı güdülmüştür. Bununla birlikte kayıt altına alınan her iletişimin bir kopyası EDM'ler tarafından araştırmacıya verilerek bunların dünya gazetesinde yer almaları sağlanmaktadır. Ancak IDM'ler tarafından kısıtlılık (restricted) konulan mesajlar bu platformun dışında bırakılmaktadırlar. İletişimin bir diğer ayağı olan ve yuvarlak masa toplantısı şeklinde icra edilen konferanslarda ise katılımın genişliğine bağıtlı olarak iletişimin kâğıtlara yazılması ya da kara tahtaya aktarılması yollarından birisi seçilmektedir. Bu meyanda EDM'lerin konferans görüşmelerini kayıt altına almaları da gerekmektedir. Nihayetinde üç replikasyonu yapılan bu çalışma araştırmacılar nezdinde Uluslararası İlişkiler'in laboratuvarının mümkün olduğu umudunu yaratmıştır. Bununla birlikte INS Uluslararası İlişkiler teorisi üretmek maksadıyla keşifsel bir araç olarak da kullanılabilir. Bu çerçevede örneğin herhangi bir teorelin varlığı veya aksiyomları simülasyonun verileri vasıtasıyla sınamaya tabi tutulabilmektedir. Yine INS çalışması simülasyonun Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin eğitim sürecine katkı sağlayabileceğini ortaya koymuştur (Guetzkow, 1962: 87-92).

Guetzkow ve meslektaşları tarafından icra edilen INS'yi değerlendirmek gerekirse, ilk olarak çalışmada kurgu devletlerin kullanılmasının biri olumlu biri olumsuz iki sonucu bulunmaktadır. Öyle ki kurgu devletlerin simülasyonda temsil edilmesi katılımcıların gerçek dünyaya dair önyargılarını kırabileceği gibi aynı zamanda katılımcıların simülasyona dair dikkatlerinin ve ilgilerinin azalmasını da

beraberinde getirebilecektir. Bununla birlikte çalışmada insan katılımcıların kullanılması Guetzkow'un da vurguladığı üzere objektif değil subjektif sonuçların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede bilgisayar ile insan zihni arasındaki fark oldukça önemlidir. Öyle ki bilgisayarlar kendilerine önceden yüklenilen program çerçevesinde eldeki verileri işlerlerken insanlar o güne değin öğrendikleri her bilgiyi karar alma süreçlerinde kullanabilmektedirler. Bununla birlikte insanlar için oldukça önemli olan sosyal çevre, aidiyet ve kimlik gibi kavramlar karar verme sürecinde etkili olmaktadır.

INS'nin en güçlü yanının çalışmanın tekrarının yapılmasında yattığı söylenebilir. Zira 1950'lerden bu yana simülasyon çalışmalarındaki en büyük eksiklik yapılan herhangi bir çalışmanın aynı araştırmacı tarafından değişkenleri manipüle edilerek tekrarlanmaması veya farklı bir araştırmacı tarafından başka koşullarda yinelenmemesidir. Simülasyonun en temel katkısının modeldeki değişkenlerin manipüle edilmesiyle farklı çıktıları gözlemlemeyi ve bu yolla da nedensellikleri ortaya çıkarmayı mümkün kılması olduğu göz önüne alındığında INS'nin en güçlü yanının yapılan üç replikasyon olması şaşırtıcı değildir. Nihayet çalışma kapsamında iç politik ortamın sabit kabul edilmek yerine devrim veya darbe gibi köklü değişimlere açık bırakılması simülasyonun çok yönlülüğünü desteklemiştir.

3.2.2. Endicott House ve Berlin Krizi Simülasyonları: Lincoln P. Bloomfield ve Norman J. Padelford

Erken dönem simülasyon örneklerinden olan bu çalışmalar M.I.T. tarafından simülasyonun araştırma ve eğitim alanlarındaki değerini görmek maksadıyla icra edilmişlerdir. Bunlardan Endicott House simülasyonu olarak adlandırılan ilk çalışma BM Projesi kapsamında son sınıf lisans öğrencilerinin ve M.I.T., Harvard, Yale, Columbia üniversitelerindeki araştırmacıların katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Berlin krizine odaklanılan diğer iki çalışma ise lisans öğrencileriyle birlikte icra edilmişlerdir (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1105).

İlk olarak Endicott House simülasyonu Polonya Hükümeti'ne ilişkin kurgusal bir çalışmadır ve stratejik planlamayı, politik karar verme süreçlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede çalışmada dünyanın önemli devletlerinin birbirleriyle olan münasebetleri, BM Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurul'u simüle edilmiştir.

Toplamda üç güne sıkıştırılan simülasyonda alanında uzman akademisyenler ile ‘gelecekteki bir krizde ne gibi adımlar atılabilir ve doğu-batı ilişkilerinin geleceğe dönük seyri nasıl olabilir’ soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Lisans öğrencileriyle yapılan diğer iki çalışmada ise Ocak 1959 ve Mart-Nisan 1959 Berlin krizleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmalardan doksan lisans öğrencisiyle yapılan ilkinde bir hafta boyunca BM Genel Kurulun'daki bir güne odaklanılmıştır. Kırk lisans öğrencisinin katıldığı ve 6 hafta süren Berlin Krizi'ne dair ikinci simülasyonda ise yedi devletin diplomatik görüşmelerine odaklanılmış ve çalışmanın son iki günü dışişleri bakanlarının toplantılarına tahsis edilmiştir. Lisans öğrencilerinin katılımlarıyla icra edilen bu simülasyonların amacı ise politik simülasyonların Uluslararası İlişkiler'in, büyük güçler arasındaki ilişkilerin ve BM gibi kurumların öğretilmesi noktasına araçsallaştırılmasıdır (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1105-1106).

Endicott House simülasyonun odağını açmak gerekirse çalışma Polonya'da yaşanan rejim değişikliği, geçici bir hükümetin seçimleri askıya alması ve Legnica'da Sovyet yanlısı bir yönetim kurmaya çalışması konuları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın senaryosuna göre uluslararası ortam gergin olsa da henüz büyük devletlerden hiçbiri geri dönüşü olmayan askeri-politik bir manevrada bulunmamıştır. Bu minvalde çalışmada temsil edilen ABD'nin temel stratejisi dikkatli bir politikan izleyerek Polonya krizinin lokal kalmasını sağlamak ve S.S.C.B.'nin olası bir askeri müdahalesini engellemek üzerine bina edilmiştir. Buna mukabil S.S.C.B.'nin amacı ise Polonya'nın kendi ekseni ve Varşova Paktı dışında bir duruma sürüklenmesini engellemektir. Bu meyanda çalışmada temsil edilen diğer devletler ise meselenin barışçıl bir şekilde çözülmesine odaklanmışlardır (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1106).

Temel amacı BM'nin uluslararası bir kriz durumundaki kısıtlarını göstermek olan ve lisans öğrencilerinin katıldığı simülasyonların ilkinde ise Kasım 1958 yılında S.S.C.B.'nin Batılı güçlere verdiği nota üzerinden yaratılan yeni bir senaryo izlenmiştir. Bahse konu kurgusal notaya göre, Sovyetler Berlin üzerinde tam bir kontrol tesis edilmesi ve Batı Berlin'e giden transport hattı koridorunun yetmiş iki saat içinde Doğu Berlin tarafından denetim altına alınması bildirimlerinde

bulunmuştur. Bu çerçevede batılı devletler ise Sovyetler tarafından daha önce iletilen Berlin'in BM kontrolünde serbest bir şehir olması teklifine sıcak baktıkları halde böylesi bir durumla karşılaşmışlardır. Dolayısıyla Batılı devletlerin simülasyondaki amaçları BM Genel Kurulu'nun toplanması ve Batı Berlin'deki askeri kuvvetlerinin BM adına yerlerinde kalmaları üzerine bina edilmiştir. Nihayet lisans öğrencileriyle yapılan ikinci simülasyonda ise Berlin Krizi özelinde dört büyük devletin dışişleri bakanlarının Genova'da yapacakları toplantıya odaklanılmıştır. Bakanların ikili ve konferans şeklindeki çoklu görüşmelerine odaklanılan çalışmada temel amaç öğrencilerin müzakere ve konferans süreçlerini deneyimlemelerini sağlamaktır (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1107).

Smülasyonların zaman sürecine değinmek gerekirse Endicott House çalışması için beş günlük bir süre öngörülmüştür. Sürecin başında rollerine bürünmek için simülasyonun geneli ve krize dair bilgiler alan katılımcılar sonraki süreçte BM Genel Kurul'u ve BM Güvenlik Konseyi'nde toplantılar yapmışlardır. Nihayet çalışmanın sonunda yapılan değerlendirme süreciyle katılımcıların kararlarının sonuçlarını deneyimlemeleri sağlanmıştır. Lisans öğrencileriyle yapılan simülasyonların ilkinde ise toplamda bir haftalık bir süre öngörülmüştür. Çalışma kapsamında ise ilk olarak simülasyon, Berlin Krizi, çalışmanın amacı, prosedürü gibi konular ele alınmış ve katılımcılar takımlara ayrılarak kendilerini ilgilendiren okuma listeleriyle meşgul olmuşlardır. Takımlara ayrılan katılımcılar daha sonra temsil ettikleri devletlerin meseleye bakışlarına ve takım içi rollerini seçmeye odaklanmıştır. Katılımcılar meseleye dair kendi devletlerinin tutumlarını ve atmaları muhtemel adımlarını yazıyla kayıt altına aldıktan sonra ise diplomatik pazarlıklar ve BM Genel Kurulu toplantısı icra edilmiştir. Tüm bu süreçlerden sonra katılımcılardan krize dair çözüm yazıları alınmış ve akabinde simülasyonun değerlendirilmesi aşamasına geçilmiştir (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1107-1108).

Lisans öğrencileriyle yapılan, altı haftalık bir zaman ayrılan ve arka plan araştırmalarına, politika planlamalarına, karar verme sürecine, müzakereye, konferansa odaklanılan ikinci simülasyonda ise zamanın büyük bölümü problemin analizine ve politika hazırlığına tahsis edilmiştir. Diğer simülasyonlarla benzer şekilde bu çalışmada da katılımcıların birbirleriyle olan iletişimlerini yazıyla kayıt

altına alınmış ve nihai konferansı müteakiben çalışmanın değerlendirme bölümüne geçilmiştir. Bununla birlikte yapılan bu çalışmaların hepsinde katılımcıları simülasyona hazırlayacak olan dökümantasyon uzman personel tarafından hazırlanmıştır. Bu meyanda dikkat edilirse Endicott Hose simülasyonu diğerlerine göre daha çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. Öyle ki bu simülasyonda ikili diplması, BM Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurulu aşamaları icra edilirken diğerlerinde rutin diploması, müzakere ve konferans gibi daha basit aşamalar gerçekleştirilmiştir. Böylesi bir farklılığın sebebi ise Berlin Krizi odaklı iki çalışmanın lisans öğrencileriyle yapılıyor olmasıdır. Tüm bu noktalardan sonra katılımcılardan ikişer paragraf alınan değerlendirme yazılarının neticesinde yapılan çalışmaların gerek uzman personelin alıştırma yapmasında gerekse de öğrencilerin eğitimlerinde yararlı oldukları görülmüştür (Bloomfield ve Padelford, 1959: 1108-1114).

Erken dönem simülasyon örneklerinden olan bu çalışmaları değerlendirmek gerekirse ilk olarak kurumsal kısıtların ve karar alma süreçlerinin öğretilmesi amacının güdülmesi çalışmanın olumlu yönlerinden bir tanesidir. Zira uluslararası ilişkiler ile iştigal edenler ile Uluslararası İlişkiler'i okuyanlar arasındaki uçurumun en önemli sac ayağını pratiğin zorluğunun teorisyenler veya öğrenciler tarafından anlaşılamaması oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışmalarda güncel ve dönemin uluslararası ortamının konu edinilmesi katılımcıların simülasyona dair ilgi ve dikkatlerini arttırıcı bir işlev üstlenmiştir. Buna mukabil çalışma konusunun güncelliği katılımcıların ön yargılarının karar verme süreçlerine dâhil olmasını sağlayacak bir unsurdur.

İcra edilen simülasyonların belli bir senaryo dâhilinde işletilmeleri çalışmalar nezdinde olumsuz bir durum yaratmaktadır. Öyle ki her senaryo yani belirli bir meseleye dair her dökümantasyon tarafsız bir şekilde kaleme alınamayacağına göre katılımcıların çalışmanın başından yönlendirilmeleri durumu ortaya çıkmaktadır. Zira katılımcılar kendilerine verilen senaryo dâhilinde karşı tarafı tanımlamakta ve buna uygun hareket ederek aslından başından belli adımlar atmaktadırlar. Nihayet yapılan bu üç simülasyonda katılımcıların seviyelerine göre aşamaların belirlenmesi çalışmaların eğitimsel amaçlarına uygun düşen taraflarını oluşturmaktadır.

3.2.3. I. Dünya Savaşı Simülasyonu: Charles F. Hermann ve Margaret G. Hermann

Erken dönem çalışmalardan birisi olan I. Dünya Savaşı simülasyonu uluslararası politikanın bazı veçhelerinin yeniden üretilerek incelenmesi için yapılmıştır. Spesifik olarak çalışmanın temel odağında ise savaş öncesi ortaya çıkan ve büyük ölçüde savaşa sebebiyet veren krizler bulunmaktadır. Bununla birlikte simülasyon iki ayrıksı işleme tabi tutulmuştur. 1961 yılında Northwestern Üniversitesi'nde yapılan çalışmanın sonunda araştırmacılar ortaya çıkan sonuçların ancak ve ancak ileride yapılacak simülasyonlar için yeterli olduğu kanaatine varmışlardır. Çalışmanın bir diğer amacı da tarihsel bir meseleyi kullanarak simülasyonun geçerliliğini, eğitim ve tarih çalışmaları nezdindeki yararlarını ortaya koymak olmuştur. Nihayet çalışma bidayette oyundan ziyade simülasyon olarak adlandırılmıştır. Zira çalışma kapsamında programlanmış özelliklerin işletilebilmesi için ayrı bir personel veya bilgisayar ihtiyacı hâsıl olmuş ve bununla birlikte insan katılımcılar çalışmada yer almışlardır (Hermann ve Hermann, 1972: 400-401).

Simülasyonun icrası için Guetzkow ve meslektaşlarının icra ettikleri hibrid INS model olarak alınmıştır. Dolayısıyla çalışmada hem programlanmış hesaplamalar hem de insan katılımcılar yer almışlardır. Daha önce de vurgulandığı üzere INS'nin olağan formatında insan katılımcılar tarafından hükümetleri ve karar verme süreçleri temsil edilen beş veya daha fazla devlet bulunmaktadır. 50-70 dakikalık periyodlara ayrılan INS çalışmasında her devlete iç ve dış meselelerinde kullanması için belli bir kaynak tahsisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla karar vericiler bahse konu kaynakları ekonomik büyüme, hükümetin istikrarı, savunma hazırlıkları ve araştırma-geliştirme programları gibi içe dönük kullanabilecekleri gibi ittifaklara girmek, ticaret müzakeresi yapmak, bazı düşmanlıklara angaje olmak ve uluslararası örgütlere üye olmak gibi harici meseleler için de kullanabilmektedirler. Bununla birlikte herbiri gerçekteki bir yıla takbül eden periyodlarda karar vericiler aldıkları kararları karar formuna işlemektedirler ki böylece aldıkları kararların bilgisayar vasıtasıyla kaynaklarda yarattığı net kazanç ve kayıp hesaplanabilmektedir. Nihayet karar vericilerin aldıkları kararların fayda-maliyet analizi yapıldıktan sonra ulusal validatörleri tatmin edip etmediklerine ve amaçlarına ulaşıp ulaşmadıklarına göre

mevcut pozisyonlarında kalıp kalmayacakları belli olmaktadır. Vurgulanan bu süreç her periyodun başında katılımcılara geri bildirim olarak sunulmaktadır ve böylece karar vericiler pozisyonlarını gözden geçirme şansı bulmaktadırlar (Hermann ve Hermann, 1972: 401-402).

INS'nin temel alındığı simülasyonda her birinin hükümetinde iki karar alıcısının ve bir elçisinin bulunduğu beş devlet 1914 öncesi krizlerde temsil edilmektedirler: Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, İngiltere ve Rusya. Bu meyanda İtalya dışarıda bırakılmış ve Sırbistan sembolik olarak araştırmacılar tarafından temsil edilmiştir. Zira bahse konu devletlere ilişkin diplomatik kaynaklar yeterli olmamakla birlikte Sırbistan ve İtalya savaşın çıkışında diğer devletlere nazaran daha az etkiye sahiptirler. Nihayetinde 28 Haziran-25 Temmuz 1914 tarihleri arası dönemi temsil eden simülasyon çalışması öncesinde katılımcılar 1914 öncesinin uluslararası krizleri hakkında bilgilendirilmişler ve temsil tetikleri devletlerin diplomatik kaynakları, Avrupa tarihi vasıtasıyla devletlerin pozisyonları hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Bununla birlikte simülasyonda temsil edilen devletlerin ulusal profilleri ile programlanmış değişkenlerin ve parametreleri arasındaki uyum gözetilmeye çalışılmıştır. Yine simülasyonda kullanılan programlanmış veriler 1914'ün istatistikî ideksi temellidirler ki bu veriler üzerinden katılımcıların karar verme sürecindeki esneklikleri on üzerinden puanlamaya tabi tutulmuştur. Bu meyanda esnekliğin yüksek olması katılımcıların karar verme sürecindeki manevra alanlarının genişliğini ifade etmektedir (Hermann ve Hermann, 1972: 402-403).

Bununla birlikte simülasyon INS'de yapılan iki temel değişiklikle gerçekleştirilmiştir. İlk olarak yapılandırılmış bütün girdilerin katılımcılar tarafından görülmesi engellenerek örneğin devletlerin isimleri ve ittifaklar tahrif edilmişler ve yanıltıcı görsel işaretler dünya tarihine dâhil edilmiştir. İkinci olarak ise normal INS'de gerçekteki bir yıla tekabül eden 50-70 dakikalık periyodlar bu çalışmada 1914 yılının önemli günleri simüle edildiği için günlere indirgenmişlerdir. Dolayısıyla karar alıcılar daha kısa bir zaman zarfında karar vermek durumunda kalmışlar ve karar verme formları bu yüzden revize edilmiştir. Ancak bahse konu farklılıklara rağmen simülasyona dâhil olacak katılımcılar INS'ye katılanlardan seçilmişlerdir (Hermann ve Hermann, 1972: 403-404).

INS'ye katılanların tercih edildiği simülasyonda hangi tarihsel kişiliklerin simüle edileceği noktasında ise bazı kriterler kullanılmıştır. Bu çerçevede kriz esnasında karar verme sürecini domine edenin kim olduğu, tarihsel kayıtlarda hangi liderin isminin daha fazla geçtiği ve kimlerin otobiyografilerinin ulaşılabilir olduğu soruları üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Yine simüle edilecek tarihsel kişiliklerin hangi yönlerinin çalışmada kullanılacağını tespit edilmesi noktasında ise seçilen liderlerin biyografileri, otobiyografileri ve mektupları analiz edilmiştir. Nihayet benzer bir değerlendirme sürecinden katılımcılar da geçirilerek kimlerin hangi tarihsel kişilikleri temsil edecekleri belirlenmiştir (Hermann ve Hermann, 1972: 404-405).

Tüm bu süreçlerden sonra savaş öncesi krizlerine odaklanan çalışmada iki replikasyon yapılmış ve her biri iki gün sürmüştür. Her replikasyonun ilk gününde katılımcılara çalışmanın genel prosedürü ve genel giriş bilgileri verilmiştir. Akabinde katılımcılar kendilerine tahsis edilen ayrıksı lokasyonlara geçerek 1914'ün uluslararası ortamını tasvir eden ve temsil edecekleri devlet ve tarihsel kişiliklere dair okumalar yapmışlardır. İcra edilen ilk replikasyona M-Run adı verilerek ertesi günün sabahına kadar sürdürülmüştür. A-Run adı verilen ikinci replikasyon ise aynı gün öğleden sonra sona ermiştir. INS'de olduğu gibi bütün eylemleri kayıt altına almak adına katılımcıların birbirleriyle olan iletişimlerini yazılı bir şekilde yapmaları ve aldıkları kararlarını karar formlarına işlemeleri istenmiştir. Katılımcıların ayrıksı bir şekilde konumlandıkları çalışmada takımlar arası iletişimi ise elçi görevini gören katılımcılar üstlenmişlerdir. Nihayet üç periyodun sonunda simülasyon sonlandırılarak değerlendirme bölümüne geçilmiştir (Hermann ve Hermann, 1972: 405-406).

Simülasyonun geçerliliğinin tespit edilmesi için iki aşamalı bir değerlendirme yapılmıştır. İlk olarak 1914'ün makro ve mikro olayları simülasyonda ortaya çıkan durumlar ile mukayese edilmiştir. İkinci olarak ise savaş öncesi dökümantasyondan çıkarılan iki genel hipotez simülasyonun verileri kullanılarak doğrulanmaya çalışılmışlardır. Bu çerçevede simülasyonda kıyaslamaya tabi tutulan makro olay savaşın çıkıp çıkmadığıdır. Ancak simülasyonun sonunda temsil edilen en son olay Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş açması olsa da özellikle M-Run'da savaş

öncesi bütün düşmanlıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Buna mukabil A-Run'da tarihsel kayıtlara zıtlık arz eden bazı durumlar ortaya çıkmıştır. Örneğin bu replikasyonda İngiltere'nin Almanya' nın lehine olacak şekilde onunla bir savaş başlatma isteğinin olduğu görülmüştür (Hermann ve Hermann, 1972: 406-408).

Simülasyonun geçerliliğinin değerlendirmesi için kıyaslamada kullanılan 18 mikro olay ise savaşa giden yolda ortaya çıkan gelişmelerdir. Gerçek olayların bir yana simülasyonda ortaya çıkan durumların bir yana yazılarak karşılaştırmanın yapıldığı bu durumda M-Run replikasyonunun gerçek durumu daha fazla yansıttığı görülmüştür. Bir diğer değerlendirme kriteri ise tarihsel kayıtlardan çıkartılan ve simülasyon verileriyle teste tabi tutulan iki hipotezdir. Çıkartılan ilk hipoteze göre bir devlet bekasına dair bir tehdit hissederse ancak kapasitesi savaş açacak düzeyde değilse aynı devletin bu his hasebiyle yetersiz kapasitesini ikinci plana attığı görülmektedir. Bu çerçevede her iki replikasyon için ayrı ayrı yapılan tablolar ile özellikle M-Run'ın başlangıcında devletlere verilen kapasite ve düşmanlık durumlarının simülasyonun sonunda bu hipotezi doğruladığı ortaya çıkmıştır. İkinci hipotez ise uluslararası politikada karşıt blokların veya ittifakların oluşması durumunda bloklararası iletişimin blokiçi iletişimden her zaman daha az olduğudur. Yine her iki replikasyonun verileriyle teste tabi tutulan bu hipotezde katılımcıların kayıt altına aldıkları mesajları sayılarak M-Run'ın geçerliliğinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Hermann ve Hermann, 1972: 408-412).

Tarihsel bir olay üzerinden işletilen bu simülasyonu değerlendirmek gerekirse çalışma kapsamında bazı değişkenlerin araştırmacılar tarafından olayın dışında kabul edilerek çalışmaya dâhil edilmemeleri olumsuz bir tarafı bünyesinde barındırmaktadır. Zira dünya savaşı gibi geniş çaplı ve dolayısıyla oldukça fazla değişkenin sebep olduğu kompleks bir olayda hangi parametrelerin süreci tetiklemediğini belirlemek subjektif bir tavrı yansıtmaktadır. Buna mukabil çalışma kapsamında hangi tarihi kişiliklerin simülasyonda tercih edileceğini ve hangi katılımcının hangi tarihsel kişiliğe bürüneceğini tespit etmek maksadıyla psikolojik tetsler yapılması çalışmanın gerçeğe yakın bir hale gelmesini sağlamıştır. Nihayet çalışmanın bidayette belirlenen amaçlara ulaşp ulaşmadığını tespit etmek maksadıyla iki aşamalı bir değerlendirme sürecinin takip edilmesi ortaya çıkan

sonuçların kıyaslanarak değerlendirilmesini sağladığı için simülasyonun güçlü yanlarından birisini oluşturmaktadır.

3.2.4. International Communication and Negotiation Simülasyonu (ICONS): Maryland Üniversitesi

Maryland Üniversitesi'nde icra edilen bu simülasyon aslında bahse konu üniversitede 1980'lerde bu yana kullanılan bilgisayar teknolojisinin bir sonucudur. Bununla birlikte simülasyon çalışmasının en göze çarpan özelliği gerek uluslararası ilişkilerdeki gerekse de teknolojiye yönelik değişime yönelik ayak uydurma çabasıdır. Bununla birlikte ICONS çalışmasının kökeni aynı üniversitede icra edilen ve bünyesinde International Future ve POLIS dış politika simülasyonunu barındıran Global Issues isimli çalışmaya dayanmaktadır. Global Issues simülasyonunun üzerine payandalandığı International Future simülasyonunun amacı global meseleleri ele almak iken POLIS simülasyonu grup karar verme süreçlerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla ICONS simülasyonu bahse konu iki alanı da bünyesinde barındırmaktadır (Starkey ve Blake, 2001: 542-543).

Bununla birlikte ICONS başlangıçta Soğuk Savaş döneminin güç merkezli ilişkiler ağına odaklanmış ve bu çerçevede örneğin START, NATO, Ortadoğu ve Afganistan gibi simülasyon çalışmaları yapılmıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde alçak politika alanlarının da önem kazanmaya başlaması simülasyonda bir revizyonu beraberinde getirmiştir. Böylece ICONS simülasyonu odak noktasına küresel ısınma, kamu sağlığı, global ticaret sistemi, nükleer silahsızlanma gibi konuları almaya başlamıştır. Başka bir anlatımla ICONS Soğuk Savaş döneminin sadece devletler arasında cereyan eden ve sıfır toplamı güç ilişkilerini tasvir eden bir simülasyon yerine alçak politika konularının da ele alındığı bir çalışma halini almıştır. Ancak belirtmek gerekir ki ICONS her ne kadar odak noktasını genişletip derinleştirse de Gredler'in simülasyonları tanımlamak için kullandığı derin yapısı hiç değişmemiş ve çalışma sürekli olarak diplomasi-müzakere temelli olmuştur (Starkey ve Blake, 2001: 542-543).

Birçok konu başlığı altında yürütülen ICONS çalışmalarının dizayn şeklini açmak gerekirse, ilk olarak kavramsal açıdan çalışmanın diplomasi temelli yapısı ve simülasyon hakkında katılımcılara verilen bilgi ön plana çıkmaktadır. Rollerin

tasarımı noktasında ise 10 ile 20 devletin temsil edildiği simülasyonda katılımcılar takımlara ayrılmışlar ancak bu durum bölgesel meselelerin ele alındığı çalışmalarda devletlerin sayısı bakımından farklılık göstermiştir. Nihayet SIMCON (Simulation Control) olarak nitelendirilen yapı ile devletler arasındaki ilişki kolaylaştırılarak çalışmanın sonunda katılımcılarla geri besleme niteliğinde değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın senaryosu yalnızca simülasyona dair süreci tasvir ettiği için katılımcılar simülasyonun konusu çerçevesinde temsil ettikleri devletlerin pozisyonlarını ve amaçlarını araştırmak durumundadırlar. Yine 4-5 hafta süren müzakere süreci interaktif bir modele dayandığı için katılımcılar simülasyonun hızını, süresini ve kontrolünü ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu meyanda katılımcılar yalnızca iki yol üzerinden birbirleriyle iletişime geçebilmektedirler: Birebir temas yoluyla veya belli konular üzerine organize edilen zirve toplantılarında. Tüm bu aşamalardan sonra katılımcılara geri besleme yoluyla hangi kararlarının ne ile sonuçlandığı gösterilebilmektedir ki zaten çalışmanın amacı ne kadar anlaşmaya ulaşıldığı değil katılımcıların bahse konu grift süreci kavramalarını sağlamaktır (Starkey ve Blake, 2001: 542-543).

ICONS çalışmalarında bir diğer önemli aşamayı 1995'ten itibaren internetin kullanılmaya başlanması oluşturmaktadır. Zira bu yolla farklı lokasyonlardaki katılımcılar internet aracılığıyla bir araya gelebilmektedirler. İnternetin yarattığı bu etkiden sonra ICONS çalışmalarında bir adım daha ileri gidilerek daha önce kullanılan POLIS ve POLNET 2 yazılım paketleri yerine ICONSnet kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte internetin çalışmada araçsallaştırılması katılımcıların simülasyona hazırlanma süreçlerini de etkilemiş ve katılımcılar devletlere dair ikincil kaynaklar yerine birincil kaynaklar üzerinden bilgilere ulaşma imkânı bulmuşlardır. Nihayet video konferans gibi uygulamalar ICONS'taki teknolojik gelişimin bir diğer yanını oluşturmaktadır. Tüm bu noktalardan sonra araştırmacılar tarafından simülasyonun katılımcılara oldukça karmaşık ve sofistike uluslararası ilişkileri kavrama noktasında ve belli bir zaman kısıtı altında karar verme sürecinin nasıl işlediğini anlamalarına yardımcı olduğu görülmüştür (Starkey ve Blake, 2001: 542-544).

Bununla birlikte Maryland Üniversitesi'nde icra edilen ICONS çalışmaları karmaşık müzakere süreçlerinin katılımcılar tarafından ilk elden deneyimlenmesi amacıyla yapılmışlardır. Bu sebeple katılımcılar simülasyon konusu özelinde farklı seviye ve amaçlardaki diplomatların ve karar vericilerin pozisyonlarına bürünerek mevcut konumlarını koruyarak ve hatta sağlamlaştırarak bir çözüme ulaşmak gayesindedirler. Benzersiz bir internet arayüzü ortamıyla gerçekleştirilen bu süreç neticesinde katılımcılar, dinamik müzakere sürecini kavrayarak müzakere etme yeteneği kazanmaktadırlar. Bununla birlikte ICONS çalışmaları katılımcıların uluslararası ilişkiler, dış politika ve müzakere hakkında bilgilerinin artması amaçlarını da taşımaktadır. Çünkü simülasyon içerisinde katılımcılar temsil ettikleri aktörlerin önceliklerini ve stratejilerini belirleyerek amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar (Starkey vd., 2005: 153-156).

Simülasyonda gerçek müzakere süreçlerine olabildiğince yakın bir ortam yaratılmaya çalışılmaktadır ki zaten katılımcılar gerçeğinde olduğu gibi sürecin sonunda eylemlerine bağitli sonuçlarla yüzleşmektedirler. Dolayısıyla katılımcıların gerçeğinde olduğu gibi müzakere süreçlerine iyi hazırlanmaları gerekmektedir. Çünkü mevcut amaçlarına ulaşmaları büyük ölçüde yaptıkları hazırlıklara bağlı bulunmaktadır. Bahse konu hazırlanma sürecinin içerisinde simülasyon sürecini ve ele alınacak konuları tasvir eden senaryonun katılımcılar tarafından okunması da bulunmaktadır. Bu meyanda çalışmanın Iconsnet adındaki kendi internet arayüzünü kullanması katılımcıların bürünecekleri roller ve simüle edilen aktörler konusunda detaylı bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu hazırlık ve bilgilendirme süreci katılımcıların amaçlarını daha kolay belirlemelerine imkân sağlamaktadır. Çalışma kapsamında katılımcıların hem mevcut pozisyonlarını korumaya hem de bir adım daha ileri giderek konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmaları bir dengenin varlığını gerektirmektedir. Başka bir anlatımla katılımcılar dikkatli bir şekilde kendilerini müzakere sürecinde diğer katılımcılara nasıl sunacaklarını planlamak zorundadırlar. Öyle ki herhangi bir takımın çalışma boyunca yalnızca kendi amaçlarına ulaşmak saikiyle çaba sarfetmesinin diğerlerinin taviz vermesi ile sonuçlanmamaktadır (Starkey vd., 2005: 157-158).

İki aşamalı olarak müzakere yürütülebilen simülasyon katılımcıları hem diğer katılımcılarla hem de kendi takımlarındaki grup arkadaşlarıyla beraber çalışmaya itmektedir. Zira çalışmanın konusuna göre her takımda alt gruplar oluşmaktadır ve bu alt grupların hedefler ve izlenecek strateji konusunda ayrılığa düşmesi kaçınılmazdır. Ancak takımların müzakere masasına bütünleşik amaçlarla gelmesi gerekliliği takım içi işbirliğini arttıran bir unsurdur. Katılımcılar simülasyonun online yapısı sayesinde farklı lokasyonlardan çalışmaya katılarak web temelli Iconsnet arayüzüyle iletişime geçmektedirler. Bu meyanda 7 gün 24 saat internet erişimi olan her bilgisayardan katılımcıların iştirak edebileceği simülasyon 3 ila 5 hafta arasında sürmektedir. Simülasyonun her an erişilebilir olması farklı saat dilimlerinde olan ve bu sebeple aynı anda bilgisayar başında olması mümkün olmayan katılımcıların da çalışmaya dâhil olabilmelerini sağlamaktadır. Yine katılımcılara çalışma hakkında arşiv sunan simülasyonun online yapısı gerçek müzakere süreçlerine de uygun bir ortam sağlamaktadır. Öyle ki simülasyon gerçek müzakere süreçlerinde olduğu gibi belli bir mekana ve zamana bağlı kalmadan her an devam etmektedir (Starkey vd., 2005: 158-159).

Takımlar simülasyonun interaktif bölümüne başladıklarında müzakere başlığı hakkındaki başlangıç yaklaşımlarını diğer katılımcılara iletmektedirler ve karşı taraftan gelen cevaplar, öneriler, teklifler ve sorularla süreç momentum kazanmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların diğerlerine kendilerini ve tekliflerini nasıl sundukları müzakere sürecinin sonunu şekillendirmektedir ki bu durumda gerçek müzakere süreçlerinin yapısıyla benzerlik göstermektedir. Bu meyanda katılımcılar birbirleriyle iki şekilde iletişime geçebilmektedirler. İlk olarak katılımcılara spesifik müzakere konusu hakkındaki mevcut pozisyonları hakkında açıklama gönderebilmektedirler. Bahse konu açıklamalar tek bir takıma gönderilebileceği gibi bütün katılımcılara da iletebilmektedir. Ancak takım olarak gönderilen mesajların birleşik bir tutumu yansıtması gerekmektedir. Aksi taktirde gerçek müzakere süreçlerinde rastlanması mümkün olmayan çelişkili mesajlar simülasyonun ahengini bozma riskini taşımaktadır (Starkey vd., 2005: 159-160).

İkinci olarak katılımcılar 60 ila 90 dakika arasında gerçekleşen ve simülasyonun spesifik bir başlığıyla ilintili olan gerçek zaman konferansları

vasıtasıyla iletişime geçebilmektedirler. Bu çerçevede simülasyonun kontrolörü (Simcon) herkesin birbirine cevap verme hakkının bulunduğu bahse konu konferanslara başkanlık etmektedir. Gerçek zaman konferansları katılımcıların temsil ettikleri roller arasında ittifakların veya ayrışık fikirlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Tüm bu süreçlerin neticesinde katılımcılar birbirlerinin müzakere meselesine dair tezlerini değerlendirerek oy verme imkanı bulmaktadırlar (Starkey vd., 2005: 161-162).

Nihai kertede katılımcıların unutmamaları gereken nokta simülasyonun bizatihi gerçek müzakere süreci olmadığı buna mukabil onun bir replikasını yansıttığıdır. Hâlihazırda simülasyonun aylar veya yıllara yayılan müzakere süreçlerini haftalara sıkıştırması bu durumun en bariz göstergesidir. Bununla birlikte katılımcılar simülasyon sayesinde oldukça kompleks bir süreci deneyimleyerek öğrenmektedirler. Çalışmanın değerlendirme aşamasında ise temel kriter bir antlaşmaya varılıp varılmadığı değil meseleye dair uzlaşma noktasında ne kadar ilerleme sağlandığıdır. Yine katılımcıların başlangıçta ortaya koydukları amaçlardan ne kadarını elde ettikleri değerlendirmenin bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Nihayet bizatihi katılımcıların simülasyonu değerlendirebilecek en önemli unsur olduklarından hareketle onlardan alınacak olan geri bildirim niteliğindeki cevaplar çalışmanın değerlendirilmesi noktasında önemli bir araçtır (Starkey vd., 2005: 161-162).

ICONS simülasyonlarının güçlü ve zayıf yanlarını değerlendirmek gerekirse ilk olarak çalışmanın uluslararası ilişkilerdeki ve değişimlerdeki değişimlere uygun bir şekilde kendisini revize etmesi oldukça önemlidir. Bu çerçevede devlet dışı birimlerin çalışmaya dahil edilmeleri, alçak politika alanlarının simülasyon konusu olarak seçilmesi ve özellikle internetin çalışmanın icrasında önemli bir işlev üstlenmesi ICONS'u etkili bir simülasyon haline getirmektedir. Bununla birlikte simülasyon kapsamında çalışmaya özgü yazılım paketinin kullanılması ICONS'un süreklilik kazanmasını beraberinde getirmiştir. Yine çalışmada değerlendirme kriteri olarak antlaşmaya varılıp varılmadığının değil bilakis müzakere noktasında ne kadar ilerleme sağlandığının tespit edilmeye çalışılması simülasyonun bir diğer olumlu yanını oluşturmaktadır. Buna mukabil çalışmanın uluslararası ilişkilerdeki aktörel ve

konusal değişime paralel bir şekilde kendisini revize etmesi gerçekliğin replikasyonunu zorlayıcı bir unsur olarak algılanmalıdır. Zira değişkenlerin sayısı arttıkça nedensellik ilişkilerinin tespit edilmesi zorlaşacaktır. Nihayet çalışmanın değerlendirilme aşamasında iki aşamalı bir yöntemin benimsenmesi olumlu olmakla birlikte simülasyonlara katılanların geri bildirim niteliğindeki cevapları üzerinden bir değerlendirme yapmak sağlıklı bir süreç değildir. Çünkü eğitimsel amaçla icra edilen bir simülasyonda katılımcıların birşey öğrenmediklerini itiraf etmeleri böylesi bir durum yaşansa da mümkün gözükmemektedir.

3.2.5. Nations Simülasyonu: Micheal Herzig ve David Skidmore

Bu simülasyon ilk olarak Michael Herzig tarafından uygulanmış ve daha sonra David Skidmore tarafından revize edilmiştir. Kurgu bir kıta ve üzerindeki kurgu devletler üzerinden yapılan simülasyonda temel amaç uluslararası ilişkilerin dinamik süreçlerinin anlaşılması sağlamaktır. Bu noktada dinamik süreçler ile kastedilen konu başlıkları ise şunları kapsamaktadır: devletler arasında pazarlık, zaman ve kriz dönemi baskısı altında grup karar verme süreci, devletler arası ilişkilerde kültürel ve ideolojik nüansların etkisi, kaynak çatışmaları, ekonomik karteller, terörizm, propaganda, aldatma ve arkadan bıçaklama (deception and backstabbing), gizlilik, milliyetçilik, sınır çatışmaları, ekolojik meseleler, savaş tehdidi (Herzig ve Skidmore, 1995: 1-3).

Bununla birlikte simülasyonun işleyişini meydana getiren kurallar şu şekilde sıralanmıştır: i) Simülasyonda temsil edilen yedi kurgu devletin her biri bağımsız hükümetlere ve benzersiz halklara sahiptir. Devletleri temsil eden katılımcılar bahse konu devletlerin değerlerine ve inançlarına verdikleri kararlarla uyumlu olmak zorundadırlar. Bununla birlikte simülasyonda işlevleri bakımından BM benzeri bir Dünya Konseyi bulunmaktadır. Ancak Konsey'in yaptırım gücü oldukça fazladır ki Konsey temsil ettiği devletin durumuna uygun karar vermeyen liderleri cezalandırabilmektedir. ii) Lostralia olarak kurgulanan kıtaya özgü birçok diplomatik, dini, etnik, ekonomik, askeri ve politik sorun bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların amacı temsil ettikleri devletlerle ilintili olan sorunları nihayete erdirmektir. Ancak katılımcılar çatışmaları çözmek adına inançlarını ve bağımsızlıklarını feda edememektedirler. iii) Katılımcılar takımlar halinde temsil

ettikleri devletlerde sınırları ve konumları belli pozisyonları paylaşmaktadırlar ve her devlet kendisine uygun düştüğünü düşündüğünü hükümet modelini seçebilmektedir. Ancak hükümet şekli ne olursa olsun her devlette bir kişi gazete raporlarını yazmak ve kaynakların kayıtlarını tutmak, iki kişi diplomat olmak ve bir kişi de devlet başkanlığını pozisyonuna bürünmek zorundadır. iv) Her devlet her günün başlangıcında Dünya Konseyi önünde sesli bir şekilde kendine dair haberleri okumak zorundadır ki bu durum aynı zamanda devletlere propagamda yapmak ve ihtiyaçlarını bildirmek fırsatı vermektedir. Bununla birlikte devletler bu sesleniş esnasında diğer devletlere diplomatik sinyaller göndererek dostluk ve düşmanlık ilişkisi tesis edebilmektedirler. v) Simülasyonda her devletin kendi içinde görüşmeler yaptığı ve o devletin toprağı sayılarak diğer devlet temsilcilerinin giremediği özel ve ayrıksı odalar bulunmaktadır. Yalnızca diplomatik temsilciler vasıtasıyla yürütülen diplomatik ilişkiler ise simülatörün tahsis ettiği tarafsız bölgelerde yürütülmektedir. vi) Diğer devletler ile irtibata geçmenin bir diğer yolu da mesaj yoluyladır. Ancak tüm mesajlar Dünya Konseyi üzerinden taraflara iletilmektedir ve devletler yüzyüze görüşme yolunu seçerek tarafsız bölgede iletişime geçmeyi seçerlerse diğer devletlere istek gönderip cevabı beklemek zorundadırlar. vii) Her devlete simülasyonun başında amaçlarına ulaşmaları için kaynaklar verilmektedir ve çalışmanın sonunda 9 kaynakda 2400 puanı elde eden devlet kazanmaktadır. Bu meyanda kaynak arttırmanın bir yolu olan ticaret antlaşmalar yoluyla gerçekleştirilmelidir ve antlaşmalar devlet başkanları tarafından imzalanmak ve Dünya Konseyi'ne de iletilmek zorundadır. Nihayet devletler hiçbir kaynak düzeyinde 1000 puanın altına düşmemekle mükelleftirler. viii) Tüm bu kurallara rağmen simülasyonda savaşların yaşanmasına izin verilmiş ancak haksız veya saçma bir sebeple savaş ilan edilmesi durumlarında Konsey bahse konu devleti simülasyondan çıkarmak yetkisiyle donatılmıştır. Tüm bu noktalardan hareketle savaş bir devletin askeri gücü diğerinin dört katı olduğunda mümkün olmaktadır. Bundan sonra tarafların savaşan hazırlanmak için 10 dakikası bulunmaktadır. Diğer devletler ise gizli oylamayla savaşan veya savunan koalisyona katılabilmekte veya tarafsız kalabilmektedir. Yine savaşan tarafların toplam askeri gücü diğerlerinden dört kat daha fazla olmak zorundadır. Eğer böylesi bir güç toplanamazsa saldıran taraflar diğerlerine kaynaklarının yüzde onunu vermek zorundadırlar. Bununla

birlikte eğer saldırı başarılı olursa yenilen tarafların tüm faktörleri kazananlar arasında paylaşılacak ve yenilen taraflar simülasyondan çıkarılacaklardır (Herzig ve Skidmore, 1995: 1-3).

Bununla birlikte çalışmada temsil eden devletlerin bazıları arasında birbirlerinden nefret etmelerini gerektirecek etnik ve dini temelli sorunlar bulunmaktadır. Yine her takıma simülasyon öncesinde temsil ettikleri devletlere dair özel sırlar ve özellikler dökümantasyon halinde verilmektedir. Bu meyanda çalışma içinde simülatör Dünya Konseyi vasıtasıyla etkin bir konumdadır. Öyle ki simülatör oyunun kurallarını katılımcılara dayatmak, devletler arasındaki diplomatik mesajların iletimini sağlamak, her devlete dair gizli bilgileri simülasyonun başlangıcında katılımcılara iletmek, devletlere dair haberlerin Konsey önünde okunmasını sağlamak, antlaşma belgelerini teslim almak, savaşın uygulanmasına danışmanlık etmek, simülasyonun sonunda hangi devletlerin veya devletin amaçlarına ulaştığını tespit etmek, simülasyonun sonunda geri besleme niteliğinde değerlendirmeler yapmak ve yine simülasyon sonunda katılımcılardan simülasyona dair denemeler almak gibi görevler üstlenmektedir (Herzig ve Skidmore, 1995: 11-12).

Kurgusal bir kıta ve kurgusal devletler üzerinden işletilen Nations simülasyonunun değerlendirmesini yapmak gerekirse ilk olarak çalışmaya dair herşeyin kurguya dayanmasının biri olumlu biri olumsuz olmak üzere iki sonucu bulunmaktadır. Buna göre ilk olarak katılımcıların uluslararası politik ortamı ve devletler arasındaki ilişkileri öğrenmeleri maksadıyla icra edilen bir simülasyonda her değişkenin hayal ürünü olması katılımcıları gterçekten oldukça uzak bir dünyada oldukları noktasında etkileyecektir. Bununla birlikte çalışmaya dair değişkenlerin kurgusal olmaları katılımcıların gerçek dünyaya dair ön yargılarının simülasyon dışında bırakılması gibi olumlu bir etkiye de sahiptir. Yine çalışma kapsamında oldukça detaylı kuralların katılımcılara ibraz edilmesi simülasyona katılanların manevra alanlarını daralttığı gibi onların oyunun mevcut seyrini bozmalarını da engellemektedir. Nihayet simülasyonu kontrol eden araştırmacının Dünya Konseyi gibi çalışmanın bir parçası olan birimle simülasyona dâhil olması çalışmanın bir diğer güçlü yanını oluşturmaktadır.

3.2.6. Küba Füze Krizi Simülasyonu: William J. Stover

Küba Füze Krizi simülasyonu Soğuk Savaş tarihini öğrencilere anlatmanın ve kavratmanın kolay olduğu ama bahse konu döneme ait korku, endişe gibi duyguları öğrencilere aktarmanın zor olduğu düşüncesiyle icra edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın temel odak noktası olarak Soğuk Savaş dönemindeki nükleer kış senaryolarını gündeme getiren Küba Füze Krizi seçilmiş ve dünyanın toptan yok oluşun kıyısından döndüğü 13 gün simüle edilmiştir. Yine Soğuk Savaş'a dair endişe verici duyguların öğrenciler tarafından deneyimlenmesi durumunda öğrenme süreçlerinin bundan olumlu etkileneceği varsayılmıştır. Bununla birlikte online ve interaktif bilgisayar simülasyonu niteliğindeki çalışmada dönemin karar vericilerini anlamaları sağlanmak istenmiştir (Stover, 2007: 111-112).

Küba Füze Krizi simülasyonunu diğer çalışmalardan ayıran en temel özelliği ise katılımcıları deney grubu ve kontrol grubu şeklinde tasnif ederek çalışmanın amaçlarına ulaşp ulaşmadığını deneysel bir şekilde değerlendirmesidir. Başka bir anlatımla genellikle simülasyon çalışmalarının sonuçlarını değerlendirmek için tercih edilen yöntem katılımcılardan geri bildirim şeklinde çalışmaya dair düşüncelerini almak iken bu çalışmada simülasyona katılan ve katılmayan öğrenciler kıyaslanarak bir sonuca varma yolu seçilmiştir. Dolayısıyla çalışma kapsamında deney grubu simülasyona dâhil edilirken kontrol grubu geleneksel yöntemlerle örneğin Küba Füze Krizi'ni okumaktadır (Stover, 2007: 113).

Tüm bu noktalardan hareketle çalışma kapsamında simülasyona dâhil edilecek olan deney grubu üç gruba ayrılmıştır: ABD, S.S.C.B. ve Küba. Bunlardan ABD tarafı Başkan Kennedy'yi, başkan yardımcısını, adalet bakanını, devlet bakanı ve yardımcısını, genelkurmayı, CIA'i, savunma bakanını, ulusal güvenlik danışmanını, ilgili büyükelçileri ve başkanın danışmanlarını içermektedir. Sovyet tarafında ise Kruşçev, dışişleri bakanı, savunma bakanı, komünist parti ideoloğu, komünist parti askeri meseleler komitesi, KGB, stratejik füze komutanı, politbüro üyeleri, S.S.C.B. Washington büyükelçisi, Sovyet genelkurmayı, komünist parti propaganda ve basın sekreteri katılımcılar tarafından temsil edilmişlerdir. Nihayet Küba ise simülasyonda diğer taraflara göre daha az bir karar alma grubu ile temsil edilmiş ve bu grupta Fidel Castro, dışişleri bakanı, savunma bakanı, komünist parti devrim muhafızı sekreteri, silahlı kuvvetler komutanı ve komünist parti basın ve propaganda sekreteri yer

almışlardır. Bu meyanda katılımcılar temsil ettikleri devletler içerisinde istedikleri konumları seçmek noktasında serbest bırakılmışlardır (Stover, 2007: 115).

Deney grubu olarak ayrılan katılımcılar bu şekilde tasnif edildikten sonra ve simülasyona başlamadan önce *One Hell of a Gamble: The Secret History of Cuban Missile Crisis* adlı kitabı okuyarak tartışmışlar ve akabinde temsil ettikleri devletlerin bahse konu kriz dönemindeki tutumlarını tasvir eden dökümantasyon vasıtasıyla konumlarını şekillendirmişlerdir. Bundan sonra simülasyon ABD'nin U2 casus uçağının Küba'daki Sovyet füzelerini görüntülemek için havalanmasıyla başlamaktadır. Ancak füzeleri fotoğraflamak amacıyla havalanan casus uçağın Küba'da düşmesi ve rehin alınması durumu meseleyi ABD için daha farklı bir hale getirmektedir. Zira ABD Sovyet füzelerinin varlığından kesin olarak emin değildir. Bu noktadan sonra ise her takım kendilerine sunulan amaçlara ulaşmak gayesiyle çalışmalara başlamaktadırlar ve ilk olarak mesele nihai kararı verecek olan devlet başkanları ve diğer karar vericiler arasında detaylı bir şekilde görüşülmeye başlamaktadır. Bu meyanda simülatör çalışma boyunca simülasyonun kurallarına uygun yürütülmesini sağlayarak hakemlik pozisyonunda bulunmakta kısacası simülasyonun pürüzsüz bir şekilde icra edilmesini sağlamaya çalışmaktadır (Stover, 2007: 115).

Simülasyonda temsil edilen devletlerin karar verme görüşmelerinden sonra her tarafın toplamda 4 manevra hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte tarafların manevraları ve karşı manevraları web sitesi üzerinden takip edilerek gerek katılımcıların gerekse de simülatörün etki-tepki sürecini takip etmesi sağlanmaktadır. Nihayet her simülasyon çalışmasının sonunda olduğu gibi hamleler akabinde ortaya çıkan sonuç üzerinden geri besleme niteliğinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Deney grubunun simülasyon süreci bu şekilde işlerken kontrol grubu ise Küba Füze Krizi ile ilintili olarak *Essence of Decision* adlı kitabı okumaktadırlar ve her iki grup da hem simülasyon başında hem de sonunda aynı kantitatif değerlendirmeye tabi tutularak bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. Başka bir anlatımla deney grubundan simülasyonun başında Soğuk Savaş'ı bazı nitelendirmelerle tasvir etmeleri istenmiş simülasyon sonunda aynı sorular deney grubuna yöneltilerek değişim anlaşılmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde kontrol grubu da okumasının başında ve sonunda olmak

üzere aynı sorulara muhatap olmaktadır. Tüm bu aşamalardan sonra varılan sonuç ise her iki grubun da Soğuk Savaş bilgisi kapsamında birbirlerine neredeyse denk olmaları ancak deney grubu katılımcılarının Soğuk Savaş sürecini başlangıçtaki nitelendirmelerinden farklı olarak daha korku ve endişe verici olarak tanımlamalarıdır. Dolayısıyla simülasyon amaçladığı sonuca ulaşmış gözükmektedir (Stover, 2007: 116-117).

Yine tarihsel bir olayın simülasyon konusu itibarı gördüğü bu çalışmanın en güçlü yanını amacı oluşturmaktadır. Zira simülasyon çalışmalarının ekseriyetinde vurgulandığı üzere bu teknik daha fazla bilgi elde edilmesini değil elde edilen bilginin deneyimleme yoluyla daha fazla akılda kalmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın amacının Soğuk Savaş döneminin duygularını canlandırmaya yönelik amacına deneyimlenme yoluyla ulaşılması mümkündür. Bununla birlikte simülasyonun değerlendirme sürecinde deney ve kontrol gruplarının araçsallaştırılmaları çalışmanın bir diğer güçlü yanını oluşturmaktadır. Zira katılımcıların kendilerinden edinilen bilgiler üzerinden değerlendirme yapmak yerine kıyas yolunun tercih edilerek tek farklılığının simülasyona katılmaya indirgenmesi daha objektif bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

3.2.7. Darfur Krizi Simülasyonu: Jeremy Youde

Merkezine Darfur krizini alan simülasyon çalışması özellikle katılımcıların çatışmaların çözümüne dair idealist ve aceleci yaklaşımlarını kırmak için yapılmıştır. 2007 yılında ve 27 öğrenciyle icra edilen simülasyonun değindiği konular ise kriz, kriz çözümleri, etnik kimlik, kriz sebepleri, insani müdahale ve çatışma sonrasında toplumsal uzlaşmanın tesis edilmesidir. Bununla birlikte çalışmanın icra ediliş amaçları arasında teori ve pratiği bir araya getirebilmek, kriz müzakerelerinde temsilcilerin karşılaştıkları sorunların katılımcılarca deneyimlenmesi, bir meseleye dair farklı bakış açıları ve empati yapma yetisi kazanmak, müzakere süreçlerinin kimin haklı kimin haksız olduğunun tartışıldığı süreçler olmadıklarının katılımcılarca anlaşılmasını sağlamak gibi unsurlar bulunmaktadır. Başka bir anlatımla amaçlanan katılımcıları müzakere süreçlerine dair umutsuzluğa sevk etmek olmamakla birlikte bahse konu sürece dair idealist tutumlarını sarsmaktır (Youde, 2008: 349-351).

Simülasyon dâhilinde katılımcıların seçebileceği 24 pozisyon bulunmaktadır ve seçimin akabinde her katılımcı rolüne ilişkin bilgileri edinmekle yükümlüdür. Bununla birlikte katılımcılara müzakere süreçlerine ve Darfur Krizi'ne dair teorik bilgi verilmiştir. Bu meyanda çalışmayı dizayn eden simülatör tarafından ilk olarak başka bir simülasyonun dizayn yapısını kullanmak meselesi gözden geçirilmiştir. Bu çerçevede araştırmacının seçenekleri ise Model Birleşmiş Milletler veya Model Afrika Birliği Örgütü gibi simülasyonlardır. Ancak simülatör gerek çalışmayı sınıfta icra edebilmek saikiyle gerekse de katılımcıları müzakere sürecinde daha serbest bırakmak maksadıyla kendi dizaynını kullanmayı seçerek barış çalışmaları temelli bir organizasyon üzerinde durmuştur. Başka bir anlatımla araştırmacı hâlihazırda kendilerine biçilen roller ile kısıtlanmış katılımcıları bir de kurumsal bazı kısıtlar altına sokmak istemeyerek model örgütlenmeler üzerinden bir çalışma yapmamayı seçmiştir. Bununla birlikte çalışmada kurgu yerine gerçek bir meselenin konu edinilmesi katılımcıların ilgi ve dikkatlerini sürekli kılmak adına tercih edilmiştir. Çalışmanın başında örneğin barış antlaşmasının imzalanması gibi bir amaç düşünülmüş ancak böylesi bir sonuca ulaşmanın zor olabileceği düşüncesiyle vazgeçilmiştir (Youde, 2008: 352-353).

Müzakere boyunca simülatör bir noktadan sonra simülasyonun tıkanmaması ve katılımcıların sessizliğe bürünmemeleri için belirli aralıklarla krize dair sondakika haberleri vermeye başlamıştır. Devam eden bir krizin doğasına uygun olan böylesi bir aktivite ise daha sonraki süreçte katılımcıların kendi son dakika haberlerini yapmalarıyla sonuçlanmıştır. Başka bir anlatımla kendi hazırladıkları son dakika haberleri ile müzakere sürecindeki amaçlarına ulaşmaya ve diğer tarafları kandırmaya çalışan katılımcılar aslında müzakerelerde medyanın manipüle edici etkisini keşfetmişlerdir. Tüm bu aşamaların neticesinde ortaya çıkan simülasyonda katılımcılar geri bildirim şeklinde verdikleri denemelerde müzakere sürecindeki rollerinden memnun olmadıklarını ama yine de rollerine bağlı kalmaya çalışarak olabildiğince gerçeğe yakın bir deneyim yaşamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte geri bildirimler vasıtasıyla katılımcılar çalışmanın bir amaca yönelik gerçekleştirilmesinin onları daha fazla motive edebileceği varsayımında bulunmuşlardır. Nihayetinde ise Darfur krizinin sona ermesi ve bir antlaşma

sağlanması noktasında çok istekli olduklarını ancak bunun kolay olmadığını fark ettiklerini belirterek aslında simülasyonun amacına ulaştığını teyit etmişlerdir. Bu meyanda katılımcılar nezdinde Darfur krizine yönelik ilginin artması çalışmanın bir diğer sonucudur ki Darfurlu mültecilerin mevcut durumlarını merak eden soruları bunun en sarıh göstergesidir (Youde, 2008: 352-356).

Özel bir mesele temelinde yapılan bu simülasyonun değerlendirmesini yapmak gerekirse ilk olarak çalışmanın bidayetteki amacı oldukça dikkat çekicidir. Zira müzakere ve antlaşma süreçlerinin zorluğunun Uluslararası İlişkiler öğrencileri nezdinde anlaşılamadığı ve herhangi bir krize dair ivedi çözümler bekledikleri göz önüne alındığında simülasyonun eğitimsel amacı başarıya ulaşmış gözükmektedir. Buna mukabil simülasyonun mevcut amacının katılımcıları uluslararası krizlerin ve hatta insanlık dramlarının kolaylıkla çözülemeyeceği algısına sürüklemesi ve böylece ulusal ve küresel çıkarlar kısılacında dondurulan krizlerin mevcut hallerinin kitleler nezdinde normalleşmesi tehlikesi de bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışma kapsamında diğer simülasyonların modelleme temelleri yerine çalışmanın yapıldığı ortama uygun bir temel seçilmesi simülasyonun bir diğer gücünü teşkil etmektedir. Yine simülasyon kapsamında halihazırda belirli rollerin kısıtında hareket eden katılımcıların bir de kurumsal kısıt baskısında kalmamaları amacıyla örneğin Model BM gibi temellerin benimsenmemesi olumlu bir durumdur. Nihayet uluslararası krizlerin doğasına uygun bir şekilde medya kanalının simülasyona dahil edilmesi çalışmanın gerçekliğe yaklaşmasına yardımcı olmuştur.

3.2.8. Global Problems Summit Simülasyonu: Matthew Krain ve Jeffrey S. Lantis

En güçlü yanı mevcut güncel gelişmelere uyarlanabilmesi olan simülasyon çalışması 1995 yılında Lantis tarafından ortaya konmuştur. Bununla birlikte bahse konu simülasyon sayesinde uluslararası ilişkilerin alçak politika olarak nitelendirilen alanlarına odaklanabilmekte ve uluslararası diplomasinin başarılı ve başarısız yanlarını katılımcılar tarafından deneyimlenebilmektedir. Simülasyonun tasarımında ise küçük nüanslar olmaklar birlikte Model Birleşmiş Milletler organizasyonundan etkilenilmiştir. Bu çerçevede simülasyon Model Birleşmiş Milletler ile kıyaslandığında katılımcıların çalışmadaki konumları daha güçlüdür, kurallar daha

basittir ve kurumsal kısıtlar ortadan kaldırılmıştır. Ancak yinede simülasyonda herhangi bir meselede çözüme ulaşmak için pazarlıkların ve müzakerelerin arttırılması adına nitelikli çoğunluk (2/3) şartı bulunmaktadır. Başka bir anlatımla her ne kadar kurallar ile müzakere sürecinin önü çok fazla kesilmese de özellikle katılımcıların rollerine bağlı kalmaları adına bazı kurallar öngörülmüştür (Krain ve Lantis, 2006: 396-398).

Simülasyonda katılımcılara genellikle tercih ettikleri devletlerden birinci veya ikinci tercihleri verilmiştir. Her simülasyon çalışmasında olduğu gibi katılımcılara bahse konu rollerine bürünmeleri noktasında gerekli bilgiler ve zirvede tartışılacak gündem maddelerine dair listeler verilmiş akabinde de gerekli bilgileri özümseyip özümsemediklerinden emin olunmuştur. Çalışmada çözüme ulaşılması noktasında ise her devlet tartışılan meseleye dair kısa görüşlerini çalışma kâğıtları vasıtasıyla sunmuştur. Ancak vurgulandığı üzere bahse konu çalışma kâğıtlarının çözüme dönüştürülebilmeleri için mevcut devletlerin 2/3'ünün desteğini alması gerekmektedir. Dolayısıyla katılımcıları ciddi bir pazarlık ve müzakere süreci beklemektedir. Başka bir anlatımla katılımcılar meseleye dair görüşlerini aktardıkları çalışma kâğıtlarının çözüme dönüşebilmesi noktasında gerekli anlaşma zeminini sağlamak zorundadırlar. Bununla birlikte katılımcılar zirveye başkanlık eden kişinin dikkatini çekebilmek adına ülke dövizlerine sahiptirler. Yine çalışmada diplomatik nezaket kuralları gözetilmiş ve katılımcıların diğer katılımcıların sözlerini kesmeleri veya kaba bir şekilde davranmaları engellenmiştir. Nihayet katılımcılar simülatör tarafından katılımcılar büründükleri rollerin dışında bir tavır sergilememek noktasında telkin edilmektedirler ki dolayısıyla anlaşmaya varmak adına tarafların rollerini terk etmelerinin önü böylece alınmak istenmiştir (Krain ve Lantis, 2006: 398).

Çalışmayı düzenleyen son bileşen ise nihayetinde katılımcılara yönelik yapılan bilgilendirme ve değerlendirme oturumudur. Zira simülasyon amaçlarından bir tanesi de katılımcıların bahse konu kompleks süreci kavrayıp kavramadıklarını tespit etmektir. Dolayısıyla bilgilendirme oturumunda katılımcılar hangi manevralarının nelere sebep olduğunu ve neden başarılı/başarısız olduklarını görebilmektedirler. Değerlendirme ve bilgilendirme oturumunun yanında katılımcıların simülasyondan

gerekli dersleri alıp almadıkları katılımcıların iki aşamalı bir değerlendirme sürecinden geçirilmeleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu minvalde ilk olarak katılımcılar yapılan tartışma oturumunda simülasyona dair düşüncelerini belirtmekte ve kendilerine simülasyon çalışması ile ilintili olarak bazı sorular yöneltilmektedir. İkinci olarak ise katılımcıların değerlendirilmesi kendilerine yöneltilen ucu açık ve kapalı sorular vasıtasıyla yapılmaktadır (Krain ve Lantis, 2006: 399).

Tüm bu noktalardan hareketle simülasyonun değerlendirilmesi noktasında katılımcılar deney grubu ve kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Deney grubu olarak ayrılan katılımcılar simülasyon çalışmasına dahil edilirlerken kontrol grubu öğrencileri geleneksel yöntemlerle verilen eğitim sürecinden geçirilmişlerdir. Ancak hem deney grubuna hem de kontrol grubuna başlangıçta aynı teorik bilgiler verilmiştir ki amaç aralarındaki farkı yalnızca simülasyon bazında ortaya koymaktır. Diğer çalışmalardan farklı olarak simülasyonda çalışmayı yapan iki kişinin aldıkları kontrol ve deney grupları iki başlık üzerinden yapılan zirvelerde değiştirilmiştir. Başka bir anlatımda nükleer proliferasyon, savaş suçları ve işkence temelli iki zirve düzenlenmiş ve ilk zirvede deney grubu olan katılımcılar ikincisinde kontrol grubu ilk zirvede kontrol grubu olanlar ise ikinci zirvede deney grubu olarak kullanılmışlardır (Krain ve Lantis, 2006: 399-401).

Değerlendirme aşamalarından sonra ortaya çıkan sonuçlarda ise deney grubunun kontrol grubuna göre bahse konu zirvelerin temel konularını daha iyi kavradıkları ortaya çıkmıştır (Krain ve Lantis, 2006: 395). Bununla birlikte katılımcıların bir meseleye dair diğer taraflarla empati kurma yetilerinin geliştiği ve müzakere sürecine dair teori ve pratiği bir araya getirme şansı buldukları görülmüştür. Yine katılımcılar simülasyon sayesinde oldukça grift ve ucu açık olan müzakere sürecini kavramışlardır (Krain ve Latis, 2006: 396-397). Simülasyonun doğasına uygun bir şekilde ve değerlendirme oturumu vasıtasıyla öğrenme sürecinin yalnızca çalışma süresince kısıtlı kalmaması ve çalışmanın sonrasında bile öğrenmenin devam etmesi bir diğer kazanımdır (Krain ve Lantis, 2006: 399).

Simülasyonun değerlendirmek gerekirse ilk olarak çalışmada uluslararası ilişkilerin alçak politika olarak adlandırılan alanlarına odaklanması simülasyonun güçlü yanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışma Model BM üzerine

temellendirilse de kurumsal kısıtların hafifletilmesi katılımcıların manevra kabiliyetlerini arttırıcı bir etki yaratmıştır. Yine antlaşma için nitelikli çoğunluğun aranması katılımcıları gerek müzakere süreçlerinin zorluğuna adapte etmesi gerekse de onları daha aktif bir pazarlık sürecine itmesi bakımından oldukça önemlidir. Bununla birlikte simülasyon nezdinde diplomatik nezaket kurallarına dikkat edilmeye çalışılmayı güçlü kılan bir diğer faktördür. Nihayet çalışma kapsamında değerlendirmenin kontrol ve deney grupları üzerinden yapılması bu sürecin daha objektif olmasını sağlamıştır.

3.2.9. Kıbrıs Simülasyonu: Emre Hatipoğlu, Meltem Müftüler ve Murphy Teri

Kıbrıs simülasyonu Şubat 2012'de Sabancı Üniversitesi'nde 35 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Arabuluculuk süreci temelli ve çoklu aktörlü-çoklu aşamalı gerçekleştirilen simülasyonun diğerlerinden en temel farkı çalışmanın son oturumunda katılımcıların gerçek karar vericilerle bir araya gelmeleridir. Çalışmanın temel amacı ise Kıbrıs meselesi özelinde katılımcıların teori ve pratiği aynı anda deneyimlemeleri ve arabuluculuk, müzakere ve pazarlık süreçleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Bununla birlikte simülasyonda Kıbrıs meselesine dair BM Genel Kurulu'nun 66. Birleşimi'nin replikasyonu yapılmıştır (Hatipoğlu vd., 2014: 395).

Çalışmanın çoklu aktör-çoklu aşamasına uygun düşecek biçimde katılımcılar farklı lisans ve yüksek lisans programlarından seçilmişlerdir ve herbirinin gerçek diplomasideki zorlukları deneyimlemeleri amaçlanmıştır. Bu meyanda çalışmanın çok aktörlü ve buna bağlı olarak çok aşamalı yapısından kasıt yerel, ulusal ve uluslararası aktör ve iletişim süreçlerinin simülasyona dâhil edilmesidir. Zira iki haftadan fazla süren simülasyon Kıbrıs krizini çözümsüzlüğe iten ana sebebin bütün karar verici seviyelerini bir araya getirmeyen arabuluculuk faaliyetleri olduğu varsayımıyla her açıdan çoklu bir seviyede dizayn edilmiştir. Bununla birlikte farklı düzeyleri temsil eden karar vericilerin nasıl etkileşim içinde oldukları gösterilmek istenmiştir (Hatipoğlu vd., 2014: 396).

Yine çalışma çoklu bir yapıya sahip olduğu için dizaynı zor olmuş dolayısıyla katılımcılar arasındaki görüşmeler her aşamada teşvik edilmiştir. Nihayetinde dört

aşamalı olarak tasarlanan simülasyonun ilk aşamasında eğitimciler tarafından genelde simülasyon tekniğini özelde ise Kıbrıs simülasyonunu tasvir eden bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte eğitimciler Kıbrıs sorununun tarihi, yerel ve uluslararası krizlerin çözümüne ve müzakere süreçlerine dair teorik yaklaşım, etnik meselelere dair psiko-sosyal süreç ve liderlerin bu dönemlerde kendi pozisyonlarını korumaya dair sarf ettikleri çaba hakkında katılımcılara bilgiler verilmiştir. Nihayet katılımcılar üç gruba ayrılmışlar ve her gruba ikişer tane kolaylaştırıcı tahsis edilmiştir (Hatipoğlu vd., 2014: 397).

Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıs Rum tarafı ve uluslararası delegasyon şeklinde gruplar oluşturulurken genellikle katılımcıların tercihleri oranında bir dağılım yapılmaya özen gösterilmiştir. Bu meyanda her bir Kıbrıs tarafında yerel politik hizipleri temsil eden katılımcılar yer aldığı gibi uluslararası delegasyon içerisinde de BM Genel Sekreteri ve onun özel danışmanı, ABD ve AB gibi krizin muhatabı tarafların temsilcileri yer almışlardır. Simülasyonun bidayetinde oluşturulan gruplar gerek Kıbrıs meselesi özelindeki konumlarını belirlemek gerekse de meseleye ve konumlarına dair elde ettikleri bilgileri paylaşmak için bir araya gelmişlerdir. Yaklaşık her grup içi 3-4 saat süren görüşmelerin nihayetinde katılımcılar Rusya delegasyonu ve uluslararası ticari bir birlik gibi ek rol temsilcileri taleplerinde bulunmuşlardır (Hatipoğlu vd., 2014: 397). Bununla birlikte her bir Kıbrıs tarafına atanan kolaylaştırıcıların tarafsız oldukları ve temel amaçlarının meseleyi açıklığa kavuşturmak ve tarafları konuya yönlendirmek olduğu katılımcılara vurgulanmıştır (Hatipoğlu vd., 2014: 397-398).

Nihayetinde simülasyon dört aşamada gerçekleşmiş ve her bir katılımcının rollerine bürünmeleri saikiyle 10'ar dakikalık konuşma yapmaları neticesinde çalışma resmiyette başlamıştır. Konuşmaların akabinde ise taraflar konferans salonunda kendilerine tahsis edilen yerlere çekilmişler ve grup içi tartışmalar başlamıştır. Uluslararası delegasyonunda takip ederek bütün tarafları ortak bir zeminde buluşturmanın yollarını aradığı birinci aşama nihayetinde grup içi kırmızı çizgiler ve koalisyonlar şekillenmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin toplantılarına benzeyen ikinci aşamada ise üç grup bir araya gelerek iletişime geçmeye başlamışlardır. Aşama sonunda Kıbrıs meselesi özelinde tarafların üzerinde durdukları noktalar ise 6

başlıkta ortaklaşmıştır: askeri ve insani güvenlik, güç paylaşımı, yasal yapı, toprak reformu ve yerinden edilmiş kimseler. 90 dakika süren üçüncü aşamada ise taraflar barış sürecinin kritik aşamalarını belirlemişler ve her iki Kıbrıs tarafı da bahse konu kritik meselelere odaklanmak için üçer çalışma grubu kurmuşlardır. Yine uluslararası delegasyon tarafından mevcut aşama takip edilmiş ve buna göre delegasyon tutumunu revize etmiştir. Nihayet son aşamada katılımcılar uluslararası delegasyonun temel karar alıcılarıyla gelmişler ve bu toplantıyı BM Genel Sekreteri yönetmiştir. Bu aşamada ele alınan temel meseleler ise silahsızlanma, antlaşma ve ortak bir Kıbrıs kimliğinin tesis edilmesi olmuştur. Bu aşamada meselenin barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulması noktasında en istekli taraflar AB ve Türkiye olmuştur (Hatipoğlu vd., 2014: 399-400).

Simülasyonun nihayetinde amaca ulaşıp ulaşılmadığını tespit etmek adına iki aşamalı bir değerlendirme tercih edilmiştir. Bu minvalde ilk olarak katılımcılardan simülasyona dair düşüncelerinin aktarılmasının istendiği denemeler alınmış ve verdikleri cevaplara göre bazılarıyla birebir görüşme yapılmıştır. Sonuçta ortaya çıkan durum simülasyonun aktif öğrenme sürecini geliştirdiğidir. Bununla birlikte katılımcıların politik retorik ve medyanın dayattığı önyargı olmadan birbirleriyle iletişime geçtikleri ve aralarındaki güveni tesis etmeye çalıştıkları gözlenmiştir. Gerçek karar vericilerin de katıldıkları değerlendirme oturumunda ise katılımcılar karar verme sürecindeki zaman kısıtının kendilerini en azından temel prensiplerde anlamaya ittiğini belirtmişlerdir. Yine oluşan güven ortamıyla birlikte katılımcılar arasında simülasyonda dizayn edilmediği halde ticari meselelerin gündeme gelmesi barış ve müzakere süreçlerinin beklenmedik şekilde sonuçlanabileceği konusunda katılımcıları ikna etmiştir. Katılımcıların Kıbrıs meselesine dair farklılıklarının artması, zaman kısıtı altında karar vermenin zor olduğunu kavramaları, işbirliği içinde beraber çalışmayı öğrenmeleri ve gerçek karar vericilerle bir araya gelerek mevcut pozisyonlarının gerçeğe ne kadar yakın olduğunu görmeleri yapılan çalışmanın diğer avantajlarını oluşturmaktadırlar (Hatipoğlu vd., 2014: 399-402).

Kıbrıs simülasyonun en güçlü yanını onun çok aşamalı ve çok aktörlü yapısı oluşturmaktadır. Zira herhangi bir krize dair olabildiğince taraf çalışmaya dâhil edilerek gerçekliğe ulaşmak gayesi güdülmüştür. Bununla birlikte çalışmanın

sonunda gerçek karar vericiler ile katılımcıların bir araya gelmeleri katılımcıların motivasyon ve ilgilerinde olumlu bir etki yarattığı gibi simülasyonun gerçekliğe yakın bir seyrde kalmasına yardımcı olmuştur. Yine çalışmadaki katılımcıların farklı lisans programlarından seçilmesi simülasyonun çok katmanlı yapısını desteklemiştir. Nihayet çalışmanın değerlendirme kısmının katılımcılardan gelen cevaplara dayandırılması objektif bir değerlendirme sürecinin yapılmasını engelleyici bir unsur olarak görülebilecektir.

3.2.10. Klasik ve Online Diplomasi Simülasyonu: Dave Bridge ve Simon Radford

Klasik diplomasi ve onun eksikliklerini giderdiği iddiasını taşıyan online diplomasi simülasyonu Uluslararası İlişkiler'de rol üstlenme simülasyonlarının en iyi örneklerinden birtanesidir. Bu çerçevede klasik diplomasi'nin eksiklik olarak nitelendirilebilecek özelliklerine değinmek gerekirse ilk olarak klasik diplomasi oyununda katılımcıların seçtikleri roller simülasyonun değerlendirilmesinde önemli etkiler yaratabilmektedir. Öyle ki klasik diplomasi simülasyonunda bazı roller diğerlerine daha zordur veya bazı rollerin önünde bulunan karar verme seçenekleri diğerlerine göre daha kompleks bir durumdadır. Kısacası simülasyonun değerlendirmesi kimin rolünü iyi oynadığı üzerinden yapılacak olursa sonuçların güvenilir olması mümkün değildir (Bridge ve Radford, 2014: 426).

Online diplomasi oyunu Uluslararası İlişkiler'deki dominant paradigmaları olan realizmin, konstrüktivizmin ve liberalizmin avantajları ve kısıtlılıklarını ortaya koymak adına icra edilmiş bir simülasyondur. Bununla birlikte online diplomasi simülasyonunun büyük bir bölümü sınıf dışı bir aktivite olarak planlanmış ve dolayısıyla ders zamanını harcayamayan veya simülasyon çalışmasını ders programına yerleştiremeyen eğitimciler için bir örnek teşkil etmiştir. Yine ders süresi kısıtı altında simülasyonun sürekli olarak bölünmemesi, online yapısıyla katılımcıların hepsinin aynı yerde aynı lokasyonda bulunması gerekliliğini ortadan kaldırması ve simülatörün çalışma sonrasında değerlendirmeye tabi tutacağı çok sayıda dökümantasyonun bilgisayar vasıtasıyla gözden geçirilmesi çalışmanın diğer avantajlı yönlerini oluşturmaktadır. Kısacası klasik diplomasi simülasyonu ile kıyaslandığında online diplomasi simülasyonu katılımcılar nezdinde daha kolay icra

edilebilir, simülastör açısından da daha kolay yürütülebilir ve değerlendirilebilir niteliktedir (Bridge ve Radford, 2014: 424).

Yine online diplomasi simülasyonu katılımcıların rolleri eksenli farklılığı ortadan kaldırmaktadır. Zira bu simülasyonda hangi rollerin katılımcılar tarafından doğru bir şekilde ifa edildiğine değil hangi katılımcıların diğerlerine nazaran diğerleriyle daha fazla etkileşim ve iletişim kurduğuna bakılmaktadır. Bununla birlikte bir hafta süren simülasyon çalışmasında bilgisayar sayesinde katılımcıların bütün aktiviteleri gözlemlenerek kayıt altına alınabildiği için değerlendirme aşaması daha sonra ve daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Bu meyanda klasik diplomasi simülasyonu 1954 yılında ABD'de bir savaş simülasyonu olarak kurgulanmıştır. Simülasyon I. Dünya Savaşı'nda yer alan yedi devletin temsil edildiği bir çalışma olarak kurgulanmıştır ve her katılımcı bahse konu devletlerin ordularını yönetmektedir. Bununla birlikte simülasyonun nihayete ermesi bir devletin ordularının manevrasıyla veya ittifaklar kurarak simülasyon haritasının yarısından fazlasını ele geçirmesiyle sonlanmaktadır. Yine koalisyonlar ve ittifaklar kurulması mümkün olduğu için çalışma katılımcılar arasında yoğun bir iletişim ve etkileşim öngörmektedir (Bridge ve Radford, 2014: 424-427).

Online diplomasi simülasyonu klasik diplomasi simülasyonunun revize edilmiş şeklidir ve iki üniversitedeki üç sınıfta toplam 49 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Simülasyona başlamadan önce katılımcılara kullanacakları internet arayüzüne dair kullanıcı adları ve şifreler verilmiş ve katılımcılar 7 takıma ayrılmışlardır. Kullanıcı adları ve şifreler verilerek katılımcıların tüm eylemleri simülatör tarafından gözlemlenebilir hale geldikten sonra katılımcılara realizm, konstrüktivizm ve liberalizm hakkında bilgi verilmiştir. Yine eğitimciler katılımcıların manevra kabiliyetini genişletmek adına online diplomasi simülasyonun kurallarını anlatmış ve kullanılacak olan web ara yüzünü katılımcılara tanıtmışlardır (Brdige ve Radford, 2014: 427-428).

Simülasyon kapsamında katılımcılar takımlara ayrıldıktan sonra kendi aralarında iletişim kurmalarına ve strateji geliştirmelerine izin verilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların iki hafta süren simülasyonda her 12 ve 24 saatte olmak üzere iki hamle hakkı bulunmaktadır. Simülasyonun nihayetinde katılımcılarla bahse konu

üç paradigmanın temel ilkeleri üzerinde durularak çalışmada ne kadar temsil edildikleri tartışılmış ve hiçbir paradigmanın simülasyonu domine etmediği ama hepsinin bir şekilde çalışmada yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede örneğin devletlerin birbirlerine yönelik ilk hamleleri birbirlerini tanımak ve varsa ittifaklar kurmak şeklinde olmuştur. Bir kez ittifak kurulduktan sonra ise tarafların birbirlerine yönelik tutumları değişmiş ve ortak bir kazanç peşinde koşmaya başlayarak diğer taraflardan mesajlarını gizleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Böylesi bir durum ise Wendt'in vurguladığı üzere anarşinin devletlerin ondan ne anladığına bağlı olduğu tespitini doğrulamıştır (Bridge ve Radford: 2014: 428).

Bununla birlikte örneğin bir simülasyon bölümünde Britanya ve Fransa İngiliz Kanalı'na girmemek noktasında anlaşılabilir ki aynı durum Rusya ve Türkiye'nin Karadeniz'e yönelik tutumlarında da yaşanmıştır. Başka bir anlatımla simülasyonun dizaynında olmayan kurallar çalışma ilerledikçe katılımcılar nezdinde yaratılmış ve simülasyonun birer üst normu haline gelmiştir. Yine simülasyon sırasında liberalizmle ilişkilendirilebilecek durumlar da yaşanmıştır. Öyle ki bir kere antlaşmaya vardıldıktan sonra ahde vefa ilkesine karşı bir tavır sergilemenin ancak ve ancak kısa dönemli çıkarları besleyeceğini buna mukabil uzun vadede antlaşmaya aykırı duruş sergileyen tarafın zararlı çıkacağını vurgulamışlardır. Katılımcıların dış dünyaya mesajlarını yansıttıkları ve herkes tarafından gözlemlenebilen kamu mesajı panosu ise bir noktadan sonra uluslararası bir kurum işlevi görmeye başlamıştır. Nihayet çalışmanın realizm ile bağlantılı yanlarına gelince katılımcılar simülasyonda üst bir otorite olmamasının hile, aldatma ve arkadan bıçaklama gibi politik manevralara sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir. Yine çalışmanın tümüyle bir haritayı fethetmekten çok hassas ve mevcut güç dengesini korumak üzerine bina edildiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Katılımcılar tarafından kamu mesajları panosunun kullanılması ise farklı amaçlar dâhilinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede örneğin Rusya ve Türkiye beraber hareket ederlerken bahse konu ortak panoda aynı paydada bulunmadıkları algısını yaratmışlar bu durumda özellikle İngiltere ve Fransa'nın tutumlarında etkili olmuştur. Halihazırda çalışmanın kazanan tarafları Rusya ve Türkiye'dir (Bridge ve Radford, 2014: 429-430).

Çalışmanın neticesinde uygulanan iki aşamalı değerlendirme aşaması simülasyonun bidayette vurgulanan amaçlarına ulaştığını göstermiştir. Başka bir anlatımla gerek puanlandırma skalası temelli sorulan sorulara gerekse de simülasyona dair düşüncelerinin istendiği açık uslu sorulara katılımcıların verdiği cevap çalışmanın klasik diploması oyununu aşan ve onun eksikliklerini ortadan kaldıran bir yapı arz ettiğini göstermiştir. Bununla birlikte katılımcılar çalışmanın online ve sınıf dışı aktivite olarak revize edilmiş halinden memnun olduklarını beyan etmişler ve özellikle tüm eylemlerin bilgisayar tarafından kayıt altına alınması ve tarafların gizli mesajlarının çalışmanın değerlendirme aşamasında katılımcılarla paylaşılması hangi eylemlerinin ne gibi sonuçlar doğurduğu noktasında katılımcıların anlayışını güçlendirmiştir. Nihayet simülatörün etkinliğinin minimum düzeyde olduğu çalışmada katılımcılar tüm bu sürecin daha hızlı olması gerektiği konusunda geri bildirimde bulunmuşlardır (Bridge ve Radford, 2014: 432-434).

Online diploması simülasyonunun en güçlü yanını bir önceki formunu eksikliklerini göz önüne alarak revize etmesi oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın sınıf dışı bir aktivite olarak dizayn edilmesi katılımcıların simülasyona ilgilerini arttırdığı gibi sınıf içi diğer çalışmalara zaman ayrılmasını da sağlamıştır. Yine simülasyonun bilgisayar ve internet temelli yapısı gerek araştırmacılar nezdinde değerlendirmeyi katılımcılar nezdinde de ayrık lokasyonlardan çalışmaya katılmayı kolaylaştırmıştır. Çalışmanın değerlendirme kriteri olarak ise hangi katılımcının iletişim ve etkileşim sürecine daha fazla katıldığının ölçüt alınması diploması olarak adlandırılan sürecin doğasına uygun gözükmektedir. Buna mukabil katılımcılara verilen teorik yaklaşımların aksiyomlarının simülasyon içerisinde ortaya çıkması şaşırtıcı bir durum değildir. Zira teorik yönlendirme yapıldıktan sonra katılımcıların buna uygun hareket etmeye çalışmaları doğal bir durumdur. Nihayet çalışmanın değerlendirilmesini yalnızca katılımcılardan gelen cevaplara dayandırılması objektif bir değerlendirme sürecinin yapılmasını engellemiştir.

3.2.11. Uluslararası Terörizm, Irak'ın Geleceği ve Globalizasyon Simülasyonu: Stephen M. Shellman ve Kürşad Turan

Diğer simülasyonlardan farklı olarak çalışmada uluslararası ilişkilerin çok boyutlu yapısı çoklu aktör ve çoklu katman düzeyinde ele alınmaya çalışılmıştır.

Öyle ki bu simülasyonda konu bazında askeri meseleler, yerel kısıtlılıklar ve karşılıklar gibi konular ele alındığı gibi aktör düzeyinde de devlet dışı aktörler, terörist gruplar ve etnik toplumlar çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Nihayet küresel sistemdeki her bakımdan çoklu süreçlerin ele alındığı çalışmanın odağı olarak uluslararası terörizm, Irak'ın geleceği ve globalizasyon konusu seçilmiştir. Dikkat edilirse çalışmanın başlığı bile farklı analiz seviyelerindeki ve farklı örgütleniş biçimlerindeki aktörlerin çalışmaya dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır (Shellman ve Turan, 2006: 23).

Çalışmanın başlangıcında aktörleri temsil eden katılımcılar oldukça farklı seviyelerdeki aktörlerin karar vericileri pozisyonuna geçmişlerdir. Bununla birlikte aktörel kimliklerine bağlı bir şekilde her katılımcıya bellir bir bütçe tahsis edilmiştir. Dolayısıyla katılımcılar yalnızca rollerini çalışmakla değil ellerindeki bütçeye uygun bir biçimde amaçlarını oluşturmak zorunda kalmışlardır. Yine simülasyonun çoklu yapısı katılımcıların yerelden küresele uzanan çok katmanlı bir amaçlar silsilesi hazırlamalarını beraberinde getirmiştir. Hâlihazırda çalışmanın değerlendirilmesi belirlenen amaçlardan ne kadarına ulaştıkları hesaplanarak yapılacaktır. Katılımcılar bir kere amaçlarını oluşturduktan sonra manevralarını aksiyon formunu doldurarak atmak zorunda oldukları konusunda telkin edilmişlerdir. Bu meyanda katılımcıların manevralarını içeren aksiyon formları aynı zamanda mevcut eylemin maliyetini ve yararlarını içermektedir. Katılımcıların doldurdukları aksiyon formlarının bir diğer önemli yanı da her hareketlerini simülasyon öncesinde aldıkları temel kavramlar ve teoriler ışığında açıklayarak haklılaştırmaları gerektiği hasebiyledir ki bu yolla katılımcılar teori ve pratik arasındaki mesafeyi kapatabilmektedirler (Shellman ve Turan, 2006: 23).

Bununla birlikte katılımcıların her manevrası oluşturulan medya vasıtasıyla herkes tarafından takip edilebilmektedir. Her simülasyon sürecinden sonra ise her aşamanın değerlendirmesi yapılmış ve yaşanan olayların özeti geçilmiştir. Online bir şekilde yürütülen üç günlük simülasyon sürecinden sonra ise genel bir değerlendirme yapılarak katılımcıların kendi manevralarını analiz etmeleri istenmiştir. Simülasyon boyunca katılımcıların birbirleriyle olan münasebetleri mail vasıtasıyla yürütülmüş ve internet aynı zamanda önemli olayları ve dokümanları afişe etmek için

kullanılmıştır. Çalışmanın teknoloji yoğunluklu yanının bir diğer göstergesi de bütün askeri ve finansal işlemleri yönetmek için elektronik çizelge kullanılmış olmasıdır. Bununla birlikte katılımcıların kendi karar alma süreçleri dışındaki ortamı da takip edebilmeleri adına her 45 dakikada bir önemli haberler ve eylemler yayınlanmıştır. Hatta simüle edilen ortamı daha da gerçekçi kılmak adına kullanılan medyada terörist saldırılarına, doğal felaketlere ve askeri çatışma haberlerine yer verilmiştir (Shellman ve Turan, 2006: 23).

Çalışmanın nihayetinde bidayette vurgulanan amaçlara ulaşıp ulaşılmadığının tespit edilmesi için katılımcılara puanlandırmalı ve çoktan seçmeli bazı sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan geri bildirim şeklinde alınan cevaplar neticesinde ise simülasyonun özellikle Uluslararası İlişkiler teorisi ve kavramları, simüle edilen devletlerin dış politikaları ve uluslararası kurumlar konusunda anlayışlarının arttığı sonucuna varılmıştır. Böylesi geniş bir skalaya yayılan amaçlara ulaşılması ise simülasyonun çok boyutlu, çok aktörlü ve çok katmanlı yapısı sayesinde mümkün olmuştur. Bununla birlikte yapılan değerlendirmenin neticesinde katılımcıların müzakere süreçleri, uluslararası ilişkilerin dinamik yapısı, ekonomi, dış politika analizi, uluslararası kurumların kısıtları ve belli kısıtlar altında karar verme gibi konularında da bilgi edinimlerinin arttığı gözlemlenmiştir (Shellman ve Turan, 2006: 20-29).

Irak meselesi üzerine odaklanılan çalışmanın güçlü yanlarından birtanesini çok katmanlı ve çok aktörlü yapısı oluşturmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların eylemlerini teorik çerçevelerini açıklayarak yerine getirmeleri simülasyonun eğitimsel amacına uygun gözükmektedir. Yine çalışma kapsamında medya aracılığıyla konu dışı haberlerin katılımcılara aktarılması simülasyonun gerçekliğe yaklaşma gayreti olarak görülebilecektir. Buna mukabil çalışmanın değerlendirme sürecinin yalnızca katılımcılardan gelen cevaplar üzerine bina edilmesi objektif bir değerlendirmenin yapılmasını zora sokmaktadır.

3.2.12. GLOBUS Simülasyonu: Stuart Bremer

GLOBUS simülasyonu Uluslararası sistemin bir modellemesi olarak Karl Deutsch'dan ihamla ve Stuart Bremer liderliğinde 1975'den beri icra edilmektedir.

Uluslararası süreçlerin kompleksliğinden hareketle çalışma büyük bilgisayar modelleri üzerine inşa edilerek simülasyonda mikro seviyede de uluslararası ekonomi politik ve sosyal süreçler incelenmek istenmiştir. Hibrid yapısına uygun bir şekilde simülasyonda Amerikalı ve Alman politik bilimciler ve ekonomistler katılımcı olarak yer almışlardır. Bu meyanda çalışmanın neticesinde ortaya çıkan farklı yaklaşımların, milliyet temelli değil disiplinler arası bakış açısı farklılığından kaynaklandığı görülmüştür. Bununla birlikte devletlerin temel sosyal birimler olarak temsil edildikleri çalışmada temel amaç dünya sisteminin basitleştirilmiş replikasyonun ortaya koymaktır. Ancak yine de basitleştirmeye konusunda aşırıya kaçılmamış ve örneğin dünya gayri safi milli hasılaasının yüzde 80'i ve dünya nüfusunun yüzde 74'ü veri olarak kullanılmıştır (Nicolson, 1988: 403).

Ana modellemenin yerel ekonomik süreçler, yerel politik süreçler, demografik süreçler, hükümet bütçesi süreçleri, uluslararası ekonomik süreçler ve politik süreçler şeklinde alt modellere ayrıldığı simülasyonda ekonomik ve politik değişkenler ölçülebilir verilere dayandırılmışlardır. Hâlihazırda çalışmanın bilgisayar temelli olması bahse konu verilerin çeşitli hesaplamalar yoluyla manipüle edilerek çıktı elde edilmeye çalışılması hasebiyledir. Bununla birlikte simülasyonun bilgisayar temelli olması kompleks verilerin tasnif edilerek tedricen manipüle edilmeleri ve doğru nedensellik ilişkilerin keşfedilmesi durumunda ele alınan sistemin anlaşılmasını ve hatta nezdinde öngörü kazanılmasını da sağlamıştır. Nihayet çalışmada disiplinde 1950'lerden beri icra edilen simülasyonlardaki geleneğe uygun bir şekilde karmaşık sosyal süreçlerdeki etkileşimlere ve karar verme süreçlerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla daha önce yapılan simülasyonlardaki bilgisayar temelli yapılar GLOBUS'ta kullanılmışlardır (Nicolson, 1988: 403-404).

GLOBUS modellemesinin ekseriyetinde karmaşık karar verme süreçlerine odaklanıldığı için takımlar halinde ayrılan katılımcılar kararlarını devletler veya daha alt birimler olarak ve basitleştirilmiş ilkeler çerçevesinde almaktadırlar. Bununla birlikte katılımcıların çalışmadaki temel gayesi arzu ettikleri sonuçlar ile sahip oldukları değişkenler arasındaki uçurumu kapatmaya çalışmaktır. Bu meyanda modelde girdi olarak kullanılan ve manipüle edilen verilerin 1960 ila 1978 arasına ait olanları gerçek verilerdir. Buna mukabil 1978 sonrası veriler farklı varsayımlar

üzerinden tespit edilmişlerdir. Dolayısıyla simülasyonun sonuçları öngörü şeklinde değil aksine tahmin şeklinde ortaya çıkmaktadırlar. Bu minvalde çalışmayı icra edenleri tatmin eden en önemli tahmin daha önceki modellemelerde ortaya çıkan ekonomik ve çevresel felaketlerin 2010 yılına kadar gerçekleşmeyeceği yönündedir. Yine simülasyonun neticesinde aynı tarihe kadar zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının azalacağı ve her an felaketle sonuçlanabilecek bir silahlanma yarışının yaşanmayacağı varsayımında bulunulmuştur (Nicolson, 1988: 405).

Nihayetinde GLOBUS simülasyonu da tıpkı modellediği uluslararası sistem gibi karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak gerçek sistemde sistemde yalnızca çıktılar şeklinde tecessüm eden sonuçlar gözlemlenebilirken simülasyonda varyantların manipüle edilerek farklı olasılık çıktılarının gözlemlenebilmesi mümkündür. Bununla birlikte GLOBUS modellemesi bilgisayar temelli yapısı sayesinde ve şayet olsaydı hipotezlerinin tets edilmesini de sağlayarak geçmişte yaşanmış olayların da incelenmesini mümkün kılmaktadır (Nicolson, 1988: 406).

GLOBUS simülasyonunda gerçek dünyaya yakın verilerin olabildiğince kullanılması onun güçlü yanlarından bir tanesini teşkil etmektedir. Bununla birlikte oldukça geniş ölçekli olan çalışmanın temel modelleri alt modellere ayırması simülasyonun icrasını kolaylaştırmıştır. Nihayet çalışmanın tekrarlı yapısı ve eski sonuçların değişkenlerin manipüle edilmesiyle teyit edilmeye çalışılması GLOBUS'un diğer güçlü yanlarını oluşturmaktadırlar.

3.3. Uluslararası İlişkilerde Quo Vadis Simülasyon: Simülasyonların İmkân ve Kısıtları

Sosyal bilimlerin tüm alanlarında ve dolayısıyla da Uluslararası İlişkiler'de bilgi edinim noktasında otomasyonun artması, bilgisayar teknolojisinin kendisini sürekli olarak güncelleyerek geliştirmesi ve uluslararası ilişkilerin gitgide karmaşıklaşan yapısı göz önüne alındığında simülasyon çalışmalarının disiplin nezdinde artacağı aşikardır. Ancak çalışmanın temel kurgusu olan Tina sendromunu tasvir ederken de vurgulandığı üzere, bilgi edinimi eksenindeki kadim mücadele süreklilik arz eden bir seyir izlemektedir ve dolayısıyla tek bir yolun geçerli ve gerçek kabul edilmesi bu sebeple mümkün değildir. Dolayısıyla yapılması gereken

ise kullanılan bütün yöntemlerin imkânlarını ve kısıtlarını ortaya koyarak alternatif bir yol sunma sınırında kalmalarını sağlamaktır. Bu minvalde simülasyonda diğer yöntemler gibi belli avantajlara ve dezavantajlara sahip olmakla birlikte aslında yapılması gereken her çalışmanın özelinde tekniğin geçerliliğini sınamaya çalışmaktır. Zira her simülasyon çalışması nev-i şahsına münhasır amaçlar çerçevesinde icra edilmektedirler. Böylesi bir yol çalışmanın sınırlarını aşacağına göre bundan sonraki kısım simülasyon tekniğinin genel olarak avantajlarına ve dezavantajlarına tahsis edilmiştir.

Simülasyon çalışmalarının disiplin nezdindeki en önemli özelliği replikasyonu mümkün kılarak (Hartmann, 1996) değişkenlerin ve bileşenlerin farklı kombinasyonlarda manipüle edilmelerini mümkün kılmalarıdır. Bununla birlikte replikasyon ve değişkenlerin manipülasyonu olası çıktılar spektrumunun gözlemlenmesini ve böylece simüle edilen gerçekliğin bileşenleri arasındaki nedensel ilişkilerin teşhir edilmesini kolaylaştırmaktadır. Böylesi bir durum ise uluslararası ilişkiler gibi oldukça karmaşık ilişkiler ağının hâkim olduğu ve çok sayıda değişkenin etkilediği bir sosyal ortamın tümünden ya da tekil olaylarıyla incelenmesini mümkün kılmaktadır. Ancak daha önce de vurgulandığı üzere nedensellik ilişkilerinin tespit edilebilmesi için simülasyonların tekrarlarının yapılması bir zarurettir. Ancak literatüre bakıldığında aynı çalışmanın başka ya da aynı araştırmacılarca değişkenleri manipüle dilerek yinlendiği bir duruma rastlanmamaktadır. Böylesi bir durum ise simülasyonun keşifsel amaçtan ziyade eğitimsel amaçlarla disiplinde kullanılması durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Simülasyon çalışmalarının bir diğer avantajı da gerçekliğin vuku bulduğu süreci kısaltarak veya yavaşlatarak incelemeyi mümkün kılmasıdır (Dawson, 1962: 12-14). Bu mümkünlük sayesinde uluslararası ilişkilerde yalnızca çıktılar halinde gözlemlenebilecek kadar hızlı ve ani gelişen olayların dondurularak incelenmesini sağlamaktadır. Ancak çalışma kapsamında sürecin dondurulması diğer tüm koşulların sabit kılınmasını gerekli kıldığından bu durum herhangi bir meseleye dair önemli olabilecek bazı değişkenlerin gözden kaçırılmasını beraberinde getirebilecektir. Zira fizikte bile düzenliliğin aşıldığı günümüzde bazı koşulların sabit tutulması ve değişkenler arasında tercihte bulunulması olayın anlaşılmasından

çok önemli detaylarının gözden kaçırılması ihtimalini taşımaktadır. Dolayısıyla yapılması gereken makro çalışmalar yapmak yerine değişkenlerin az çok tahmin edilebileceği mikro konular üzerine odaklanmaktır.

Yine simülasyon çalışmaları sayesinde örneğin nükleer savaş deneyimlenmesi felaketle sonuçlanabilecek olaylar yada I. Dünya Savaşı gibi geçmişte kalmış olaylar araştırma konusu haline getirilebilmektedirler. Dolayısıyla simülasyon çalışmaları değişkenlerin manipüle edilmesini mümkün kılması hasebiyle şayet olsaydı hipotezlerinin test edilmesini mümkün kılmaktadırlar. Hâlihazırda simülasyonu gerçek deneyden ayırarak quasi-pseudo deney yapan da tam olarak budur (Helmer ve Rescher, 1960: 33-36). Simülasyonun disipline bir diğer katkısı da mental süreçleri olgulara dönüştürerek onları gözlemlenebilir hale getirmesidir. Bununla birlikte özellikle bilgisayar simülasyonları elektronik aksamaları sayesinde açıklayıcı ve öngörücü teorilerin üretilmesini sağlamaktadırlar. Öyle ki bilgisayarlara veri olarak girilen değişkenler onun grift mekaniği ve donanımı vasıtasıyla olasılıklar çıktısı halinde geri alınabilmektedir. Başka bir anlatımla karmaşık verilerin bilgisayarlara girilmesi neticesinde araştırmacı değişkenler arasındaki nedenselliği keşfetme imkânı bularak açıklamak ve öngörmek eylemlerini gerçekleştirebilecek bir konuma gelmektedir (Hovland, 1962: 17-25).

Bu noktada belirtmek gerekir ki özellikle bilgisayar simülasyonları vasıtasıyla açıklayıcı ve öngörücü teoriler üretilmesi yalnızca sayısal olarak formüle edilebilecek değişkenler özelinde mevcuttur. Oysa en temelde odağı beşer ve ona içkin siyasi-toplumsal formasyonlar olan Uluslararası İlişkiler'de örneğin ekonomik veriler veya askeri kapasite dışında sayısal olarak formüle edilebilecek çok sayıda veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bilgisayar simülasyonlarında örneğin Çin'in mevcut ekonomik büyümesi devam ederse kaç yıl içerisinde ABD'yi geçerek dünyanın birinci ekonomisi olabilir gibi sayısal verilere dayanan olaylar nezdinde öngörü kazanılabilecektir. Yine Guetzkow'un INS çalışmasından da aşına olunduğu üzere bazı simülasyonlarda sosyal birimler arasındaki ilişkilerin davranışları üzerinden teori üretme yoluna gidilmeye çalışılmıştır. Ancak bu noktada bilgisayarlar ile insanlar arasındaki farka değinmek gerekmektedir. Öyle ki bilgisayarlar kendilerine daha önce yüklenen program kısıtında eldeki verileri manipüle ederken bir insan

herhangi meseleye dair karar verme sürecinde geçmişte edindiği bütün bilgileri kullanabilecektir. Dolayısıyla özellikle hibrid simülasyonlarda insanlar sosyal çevreleri, aidiyetleri ve kimlikleri çerçevesinde karar verdiklerine göre katılımcıların değiştirilmesi durumunda ortaya çıkacak olan sonuç da değişecektir. Bu noktada da pozitivistin temel aksiyomlarını taşıyan simülasyonun genel-geçer yasalar şeklindeki ilkelere ulaşması mümkün gözükmemektedir. Nihayet genel-geçer ilkelerin ortaya konabilmesi için çalışmanın defalarca tekrar edilmesi gereklidir.

Aynı zamanda simülasyon ile gerçeklik basitleştirilebilmekte ve ölçülebilmektedir. Başka bir anlatımla simülasyon vasıtasıyla karmaşık ve kompleks yapılar basitleştirme ve izolasyon yöntemleriyle incelenebilir hale gelmektedirler. Bu çerçevede basitleştirme gerçekliğin onu özgün kılan unsurlarıyla modellenmesine, izolasyon ise ceteris paribus yaklaşımına refere etmektedir. Bununla birlikte simülasyon vasıtasıyla gerçekliğin varyantlarının manipüle edilebilmesi ise oldukça istisnai durumların yaratılmalarını ve akla uygun replikasyona tabi tutulmalarını mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede örneğin simülasyon ile nükleer savaş veya silahlanma yarışı gibi konular incelenebilir hale gelmektedir. Yine simülasyon ile benzersiz ve biricik olarak nitelendirilen sosyal yapılar araştırma konusu yapılabilmektedirler. Bununla birlikte simülasyon vasıtasıyla gözlem ve deney araştırmacının isteği doğrultusunda mümkün hale gelmektedir. Öyle ki Guetzkow Inter-Nation simülasyonunda oldukça girift bir yapı arz eden uluslararası sistemi eğitim ve alıştırma amacıyla basitleştirmiş ve dış politika meselesini ele almıştır. Nihayet simülasyon içinde yaşanan anın kesintiye uğratılarak araştırılmasını ve mental süreçlerin olgusallaştırılarak irdelenmesini mümkün hale getirmektedir (Zelditch ve Evan, 1962: 49-51).

Bu çerçevede simülasyon çalışmalarında basitleştirme ve izolasyonun tercih edilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Zira uluslararası ilişkilerin kompleks yapısının başka türlü incelenmesi mümkün değildir. Ancak belirtmek gerekir ki simülasyon çalışması kapsamında basitleştirilmenin abartılması sürecin katılımcılar nezdinde anlaşılmasından çok geçiştirilmesine sebebiyet verecektir. Böylesine aşırı basitleştirmeler ise genellikle makro süreçlerin ele alınması noktasında yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu noktada yapılması gereken sistem altı yada mikro

ölçekli konuları simülasyonun konusu haline getirmek veya kompleks süreçleri alt modellemelere ayırarak incelemektir. Bu yollardan birinin tercih edilmesi uluslararası ilişkilere dair kompleks süreçlerin aşırı basitleştirme ile gözden kaçırılmasını engelleyecektir. Bununla birlikte simülasyon kapsamında gerçekliğin dondurularak bazı değişkenlerin sabit kabul edilmesi aslında subjektif bir süreci ifade etmektedir. Başka bir anlatımla araştırmacı tarafından örneğin hangi devletlerin, hangi karar alıcıların çalışmanın dışarısında bırakılacağı bir tercih meselesidir. Böylesi bir sorunu aşmak ve çalışmayı objektiviteye yaklaştırmak için yapılması gereken ise yapılan çalışmaların değişkenlerini manipüle ederek yinelemektir.

Simülasyonlar ve onların üzerine bina edildiği modeller vasıtasıyla gerçekliğe dair oldukça fazla sayıda değişken ve bileşen ele alınabildiği gibi bunlar arasındaki nedensellik ilişkileri de ortaya çıkarılabilmektedir. Bununla birlikte simülasyonların en temel vasfı olan replikasyon ile de bileşenler ve değişkenler arasındaki dışsal faktörler ayıklanabilmektedir. Başka bir anlatımla tekrar edilen çalışmalar ile hangi parametrelerin gerçekliğe daha fazla yön verdiği veya hangisinin çıktıları çok fazla etkilemediği ortaya konulabilmekte ve akabindeki replikasyon bahse konu ayıklama işlemi sayesinde daha sağlıklı işletilebilmektedir. Yine simülasyonlar vasıtasıyla hem gerçekliğe dair holistik bir inceleme hem de onun alt sistemlerine dair mikro incelemeler mümkün hale gelmektedir. Bu çerçevede örneğin bir ekonomik sistem tüm bileşenleriyle araştırma sorunsalı itibarı görebileceği gibi hane halklarının tercihleri üzerine payandalanmış bir mikro çalışma da icra edilebilmektedir. Nihayet özellikle olası çıktılar spektrumu sunan Monte Carlo tekniğini benimseyen simülasyonlar vasıtasıyla dışsal faktörler ayıklanabildiği gibi araştırma sorunsalının çözümüne dair optimum yollar da ortaya konabilmektedir. Öyle ki bu minvalde Monte Carlo tekniğini trial-and-error (deneme yanılma) olarak nitelendirmek mümkündür (Orcutt, 1962: 96; Malcolm, 1962: 139).

Bu noktada simülasyona dair belki de en doğru yaklaşım Monte Carlo tekniğinde ortaya çıkmaktadır. Zira kuramsal fizikte bile deterministik ilişkilerin değil olasılıkların esas olduğu ortaya konmuşken simülasyon vasıtasıyla Uluslararası İlişkiler'de kesin nedenselliklerin ortaya konması mümkün değildir. Ancak kullanılan değişkenlere bağıtlı olarak olasılıklar spektrumunu çıktı halinde sunan Monte Carlo

teknîği vasıtasıyla hangi durumlarda nelerin yaşanabileceği ortaya konabilecektir. Burada da önemli olan nokta yapılan simülasyon çalışmasının defalarca tekrar edilmesi ve değişkenlerin sürekli olarak manipüle edilmesidir.

Simülasyonların bir diğer avantajı ise repliasyona tabi tutulabilmeleri hasebiyle veri toplamayı mümkün kılmalarıdır (Rich, 1962: 169). Bir başka deyişle bidayette simülasyon sürecine veri olarak giren bilgiler tekrarlar neticesinde ayıklanabilmekte ve değişkenler-bileşenler arasındaki nedensellik ilişkileri ortaya çıkabilmektedir. Bir kere nedensellik ilişkilerini ortaya çıkardıktan sonra ise herhangi bir araştırma sorunsalına dair teori üretme imkânı doğmaktadır (Jennings ve Dickins, 1962: 154). Bununla birlikte bütün simülasyon türlerinin ortak sorunu gerçekliğin yeteri ölçüde modellenip modellenemeyeceğine ilişkindir. Zira gerçekliğin temsili aslına sadık olarak modellenemezse araştırmacı nezdinde simülasyon tekniğinin hiçbir kıymet-i harbiyesi kalmamaktadır. Dolayısıyla simülasyon süreci ifa edilmeden önce simülatörün gerçekliğe dair yeterli bilgiye sahip olması ve yeniden üretim sürecinde matematiksel, fiziksel ve beşeri güvenilir araçlara sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte simülasyonda araştırmacıyı tereddüde sevk eden bir diğer unsur simülasyonların çok sayıda teçhizat ve katılımcıyı gerektirmesi hasebiyle maliyete ilişkindir. Ancak belirtmek gerekir ki mevcut çalışmanın maliyeti hesaplanırken özellikle iki unsura dikkat edilmelidir. İlk olarak simülasyonun maliyeti çalışmada kullanılması olası araştırma teknikleriyle mukayeseli olarak hesaplanmalıdır. Başka bir anlatımla aynı çalışma başka bir araştırma tekniği ile daha ucuza ve aynı verimlilikte icra edilebilecekse simülasyonun tercih edilmesi gereksizdir. İkinci olarak ise simülasyonun maliyetinin araştırma sorunsalıysa ilintili olarak değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir. Bir başka deyişle neticede çözüme kavuşturulacak araştırma sorunsalının çözümlenemediği durumda yaratacağı maliyet simülasyon çalışmasının maliyetinden fazla ise çalışma uygulanabilir hale gelmektedir (Dawson, 1962: 12-14). Bununla birlikte teknolojinin gelişimine bağıtlı olarak simülasyonların maliyetlerinin azaldığı buna mukabil avantajlarının arttığı müşahade edilmektedir (Rich, 1962: 171). Simülasyonların değerlendirilmesinde geçerlilik, güvenilirlik ve yararlılık faktörlerini öne sürenler de bulunmaktadır. Bu çerçevede geçerlilik gerçek dünya ile simülasyon arasındaki mesafeye refere etmekte

iken güvenilirlik ise simülasyonun öngörücü sonuçlar verip vermediği ile ilintilidir. Nihayet yararlılık ise daha ucuz ve daha az zahmet verici bir yolla aynı sonuçlar elde edilebilir mi sorusunun cevabını aramaya yönelik bir çabadır (Ruben ve Lederman, 1982: 243).

Simülasyonların senaryolarını oluştururken veya manipüle edilmek üzere verileri bir araya getirilirken irdelenmesi gereken bir diğer mesele de edinilen bilginin tarafsızlığı yansıtamayacağıdır. Başka bir anlatımla simülasyonda kullanılmak üzere bir devlete ait bütün veriler elde edilemeyeceğine göre bunlar elde edilseler bile o devletin siyasi duruşunu yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla simülasyon çalışmalarında aslında tarafız olmayan bilgiler üzerinden objektif sonuçlar elde etme gayesi güdülmektedir. Bununla birlikte özellikle insan katılımcıları da içeren hibrid simülasyonlarda katılımcıların rollerine bürünmeleri saikiyle kendilerine verilen dökümantasyonun da tarafsız bir bakış açısını yansıtmaması mümkün değildir. Bu minvalde elindeki taraflı bilgiyle manevralarını belirleyen katılımcının eylemleri üzerinden objektif bilgi edinimi de mümkün değildir.

Uluslararası İlişkiler'de simülasyona dair literatürün oldukça dağınık olması onun hem en güçlü hem de en zayıf yanını teşkil etmektedir. İlk olarak literatürün dağınık olması simülasyonun neredeyse sosyal bilimlerin bütün dallarında uygulanabileceğini gösterdiği için onun güçlü yanını teşkil etmektedir. Bununla birlikte bahse konu dağınıklık simülasyonun sosyal bilimlerde ayrı bir alan olarak tecessüm etmesini engellediği gibi ona dair terminolojinin yerleşikleşmesini de olumsuz etkilemektedir. Nihayet sosyal bilimlerde tabii olduğu bir alan bulunmayan simülasyon çalışmaları disiplinler arası bir yardımlaşmanın bulunmayışı ve aynı sorunsalın farklı simülasyon çalışmalarıyla ele alınmaması durumu onun deneye tekabül ettiren özelliğinin tam olarak anlaşılamadığının en temel göstergesidir. Başka bir anlatımla sahte bir deney olarak gerçekliğe dair varyantların değiştirilerek bahse konu çalışmanın defalarca tekrar edilmesini sağlayan simülasyonda aynı konunun başka araştırmacılarca tekrarının yapılmaması büyük bir eksikliktir (Axelrod, 2005: 1-10).

Özellikle eğitim ve alıştırma amaçlarıyla icra edilen simülasyonlarda katılımcılar tercihlerine göre sürecin girdilerini manipüle edebilmekte ve bu girdilere

bağlı çıktıkları gözlemleyebilmektedirler. Simülasyonun bu imkânı vermesi ve defalarca tekrarlanabilmesi ise çalışma neticesinde bazı düzenliliklerin ve hipotezlerin ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte eğitim ve alıştırmaya amaçlı simülasyonlar ile katılımcılar anlamaya çalıştıkları sistemle doğrudan temas kurmaktadır. Böylesi bir temas ise onları birşeyleri yanlış yaptıklarını söyleyerek doğru yola sevk etmeye çalışmak yerine girdilerle oynamalarını, çıktılarını gözlemlemelerini ve böylece neyi yanlış yaptıklarını kendilerinin farketmelerini sağlamaktadır. Yine simülasyon sayesinde katılımcılar deneyimlemeleri çok büyük, pahalı, zaman alan, kompleks ve deneyimlenmesi tehlikeli şeyleri tecrübe edebilmektedirler (Thomas ve Neilson, 1995: 21-22).

Simülasyon sayesinde sosyal bilimciler daha önce deneyimleme imkanı bulamadıkları kompleks yapıları tecrübe ederek sosyal bilimlerle doğa bilimleri arasındaki açığı kapatma şansı bulmuşlardır (Snyder, 1963: 2-5). Ancak belirtmek gerekir ki bu açığı kapatma arayışı ve öykünme isteği Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerini yanı sıra uluslararası siyaset pratiğiyle yakından ilintilidir. Dolayısıyla genelde sosyal bilimlerin özelde ise Uluslararası İlişkileri böylesi bir öykünmeye sürüklemekten önce doğa bilimleriyle sosyal bilimlerinin araştırma konularının arasındaki nüansları gözetmek gerekmektedir. Bu çerçevede doğa bilimlerinin konusu olan nesne herhangi bir aidiyeti, kimliği, inancı olmayan vasfına uygun şekilde objektif bir araştırmayı mümkün kılarken, temel odağı insan olan sosyal bilimlerde böylesi bir durum mümkün değildir. Dolayısıyla doğa bilimlerinden sosyal bilimlerin disiplinlerine entegre edilen yaklaşımların bu noktada diğer yöntemlerle birlikte kullanılması daha doğru bir yaklaşımdır. Bu nokta simülasyon özelinde değerlendirildiğinde tekniğin Uluslararası İlişkiler'deki tek yol olarak lanse edilmesi yerine diğer yöntemlerle birlikte yardımcı bir yöntem olarak ele alınması gerekmektedir.

Uluslararası İlişkiler'de icra edilen simülasyon çalışmalarının ekseriyetinin eğitimsel amaçlarla kullanılan rol üstlenme simülasyonları oldukları göz önüne alındığında her simülasyonun bidayette belirttiği amaçlar üzerinden değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle bütün simülasyonların disiplin mensuplarının eğitimsel süreçlerine katkı sağladığını iddia

etmek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Öyle ki, örneğin BM Güvenlik Konseyi'nde ele alınan herhangi bir krizin simülasyonunda katılımcıların amaçları kurumsal kısıtlılıkları öğrenmek ise çalışmanın başarıya ulaşması muhtemeldir. Ancak amaç bir uluslararası krize dair kritik ve analitik düşünmeyi geliştirmekse katılımcılar tarafından BM'nin kısıtlılıklarının kabul edilerek krizin aşılmasının devletlerin ulusal çıkarlarına ve büyük güçlerin küresel tutumlarına bağlı olduğunun olağan karşılanması dünyaya veya sisteme dair değişim taleplerinin önünü kesecektir. Dolayısıyla özellikle herhangi bir eğitimsel amaçlı simülasyon çalışmasının değerlendirmesini yaparken gözden kaçırılmaması gereken husus her simülasyonun bidayette kendisine özgün amaçlar belirlediğidir.

Bununla birlikte özellikle iki sebepten dolayı simülasyonun eğitim amacıyla kullanımı kısıtlanmış durumdadır: Maliyet ve eğitimcilere simülasyonda çok önemli görevler düşmesi. İlk olarak simülasyonların üretilmesi oldukça yüksek maliyetleri gerektirmektedir. Bu maliyete ek olarak eğitimsel amaçlarla simülasyon yapılması için gerekli olan yazılımların satıldığı pazar oldukça küçüktür ve diğer alanlar için üretilen yazılımlar eğitim çevreleri için pahalı, karmaşık ve detaylıdır. İkinci olarak simülasyon çalışmalarında eğitimciye rehberlik, zamanın boşa harcanmasının engellenmesi, simülasyon için gerekli bilimsel araçların tahsis edilmesi, sonuçların eleştirel bir değerlendirmesinin yapılması gibi büyük sorumluluklar düşmektedir (Thomas ve Neilson, 1995: 22-23).

Bu çerçevede Greenblat altı kategoride simülasyonun öğrenme sürecindeki katkısına değinmiştir. İlk kategori olan bilişsel öğrenmede Greenblat katılımcıların simülasyon sayesinde soyut kavramların somut örneklerini deneyimlediklerini, analitik yetenek kazandıklarını, yöntemsel deney yapma imkanına sahip olduklarını, zaman kısıtı altında karar verme yeteneklerinin geliştiğini ve herhangi bir meseleye farklı açılardan bakmayı öğrendiklerini ileri sürmektedir. İkinci kategori olan duygusal öğrenmeye göre katılımcılar simülasyon vasıtasıyla empati kurarak farklı bakış açılarını görme imkanına sahip olmaktadır. Nihayet simlasyon sayesinde katılımcılar oryantasyona açık hale gelmektedirler. Üçüncü olarak Grennblat'a göre simülasyon sayesinde katılımcıların ele alınan meseleye dair ilgilerinin arttığını belirtmektedir. Bu çerçevede birçok simülasyon çalışmasının sınıf-dışı aktivite olarak

icra edilmesi bu sebeptir. Beşinci olarak uzun zamanlı öğrenme noktasında ise katılımcılar simülasyon sayesinde deneyimledikleri gerçekliğe dair bilgiyi daha fazla akıllarında tutmaktadırlar. Bununla birlikte örneğin simülasyon çalışması sonrasında aynı konuya dair okuma yapmak süreci daha anlamlı kılmaktadır. Beşinci olarak Greenblat'a göre katılımcılar simülasyonlar sayesinde kendi potansiyellerinin farkına vararak öz bilinç kazanmaktadırlar. Öyle ki özellikle katılımcıların belli rollere bürünerek herhangi bir meseleye dair engelleri aşmaya çalıştıkları çalışmalar bu süreci desteklemektedir. Nihayet simülasyon çalışmaları daha iyi bir öğretmen-öğrenci ilişkisi tesis etmektedir. Böylesi bir durum ise simülasyon kapsamında öğretmenin komut veren konumundan ziyade rehber konumuna bürünmesi hasebiyledir (Greenblat, 1973).

Bununla birlikte bir eğitmen kontrolünde icra edilen simülasyonlar gerçek dünyadaki süreçlerin replikasyonları olma vasıfları hasebiyle proaktif öğrenmeyi mümkün kılmaktadırlar (Hatipoğlu vd., 2014: 394). Özellikle müzakere ve diplomasi temelli simülasyonların belkide en önemli katkıları ise katılımcıların diplomatik nezaket kurallarını öğrenmelerini sağlamalarıdır. Yine müzakere süreçlerinin işlendiği simülasyonlarda disipline mensup katılımcılar Uluslararası İlişkiler ile iştigal edenlerin yaşadıkları paradoksu aşma şansını yakalamaktadırlar. Öyle ki küresel bir mecrada seyretmesi hasebiyle uluslararası ilişkilerin sınırları ulusal devletlerin sınırlarının aşmaktadır. Ancak disiplin isminden de anlaşılacağı üzere ulus temelli var oluşu aynı zamanda mensuplarını tutucu bir devletçi tutuma da itmektedir. Dolayısıyla katılımcılar müzakere temelli simülasyonlar sayesinde farklı bakış açılarını da görerek empati kurma şansını elde etmektedirler.

Ancak belirtmek gerekir ki tüm bu avantajlarına rağmen simülasyonların diğer eğitim ve araştırma teknikleriyle birlikte kullanılmaları gerekmektedir (Bridge ve Radford, 2014: 432-433). Öyle ki herhangi bir simülasyon öncesinde bile katılımcılar örneğin okuma, literatür taraması, yorumsama gibi tekniklerle çalışmaya hazırlanmaktadırlar. Yine de belirtmek gerekir ki simülasyonlar katılımcılara eğlenceli gelen yapılarıyla ve denenmesi mümkün olmayan olgu ve olayları deneyimlemeyi mümkün kılmalarıyla katılımcıların birşeyler duyarak değil bizaat yaparak öğrenmelerini sağlamaktadırlar (Alger, 1963: 152-154). Ancak bahse konu

öğrenme süreci de yalnızca simülasyonun kendisine değil aynı zamanda katılımcının konuya olan ilgisine ve gayretine de bağlıdır. Bu çerçevede örneğin katılımcının konuya ilgisiz ve konu hakkında yetersiz olması katılımcıya hiçbir yarar sağlamadığı gibi simülasyonun mevcut seyrinin bozulmasına da yol açmaktadır (Cohen, 1962: 374).

Özellikle internet temelli simülasyon çalışmaları ayrık lokasyonlardaki katılımcıların simülasyona dahil olmalarını sağlamaları hasebiyle dünya çapında bir laboratuvar imkanı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte teknolojik alt yapıları kullanan simülasyonlar sayesinde katılımcıların uluslararası ilişkilere ait farklı katmanlardaki süreçleri mümkün hale gelmektedir (Starkey ve Blake, 2001: 537-539). Yine Uluslararası İlişkiler'deki simülasyon çalışmalarının ekseriyetini teşkil eden rol üstlenme simülasyonları katılımcıları pasif gözlemci pozisyonundan aktif bir katılımcıya dönüştürmektedir (Stover, 2007: 112). Bu tarz simülasyonlar sayesinde katılımcılar aynı zamanda teorik bilgilerini gerçek dünyada deneyimleme imkânı bulmaktadırlar (Zakerian, 2003: 86-87). Başka bir anlatımla simülasyon sayesinde katılımcılar kitaplardan edindikleri bilgileri gerçek dünya ile ilişkilendirerek analitik ve kritik düşünme yeteneklerini kazanabilmektedirler (Shellman ve Turan, 2006: 21). Yine simülasyon sayesinde katılımcıların fikir teatisinde bulunmalarının ve ele alınan meseleye dair ilgilerinin artmasının önü açılmaktadır (Shaw, 2004).

Nihayetinde bütün rol üstlenme simülasyonları benzer avantajlara ve kısıtlılıklara sahiptirler. Buna göre katılımcılar rolleri varsaymakta ve uygulamakta böylece müzakere sürecini öğrenmektedirler. Bununla birlikte katılımcılar kompleks ve dinamik süreci bahse konu simülasyonlar vasıtasıyla yaşamaktadırlar. Ancak simülasyonlar sınıf içi aktivite olarak kurgulandıklarında genellikle ders zamanını boşa çıkarmakta ve aynı zamanda sınıf içi simülasyonlar öğrencilerin değerlendirilmesi için yeterli bir yol sunmamaktadırlar. Buna mukabil simülasyonlar sınıf dışı aktivite olarak kurgulandıklarında ilk olarak ders zamanlarını başka aktiviteler için boşa çıkarmaktadırlar. Bununla birlikte katılımcılar sınıf dışı aktiviteye sınıf içi aktiviteye nazaran daha fazla dâhil olmaktadır. Yine sınıf dışı aktivite olarak simülasyonlar katılımcıların değerlendirilmeleri noktasında daha fazla etkindirler (Bridge ve Radford, 2014: 425-426).

SONUÇ

Her ne kadar küreselleşme sürecinde enformasyon alanında yaşanan gelişmeler ile birlikte bilginin bir güç olduğu mottosu vurgulansa da aslında insanoğlunun tarih boyunca en kadim uğraşı gerçek bilgiye ulaşmak ve bu yollarda yaşadığı dünyayı ve kendisini anlamlandırmak olduğu bilinmektedir. Bahse konu zihinsel ve pratik uğraşı kadim kılan ise insanoğlunun elindeki mevcut bilgi edinim yoluyla açıklayamadığı bir durumlar karşılaştığında yeni bilgi edinim yollarına yönelmesiyle vuzuha kavuşmaktadır. İnsanoğlunun bu kadim mücadelesinde önemli bir merhaleyi temsil eden pozitivizm ise aynı amaçla ortaya konmuş bir bilim felsefesi olmakla birlikte etkisi oldukça güçlü olmuştur. Bu noktada Comte'un vurguladığı pozitif döneme içkin özellikler pozitivizmin tekâmül edişine, diğer tüm yaklaşımları egale ederek kendisini tek gerçek ve geçerli yol olarak sunmasına olanak sağlamıştır.

Dolayısıyla bidayette alternatif bir yol sunması bakımından bilim felsefesini zenginleştiren pozitivizm kendisini muteber tek yol olarak lanse etmeye başladıktan ve diğer tüm alternatifleri sözde veya sahte bilimle yaftaladıktan sonra bir anomali oluşturmaya başlamıştır. Zira bilgi edinimi meselesi insanoğlunun teori ve pratikteki kadim uğraşıysa tek bir yolun ebedi olduğu iddiası göz ardı edilebilecek bir sav değildir. Bu noktadan hareketle çalışma kapsamında genelde tüm evrenselci yaklaşımları özelde ise pozitivizmi tasvir etmek adına Tina sendromu kavramsallaştırmasına gidilmiştir. Bahse konu kavramsallaştırma ise iki sac ayak üzerine temellenmiştir. İlk olarak açılımı There is no alternative olan Tina nosyonu alternatifsizliği salık veren tüm yaklaşımlar nezdinde kullanılan bir mottoya refere etmektedir. Bununla birlikte bu motto alternatif yaklaşımların alternatifsizliği salık veren yaklaşıma öykünmeleri noktasında araçsallaştırılmaktadır. İkinci olarak ise Tina pozitivizm gibi alternatifsizliği vurgulayan tüm yaklaşımlara mündemiç bir sendrom olarak ele alınmıştır. Zira daha öncede vurgulandığı üzere kadim bir uğraşıta sonulluğu ilan etmek şüphesiz bir anomalidir.

Tina sendromlu pozitivizmin öykünmeye itici parametreleri arkasına alarak diğer tüm yaklaşımları sözde veya sahte bilim olarak yaftalaması sosyal bilimlerde güçlü bir pozitivist geleneğin yerleşikleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki bahse konu bu sürecin psikolojik yönü ağır basmaktadır ve İbn-i

Haldun'un da vurguladığı üzere mağlup olanın galibe öykünmesi tarih boyunca müşahade edilen bir vakıa olagelmıştır. Sosyal bilimleri bilim-pozitivizm metonimisi karşısında mağlup konumuna düşüren ve dolayısıyla onu öykünmeye zorlayan ana sebep ise kuramsal fizikteki determinizmin diğer tüm bilimlere örnek gösterilmesidir. Bu noktaya kadar anlaşılabilir olan bu durumu günümüzde anlamsız kılan durum ise kuramsal fizikteki determinizmin örneğin İzafiyet Teorisi, Quantum Fiziği, Quantal Mekaniği ve Kaos Teorisi sarsılmasına rağmen sosyal bilimlerdeki güçlü pozitivist geleneğin halen kırılmamış olmasıdır. Şüphesiz bu durum taklit edenin aslını aşması gibi bir patolojik bir vakıaya işaret etmektedir.

Sosyal bilimlerin Tina sendromunun öykünmeye itici parametreleri ve bilim-pozitivizm metonimisinin baskıcı unsurları karşısında onu içselleştirmeye yönelik çözümü Uluslararası İlişkiler disiplinde de yankı bulmuştur. Öyle ki öncelikle sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde akabinde de Davranışsalcılar adıyla ortaya çıkan bu genç nesil bilim insanları doğa bilimlerinin yöntem, metot ve yaklaşımlarını disipline entegre etmeye çalışmışlardır. Ancak belirtmek gerekir ki Davranışsalcılardan çok daha önce pozitivistimin disipline içerisinde yerleştiği görülmektedir. Bu durumun en sarıh tecessümü ise disiplinin kadim teorisi itibarı gören ve diğer tüm teorilerin onun reddiyesine soyunarak geçerlilik kazandıkları realizmdir. Yine de Davranışsalcıların disiplinin çoğu mensubunun fark edemediği bu gizil pozitivistimi daha görünür kıldığı ve hatta disiplin nezdinde pozitivistime altın çağını yaşattığı söylenebilmektedir. Bu meyanda tıpkı temel aksiyomlarını aldığı pozitivistim gibi Davranışsalcılığın da tekâmül edişi uluslararası siyaset pratiğiyle yakından ilintilidir. II. Dünya Savaşı'nın sonu ile Soğuk Savaş'ın başlangıcı arasına tekabül eden bu dönemde ABD'nni küresel bir güç olarak sivrilmeye başlaması ve Soğuk Savaş döneminin uluslararası şartları Davranışsalcılığın disiplinde kolay difüzyonunu sağlamıştır. Bununla birlikte Davranışsalcıların Gelenekselci olarak yaftaladıkları disiplin mensuplarını sözde veya sahte bilim yapmakla suçlamaları bahse konu bilim insanlarının Tina sendromunun öykünmeye itici parametrelerine maruz kaldıklarının göstergesidir.

Davranışsalcıların disipline entegre ettikleri simülasyon tekniği ise bilim-pozitivizm metonimisinin en güçlü sac ayağı olan deneye yaptığı atıfla oldukça

iddialı bir formasyona sahiptir ki literatürde simülasyonu nitelemek için sahte veya yalancı deney tabirinin kullanılması da bu sebeptir. Bu noktada deney ile simülasyonu birbirlerinden ayıran ve dolayısıyla simülasyonu sahte deney yapan yegane nüans ise deneyin bizaat gerçekliğin kendisi üzerinde icra edilmesi buna mukabil simülasyonun gerçekliğin modellemesi üzerinden yürütülmesidir. Hâlihazırda simülasyonun disiplin nezdindeki geniş tanımı gerçekliğin varsayımsal tezahürüne refere etmektedir.

Doğa bilimleri nezdinde deney ile incelenmesi tehlikeli veya pahalı olan olgular için tercih edilen simülasyon sosyal bilimlerde bilgisayar teknolojisinin gelişmesine paralel ve tedrici bir ilerleme kat etmiştir. Dolayısıyla diğer sosyal bilimlerdeki gelişmelere bigâne kalamayan Uluslararası İlişkiler'de de simülasyonun kullanılmaya başlanması 1950'li yıllara tekabül etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki tıpkı temel aksiyomlarını aldığı pozitivizm ve Davranışsalcılık gibi simülasyon çalışmaları da disiplinde uluslararası siyaset pretiğine bağıtlı ve Tine sendromunun baskısı altında artmaya başlamışlardır. Bu çerçevede değinilmesi gereken noktalar ise simülasyonun deneye yaptığı atıftan sonra Soğuk Savaş'ı karakterize eden MAD dengesi ve özellikle bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişmelerdir.

İlk olarak kökeni 1600'lü yıllardaki savaş oyunlarına dayanan simülasyon çalışmaları özellikle ordu tarafından kullanılan bir tekniktir. Öyle ki iki dünya savaşına da katılan taraflar askeri-stratejik manevralar geliştirmek ve askeri personellerini eğitmek maksadıyla savaş oyunlarını kullanmışlardır. Dolayısıyla ordu nezdinde savaşa hazırlıklı olmanın bir ayağını savaş oyunları oluşturmakta iken diğer ayağını da savaş meydanlarında kazandıkları deneyim oluşturmaktadır. Ancak Soğuk Savaş döneminde nükleer kış senaryolarına sebebiyet veren MAD dengesinin tesis edilmesi, askeri personelin böylesi bir savaş türünü asla deneyimleyemeyecek olması ve Soğuk Savaş'ın yalnızca askeri açıdan değil sosyo-politik açıdan da hassas dengeleri gerektirmesi ordu, karar alıcılar ve bilim insanlarını bir araya getirmiştir. Halihazırda simülasyon çalışmalarının ilk örneklerinin RAND Cooperation ve M.I.T. gibi Amerikan ordusu destekli kurumlar tarafından icra edilmesi bahse konu sürecin en önemli kanıtıdır.

Bidayette asker destekli kurumlar tarafından icra edilen simülasyonlar özellikle RAND Cooperation'ın simülasyonu yaymak istemesi hasebiyle düşünce kuruluşlarına ve üniversitelere sığramış ve dolayısıyla savaş oyunları politik savaş oyunlarına evrilmiştir. Bu çerçevede Uluslararası İlişkiler'deki ilk simülasyon çalışması Harold Guetzkow ve meslektaşları tarafından Northwestern Üniversitesi'nde yapılan INS çalışmasıdır. Eğitim, alıştırma ve araştırma saikleriyle icra edilen bu çalışmadan sonra simülasyonun yayılması ancak nitelik değiştirmesi gözlemlenmeye başlamıştır. Öyle ki 1950'li yıllardan itibaren nicelik olarak artan simülasyon çalışmaları disiplin nezdinde ekseriyetle rol üstlenme simülasyonları şeklinde ve eğitim amaçlı icra edilmeye başlanmıştır. Bu noktada müzakere ve diplomasi temelli rol üstlenme simülasyonlarının artışı uluslararası ilişkilerin simülasyonu karakterize eden etkileşim ve iletişime yeterince karşılık verebilmesidir. Bununla birlikte araştırma amacıyla icra edilen simülasyonlarının daha RAND Cooperation'dayken araştırmacıları tatmin etmemesi simülasyondaki bu niteliksel değişimin bir diğer sebebidir. Özetle 1950'li yıllardan itibaren disiplinindeki simülasyon çalışmaları rol üstlenme çalışmaları şeklindedir.

İkinci olarak bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler simülasyon çalışmalarının artmasına sebebiyet vermişlerdir. Zira bilgisayar vasıtasıyla tasnif edilmeleri ve manipüle edilmeleri oldukça zor olan veriler bilgisayarın grift elektronik aksamı sayesinde rahatlıkla çalışmalarda kullanılabilmişlerdir. Bununla birlikte internetin simülasyon çalışmalarına dahil edilmesi ayrıksı lokasyonlardaki katılımcıları aynı sanal ortamda buluşturduğundan simülasyonlara katılım ve çalışmaların sayısı artmıştır. Ancak çalışmalardaki artışa rağmen disiplin nezdinde simülasyona dair yerleşikleşmiş sorunlar bulunmaktadır.

İlk olarak simülasyona literatürün dağınık olması tekniğe dair disiplin içi iletişimin ve terminolojinin oluşmasını engellemektedir. Bu durum ise hangi kavramların simülasyon dahilinde kullanılabileceği veya hangi tür çalışmaların simülasyon kapsamında değerlendirilebileceği sorunsallarını cevapsız bırakmaktadır. Bu meyanda çalışma kapsamında simülasyonun tarihini irdelemeye çalışırken karşılaşılan en büyük sorun budur. İkinci olarak simülasyonun en büyük avantajının değişkenlerin defalarca ve farklı şekillerde manipüle edilmesiyle nedensellikleri

keşfetmek olduğu göz önüne alındığında disiplinde yapılan simülasyonların aynı veya farklı araştırmacılarca yinelenmemesi bir başka sorunu teşkil etmektedir. Bu durum ise simülasyon çalışmalarının disiplin nezdinde yalnızca eğitim amaçlı kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte bahse konu durumun çalışma nezdinde yarattığı zorluk ise tekrar edilmeyen ve dolayısıyla yalnızca bir yazar tarafından tasvir edilen simülasyonların yapılarını irdelemek adına aynı kaynağa sürekli atıf zorunluluğunun hâsıl olmasıdır.

Nihayetinde bilgi edinimi noktasında yaşanan otomasyon göz önüne alındığında simülasyon çalışmalarının disiplin nezdinde artacağı aşikardır. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus çalışmaların tekerrürünün yapılması ve dolayısıyla simülasyonun araştırma amacıyla da kullanılmasının önünün açılmasıdır. Bununla birlikte her ne saikle icra edilirse edilsin Tina sendromlu pozitivizmin aksiyomlarını taşıyan simülasyonun tek geçerli ve gerçek yol olarak görülmemesi aksine diğer yöntemlerle birlikte alternatifliğe katkı sağlama sınırında kalması gerekmektedir. Hâlihazırda çalışma kapsamında simülasyonun imkânlarının ve kısıtlarının ortaya konmaya çalışılması bahse konu ön alıcı çaba hasebiyledir.

KAYNAKÇA

Acar, Cemal. (1991). *Soğuk Savaş Süpergüçlerin Hakimiyet Kavgası*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Ağcan, Muhammed A. (2014). Sosyal Bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi. (Editör: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş*. İstanbul:İletişim Yayınları.

Alger, Chadwick F. (1963). Use of the Inter-Nation Simulation in Undergraduate Teaching. (Edited by: Harold Guetzkow, Chadwick F. Alger, Richard A. Brody, Robert C. Noel, Richard C. Snyder). *Simulation in International Relations: Developments for Research and Teaching*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Amin, Samir. (2004). Dönüşüm Halindeki Dünya Sistemi. (Çeviren: Fikret Başkaya). *Liberal Virüs Sürekli Savaş ve Dünyanın Amerikanlaştırılması*. Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.

Anderson, Philip W., Arrow, Kenneth and Pines, David. (1988). *The Economy as an Evolving Complex System*. Redwood City :Addison-Wesley.

Arı, Tayyar. (2011). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Arı, Tayyar. (2014). Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler. (Derleyen: Tayyar Arı). *Post-Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2*. Bursa: Dora Yayın.

Armaoğlu, Fahir. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ashley, Richard K. and Walker, R. (1990). Reading Dissidence/Writing The Discipline: Crisis and the Question of Sovereignty in International Studies. *International Studies Quarterly*, 34(3), 367-416.

Ashley, Richard K. (1984). The Poverty of Neorealism. *International Organization*, 38(2), 225-286.

Ashley, Richard K. (2000). The Poverty of Neorealism. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Routledge, 1572-1632.

Ateş, Davut. (2013). *Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*. Bursa: Dora Yayınları.

Ateş, Davut. (2015). *Demokratik Siyaset*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Aune, Bruce. (2008). *An Empiricist Theory of Knowledge*.

Axelrod, Robert. (2005). Advancing the Art of Simulation in Social Sciences. *Complexity*, 3(2), 16-22.

Aydınlı, Ersel, Kurubaş, Erol ve Özdemir, Haluk. (2009). *Yöntem, Kuram, Komplo, Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*. Ankara: Asil Yayın.

Bacık, Gökhan. (2007). *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bauer, Raymond A. (1958). National Support for Behavioral Science. *Political Research Organization and Design*, 3(1):217-227.

Bell, Daniel. (1962). *The End of Ideology*. New York: Collier.

Benton, Ted and Craib, Ian. (2012). *Sosyal Bilim Felsefesi*. (Çevirenler: Ümit Tatlıcan ve Berivan Binay). Ankara: Sentez Yayınları.

Bhaskar, Roy. (2009). *Scientific Realism and Human Emancipation*. New York: Routledge.

Biersteker, Thomas J. (2009). The Parochialism of Hegemony: Challenges for American International Relations. (Edited by: Arlene B. Tickner and Ole Waever). *International Relations Scholarship Around The World*. London: Routledge, 308-327.

Bilgin, Pınar. (2005). Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Merkez-Çevre: Türkiye Nerede? *Uluslararası İlişkiler*, 2(6), 3-14.

Biltekin, Gonca. (2014). Özgün Teori İnşası ve Batı-Dışı Uluslararası İlişkiler Teorileri. (Derleyen: Ramazan Gözen). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Binney, James and Skinner, David. (2008). *The Physics of Quantum Mechanics*. Cappella Archive,.

Blattel, B., Koch, V. and Mosel, U. (1993). Transport-Theoretical Analysis of Relativistic Heavy-Ion Collisions. *Reports on Progress in Physics*, 56(1).

Bloomfield, Lincoln P. and Padelford, Norman J. (1959). Three Experiments in Political Gaming. *The American Political Science Review*, 53(4), 1105-1115.

Bok, Barbara M. (2007). Experiential Foresight: Participative Simulation Enables Social Reflexivity in a Complex World. *Journal of Future Studies*, 12(2), 111-120.

Bostanoğlu, Burcu ve Okur, Mehmet A. (2009). *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya, Medeniyetler ve Robert W. Cox*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Bostanoğlu, Burcu. (1995). International Theory as a Social Science. *The Turkish Yearbook*, 15, 105-116.

Bostanoğlu, Burcu. (2008). *Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Bratley, Paul, Fox, Bennett L., Schrage, Linus E. (1987). *A Guide to Simulation*. New York: Springer-Verlag.

Bremer, Stuart A. (1987). *The GLOBUS Model Computer Simulation of Worldwide Political and Economic Developments*. Colorado: Westview Press, 1987.

Bridge, Dave and Radford, Simon. (2014). Teaching Diplomacy by Other Means: Using an Outside-of-Class Simulation to Teach International Relations Theory. *International Studies Perspectives*, 15, 423-437.

Brody, Richard A. (1963). Varieties of Simulations in International Relations Research. (Edited by: Harold Guetzkow, Chadwick F. Alger, Richard A. Brody, Robert C. Noel, Richard C. Snyder). *Simulation in International Relations: Developments for Research and Teaching*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Brody, Richard A. (1969). The Study of International Politics qua Science: The Emphasis on Methods and Techniques. (Edited by: Klaus Knorr and James N. Rosenau). *Contending Approaches to International Politics*. New Jersey: Princeton University Press.

Brown, Chris and Ainley, Kirsten. (2005). *Understanding International Relations*. London: Palgrave Macmillan.

Bull, Hedley. (1966). International Theory: A Case For a Classical Approach. *World Politics*, 18(2), 361-377.

Bull, Hedley. (1972). The Theory of International Politics, 1919-1969. (Edited by: Brian Porter). *Abertswyth Papers: International Politics, 1919-1969*. Oxford: Oxford University Press.

Burchill, Scott, Linklater, Andrew, Devetak, Richard, Donnelly, Jack, Paterson, Matthew, Christian, Reus-Smit and True, Jacqui. (2005). *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan.

Calogero, Stephen. (2012). Why Positivism Failed Latin America. *Inter-American Journal of Philosophy*, 3(1), 34-58.

Carnap, Rudolf. (1963). *Logical Foundations of Probability*. London: The University of Chicago Press.

Carr, Edward H. (2010). *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*. (Çeviren: Can Cemgil). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, Manuel. (1999). Information Techonolgy, Globalization and Socail Development. *UNRISD*, Discussion Paper No. 114.

Chalmers, Alan F. (1999). *What is This Thing Called Science?* Cambridge: Hackett Publishing Company.

Chapman, Robert L., Kennedy, John L., Newell, Allen, Biel, William C. (1962). The Systems Research Labaratory's Air-Defense Experiments. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Chasek, Pamela S. (2005). Power Politics, Diplomacy and Role-Playing: Simulating the UN Security Council's Response to Terrorism. *International Studies Perspectives*, 6(1), 1-19.

Choucri, Nazlı. (1974). Forecasting in International Relations: Problems and Prospects. *International Interactions*, 1(2), 63-86.

Choucri, Nazlı. (1991). Analytical and Behavioral Perspectives Causes of War and Strategies for Peace. (Edited by: Scott W. Thompson, Kenneth M. Jensen, Richard N. Smith, Kimber M. Schraub). *Approaches to Peace An Intellectual Map*. Washington: United States Institute of Peace.

Cohen, Bernard C. (1962). Political Gaming in the Classroom. *Jornal of Politics*, 24(2), 367-381.

Cohen, K. J. (1962). The Carnegie Tech Management Game. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Coleman, James S. (1962). Analysis of Social Structures and Simulation of Social Processes With Electronic Computers. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Coletto, Renato. (2011). Science and Non-Science: The Search for a Demarcation Criterion in the 20th Century. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 63-79.

Comte, Auguste. (2000). *The Positive Philosophy*. (Çeviren: Harriet Martineau). Kitchener: Batoche Books.

Comte, Auguste. (2009). *A General View of Positivism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, Robert W. (1972). Science in the study of international organization: A Rejoinder. *International Organization*, 26(1), 154-157.

Cox, Robert W. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millenium-Journal of International Studies*, 10, 126-155.

Cox, Robert W. (2000). Social Forces, States and World Orders. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science Vol IV*. London: Rotledge, 1537-1572.

Cox, Robert W. and Schechter, Michael G. (2002). *The Political Economy of a Plural World: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization*. London: Routledge.

Dawson, Richard E. (1962). Simulation in the Social Sciences. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Dessler, David. (1999). Constructivism within a Pozitivist Social Science. *Rewiev of International Studies*, 25(1), 123-197.

Devetak, Richard. (2005). Critical Theory. (Edited by: Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True). *Theories of International Relations*. New York:Palgrave Macmillan.

Dougherty, James E. and Pfaltzgraff, Robert L. (1990). *Contending Theories of International Relations*. New York: Harper Collins Publishers.

Duverger, Maurice. (1972). *The Study of Politics*. (Çeviren: Robert Wagoner). New York: Thomas Y. Crowell Company.

Easton, David. (1965). *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Easton, David. (1985). Political science in the United States past and present. *International Political Science Review*, 6(1), 133-152.

Eigen, Manfred and Schuster, Peter. (1979). *The Hypercycle: A Principle of Natural Self-Organization*. Berlin: Springer.

Einstein, Albert. (1920). *Relativity: The Special and General Theory*. (Çeviren: Robert W. Lawson). London: Methuen&Co Ltd.

Engerman, David C. (2010). Ideology and the origins of the cold war 1917-1962. (Edited by: Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad). *The Cambridge History of The Cold War*. New York: Cambridge University Press.

Ferguson, Yale and Mansbach, Richard. (1988). *The Elusive Quest: Theory and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press.

Floud, Roderick and Makarow, Marja. (2009). *Vital Questions: The Contribution of European Social Sciences*. Strasbourg: IREG.

Fouskas, Vassilis K. ve Okay, Bülent. (2014). *ABD İmparatorluğu'nun Çöküşü Küresel Fay Hatları ve Değişen Emperyal Düzen*. Ankara: Yayın Odası.

Fox, William T. R. And Fox, Annette B. (1961). The Teaching of International Relations in the United States. *World Politics*, 13(3), 339-359.

Freyberg-Inan, Annette. (2004). *What Moves Man: The Realist Theory of International Relations and Its Judgement of Human Nature*. New York: State University of New York Press.

Fukuyama, Francis. (1992). *The End of History and The Last Man*. New York: Macmillan Inc.

Gaddis, John L. (2000). International Relations Theory and the End of the Cold War. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 440-498.

Gaddis, John L. (2008). *Soğuk Savaş: Pazarlıklar Casuslar Yalanlar Gerçek*. (Çeviren: Dilek Cenkçiler). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gelernter H. L. and Rochester N. (1958). Intelligent Behavior in Problem-Solving Machines. *IBM Journal*, 4(2), 336-345.

Gerger, Haluk. (2012). *Kan Tadı Belgelerle ABD'nin Kara Tarihi*. İstanbul: Yordam Kitap.

Ghamari-Tabrizi, Sharon. (2000). Simulating the Unthinkable: Gaming Future War in 1950s and 1960s. *Social Studies of Science*, 30(2), 163-223.

Giddens, Anthony. (1974). *Positivism and Sociology*. London: Heinemann.

Giddens, Anthony. (2013). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif bir Eleştirisi*. (Çevirenler: Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız). Ankara: Sentez Yayıncılık.

Goldhamer, Herbert and Speier, Hans. (1959). *Some Observations on Political Gaming*. Santa Monica: RAND Corp.

Gredler, Margaret E. (2001). Educational Games and Simulations: A Technology in Search of a (Research) Paradigm. (Edited by: David H. Jonassen). *The Handbook of Research for Educational Communications and Technology*. Bloomington, 521-540.

Gredler, Margaret E. (2004). Games and simulations and their relationships to learning. (Edited by: David H. Jonassen). *Handbook of Research for Educational Communications and Technology*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 571-582.

Gredler, Margaret. (1994). *Designing and Evaluating Games and Simulations*. Houston: Gulf.

Greenblat, Cathy S. (1973). Teaching with Simulation Games: A Review of Claims and Evidence. *Teaching Sociology*, 1, 62-83.

Guba, Egon G. and Lincoln, Yvonna S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. (Edited by: Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln). *Handbook of qualitative research*. London: Sage, 105-117.

Guetzkow, Harold. (1959). A Use of Simulation in the Study of Inter-Nation Relations. *Behavioral Science*, 4(3), 183-191.

Guetzkow, Harold. (1962). A Use of Simulation in the Study of Inter-Nation Relations. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc, 82-93.

Haldun, İbn. (1992). *Mukaddime*. İstanbul: Dergah.

Hampson, Norman. (2008). Aydınlanma. (Edited by: William Outhwaite). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. (Çeviren: Funda Keskin). İstanbul: İletişim Yayınları.

Hartmann, Stephan. (1996). The World as a Process: Simulations in the Natural and Social Sciences. (Edited by: Rainer Hegselmann, Ulrich Mueller and Klaus G. Troitzsch). *Modelling and Simulation in the Social Sciences from the Philosophy of Science Point of View*. Dordrecht: Kluwer, 77-100.

Hartung, Frank E. (2013). Pozitivizmin Sosyolojisi. (Editör: Olcay Geridönmez). *Pozitivizm- Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 3*. (Çevirenler: Mehmet Erdal, Olcay Geridönmez, Yaşar Atan ve Taylan Şahbaz). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Harvey, David. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press.

Hatipoğlu, Emre, Müftüler-Baç, Meltem ve Murphy, Teri. (2014). Simulation Games in Teaching International Relations: Insights from a Multi-Day, Multi-Stage, Multi-Issue Simulatin on Cyprus. *International Studies Perspectives*, 15, 394-406.

Helmer, Olaf and Rescher, Nicholas. (1960). *On the Epistemology of the Inexact Sciences*. RAND Corp.

Henry, John. (2008). *The Scientific Revolution and the Origins of Modern Science*. London: Palgrave Macmillan.

Hermann, Charles F. and Hermann, Margaret G. (1972). An Attempt to Simulate the Outbreak of World War I. (Edited by: Harold Steere Guetzkow, Philip Kotler, Randall L. Schultz). *Simulations in Social and Administrative Science: Overview and Case-Examples*. Englewood Cliffs :Prentice-Hall, 340-363.

Herzig, Michael and Skidmor, David. (1995). *Nations: A Simulation Game in International Politics*. Georgetown University: Institute for The Study of Diplomacy.

Hjorland, Birger. (2005). Empiricism, Rationalism and Positivism in Library and Information Science. *Journal of Documentation*, 61(1), 130-155.

Hobsbawn, Eric. (2012). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*. (Çeviren: Yavuz Alogan). İstanbul: Everest Yayınları.

Hoffman, Stanley. (1977). An Amerikan Social Science :International Relations. *Daedalus*, 106(3), 41-60.

Hollis, Martin and Smith, Steve. (1991). *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford :Clarendon Press.

Holsti, Kalevi J. (1974). *International Politics: A Framework For Analysis*. London: Prentice Hall International.

Homans, George C. (2013). *Davranışçılık ve Sonrası*. (Edited by: Anthony Giddens and Jonathan Turner). *Günümüzde Sosyal Teori*. (Çeviren: Ümit Tatlıcan). Ankara: Say Yayınları.

Hook, Steven W. and Spainer, John. (2014). *Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. (Çeviren: Özge Zihnioğlu Tanırlı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Hovland, Carl I. (1962). Computer Simulation of Thinking. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Jackson, Patrick T. (2011). *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics*. London/New York: Routledge.

Jennings, Norman H. and Dickens, Justin H. (1962). Computer Simulation of Peak Hour Operations in a Bus Terminal. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Johnson, Chalmers. (2005). *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı*. (Çeviren: Hasan Kösebalaban. İstanbul: Küre Yayınları.

Kaplan, Morton A. (1966). The New Great Debate: Traditionalism vs Science in International Relations. *World Politics*, 18(1), 1-20.

Kaplan, Morton A. (1974). Systems Theory and Objectivity. *Theory and Decision*, 5(4), 443.

Kaplan, Morton. (2000). Problems of Theory Building and Theory Confirmation in International Politics. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 347-362.

Kardaş, Tuncay ve Erdağ, Ramazan. (2014). PostYapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler. (Derleyen: Ramazan Gözen). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keat, Russell. (1971). Positivism, Naturalism and Anti-Naturalism in the Social Sciences. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 1, 3-17.

Kızılcılık, Sezgin. (2000). *Frankfurt Okulu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kincaid, Harold. (1998). Positivism in the social sciences. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, Version 1.0, London: Routledge.

King, Gary, Keohane, Robert O. and Verba, Sidney. (1994). *Designing Social Inquiry :Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.

Kippenhahn, Rudolf and Weigert, Alfred. (1991). *Stellar Structure and Evolution*. Berlin: Springer.

Knorr, Klaus and Rosenau, James N. (1969). *Contending Approaches to International Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Knutsen, Torbjon L. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*. (Çeviren: Mehmet Özay). İstanbul: Açılım Kitap.

Kolakowski, Leszek. (1968). *Alienation of Reason: A History of Positivist Thought*. (Çeviren: Norbert Guterman). New York: Doubleday & Company.

Kragh, Helge. (2000). Max Planck: The Reluctant Revolutionary. *Physics World*, 31-35.

Krain, Matthew and Lantis, Jeffrey S. (2006). Building Knowledge? Evaluating the Effectiveness of the Global Problems Summit Simulation. *International Studies Perspectives*, 7, 395-407.

Krippendorff, Ekkehart. (1987). The Dominance of American Approaches in International Relations. *Millennium: Journal of International Affairs*, 16(2), 28-38.

Kropotkin, Pyotr A. (2015). *Çağdaş Bilim ve Anarşi*. (Çeviren: Mazlum Beyhan). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kuhn, Thomas S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

Kurki, Milja and Wight, Colin. (2007). International Relations and Social Sciences. (Edited by: Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith). *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press.

Lake, David A. (2013). Theory is dead, long live theory: The end of the great debates and the rise of eclecticism in International Relations. *European Journal of International Relations*, 19(3), 567-587.

Langevin, Ėaul. (2013). Pozitivizm Üzerine. (Editör: Olcay Geridönmez). *Pozitivizm- Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 3*. (Çevirenler: Mehmet Erdal, Olcay Geridönmez, Yaşar Atan ve Taylan Şahbaz). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Lasswell, Harold D. (1937). Influence of the Intellectual Exile. *Social Research*, 4(1), 5-17.

Lee, Stephen J. (2004). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*. (Çeviren: Savaş Aktur). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Linklater, Andrew. (2000). General Introduction. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 1-21.

Lipjhart, Arend. (1974). The Structure of Therotical Revolution in International Relations. *International Studies Quarterly*, 18(1), 41-74.

Little, Richard. (1980). The Evolution of International Relations as a Social Science. (Edited by: Randolph Kent and Gunnar Neilsson). *The Study and Teaching of International Relations*. London: Francis Pinter, 1-27.

Louch, Alfred. (2008). Davranışçılık. (Edited by: William Outhwaite). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. (Çeviren: Alev Erkilet Başer). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mahdavi, Mojtaba and Knigh, Andy W. (2012). *Towards The Dignity of Difference*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd.

Malcolm, Donald G. (1962). 2 System Simulation: A Fundamental Tool for Industrial Engineering. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc, 138-150.

Marcuse, Herbert. (1989). *Us ve Devrim-Hegel ve Toplumbilimin Doğuşu*. (Çeviren: Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.

Mardin, Şerif. (2013a). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Şerif. (2013b). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mazower, Mark. (2010). *Karanlık Kıta: Avrupa'nın Yirminci Yüzyılı*. (Çeviren: Dilek Cenkçiler). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mueller, Antony P. (2002). *The ghost that haunts Brazil*. <http://mises.org/library/ghost-haunts-brazil> , Erişim Tarihi: 14.07.2015

Muglioni, Jacques. (1996). Auguste Comte. *International Bureau of Education*, 26(1), 209-222.

Murzi, Mauro. (2010). Positivism. (Edited by: Mark Bevir). *Encyclopedia of Political Theory*. USA: SAGE.

Narski, I S. (2013). Pozitivizmin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. (Editör: Olcay Geridönmez). *Pozitivizm-Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 3*. (Çevirenler: Mehmet Erdal, Olcay Geridönmez, Yaşar Atan ve Taylan Şahbaz). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Neufeld, Mark. (1993). Reflexivity and International Relations Theory. *Millenium-Journal Of International Studies*, 22, 53-76.

Neufeld, Mark. (1995). *The Restructuring of International Relations Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Neuman, Lawrence W. (2003). *Social Research Methods Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn and Bacon.

Nicolson, Michael. (1988). International Monetary Cooperation, Domestic Politics and Policy Ideas. *Journal of Public Policy*, 8(3/4), 403-407.

Nye, Joseph S. and Welch, David A. (2011). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (Çeviren: Renan Akman). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Okur, Mehmet A. ve Ongur, Hakan Ö. (2014). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori. (Derleyen: Ramazan Gözen). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Orcutt, Guy H. (1960). Simulation of Economic Systems. *The American Economic Review*, 50(5), 893-907.

Orcutt, Guy H. (1962). Simulation of Economic Systems. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Osborne, Thomas and Rose, Nikolas. (1999). Do the Social Sciences Create Phenomena: The Case of Public Opinion Research. *British Journal of Society*, 50(3), 367-396.

Örnek, Cangül. (2015). *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı Antikomünizm ve Amerikan Etkisi*. İstanbul: Can Yayınları.

Özlük, Erdem. (2006). *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması ve Çağdaş Uluslararası İlişkiler Teorilerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özlük, Erdem. (2008). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalci Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalcılığın Katkısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 375-395.

Özlük, Erdem. (2009). *Gelenekselcilik Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 197-220.

Özlük, Erdem. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17, 237-260.

Özlük, Erdem. (2012). *Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Pickard, Alison J. (2013). *Research Methods in Information*. London: Facet Publishing.

Pool, Ithiel de Sola and Abelson, Robert (1962). The Simulation Project. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Popper, Karl. (1992). *The Logic of Scientific Discovery*. London and New York: Routledge.

Popper, Karl. (1997). The Demarcation Between Science and Metaphysics. (Edited by: Paul Arthur Schlipp). *The Philosophy of Rudolf Carnap*. USA: The Library of Living Philosopher.

Porta, Donatella D. and Keating, Michael. (2008). How Many Approaches in the Social Sciences? An Epistemological Introduction, (Edited by: Donatella D. Porta and Michael Keating). *Approaches and Methodologies in the Social Sciences A Pluralist Perspective*. New York: Cambridge University Press.

Poundstone, William. (1985). *The Recursive Universe*. Chicago, IL: Contemporary Books.

Prigogine, Ilya and Stengers, Isabelle. (1984). *Order Out of Chaos*. New York: Bantam Books.

Puchala, Donald J. (1992). Woe to the Orphans of the Scientific Theory. (Edited by: Robert L. Rothstein). *The Evolution of Theory in International Relations*. South Carolina: South Carolina University Press.

Rich, RP. (1962). Simulation as an Aid in Model Building. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.

Richardson, Jeff. (1999). *Rationalism, Theoretical Orthodoxy and Their Legacy in Cost Utility Analysis*. West Heidelberg: The Center for Health Program Evaluation.

Riley, Dylan. (2007). The Paradox of Positivism. *Social Science History*, 31(1), 115-126.

Ritzer, George. (1996). *Classical Sociological Theory*. New York: The McGraw-Hill Companies Inc.

Rivas, Jorge. (2010). Realism. For Real This Time. Scientific Realism is not a Compromise Between Positivism and Interpretivism. (Edited by: Jonathan Joseph and Colin Wight). *Scientific Realism and International Relations*. London: Palgrave Macmillan.

Robinson, Nick. (March 2013). *Economy: There is no alternative (TINA) is back*. BBC News.

Rosenau, James N. (1968). Moral Fervor, Systematic Analysis and Scientific Conscience in Foreign Policy Research. (Edited by: Austin Ranney). *Political Science and Public Policy*. Chicago: Markham.

Ruben, Brent D. And Lederman, Linda C. (1982). Instructional Simulation Gaming: Validity, Reliability and Utility. *Simulation&Games*,13(2), 233-244.

Russell, Bertrand. (2004). *History of Western Philosophy*. London: Rotledge.

Sagan, Carl. (1997). *The Demon-Haunted World: Science as a Candle in the Dark*. New York: Ballantine Books.

Salgar, Ercan. (2011). *Pozitivist Felsefede Doğrulama Kavramının Yeri, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Salmon, Merrilee H. (1989). Explanation in the Social Sciences, (Edited by: Philip Kitcher and Wesley C. Salmon). *Scientific Explanation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sander, Oral. (2012). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.

Schelling, Thomas C. (1974). On the ecology of micromotives. (Edited by: Robert Morris). *The Corporate Society*. New York:Wiley, 19-64.

Schmidt, Brian C. (2002). On The History and Historiography of International Relations. (Edited by: Walter Carlsnaes, Thomas Risse and Beth A. Simmons). *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications.

Shaw, Carolyn M. (2004). Using Role-Play Scenarios in the IR Classroom: An Examination of Exercises on Peacekeeping Operations and Foreign Policy Decision Making. *International Studies Perspectives*, 5(1), 1-22.

Shaw, Carolyn M. (2010). Designing and Using Simulations and Role-Play Exercises. (Edited by: Robert A. Denemark). *The International Studies Encyclopedia*.

Shellman, Stephen M. and Turan, Kürşad. (2006). Do Simulations Enhance Student Learning? An Empirical Evaluation of an IR Simulation. *Journal of Political Science Education*, 2(1), 19-32.

Simon, Herbert A. (1970). *Administrative Behavior. A Study of Decision-Making Process in Administrative Organization*. New York :Macmillan.

Singer, David J. (1961). The Relevance of the Behavioral Sciences to the Study of International Relations. *Behavioral Science*, 6(4), 324-335.

Singer, David J. (1969a). Data-making in International Relations. *Behavioral Scientist*, 10 (1), 68-80.

Singer, David J. (1969b). The Behavioral Approach to International Relations: Payoff and Prospects. (Edited by: James Rosenau). *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*. New York: Free Press.

Singer, David J. (2000). The Incomplete Theorist: Insight without Evidence. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 394-412.

Singer, David. (1961). The Level of Analysis Problem in International Relations. *World Politics*, 14(1), 77-92.

Skolnikoff, Eugene B. (1993). *Elusive Transformation: Science, Technology and The Evolution of International Politics*. New Jersey: Princeton University Press.

Smith, Laurence D. (1986). *Behaviorism and Logical Positivism. A Reassessment of the Alliance*. Stanford: Stanford University Press.

Smith, Steve. (1985). *International Relations: British and American Perspectives*. Oxford: Blackwell.

Smith, Steve. (1987). Paradigm Dominance in International Relations: The Development of International Relations as a Social Science. *Millenium-Journal of International Studies*, 16, 189-206.

Smith, Steve. (2000). Positivism and Beyond. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 568-596.

Smith, Steve. (2002). The United States and the Discipline of International Relations: Hegemonic Country Hegemonic Discipline. *International Studies Review*, 4(2), 67-85.

Smith, Steve. (2008). Positivism and Beyond. (Edited by: Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski). *International Theory: Positivism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.

Snyder, Richard C. (1963). Some Perspectives on the Use of Experimental Techniques in the Study of International Relations. (Edited by: Harold Guetzkow, Chadwick F. Alger, Richard A. Brody, Robert C. Noel, Richard C. Snyder). *Simulation in International Relations: Developments for Research and Teaching*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Sousa, Filipe J. (2010). Metatheories in Research: Positivism, Postmodernism and Critical Realism. *Organizational Culture, Business-to-Business Relationships*

and *Interfirm Networks Advances in Business Marketing and Purchasing*, 16, 455-553.

Sönmezoğlu, Faruk. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Starkey, Brigid A. and Blake, Elizabeth L. (2001). Simulation in International Relations Education. *Simulation&Gaming*, 32(4), 537-551.

Starkey, Brigid, Boyer, Mark A. and Wilkenfeld, Jonathan. (2005). *Negotiating a Complex World: An Introduction to International Negotiation*. USA: Rowman&Littlefield Publishers.

Steinmetz, George. (2005). Scientific authority and the transition to post-Fordism: The plausibility of positivism in U.S. sociology since 1945. (Edited by: George Steinmetz). *The Politics of Method in the Human Sciences: Positivism and Its Epistemological Others*. Durham NC: Duke University Press, 275–323.

Stevenson, Hayley. (2014). Alternative Theories: Constructivism, Marxism and Critical Approaches. (Edited by: Paul G. Harris). *Routledge Handbook of Global Environmental Politics*. Lodra: Routledge, , 42-53.

Stover, William J. (2007). Simulating the Cuban Missile Crisis: Crossing Time and Space in Virtual Reality. *International Studies Perspectives*, 8, 111-120.

Şimşek, Lütfü. (2011). *Sosyal Bilimler ve Felsefe*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tanrısever, Oktay F. (2011). Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması. (Derleyen: Atilla Eralp). *Devlet, Sistem ve Kimlik- Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşkın, Yüksel. (2014). Siyaset Nedir? (Editör: Yüksel Taşkın). *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Thomas, Ruth and Neilson, Irene. (1995). Harnessing Simulations in the Service of Education: The Interact Simulation Environment. *Computers and Education*, 25(12), 21–29.

Thompson, Kenneth W. (1952). The Study of International Politics: A Survey of Trends and Developments. *The Review of Politics*, 14, 434-445.

Trigg, Roger. (2005). *Sosyal Bilimleri Anlamak*. İstanbul: Babil Yayınları.

Tuğtan, Mehmet A. (2014). Güç, Anarşi ve Realizm. (Derleyen: Evren Balta). *Küresel Siyasete Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları, 111-131.

Tuli, Fekede. (2010). The Basis of Distinction Between Qualitative and Quantitative Research in Social Science: Reflection on Ontological, Epistemological and Methodological Perspectives. *Ethiop. J. Educ. & Sc*, 6(1), 97-108.

Turner, Jonathan H, Beeghley, Leonard and Powers, Charles H. (2012). *The Emergence of Sociological Theory* (Seventh Edition). USA: Sage Publications.

Uçak, Nazan Ö. (1997). Bilgi Gereksinimi ve Bilgi Arama Davranışı. *Türk Kütüphaneciliği* 11, 4, 315-325.

Udefi, Amaechi. (2009). Metaphysics and the Challenge of Logical Positivism: An Interrogation. *J Soc Sci*, 21(1), 7-11.

Üzgel, İlhan. (2004). *Ulusal Çıkar ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü: 1983-1991*. Ankara: İmge.

Wæver, Ole. (1997). Figures of International Thought: Introducing Persons instead of Paradigms. (Edited by: Iver B. Neumann and Ole Wæver). *The Future of International Relations*. New York: Routledge.

Walcott, Charles and Walcott, Anne. (1976). *Simple Simulations: A Guide to the Design and Use of Simulation/Games in Teaching Political Science*. Washington: American Political Science Association.

Waltz, Kenneth N. (2009). *İnsan Devlet ve Savaş Teorik Bir Analiz*. (Çeviren: Enver Bozkurt, Selim Kanat ve Serhan Yalçın). Ankara: Asil Yayın.

Watson, John B. (1919). Psychology as the Behaviorist Views it. *Psychological Review*, 20(2), 158-177.

Weaver, Ole. (1998). The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations. *International Organization*, 52(4), 687-727.

Wight, Colin. (2002). Philosophy of Social Science and International Relations. (Edited by: Walter Carlsnaes, Thomas Risse and Beth A. Simmons). *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications.

Wolfers, Arnold. (2000). Political Theory and International Relations. (Edited by: Andrew Linklater). *International Relations Critical Concepts in Political Science*. London: Rotledge, 1821-1835.

Yalvaç, Faruk. (2012). Uluslararası İlişkiler Teorisindeki Temel Tartışmalar ve Eleştirel Gerçekçilik. (Derleyen: Tayyar Arı). *Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler I*. İstanbul, MKM Yayıncılık.

Yalvaç, Faruk. (2014). Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar. (Derleyen: Ramazan Gözen). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Aytekin. (2012). *Küresel Dünyada Uluslararası İlişkiler Teori-Temel Kavramlar-Yeni Gelişmeler*. Ankara: Kadim Yayınları.

Youde, Jeremy. (2008). Crushing Their Dreams? Simulations and Student Idealism. *International Studies Perspectives*, 9, 348-356.

Yu, Chong Ho. (2006). *Philosophical Foundations of Quantitative Research Methodology*. Lanham, MD: UPA.

Zakerian, Mehdi. (2003). Simulation in International Relations: Formulating Models and Theorizing in Iran. *An Iranian Quarterly*, 5(2), 83-102.

Zelditch, Morris and Evan, William M. (1962). Simulated Bureaucracies: A Methodological Analysis. (Edited by: Harold Guetzkow). *Simulation in Social Science Readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall Inc.